TURGENYEV

BABALAR VE ÇOCUKLAR

cem yayınevi

İ. S. TURGENYEV

BABALAR ve ÇOCUKLAR

Türkçesi :
HASAN ÂLİ EDİZ — VASIF ONAT

CEM YAYINEVİ

Baskı: Yazır Matbaacılık
512 20 59 (5 Hat)
1991

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

Ailesi ve Çocukluğu:

İvan Sergeyeviç Turgenyev, 28 Ekim 1818 tarihinde Orel şehrinde doğdu. Yakışıklı bir adam olan babası Sergey Nikolayeviç Turgenyev, fakir düşmüş eski, aristokrat bir ailedendi. Hayata subay olarak atılmış, süvari albaylığına kadar yükselmişti. Spasskoye malikânesinin sahibi, yaşlı ve çirkince bir kadın olan Varvara Petrovna Lütovina (Turgenyev'in annesi) ile, daha çok parası için evlenmişti. Evlendikten kısa bir zaman sonra, henüz daha 26 yaşlarında iken ordudan ayrılmış, karısının malikânesinde, refah içinde, aylâk bir yaşayış sürmeye başlamıştı.

Turgenyev'in annesi Varvara Petrovna, kısa boylu, hafif çiçek bozuğu, biraz kamburca idi. Bununla beraber, akıllı, bilgili, okumuş bir kadındı. Turgenyev'in çocukluğu, annesinin Spasskoye malikânesinde geçti. Turgenyev, Alman ve İsviçreli mürebbiyelerin, toprak kölesi dadıların, sütninelerin elinde büyüdü. Otoriter bir kadın olan Varvara Petrovna, çiftlik halkına karşı olduğu kadar, çocuklarına karşı da sert davranırdı. Beş bini aşan toprak kölelerinden suç işliyenleri, merhametsizce dövmekten ve dövdürmekten çekinmezdi. Zaten Spasskoye çiftliğinde dayak, başlıca eğitim yollarından biri olarak sayılırdı. Bundan ötürü, evin çocuklarına da aynı eğitim yolu uygulanmakta idi. Bu eğitim sistemine isyan eden küçük Turgenyev, bir gün evinden kaçmış, ancak, bir daha bu yola başvurulmıyacağına söz aldıktan sonra evine dönmüştü.

Küçük Turgenyev'in derebeyi yaşayışına dair bu kötü iz-

lenimleri, onda, daha çocuk yaşında, toprak köleliği rejimine karşı derin bir tiksinti uyandırmıştı.

Turgenyev ailesi, 1827 yılında Moskova'ya göç etti. 9 yaşlarındaki küçük Turgenyev orada, 2-3 yıl özel okullarda okudu. Turgenyev, bundan sonraki öğrenimine, özel öğretmenlerden evinde devam etti. Bu ev öğrenimi sırasında, özellikle yabancı dillere ve edebiyata önem verildi. Böylece Turgenyev, daha çocukluğunda, Fransız, Alman, daha sonra İngiliz konuşma dillerini öğrendi. Buna paralel olarak çocuğun, yabancı klâsikleri öğrenmesine de önem verildi.

Turgenyev ilk edebî kültürünü evinde aldı. Annesi, aşırı denilecek derecede edebiyata düşkündü. O zamanlar aristokratlar arasında moda olan Fransız edebiyatından başka Rus yazarlarından yalnız Sumarokov'u, Lomonsov'u, Derjavin'i, Karamzin'i değil, Jukovski'yi, Puşkin'i, Gogol'ü, hattâ Lermontov'u bile okur ve bilirdi.

Üniversite tahsili ve Almanya'ya gidiş:

Turgenyev, henüz 15 yaşlarında bir çocukken, 1832 yılında Moskova Üniversitesine girdi. Ama, ailesi Petersburg'a taşındığı için, o da, kısa bir zaman sonra Petersburg Üniversitesine nakletti. 1836 yılında, Felsefe Fakültesi edebiyat dalını, iyi derece ile bitirdi.

Turgenyev, 1838 yılı baharında Almanya'ya giderek Berlin Ünlversitesine girdi. Aralıklı olarak 1838-1839 ve 1840-1841 yıllarını Berlin'de geçirdi. Berlin'de geçen bu iki yılın, genç Turgenyev'in hayatında büyük bir önemi oldu. Turgenyev, «Edebî Hâtıralar»ında bunu şu sözlerle anlatır:

> *«Alman denizine balıklama daldım. Nihayet bu denizden çıktığım zaman, kendimi "batılılaşmış" buldum. Ömrümün sonuna kadar da böyle kaldım».*

Profesörlüğe hazırlanmakta olan Turgenyev, Berlin Üniversitesinde özellikle tarih ve klâsik filolojiye önem verdi. Yunancaya, Lâtinceye, edebiyata çalıştı. O zamanlar Almanya'da pek yaygın olan Hegel felsefesini inceledi. Ama bu konular-

dan hiçbiri onu, Berlin'deki Rus öğrenci kolonisi kadar ilgilendirmedi.

Felsefe Dernekleri ve Turgenyev:

1825 Dekabrist ayaklanmasının bastırılışından sonra, Rusya'da koyu bir gericilik, şiddetli bir baskı rejimi hüküm sürmeye başlamıştı. Bu sıralarda, hele Moskova'da geniş bir varlık gösteren «Felsefe Dernekleri», Rusya'nın sosyal gelişmesi tarihinde çok önemli bir rol oynadılar. Bunların en ünlüsü, 1835 yıllarına doğru kurulan, Stankeyeviç'in Felsefe Derneği idi. Belinski, Bakunin, Granovski, Botkin, Aksakov gibi o devrin en önemli düşünürleri, bu derneğin çevresinde toplanmışlardı.

Turgenyev, henüz bu derneğe girecek yaşta değildi. Zaten derneğin kurucusu Stankeyeviç'le bile tanışmıyordu. Bu dernek, üyelerinin başka taraflara gidişinden ötürü, 1840 yıllarına doğru dağıldı. Ama, dernek üyelerinden küçük bir grup Berlin'de tekrar buluştu. Bu grupun başında Bakunin vardı. Bu sıralarda Berlin'de bulunmakta olan Turgenyev de 1840-1841 kışında bu dernek üyeleriyle bir yakınlık kurdu. Bakunin onun en iyi arkadaşı oldu. O sıralarda Bakunin de, Berlin Üniversitesi Felsefe Fakültesine devam ediyordu. Bakunin ile Turgenyev, 1840-1841 kışının birçok gecelerini Hegel'in «Mantık»ı üzerinde baş başa geçirdiler.

Profesörlük Çabaları ve Memurluk Hayatı:

Turgenyev, 1841 yılı Mayısında Rusya'ya döndü. Petersburg Üniversitesi profesörlük imtihanını başarı ile verdi. Ama profesörlük etmesi mümkün olmadı. Çünkü o devirde inkılâpçı bir mahiyet taşıyan Alman felsefesine, Rus üniversitelerinde şüpheli bir gözle bakıyorlardı. Bu dersin kürsüleri kaldırılmış, Turgenyev'e de yapacak bir iş kalmamıştı.

Turgenyev, temelli olarak Almanya'da kalmaya karar veren Bakunin ile görüşmek üzere, 1842 yılı sonbaharında Almanya'ya gitti. Ama, Bakunin ile Turgenyev arasındaki bu dostluk çok sürmedi. Rusya ile Avusturya hapishanelerinden geçen, köylüleri «balta başına» çağırmak için Amerika yolu ile

Sibirya'dan kaçan «anarşist» Bakunin ile Turgenyev arasında, derin bir görüş ayrılığı belirdi. Böylece kısa bir zaman sonra birbirlerinden büsbütün ayrıldılar.

Turgenyev, Almanya'dan döndükten sonra birkaç yıl Petersburg'da kaldı. Artık onun için «öğrenim ve gezi yılları» sona ermiş, pratik çalışma hayatına atılmak zorunluğu başgöstermişti. 1843 yılı 8 Haziranında İç İşleri Bakanlığında bir işe yerleşti. Ama, burada çok kalmadı. 1845 yılında memurluktan ayrıldı. Zaten memurluk hayatına atılışı, biraz da annesinin zoru ile olmuştu.

Belinski ile Tanışma:

1842-1843 yılı kışı, Turgenyev'in hayatında özel bir mâna taşır. Turgenyev, bu yılın kışında, büyük eleştirmeci Belinskinin çevresinde toplanan, Petersburg edebiyatçıları grubuyla tanıştı. Bu tanışma, Belinski ile Turgenyev arasında bir dostluğun kurulmasına yol açtı. Sonraları, birbirine taban tabana zıt görüşler taşıyacak olan Turgenyev ile Belinski'nin bu arkadaşlığına şaşmamalıdır. Çünkü o sıralarda Belinski'nin etrafında, toprak köleliği rejimine düşman her eğilimde Rus «batılıları» toplanmıştı. Turgenyev de Rusya'nın batılılaşma taraflısı olduğu için, o da Belinski'nin «Batılılaşma Derneği»ne girdi.

İlk Edebiyat Denemeleri ve Romantizmi:

Turgenyev, kendi deyimiyle «tamamiyle çocukça bir mahiyet taşıyan ve Byron'un kulca bir taklidi olan» ilk edebiyat denemelerine daha üniversite sıralarında iken başladı. Ayrıca, bir felsefe fakültesi öğrencisi olarak da Turgenyev'i, Shakespeare'in dramatik dehası, «Hamlet» ve «Kıral Lear»in felsefe konuları ilgilendiriyordu. Ama, Turgenyev, ciddî olarak edebî çalışmalarına 1842-1843 yıllarında başladı. Puşkin'in ortaya attığı ve Gogol'ün geliştirdiği Rus realizmi, 1830 yıllarından itibaren kendini göstermeye başlamıştı. Ama bu yıllar, aynı zamanda Rus romantizmi'nin en parlak günlerini yaşadığı bir devirdi. O devrin yüksek tabaka okurları arasında pek yaygın olan Marlinski'nin hikâyeleri, Benediktov'un şiirleri, Kukolnik'in

dramları, Gogol'ü de, Puşkin'i de gölgede bırakıyordu. Turgenyev, daha sonraki tarihlerde yazdığı bir makale ile Rus romantizminin mahiyetini, bunun gerici taraflarını çok parlak bir biçimde anlatmakla beraber, ilk zamanlar o da bu romantizmin etkisinden kendini kurtaramamıştı.

Turgenyev'in ilk edebî yazıları tamamiyle manzumdu. Hattâ denilebilir ki Turgenyev'in 1847 yılına kadar yazdığı yazıların hemen hepsi de manzumdu. Turgenyev bu yazılarını, çeşitli adlar altında; çeşitli dergilerde yayımlamıştı. Manzum eserlerinden «Paraşa»yı 1843'te, «Konuşma»yı 1844te, «Derebeyi»ni ve «Andrey»i 1845te yayımladı. Yine bu yıllarda 30 kadar şiiri çıktı.

Turgenyev'in nesir halindeki ilk yazısı olan «Andrey Kolosov» hikâyesi, 1844te çıktı. Bunun arkasından «Üç Portre» 1845 te, «Bretter» 1846 da, «Petuşkov» 1847 de yayımlandı.

1842 yılının sonlarına doğru Turgenyev, evvelce bağlı olduğu Rus romantizminin gerici bölümiyle olan ilgisini tamamiyle kesti. Belinski ile birlikte buna karşı mücadeleye girişti. Gerek Belinski, gerek Turgenyev, bir edebiyat otoritesi olarak Puşkin'i, Gogol'ü, Lermontov'u ileri sürüyorlardı. Turgenyev o devirde, henüz kesin olarak kendi yolunu bulmamış bir yazar olarak bu üç otoritenin izi üzerinde yürümeye başladı.

«Bir Avcının Notları»:

1847 yılında Rus dergicilik hayatında çok önemli bir hâdise oldu. Hemen hemen 1840 yılından başlıyarak, gerek Belinski, gerek Belinski'nin derneğine giren yazarlar, yazılarını, «Rus batılıları»nın organı olan «Oteçestvenniye Zapiski» dergisinde yayımlıyorlardı. Derginin ideolojisini Belinski yapıyordu. Ama derginin sahibi Krayevski, tüccar kafalı bir adamdı. Kısmen kendi çıkarına aykırı gördüğü, kısmen de çarlık hükümetinden çekindiği için, son zamanlarda, tenkid edici yazıların dergide çıkmasına engel olmaya başladı. Bu durum, Belinski'yi yeni bir dergi çıkarmaya zorladı. Böylece, bir zamanlar Puşkin'in çıkarmakta olduğu «Sovremennik» dergisi, 1847 Ocak ayından itibaren, başlı başına Belinski tarafından yayımlanmaya baş-

landı. Bu derginin çıkışına her bakımdan yardım eden Turgenyev, on üç yıl süresince buraya yazı yazdı. Turgenyev'in en faydalı, en olumlu çalışmaları bu derginin etrafında olmuştur.

Bu derginin ilk sayısında, Turgenyev'in «Hor ve Kaliniç» adlı bir denemesi çıktı. Başlığın altında «Bir Avcının Notlarından» kaydı vardı. Bu deneme, geniş bir ilgi uyandırdı. Yazarına, hemen, büyük bir şöhret sağladı. Bu geniş ilgi, Turgenyev'e, «Bir Avcının Notları» serisine devam isteğini ve cesaretini verdi. «Sovermennik» dergisinde, 1848-1851 yılları arasında, yine «Bir Avcının Notları» serisinden olmak üzere daha yirmi hikâye çıktı. 1852 yılında ise, bu hikâyeler başlı başına bir kitap halinde basıldı. Bu hikâyeler son biçimini ancak, kitabın 1880 yılı baskısında buldu. Kitabın bu baskısında, «Bir Avcının Notları»ndan 25 hikâye bulunuyordu.

«Bir Avcının Notları», yalnız, zamanının edebiyat hayatının değil, sosyal hayatının da büyük bir olayı oldu. Turgenyev bu hikâyelerinde, toprak köleliği rejiminin şartları içinde, köylü ve derebeyi yaşayışının, ustaca, renkli bir tablosunu çizdi.

«Bir Avcının Notları»ndaki hikâyeler, konu birliği ile birbirlerine bağlı değillerdir. Ama, avcının avlanması sırasında ortaya çıkan tesadüfî karşılaşmaların ve olayların hepsi de, toprak sahibi derebeyleriyle toprak kölesi köylülerin portresini çizmek gibi bir ana düşünce etrafında birleşiyordu.

Bu hikâyelerde tabiat tasvirleri, olaylarla sımsıkı bağlıdır. Burada tabiat, bazan okuru, olayın geçtiği yerin coğrafyası ile tanıştırmak için bir fon halinde tasvir edilmiştir. Bazan da bu tasvirler, aydın bir derebeyinin bütün güzellikleriyle güneşin doğuşunu veya batışını, ayın yükselişini, ya da sıcak bir yaz sabahını, malikânesinin balkonundan, duygulanarak seyrederken düpedüz bir tabiat olayı olarak verilmiştir.

Turgenyev, «Bir Avcının Notları»nda tamamiyle objektif ve realisttir. Olayları anlatırken onda, ne yerme, ne öfke, ne de isyan vardır. Burada sadece birbirini kovalıyan gerçekler konuşur.

«Bir Avcının Notları» Rusya'da olduğu kadar Rusya'nın dışında da geniş bir ilgi uyandırdı. «Bir Avcının Notları» çık-

tıktan sonra Turgenyev, Oxford Üniversitesi fahrî profesörlüğüne seçildi. Rusya'da umumî efkâr bu kitaba öylesine büyük bir önem verdi ki, 1860 yılında toprak köleliğinin kaldırılışı bile bu kitabın etkisine verildi. O sıralarda ortalıkta dolaşan söylentilere göre Çar Aleksandr II. doğrudan doğruya bu kitabın etkisi altında köylüleri «azat» etmeye karar vermiş. Bu söylentiler doğru olmamakla beraber, bu eserin, Rus klâsik edebiyatındaki tarihî ve edebî rolünü belirtmesi bakımından dikkate lâyıktır.

Paulina Viardot:

Turgenyev'in hayatında önemli bir rol oynadığı için burada, kronolojik sıraya uyarak, İspanyol asıllı Fransız ses sanatçısı Paulina Viardot-Garcia'dan söz etmek zorundayız.

Turgenyev, birkaç temsil vermek üzere o sıralarda Petersburg'a gelmiş olan Paulina ile daha 1843 yılında tanışmıştı. Büyük bir artist, eşsiz bir ses sanatçısı olan Paulina, güzel piyano çalmayı (kendisi Liszt'in öğrencisiydi), iyi resim yapmayı biliyordu. Çok kültürlü bir kadın olan, birçok yabancı diller bilen, güzel konuşan Paulina'nın, Avrupa'nın bütün başkentlerinde, edebiyatçı ve sanatçılardan kurulu geniş bir çevresi vardı. 1860 yıllarına kadar, ancak arasıra Paulina ile görüşen Turgenyev, bu tarihten sonra, Paulina'nın ailesiyle yakınlaşarak, ondan ayrılmaz oldu. Artık Turgenyev, devamlı olarak Paulina'nın bulunduğu Paris'te, Baden-Baden'de, Londra'da yaşamaya başladı.

Paulina'nın kocası Louis Viardot, tercüme işleriyle de uğraşan bir edebiyat eleştirmecisiydi. Batıda Rus edebiyatını tanıtmak konusunda çok faydalı çalışmaları olmuştu. Puşkin, Gogol, Lermontov gibi Rus klâsiklerinin batı dillerine çevrilmesi işinde Turgenyev'in ona birçok yardımları dokundu.

Turgenyev'in Paulina Viardot ile olan bu sürekli dostluğu, Turgenyev'in annesi Varvara Petrovna'nın bütün hesaplarını altüst etmişti. Çünkü kadın, oğlunun kısa zamanda büyük bir memur olacağı umudunu besliyor, parlak bir evlenme yapacağına inanıyordu. Bu yüzden ana oğul arasında bitmez tüken-

mez anlaşmazlıklar ortaya çıkıyordu. Hele Turgenyev'in, devamlı olarak Avrupa'da kalışı, ana ile oğul arasındaki bağların tamamiyle kopmasına sebeb oldu. Kadın, oğluna yapmakta olduğu bütün para yardımlarını kesti. Böylece Turgenyev, hayatında ilk defa olarak para sıkıntısı çekmeye başladı. Turgenyev 1850 yılı başlarında, annesinin ölümünden biraz sonra Rusya'ya döndü. Annesi ölünce Turgenyev'e 5500 hektar toprak ve 2000 toprak kölesi miras kaldı. Böylece Turgenyev, birdenbire zengin oluverdi.

Turgenyev, 1847 den 1850 yılına kadar süren üç yıllık Avrupa yaşayışında, «Bir Avcının Notları»ndan başka, «Dalkavuk» (1848), «İplik İnce Yerinden Kopar» (1848), «Bekâr» (1849), «Başkanın Ziyafeti» (1849), «Köyde Bir Ay» (1850), gibi başlıca piyeslerini yazdı. Petersburg'a geldikten sonra da «Büyük Yolda Bir Konuşma» (1851), «Taşralı Kadın» (1851), «Sorrentede Bir Akşam» (1852) piyeslerini yazdı.

Ama, o devirde Ostrovski'nin dram ve komedilerinin kazandığı büyük başarı, bir dramaturg olarak Turgenyev'i ikinci plâna atmıştı.

Hapis ve Sürgün:

21 Şubat 1852 de Gogol öldü. Büyük yazar, ölümünden biraz önce, «Ölü Canlar» ın ikinci cildini yakmıştı. Hastalığı hakkında birçok söylentiler dolaşıyordu. Ölümü bile ancak 24 Şubatta öğrenildi. Bu haber, ileri görüşlü edebiyat çevrelerinde derin bir üzüntü yarattı. Ama, her çeşit toplum hareketlerinden, vebadan korkar gibi korkan çarlık hükümeti, Gogol'ün ölümüne de aşırı bir ilgi gösterilmesini istemedi. Bundan ötürü de, Turgenyev'in, Gogol'ün ölümü üzerine yazdığı yazının yayımlanmasını yasak etti. Ama, Petersburg'da yasak edilen bu yazı, Moskova dergilerinden birinde çıkıverdi.

Sansürün emirlerini dinlemediği için Turgenyev tevkif edildi. Bir ay hapiste kaldıktan sonra 16 Mayıs 1852 de serbest bırakıldı. Ama iki gün sonra da, yani 18 Mayıs 1852 de Spasskoye çiftliğine sürgün edildi.

Turgenyev, 1853 yılı Aralık ayına kadar, yani tam bir bu-

çuk yıl polis nezareti altında olmak üzere, orada kaldı. Turgenyev'in burada kaldığı yıllar, onun edebiyat çalışmalarının dönüm noktasına rastlar. Turgenyev 1852 yılı başından itibaren kesin olarak dramatik çalışmalardan ve denemelerden ayrıldı. Aynı yılın sonlarında ilk romanını yazmaya başladı. Ama, yakın dostları beğenmedikleri için, Turgenyev onu hemen ortadan kaldırdı. Böylece, Turgenyev'in, doğmadan ölen bu ilk romanını, ancak yakın dostları görmek ve okumak fırsatını elde etmişlerdi.

Romanları ve Romanlarının Özelliği:

Turgenyev'in romanları, genel olarak, yazıldıkları devrin aktüel ve sosyal konularını ele almaktadır. Hepsi de, ayrı ayrı, devrin dönüm noktasını teşkil eden belli bir sosyal olayı tahlil ederler.

Turgenyev, romanlarında realist olmaya çalışmıştır. Bu, onu, XIX. yüzyıl ortalarına doğru İngiltere ve Fransa'da kesin olarak kurulmuş olan realist romancılığa yaklaştırır.

Turgenyev roman yazmaya oldukça geç başladı. İlk romanı çıktığı zaman arkasında 20 yıllık bir yazarlık tecrübesi, büyük bir hikâyeci şöhreti vardı. Turgenyev, 1852 yılında ayrı bir kitap halinde çıkan «Bir Avcının Notları»ndan hemen kısa bir zaman sonra, hikâyeden romana geçme yollarını aramaya başladı. Turgenyev roman yazmayı düşünürken, romanlarının yalnız tecrübeli ve usta bir edebiyatçının kaleminden çıkmaları dolayısiyle sağlıyacakları şöhretle yetinmek istemedi. Romanlarının, çevrede büyük bir yankı uyandırabilmesi için bunların özellikle aktüel konulara dokunmalarına önem verdi.

Turgenyev'in ilk hikâyeleri âdeta —Rusya'nın dışında bulunmasına rağmen asılzadeliğin 1850-1880 yılları arasındaki bütün düşünce hayatını aksettiren— asıl eserlerinin bir başlangıcı gibidir. Zaten Turgenyev'in eserlerini Rus edebiyatının parlak bir sayfası haline getiren de bu durumdur. Turgenyev, 1850 yılından başlıyarak sadece asılzadeliğin ölümünü tasvir etmekle kalmadı, onun, sosyal hayatın yeni şartlarına uymasını bildiğini de gösterdi. Turgenyev, 1855 yılından başlıyarak

hayatının sonuna kadar, hemen hemen her iki üç yılda bir, yarattığı yeni romanlarla on yıllık bir tarih devrini canlandırdı. Böylece «Rudin» (1856), «Bir Asılzade Yuvası» (1858), «Arefe» (1860), «Babalar ve Çocuklar» (1861), «Duman» (1867), «Nov» (1876) gibi romanları doğdu. Bu romanlarda, her konuda zamanının en canlı meselelerinden biri ele alınmakta idi.

Turgenyev romanlarının, tarihî öğreticilik ve edebî önemleri pek büyüktür. Puşkin ve Lermontov, eserlerinde başlıca olarak salon soylularının hayatını anlatmışlardı. Onların en çok sevdikleri roman kahramanları, başkent kişileri, malikânesinden kopmuş, çiftlik hayatiyle ilgisini kesmiş asılzadelerdir. Gogol'ün kişileri, ücra yerlerde yaşıyan kaba saba çiftlik soylularıdır. Turgenyev ise, kültürlü çiftlik sahiplerinin hayatını tasvir eden bir yazardır. Şehirde, medenî yaşayışla ilgisini kesmemiş asılzade yuvalarının sakinleri, Turgenyev romanlarının başlıca kişileridir. Turgenyev'in kişileri üniversite tahsilinden sonra, belli bir felsefî ve siyasî görüş edindikten, Avrupa'ya gidip geldikten sonra kendi malikânelerine dönmektedirler.

Turgenyev, 1879 da kendi siyasî görüşlerini şu sözlerle anlatmıştı:

> *«Ben her zaman, her şeyin "yavaş yavaş" yapılması taraflısı idim, şimdi de öyleyimdir. Reformun yukardan yapılmasını bekliyen, İngilizlerin anladığı mânada eski biçim bir liberalim. Prensip olarak ihtilâle karşıyım.»*

Dikkatli ve duygulu bir yazar olan Turgenyev, «Rudin»den başlıyarak bütün romanlarında, ustaca ve orijinal bir biçimde bu «gelişmeci-liberal» tezi savundu.

İlk Romanı: «Rudin»:

Turgenyev'in ilk yayımlanan romanı «Rudin» dir. Turgenyev'in bu romanını, bütün öteki romanlarından ayıran özellik, romanın başlıca kişisi Dimitri Rudin'in, o zamanlar henüz daha yaşamakta olan tarihî bir şahsiyeti canlandırmasıdır. Bu ta-

rihî kişi, bir hayli değiştirilmiş olmakla beraber, Turgenyev'in Berlin Üniversitesindeki arkadaşı ve dostu Mihayil Bakunin'dir.

Gerçi romanlarda prototip aramak olağanüstü bir şey değildir. Çünkü bütün roman kişileri, az çok toplumun içinde bulunan, ya da bulunabilen örnek bir tipe benzetilmiştir. Ama, «Rudin» in özelliği, eserde canlandırılan baş kahramanın henüz daha sağ olmasıydı. Bu bakımdan «Rudin», biraz da «siyasî yergi» niteliğini taşımaktadır.

Romanın kahramanı olan Idealist Rudin, büyük işler peşinde koşan, ama kendisine verilen küçük işleri bile başaramıyan bir tiptir. Turgenyev, Rudin'in parlak, gürültülü sözlerinin boşluğunu, bunların arkasında iradesizlik, tembellik, hayata uymazlık yattığını ustaca ortaya çıkarmaktadır. Bir kelime ile, Turgenyev, bu romanında «lâfta dev» ama «davranışta cüce» insanları yermektedir.

Turgenyev, Rudin'in karşısına, liberal görüşlü pratik bir adam olan Lejnev'i çıkarmaktadır. Lejnev gürültülü sözlerden hoşlanmamaktadır. Sessizce, malikânesinde yaşamakta, orada, kendi çiftlik işleriyle uğraşmaktadır.

1855 yılında yazılmış olan «Rudin», ilkin 1856 yılında bir dergide, sonra da kitap halinde yayımlandı. «Rudin» kitap halinde çıkmadan önce bir hayli değişikliklere uğradı. İlk adı olan «Dâhi Bir Tip» yerine «Rudin» adını aldı.

«Bir Asılzade Yuvası»:

Turgenyev'in, «Rudin» den sonra «Assia» (1857) hikâyesi; 1858 yılında da «Bir Asılzade Yuvası» adlı romanı çıktı. Turgenyev bu romanında, Lavretski'nin kişiliğinde, kendisine çok yakın olan bu tipi sahneye çıkarmaktadır. «Toprağı sürmek, elden geldiği kadar iyi sürmek!» İşte Lavretski'nin vardığı sonuç!.. Ama, bu sonuca rağmen romanda, acıklı, romantik bir hava hâkimdir. Turgenyev bu romanında, soylu yuvalarının son temsilcilerinin yasını unutmaktadır.

«Bir Asılzade Yuvası», psikolojik tahlil ve sanat inceliği bakımından Turgenyev'in en güzel romanlarından biridir.

«Arefe»:

«Bir Asılzade Yuvası»nda aktüel, sosyal konulardan ayrılır gibi olan Turgenyev, «Arefe» romaniyle tekrar bu konuya dönmüş bulunuyor. «Arefe» romanının başlıca kişisi olan İnsarov, Rudin gibi, yine inkılâpçı bir tiptir. Romanın başlıca konusu inkılâptır. Gerçi Turgenyev, siyasî görüşleri bakımından hiçbir zaman ihtilâlci olmadı, ömrü boyunca «reform» çerçevesi içinde kaldı. Memlekette yapılacak bir reform hareketinin «yukardan gelmesini» bekliyen Turgenyev, bütün sosyal çelişmelerin sessizce, gürültüsüzce çözülmesi taraflısıydı. Ama, sanatta büyük bir realist olan Turgenyev, bu realizmin gereğine uyarak, romanlarında hiçbir zaman, inkılâba ve inkılâpçılara açıkça hücum etmedi. Bunun içindir ki, bu romanında da, inkılâpçı olarak gösterdiği İnsarov'u, görüşleri görüşlerine uymadığı halde, kötülemedi. Tam tersine, daha romanının ilk satırlarında kahramanını «olağanüstü bir insan», «bir kahraman» olarak vasıflandırdı.

«Babalar ve Çocuklar»:

Turgenyev'in en ünlü, en dikkate değer romanı, hiç şüphe yok ki, «Babalar ve Çocuklar» dır. «Babalar ve Çocuklar» romanı, «Ruskiy Vestnik» dergisinin 1862 yılı Şubat sayısında yayımlandı. Romanın çıkışı, memleket ölçüsünde büyük bir fırtınanın kopmasına sebeb oldu. Turgenyev'i tutanlar da, ona karşı olanlar da bu romanı büyük bir ilgi ile okudular. Turgenyev'e karşı olan bir eleştirmeci, bu romanla ilgili olarak yazdığı bir yazıda şunları söylüyordu:

> *«"Babalar ve Çocuklar" romanını, okul sıralarından beri eline kitap almamış kişilerin bile okuduğunu, hiç korkmadan, iddia edebilirim».*

«Babalar ve Çocuklar» romanı yayımlanır yayımlanmaz, hemen, çeşitli, hattâ birbiriyle çelişmeli yorumlara yol açtı. O zamanlar «Sovremennik» dergisi etrafında toplanan ve o devrin ilericilerini teşkil eden demokratlar grubu, Turgenyev'in

bu romanını, «genç kuşaklara karşı» yazılmış bir eser olarak gördüler. Romanın başlıca kişisi olan Bazarov'u da, karikatürize edilmiş bir ilerici olarak saydılar. O devrin gericileri ise, romanda nihilizmin övüldüğünü, Turgenyev'in, romanın genç kişisi Bazarov'a aşırı bir sempati gösterdiğini iddia ettiler.

«Babalar ve Çocuklar» romanı üzerindeki tartışmalar, iki nokta üzerinde toplanıyordu: 1. Romanda yer alan ve ilerici olarak gösterilen tipler, o zamanlar Rusya'da bulunan ilerici demokratlara ne dereceye kadar uyuyorlardı? 2. Turgenyev bu romanında «babalar»ı mı, yoksa «çocuklar»ı mı tutmuştu?..

O devrin sağcı eleştirmecileri, Turgenyev'i, demokrasiden, inkılâptan yana olmakla suçladılar. Solcu eleştirmecileri ise, bunun tam tersine, Turgenyev'in «babalar» dan yana olduğunu iddia ettiler. Turgenyev ise, gerçekçi olmaya çalıştığını, o devrin gerçeklerini vermeye çalışmaktan başka bir şey yapmadığını ileri sürdü. Ama «babalar»a çattığını da söylemekten geri kalmadı. Nitekim Turgenyev, şair Sluçevski'ye yazdığı bir mektubunda, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

> *«Romanım tamamiyle soylulara karşı yazılmıştır. Romanımın başlıca kişilerinden olan Nikolay Petroviç'e, Pavel Petroviç'e, Arkadi'ye (yani Kirsanov'lara) bakınız!.. Bunların hepsi de zayıf ve solgun birer tip olarak canlandırılmışlardır.*
>
> *«Soylular arasında en iyi örnekleri seçmeme sebep de estetik duygularımdır. Maksadım okurlara, "Kaymak böyle olursa sütün ne olacağını artık siz düşünün!" demektir. Bu örnekler, en iyi soylu örnekleridir, ama bunlar yetersiz kişilerdir. Bir yandan bir rüşvetçiyi, öte yandan da idealist bir tipi canlandırmak... Hayır, bunu başkaları yapsın! Bu benim harcım değil!».*

Buna karşılık M. Kleman, Turgenyev'in toplu eserlerine yazdığı bir «önsöz» de, özellikle «Babalar ve Çocuklar» üzerine şunları söylemektedir:

«... Gerçi romanda küçük burjuva aydını Bazarov, liberal söylulara göre daha güçlü bir tip olarak canlandırılmıştır. Ama buna karşılık Bazarov'un romandaki arkadaşları, tamamiyle gülünç bir halde gösterilmiştir. Romanda Bazarov'dan başka, onun görüşlerini benimsiyen başlıca iki kişi var: Biri, kendisini Bazarov'un arkadaşı diye tanıtan ve bir içki tüccarının oğlu olan Sitnikov; ötekisi de, romanda çok gülünç olarak canlandırılan Kukşina. Turgenyev, bu iki tipin zavallılığını belirtmek için renge ve boyaya hiç acımamış... Okur, bu iki tipi gördüğü zaman, bu tiplerin, o zamanki demokratik gençler arasında normal bir belirti olduğunu sanabilir. Hattâ Turgenyev yalnız bu iki kişiyi karikatürize etmekle kalmıyor, bütün bu gençlik grubunu aynı çuvala koyuyor. Romanın sonunda Kukşina Heidelberg'e gidiyor; orada birtakım öğrencilerle, özellikle "oksijeni azottan ayırdetmesini bile bilmiyen birtakım genç Rus kimyacılariyle, fizikçileriyle" düşüp kalkıyor. Turgenyev bu sözleriyle yalnız belirli "tip" lere, belirli "kişi" lere çatmakla kalmıyor, 1860 yıllarında Heidelberg Üniversitesinde okumakta olan bütün Rus gençliğine, yani bütün "çocuklar" a saldırıyor».

«Babalar ve Çocuklar» ın, ne «babalar» dan, ne de «çocuklar» dan yana olmadığını iddia edenler de oldu. Nitekim Turgenyev bir yazısında, romaniyle ilgili tartışmalar sırasında kendisine mektup yazan bir kadın okurunun şunları söylediğini belirtiyor:

«"Ne Babalar, Ne Çocuklar!" İşte sizin romanınızın alması gereken ad. Bizzat siz de bir nihilist' ten başka bir şey değilsiniz!».

Birçok eleştirmeciler, romanın başlıca kişisi Bazarov'un öldürülmesi noktası üzerinde durmakta ve şöyle demektedirler:

«Turgenyev, Bazarov'un kişiliğinde öyle güçlü bir tip yaratmış ki, ister istemez onu öldürmek zorunda kalmış. Çünkü o Bazarov'u öldürmeseydi Bazarov onu öldürecekti».

Buna karşılık bazı edebiyat tarihçileri de bu konuda şöyle demektedirler:

«Turgenyev, Bazarov'u, ona nasıl bir yön vereceğini bilemediğinden, ya da bir başka sonuç düşünemediğinden öldürmedi. Onun Bazarov'u öldürüşünün biricik sebebi, kişisini nihilizm'den vazgeçmek zorunda bırakması içindir. Turgenyev, mademki sen nihilistsin, her şeyi inkâr ediyorsun, haydi bakalım, ölümü de inkâr et! Bak işte o seni inkâr ediyor! demek istemektedir».

Zaten Turgenyev, ölüm döşeğindeki Bazarov'a bu sözleri söyletmekle de bu düşüncesini açığa vurmuş oluyor.

Adından da anlaşılacağı üzere «Babalar ve Çocuklar» romanı, 1850 yıllarında, iki kuşak arasındaki çelişmeyi, daha doğrusu gericiliği temsil eden liberal soylularla, ilericiliği temsil eden demokrat aydınlar arasındaki görüş ayrılığını ve mücadeleyi göstermek için yazılmıştır. Romandaki olayların geçtiği tarih de kesin olarak belirtilmiştir: Arkadi ile Bazarov 1859 yılı 20 Mayısında Maryino çiftliğine geliyorlar... Bu tarihle birlikte roman da başlıyor, Bazarov'un aynı yılda köyüne dönmesiyle bitiyor.

Turgenyev bu romanını 1860 yılı Ağustosunda yazmaya başlıyor, 1861 yılı 30 Temmuzunda bitiriyor. Romanda anlatılan olayların geçtiği tarihle romanın yazılış tarihi arasında ancak bir yıllık küçük bir zaman aralığı var. Böylece «Babalar ve Çocuklar» romanı, kelimenin tam anlamiyle, «o günün yaşantılarını, o günün olaylarını anlatan» aktüel bir roman olmuş oluyor.

«Babalar ve Çocuklar» romanının çıkışı üzerinden yüz küsur yıl geçmiş bulunuyor. Bütün bu zaman içinde bu eser üze-

rine pek çok yazı yazılmış, birçok özel kitaplar yayımlanmış, eserin kişilerine, taşıdıkları düşüncelere dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bütün bunlar, zaten edebiyat değeri yüksek olan bu eserin büsbütün ün salmasına sebeb olmuştur. Zamanın eskitemediği bu eser, dün olduğu gibi bugün de, Turgenyev'in en olgun, en değerli, en ünlü bir eseri olarak kalmaktadır. Tasvir ve tahlillerdeki incelik, güzellik, dilin duruluğu ve temizliği, konuşmaların düzenlenişindeki ustalık, bu romanın başlıca özellikleri arasında yer almaktadır.

Turgenyev Yine Avrupa'da:

Napoléon III. ün Paris'teki baskı rejimine dayanamıyan Viardot ailesi, 1863 yılında Baden şehrine göç etti. Bunu öğrenen Turgenyev de, hemen, aynı yıl Avrupa'ya gitti. 1863-1870 yıllarını Baden'de, 1870-1871 kışını Londra'da geçirdi. 1872 yılından itibaren Paris'e yerleşti. Paris'in Douai sokağında, üç katlı küçük bir evin ilk iki katını Viardot ailesi, üçüncü katını da Turgenyev işgal etti. Bu tarihten itibaren devamlı olarak Paris'te kalan Turgenyev, Flaubert, Goncourt, Zola, Daudet, Maupassant gibi Fransız romancı ve hikâyecileriyle geniş bir dostluk kurdu. Bu tarihlerde Turgenyev, kesin olarak yolunu çizmiş bir yazardı. Bazılarının iddia ettiği gibi, o devir Fransız realistlerinin etkisi altında kalması, tabiatiyle, bahis konusu olamaz!.. Hattâ bunun tam tersini gösteren belirtiler de var. «Avrupa'da Turgenyev» bahsinde bu konuya tekrar döneceğiz!

«Duman»:

«Babalar ve Çocuklar» romanı üzerine ortaya çıkan uzun ve şiddetli tartışmalar, Turgenyev'in edebî verimini çok azaltt. Çok az yazı yazıyor, hattâ edebî çalışmalardan büsbütün elini çekmeyi düşünüyordu. 1863 yılında hiçbir eseri çıkmadı. 1864-1865 yıllarında ise ancak iki hikâyesi yayımlandı. 1865 yılı 26 Şubatında dostlarından birine yazdığı bir mektupta, artık edebiyat çalışmalarına son vermek niyetinde olduğundan söz ediyor ve şöyle diyordu:

«Artık kalemimi çiviye astım... Rusya benim için yabancı bir ülke oldu, ona dair ne söyliyeceğimi bilmiyorum. Bu gibi durumlarda en doğru davranış, "Le silence est d'or"(*) sözlerine uymaktır».

Ama Turgenyev sözünü tutmadı. 1867 yılında «Duman» adlı yeni bir romanı çıktı.

«Duman» da da, Turgenyev'in romanlarındaki bütün aşk maceralarında olduğu gibi, «Tanya-Litvinov-İrina» nın aşk hikâyesi, romanın ideolojisini teşkil eden politik hicivle karışmaktadır.

Bu romanda olay Rusya'da değil, Avrupa'nın meşhur kaplıca şehri Baden-Baden'de geçmektedir. Turgenyev, eserin hiciv bölümünde, bir yandan, memlekette yenilik adına ne yapılmışsa hepsini ortadan kaldırmayı düşünen Rus gerici aristokrasisinin, «Baden generalleri» adını verdiği askerî bürokrasinin başlariyle; öte yandan da, Avrupa'daki Rus göçmen inkılâpçılarla acı acı alay etmekte ve her iki grubu yermektedir.

Romanın başlıca kişisi olan Litvinov, artık siyasî bir tip değildir. Romandaki Litvinov'un hiçbir politik görüşü olmadığı noktası üzerinde özellikle durulmaktadır. Gubarev'in sorduğu bir soruya Litvinov:

«Benim hiçbir siyasî görüşüm yoktur, hattâ bana öyle geliyor kl, biz Ruslar için siyasî görüşe sahib olmak zamanı bile gelmemiştir» diyor.

«Nov»:

«Duman» ın çıkışından tam on yıl sonra, 1876 yılında, Turgenyev'in son romanı olan «Nov» yayımlandı. Turgenyev bu romanını 1870 yılında tasarlamış, ancak 6 yıl sonra yayımlıyabilmişti. Turgenyev bu yıllar içinde devamlı olarak Avrupa'da yaşadığı ve ancak ziyaret maksadiyle, arasıra Rusya'ya gittiği için, orada neler olup neler bittiğini yakından görmek im-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Susmak altındır» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

kânlarını bulamıyordu. Ama, uzaktan da olsa, yine de Rusya'da olup bitenleri, memleketin edebî ve sosyal hayatını, bu arada «halkçılık» adını alan geniş politik hareketi daha dikkatle izliyordu. «Halka doğru» veya «halkın arasına giriş» sözleriyle hulâsa edilebilen «Nov», Rusya'daki bu halkçılık hareketiyle ilgiliydi. Turgenyev bu eserinde, köylü arasına girmek için o zamanlar Rusya'da yapılan propagandanın mânasızlığını ispat etmeye çalışmaktadır. Yazar: *«Toprağı, derinlere gidemiyen kara sabanla değil, çok derinlere giden pullukla sürmek gerekir»* diyor. Burada «pulluk» kelimesi, bizzat Turgenyev'in kabul ettiği gibi «eğitim» anlamına gelmektedir. Turgenyev bu romanında, «köylüler inkılâpçı propaganda ile değil, eğitimle uyarılabilir» demek istemektedir.

Son Eserleri:

1862 yılında başlıyarak, çeşitli yönlerden yapılan şiddetli hücumlarla Turgenyev'in edebî şöhreti bir hayli sarsılmıştı. Bu yıllar içinde Turgenyev'in çıkardığı her eser şiddetli hücumlara uğruyordu. Hattâ, Turgenyev'in edebî yaratıcılığının sona erdiğini söyliyenler bile vardı. İçlerinde çok güzelleri bulunan ve «Hayalet» ile başlıyarak «Köpek» (1866), «Garip Bir Olay» (1869), «Tak... Tak... Tak...» (1870), «Saat» (1875), «Rüya» (1876), «Baba Aleksi'nin Hikâyesi» (1870), «Aşkın Zafer Nağmesi» (1881), nihayet «Klara Miliç» (1882) gibi hikâyelerle devam eden «Esrarlı Hikâyeler» serisi bile Turgenyev'in eski şöhretini geri çeviremedi. Bu hikâyeler, Turgenyev'in, yazarlık hayatının ilk devirlerinde yazdığı en iyi eserlerindeki realist metottan da yavaş yavaş ayrıldığını göstermektedir.

Bununla beraber, «Tuğbay» (1867), «Bozkırda Bir Kıral Lear» (1870), hikâyeleriyle, Turgenyev'in psikolojik hikâyelerinin şahaseri sayılan «İlkbahar Selleri» (1871) adlı uzun hikâyesi, eski Turgenyev'i hatırlatmaktadır.

Ölümü:

Turgenyev, iki yıl kadar süren uzun ve ıstıraplı bir hastalıktan sonra, 1883 yılı 3 Eylûlünde, Fransa'da, Paris yakının-

daki Bougival kasabasında öldü. Cenaze töreni aynı yılın 9 Ekiminde Petersburg'da yapıldı. Turgenyev'in ölümü geniş bir ilgi uyandırdı. Bir ay süresince, gazete ve dergiler, uzun uzun, hep ondan söz ettiler. Hayatı, edebî değeri, sanatı üzerine uzun yazılar yazıldı. Hakkında özel broşürler yayımlandı.

Sanatındaki Özellik:

Turgenyev'in romanları çekici ve sürükleyicidir, kolay okunur. Ama, yazarın durumunu, düşüncelerini, her eserin dikkatli bir tahlilinden sonra anlamak mümkündür.

Turgenyev, romanlarında, birbirini tamamlıyan, ya da birbiriyle çelişen başlıca kişilerin yanısıra, bunları daha iyi belirtmek, aralarındaki çelişmeyi daha da derinleştirmek için bir sıra ikinci derecede kişilere de yer verir. Turgenyev'in romanlarında biçimin öze uygunluğu, en yüksek kerteye ulaşmaktadır. Bu mânada olmak üzere Turgenyev'in edebî metodu, Puşkin'in edebî metoduna çok yakındır. Romanlarındaki bütün ayrıntılar, tamamiyle ana düşünceye bağlıdır. Romanlarındaki kompozisyon şeması, tamamiyle kendine göredir.

Turgenyev, çoğu zaman romanlarına kişilerinin portresini çizmekle değil de, ikinci derecede bir sahne ile başlar. Sonra okuru, kişisinin harekete geçeceği bir ortama sokar. Ancak bundan sonradır ki kişisini sahneye çıkarır; onun portresini çizer, davranışlarını gösterir. Turgenyev bazan romanın ana konusundan ayrılarak, tafsilâtlı bir şekilde kişisinin özelliklerini, biyografisini anlatır. Çocukluğunu, eğitimini tasvir eder. Bazan da romanın öteki kişileri, yazarın yerine geçerek, baş kişisinin geçmişini anlatırlar.

Turgenyev, çoğu zaman, doğuşlarından ölümlerine kadar, kişilerinin bütün hayatını izler. Romanlarının sonunda ise, kısa olmakla beraber, bazan hafif alaycı, bazan da duygulu lirik bir eda ile, ikinci plândaki kişilerin sonuçlarını anlatır.

Çok ince bir psikolog olan Turgenyev, eşsiz bir diyalog ustasıdır. Romanda geçen salon gevezelikleri, ciddî tartışmalar, dostça sohbetler, demeçler, okurlara, ölçülü bir düzenle, ro-

mandaki kişilerin zevklerini, görüşlerini, çıkarlarını, kültür seviyelerini açığa vurur.

Turgenyev'in romanlarındaki dilin lirizmi, sadeliği, ahengi, karışık ruh hallerini anlatmak için ustaca kullanılan mânalı, ahenkli edebî üslûp sayesinde özel bir güç kazanır.

Tabiat tasvirleri, Turgenyev'in romanlarına büyük bir edebî değer kazandırır. Turgenyev, geceyi, ay ışığını şöyle tasvir etmektedir:

> *«... Gökyüzünün uzak, solgun derinliğinde, tektük yıldızlar parlamaya başlamıştı. Batıda güneşin kızıllığı belli oluyordu. Orada gökyüzü, daha açık, daha temizdi. Yarım daire biçimindeki ay, salkımlı kayın ağaçlarının siyah ağları arasından, altın gibi parlıyordu. Öteki ağaçlar, yapraklarının arasından parıldıyan göz gibi deliklerle ya çatınmış birer devi andırıyor, ya da karanlık bir yığını teşkil ediyordu. Leylâklarla akasyaların üst dalları, sanki bir şeye kulak kabartıyor, sıcak havada geriniyorlardı».*

Turgenyev'in romanlarında kışın gelişi şöyle anlatılır:

> *«Aradan altı ay geçti. Bulutsuz soğukların müthiş sessizliğiyle, her yanı kaplıyan gıcırtılı karlariyle, ağaç dallarındaki pembe kırağısiyle, soluk zümrüdü andıran gökyüziyle beyaz bir kış hüküm sürüyordu. Bacaların, üzerinde dumandan şapkalar koyulaşıyor, bir anda açılıp kapanan kapılardan buğu helezonları yayılıyor, taze, âdeta ısırılmış yüzlü insanlar acele acele yürüyor, iliklerine kadar üşümüş atlar koşa koşa geçiyorlardı».*

Avrupa'da Turgenyev:

Rus yazarları içinde hepsinden çok «batılı» olanı Turgenyev'dir. Daha çocukluğunda öğrendiği yabancı diller, Berlin'de geçen üniversite öğrenimi, maddî imkânların sağladığı Av-

rupa gezileri, nihayet, 1863 yılından 1883 yılına kadar süren Avrupa'daki 20 yıllık sürekli yaşayış, ona gerçekten de bir «batılı» yazar kişiliğini kazandırmıştı. Bundan ötürü, öteki Rus yazarlarından farklı olarak, eserleri çıkar çıkmaz, hemen Fransızcaya çevriliyordu. Nitekim, 1847-1852 yılları arasında tamamlanan «Bir Avcının Notları», çıkışından iki yıl sonra, yani 1854'te; 1855 te çıkan «Rudin» 1862 de; 1862 de çıkan «Babalar ve Çocuklar», hemen bir yıl sonra, yani 1863 te; 1867 de çıkan «Duman» da, yine bir yıl sonra, yani 1868 de Fransızcaya çevrilmiştir.

Turgenyev'in batıda, hele Fransa'da, sanatçı ve edebiyatçılardan kurulu geniş bir dost çevresi vardı. Paris'te 1901 yılında Fransızca olarak yayımlanan «Fansız Dostlariyle Mektuplaşmalarına Göre İvan Turgenyev» adlı eserden, Turgenyev'in, başta Paulina Viardot olmak üzere, Zola, George Sand, Mme. Commenville, Flaubert, Ch. Edmond, Renan, Taine, Maupassant, A. Thomas, Saint-Beuve, Th. Gautier, Jules Claretie gibi edebiyatçı ve sanatçılarla devamlı olarak mektuplaştığı açıkça anlaşılmaktadır. Fransız edebiyatının Turgenyev üzerinde, Turgenyev'in de, Daudet gibi, Maupassant gibi bazı Fransız edebiyatçıları üzerinde etkisi olduğu besbellidir.

Türkiye'de Turgenyev:

Biraz da özel maksatlarla, Mizancı Murat Beyin Griboyedov'dan (1884); Madam Gülnar de Lebedeva'nın Puşkin'den (1891), Lermontov'dan (1891), Tolstoy'dan (1893) yaptıkları çevirileri hesaba katmazsak, çağdaşları arasında dilimize ilk çevrilen Rus yazarı, Turgenyev'dir diyebiliriz. Yukarda «Avrupada Turgenyev» bölümünde tafsilâtlı olarak anlattığımız üzere, Turgenyev, çıkar çıkmaz eserleri Fransızcaya çevrilen bir Rus yazarı idi. O devirde bütün kültür alışverişimiz Fransa ile ve Fransızca kanaliyle olduğu için, Turgenyev'in de, çağdaşlarına göre, dilimize erken çevrilmiş olmasını tabiî görmek gerekir. Nitekim Turgenyev'in çağdaşı olan Dostoyevski. dilimize ilk defa olarak ancak 1918 de çevrildiği, kitap halinde basılmış ilk çevirisi 1933 tarihini taşıdığı halde, Turgenyev ilk defa olarak

1904-1905 yıllarında dilimize çevrilmiş, eserleri de, aynı yıl içinde kitap halinde basılmıştır.

«Buhar»: Turgenyev'in dilimize çevrilen ilk eseri, «Duman» romanıdır. Abdullah Zühtü tarafından Fransızcadan dilimize çevrilerek ilkin İkdam gazetesinde tefrika edilen, sonra da 1905 yılında kitap halinde basılan bu eser, «Buhar» adı altında yayımlanmıştır. Turgenyev o tarihlerde çoktan dünya edebiyat tarihlerine geçmiş olduğu halde, eseri dilimize çeviren Abdullah Zühtü, eserin kabına «Fransızcadan tercüme» demekle yetinmiş, nedense, Turgenyev'in adını yazmaya gerek görmemiştir.

Sonraları Haydar Rifat tarafından dilimize çevrilen aynı eser, biri 1932, ötekisi de 1938 yıllarında olmak üzere iki sefer daha yayımlanmıştır.

«Âb-ı Nevbahar»: Turgenyev'in dilimize çevrilen ikinci eseri, «İlkbahar Selleri» adlı uzun hikâyesidir. Yine Abdullah Zühtü tarafından Fransızcadan dilimize çevrilen bu eser, ilkin İkdam gazetesinde «Âb-ı Nevbahar» adı altında tefrika edilmiş, sonra da 1905 yılında kitap halinde basılmıştır. Kitaba, yine Turgenyev'in adı yazılmamış, «Fransızcadan tercüme» denilmekle yetinilmiştir.

Aynı eser, N. Zeki tarafından, yine «Âb-ı Nevbahar» adı altında dilimize çevrilmiş ve Balıkesir'de yayımlanmıştır.

Bu eser daha sonra Samizâde Süreyya tarafından dilimize çevrilerek «İlkbahar Selleri» adı altında, 1934 te, «Dün ve Yarın Tercümeler Külliyatı» serisi içinde yayımlanmıştır.

Turgenyev'in bu eseri Nihal Yalaza Taluy tarafından da dilimize çevrilmiş ve 1958 yılında «Varlık Yayınları» arasında çıkmıştır.

«Muzaffer Aşk Nağmesi»: Turgenyev'in son hikâyelerinden birini teşkil eden «Aşkın Zafer Nağmesi», ilk defa olarak Yahya Ferit ile Mişel Mihaylov tarafından ve Rusça aslından dilimize çevrilmiş ve «Muzaffer Aşk Nağmesi» adı altında 1925 yılında kitap halinde yayımlanmıştır.

Aynı hikâye, daha sonra Nâzım adlı birl tarafından dilimize çevrilerek 1934 yılında Hilmi Kitabevi'nce yayımlanmıştır.

Yine bu hikâye, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, Şahin Akalın'ın dilimize çevirdiği «Turgenyev'den Hikâyeler» in birinci cildinde de yer almış bulunuyor.

«Bir Asılzade Yuvası»: Turgenyev'in bu uzun hikâyesi, ilkin, Samizâde Süreyya tarafından dilimize çevrilerek 1934 yılında «Dün ve Yarın Tercümeler Külliyatı» içinde «Liza» adı altında yayımlanmıştır. Aynı eserin Şahin Akalın tarafından yapılan tercümesi, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1946 yılında çıkmıştır.

«Düellocu»: Turgenyev'in bu hikâyesi, Samizâde Süreyya tarafından dilimize çevrilmiş ve Hilmi Kitabevi tarafından 1934 yılında yayımlanmıştır.

«Mumu»: Yazarın bu hikâyesi ilk defa olarak Samizâde Süreyya tarafından dilimize çevrilmiş ve 1935 yılında Hilmi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı hikâye, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1950 de çıkan «Turgenyev'den Hikâyeler II» de Ş. Akalın'ın çevirisi olarak yer almıştır.

«Babalar ve Çocuklar»: Hasan Âli Ediz ve Vasıf Onat'ın beraberce Rusça aslından dilimize çevirdikleri Turgenyev'in bu en ünlü romanı, Remzi Kitabevi'nin yayımlamakta olduğu «Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi» içinde, 1937 yılında iki cilt halinde çıkmıştır.

«İlk Aşk»: Haydar Rifat tarafından dilimize çevrilen Turgenyev'in bu hikâyesi, 1938 yılında Hilmi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı hikâye, O. Rifat ve E. Güney'in çevirisi olarak Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1944 yılında çıkmıştır.

«Rüya»: Turgenyev'in bu hikâyesi, Aliye Aşırbay tarafından dilimize çevrilerek 1938 yılında Adana'da yayımlanmıştır.

«Klara Miliç»: Turgenyev'in son hikâyelerinden biri olan bu hikâyesi A. Aşırbay tarafından dilimize çevrilerek 1943 yılında Güven Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı eserin

O. Rifat ve E. Güney tarafından yapılan çevirisi, Millî Eğitim Bakanlığınca, «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde 1944 te yayımlanmıştır.

«Anüşka»: Yazarın «Assia» adlı bu uzun hikâyesi, Ahmet Cemil Miroğlu tarafından «Anüşka» adı altında dilimize çevrilerek, 1943 yılında Semih Lûtfi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı hikâye, Millî Eğitim Bakanlığında yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde yayımlanan «Turgenyev'den Hikâyeler I» in içinde ve «Assia» adı altında Ş. Akalın'ın çevirisi olarak 1949 da çıkmıştır.

«Taşralı Kadın»: Yazarın bu hikâyesi, Ş. Akalın ve D. Sorakin'in çevirisi olarak, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1945 yılında yayımlanmıştır.

«Parasızlık»: Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1946 yılında yayımlanmıştır.

«Başkanın Ziyafeti»: Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1946 yılında yayımlanmıştır.

«Bekâr»: Yazarın bu hikâyesi de, Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilerek, Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1946 yılında yayımlanmıştır.

Nihal Yalaza Taluy'un bütün çevirileri Rusça aslından yapılmıştır.

«Köyde Bir Ay»: Turgenyev'in bu üç perdelik hissi komedisi, Hasan Âli Ediz tarafından dilimize çevrilerek, 1946 yılında, Millî Eğitim Bakanlığınca, «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde yayımlanmıştır. Aynı komedi, 1945-1946 temsil sezonunda, İstanbul Şehir Tiyatrosu Tepebaşı Bölümünde oynanmıştır.

«Bozkırda Bir Kıral Lear»: Yazarın en güzel hikâyelerin-

den biri olan bu hikâyesi, O. Peltek ile E. Güney tarafından dilimize çevrilmiş ve Millî Eğitim Bakanlığının «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde, 1946 yılında çıkmıştır.

«Hikâyeler I»: Yazarın «Üç Karşılaşma», «Faust», «Assia», «Aşkın Zafer Nağmesi» adlı dört hikâyesini içine alan «Hikâyeler I», Şahin Akalın tarafından dilimize çevrilmiş, 1946 yılında da, Millî Eğitim Bakanlığı «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde yayımlanmıştır.

«Hikâyeler II»: Yazarın «Kabadayı», «Mumu», «Punin ile Baburin» adlı üç hikâyesini içine alan «Hikâyeler II», Şahin Akalın tarafından dilimize çevrilmiş, 1950 de Millî Eğitim Bakanlığınca «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde yayımlanmıştır.

«Hikâyeler III»: Yazarın «Han», «Sessiz Köşe», «Üsteğmen Ergunov'un Hikâyesi», «Tuğbay» adlı dört hikâyesini içine alan Hikâyeler III», H. Turgut tarafından dilimize çevrilerek 1951 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde yayımlanmıştır.

«Rudin»: Yazarın bu romanı, Memduh Tezel tarafından dilimize çevrilmiş ve 1951 yılında, Millî Eğitim Bakanlığınca, «Dünya Edebiyatından Tercümeler» serisi içinde yayımlanmıştır.

«Avcının Notları»: Yazarın bu ad altında toplanan 25 hikâyesinden ancak «Yermolay ile Değirmencinin Karısı», «Çertophanov ile Nedopüskin», «Çertophanov'un Sonu», «Komşum Radilov», «Birük» gibi 5 tanesini, ayrıca «Mumu» hikâyesini içine alan bu eser, Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş, 1955 yılında Varlık Yayınları arasında neşredilmiştir.

«Duman»: Turgenyev'in bu romanı, son defa tarafımdan Türkçeye çevrilerek, Remzi Kitabevi'nin yayımlamakta olduğu «Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi» içinde, 1961 yılında çıkmıştır.

*
**

Turgenyev, çevirileri memleketimizde daima ilgi uyandırmış Rus yazarlarından biridir. Kitap halinde yayımlanmış eser-

lerinden başka, birçok dergilerde hikâye ve denemeleri de çıkmıştır. Ayrıca, 1927 yılından beri «Yedi Gün», «Güneş», «Meşale», «Kültür Haftası» dergilerinde ve daha başka dergilerde Turgenyev üzerine birçok yazılar yazılmış, dilimizde çıkmış çevirilerinin çoğunda «önsöz» olarak Turgenyev'e ve eserlerine dair geniş bilgi verilmiştir.

25 . 6 . 1963

Hasan Âli EDİZ

I

1859 yılı 20 Mayısında, sırtında kısa, tozlu bir palto, ayağında damalı pantolon, kırk yaşlarında, başı açık bir adam, *** şosesi üzerindeki hanın alçak merdivenlerine çıktı, dolgun yanaklı, çenesinde beyazımtırak ayva tüyleri bulunan, küçücük donuk gözlü genç uşağına sordu:

— Nasıl, Piyotr?.. Daha görünmüyorlar mı?..

Her şeyi; kulağındaki firuze taşlı küpesi, briyantinli, alaca renkli saçları, ölçülü hareketleri, bir kelime ile her şeyi, en gelişmiş kuşaktan en yeni bir insanı açığa vuran uşak, saygılı bir davranışla yol boyunca baktı ve cevap verdi:

— Hayır efendimiz, görünmüyorlar.

Bey tekrarladı:

— Demek görünmüyorlar?...

Uşak, ikinci kez cevap verdi:

— Hayır, görünmüyorlar.

Bey içini çekti, bir sıranın üzerine oturdu. Ayaklarını altına doğru büzmüş, düşünceli gözlerle etrafına bakınarak otururken, biz de onu okurlarımıza tanıtalım:

Adı, Nikolay Petroviç Kirsanov'du. Handan on beş verst(*) kadar uzaklıkta, iki yüz canı(**) olan bir ma-

(*) Rusya'da kullanılan bir uzunluk ölçüsüdür. 1067 metre kadardır. — H. Â. Ediz.

(**) 1861 yılına kadar Rusya'da toprak köleliği vardı. Top-

likânesi, ya da —köylülerini azadettikten ve modern bir «çiftlik» kurduktan sonra, kendi deyimiyle— iki bin hektarlık bir toprağı vardı. Babası, 1812 yılı savaş sınıfı generallerinden, yarı cahil, kaba, ama iyi yürekli bir Rus'tu. Ömrü boyunca didinmiş durmuş, ilkin tugay, sonra da tümen komutanlığı etmiş, devamlı olarak taşrada yaşamış, rütbesi gereğince oldukça önemli roller oynamıştı. Nikolay Petroviç, ilerde kendisinden söz edeceğimiz ağabeyisi Pavel Petroviç gibi, Rusya'nın güneyinde doğmuştu. On dört yaşına kadar ucuz mürebbiler, lâübali, dalkavuk emir subayları ve bunlara benzer alay ve karargâh personeli ile çevrili bir halde evde eğitim görmüştü. Kolyazin ailesinden olan, kızlığında Agathe, general karısı olduktan sonra da Agafokleya Kuzminişna Kirsanova adını alan annesi, tam «komutan-anne»-lerden biriydi. Gösterişli başlıklar taşır, hışırtılı, ipekli roplar giyer, kilisede haçı ilk defa o öper, bağırarak ve çok konuşurdu. Her sabah çocuklarına elini öptürür, geceleyin de, yatmadan önce, onları kutsar, kısacası, keyfince bir ömür sürerdi. Nikolay Petroviç, bir general oğlu olmak dolayısiyle —cesur olmak şöyle dursun, üstelik korkak unvanına hak kazandığı halde— ağabeyisi Pavel gibi, askerlik mesleğine girmek zorunda idi. Ama, bu mesleğe alındığına dair haber geldiği gün, ayağını kırmış, iki ay yatağa mıhlanarak ömrü boyunca «sevimli bir topal» olarak kalmıştı. Oğlunun askerliğinden umudunu kesen baba-

---

rak, alet ve edevatla birlikte, binalarla köylüler de derebeyinin malı sayılırdı. Bir derebeyinin gücünü belirtmek için, onun malı olan toprak kölelerinin sayısı söylenirdi. Meselâ, 500 canı olan bir derebeyi demek, 500 toprak kölesi olan bir derebeyi demekti. 1861 toprak reformiyle toprak köleleri bağımsızlıklarına kavuşunca, derebeylerinin güçleri «can» ile değil, ellerindeki toprakla ölçülmeye başlandı. — **H. Â. Ediz.**

sı onu memur yapmaya karar verdi. On sekizini bitirir bitirmez, onu Petersburg'a götürdü ve üniversiteye yazdırdı. Tam o sıralarda ağabeyisi Pavel Petroviç, hâssa alayına subay olarak tâyin edilmiş bulunuyordu. İki delikanlı, beraberce bir ev tuttular, yüksek bir memur olan annelerinin amcası İlya Kolyazin'in uzak kontrolü altında yaşamaya başladılar. Babaları tümeninin başına, karısının yanına döndü. Ancak seyrek olarak onlara, esmer esericedit kâğıtlarına, iri, yazıcı yazısiyle karalanmış mektuplar göndermekle yetindi. Bu mektupların altında, özene bezene «döktürülmüş» «Tümgeneral Piyotr Kirsanov» (*) kelimeleri okunurdu. Nikolay Petroviç, 1835 yılında iyi derece ile üniversiteyi bitirdi. Aynı yıl, başarısız bir teftiş yüzünden emekliye ayrılan General Kirsanov da, karısiyle birlikte, yerleşmek üzere Petersburg'a geldi. Tam, Tavriçeski parkı yakınlarında bir ev tutup İngiliz Kulübüne üye yazıldığı sırada, kalb krizinden öldü. Agafokleya Kuzminişna da, kocasının ölümünden sonra çok yaşamadı: Başkentin, her şeyden uzak yaşayışına bir türlü alışamadı. Emekli olmak üzüntüsü onu yiyip bitirmişti. Bu arada Nikolay Petroviç, daha annesiyle babasının sağlığında, küçük bir memur olan eski ev sahipleri Prepolovenski'nin kızını sevmiş, bu olay, ana babayı bir hayli üzmüştü. Sevimli ve uyanık olan bu kız, dergilerin «bilim» sütunundaki ciddî makalelerini okurdu. Yas süresi geçer geçmez, Nikolay Petroviç, bu kızla evlendi. Babasının iltimasiyle tâyin edildiği Millî Emlâk ve Hazine Bakanlığındaki görevinden ayrıldı. Mâşâ'siyle, ilkin Orman Enstitüsü yakınındaki bir yazlıkta, sonra şehirde, temiz merdivenli, serin salonlu, küçük, gü-

(*) İmzada imlâ yanlışları özellikle dikkati çekmektedir.
H. Â. Ediz

zel bir evde, en sonra da büsbütün yerleştiği köyde, mutlu bir yaşayış sürmeye başladı. Çok geçmeden burada oğlu Arkadi doğdu. Karı koca çok iyi, sakin bir yaşayış sürüyor, hemen hemen birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı. Birlikte okuyor, birlikte dört elle piyano çalıyor, düetolar söylüyorlardı. Kadın çiçek yetiştiriyor, kümes hayvanlarına bakıyordu. Koca, çok seyrek olarak avlanmaya gidiyor, toprak işleriyle uğraşıyordu. Arkadi de, sessizce büyüyor, gittikçe gelişiyordu. On yıl rüya gibi geçti. 1847 yılında Nikolay Petroviç'in karısı öldü. Adamcağız bu acıya çok zor katlanabildi. Birkaç hafta içinde saçları ağardı. Biraz olsun avunmak için Avrupa'ya gidecek oldu. Ama, 1848 yılı çatıp geldi(*). İster istemez köyüne döndü. Oldukça uzun süren bir tembellik devrinden sonra, çiftlik işlerinde bazı değişiklikler yaptı. 1855 yılında oğlunu üniversiteye götürdü. Üç kışını, oğlu ile beraber Petersburg'da geçirdi. Bu süre içinde, hemen hemen hiçbir yere gitmedi. Arkadi'nin genç arkadaşlariyle ahbaplık kurmaya çalıştı. Bu son kış Arkadi ile birlikte Petersburg'a gidemediği için, şimdi biz onu, 1859 yılı Mayısında, saçları tamamiyle ağarmış, şişmanlamış, biraz da kamburlaşmış olarak, kendisi gibi, üniversiteyi iyi derece ile bitiren oğlunu beklerken görüyoruz.

Uşak, belki terbiyesi gerektirdiğinden, belki de beyinin gözü önünde bulunmak istemeyişinden, kapının altına girdi, piposunu yaktı. Nikolay Petroviç başını önüne eğdi. Kapının köhne merdivenlerine bakmaya başladı. İri, alaca bir piliç, ağır ağır merdivenlerde dolaşıyor, yürürken, kocaman sarı ayaklariyle sesler çı-

(*) 1848 yılı, Avrupa'nın Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan gibi başlıca ülkelerinde ihtilâl rüzgârının estiği bir yıldır.

karıyordu. Merdivenlerin korkuluğu üstünde nazlı nazlı yatan pis bir kedi, dostça olmıyan gözlerle pilice bakıyordu. Güneş ortalığı yakıyordu. Hanın yarı karanlık koridorundan, sıcak bir çavdar ekmeği kokusu geliyordu. Nikolay Petroviç'imiz, hayallere dalmıştı. Kafasından, boyuna, «Oğlum... Arkaşa... İyi derece ile okulunu bitirmiş...» düşünceleri geçiyordu. Başka şeyler düşünmeyi denedi. Ama, dönüp dolaşıp yine hep aynı şeyler kafasına geldi. Ölen karısını hatırladı. Üzgün üzgün, «Zavallıcık, bugünlere erişemedi» diye fısıldadı. Semiz, mavimtırak bir güvercin yolun üzerine kondu. Su içmek için, kuyunun yanındaki su birikintisine doğru, hızlı hızlı yürüdü. Nikolay Petroviç ona bakmaya başladı. Bu sırada kulağına, yaklaşmakta olan bir araba sesi geldi. Kapının altından başını uzatan uşak:

— Galiba geliyorlar, efendimiz, dedi.

Nikolay Petroviç yerinden fırladı, gözlerini yola dikti. Üç posta beygiri koşulu bir troyka göründü. Arabada, bir öğrenci kasketinin kenarı, sevgili bir yüzün bildik çizgileri belirdi. Nikolay Petroviç:

— Arkaşa! Arkaşa! diye bağırdı ve kollarını sallıyarak koştu.

Birkaç saniye sonra dudakları, delikanlının güneşten yanmış, tozlu yanaklarına değdi.

II

Arkadi, babasının okşamalarına karşı, yol yorgunluğundan biraz kısılmış ama çınlıyan genç bir sesle, neşeli neşeli:

— İzin ver de babacığım, silkineyim, dedi, üstün başın berbat olacak!

Nikolay Petroviç, oğlunun pelerininin yakasına, kendi paltosuna eliyle bir iki sefer vurduktan sonra:

— Zarar yok, zarar yok!.. dedi ve birkaç adım geriliyerek, seni şöyle iyice bir göreyim, diye ekledi.

Hızlı adımlarla hana koşarak:

— Beygirleri, çabuk beygirleri getirin! diye seslendi.

Nikolay Petroviç, oğlundan çok daha heyecanlı görünüyordu. Kendini âdeta biraz kaybetmiş, sanki ürkek bir hal almıştı. Arkadi onu durdurdu:

— Babacığım, izin ver de seni, mektuplarımda sık sık sözünü ettiğim çok iyi arkadaşım Bazarov'la tanıştırayim, dedi, kendisi çok nazik olduğu için bize misafir olmayı kabul etti.

Nikolay Petroviç hızla döndü. Arabadan henüz inmiş olan ve sırtında püsküllü, kukuleteli bir yağmurluk bulunan uzun boylu bir gence yaklaştı. Delikanlının, uzatmakta biraz duraksadığı çıplak ve kırmızı elini kuvvetle sıkarak:

— Çok sevindim, dedi, bizi ziyaret etmek yolundaki iyi tasarınızdan ötürü de çok teşekkür ederim. Umarım ki... Adınızı ve baba adınızı sormama izin verir misiniz? (*).

Bazarov, tembel ama erkek bir sesle:

— Yevgeni Vasilyiç, diye cevap verdi ve yağmurluğunun yakasını indirerek bütün yüzünü Nikolay Petroviç'e gösterdi.

Bu, iri yeşil gözlü, kumral favorili, üst yanı yassı, alt yanı sivri burunlu, geniş alınlı, uzun, zayıf bir yüz-

---

(*) Ruslarda, göbek adından ve soyadından başka herkesin bir de baba adı vardır. Baba adları, baba adının sonuna, «yev», «oviç», ya da «iç» takıları eklemek yolu ile yapılır. Örneğin, adı Piotr olan bir babanın oğlu Petroviç; adı Vasil olan bir babanın oğlu Vasilyiç baba adını alır. — H. Â. Ediz.

dü. Sessiz bir gülümseyişle açılan bu yüzde, kendine güvenme ve zekâ okunuyordu.

Nikolay Petroviç sözüne devam etti:

— Çok sevgili Yevgeni Vasilyiç, umarım ki bizde sıkılmazsınız!..

Bazarov'un ince dudakları belli belirsiz kımıldadı. Ama o hiçbir cevap vermedi. Yalnız hafifçe şapkasını çıkardı. Uzun, sık, koyu kumral saçları, kocaman kafatasının çıkıntılarını gizliyememişti.

Nikolay Petroviç, oğluna dönerek yine konuşmaya başladı:

— Şimdi ne yapalım, Arkadi, hemen arabayı koşalım mı?.. Yoksa biraz dinlenmek mi isterdiniz?

— Evde dinleniriz, babacığım, arabayı koşmalarını emret!

— Hemen, şimdi. Hey, Piyotr, işitiyor musun?... Kardeş, hemen arabayı koşmalarını emret!.. Çabuk ol!..

Olgun bir uşak olmak sıfatiyle Piyotr, genç beyinin elini öpmedi, onu uzaktan selâmlamakla yetindi ve yeniden kapının altında kayboldu.

Arkadi, hancı kadının teneke bir maşrapa ile getirdiği suyu içerken, Bazarov piposunu yaktı ve beygirleri çözmekte olan troyka arabacısına yaklaştı. Nikolay Petroviç ise, telâşlı telâşlı:

— Ben buraya faytonla geldim, dedi, senin troyka için de üç beygir var. Ancak fayton iki kişiliktir. Bilmem, arkadaşın...

Arkadi babasının sözünü keserek hafif bir sesle:

— O troyka ile gelir, dedi, hem rica ederim, onunla teklifsiz olman gerek. O eşsiz bir çocuktur. Öyle alçak gönüllüdür ki... Göreceksin!..

Nikolay Petroviç'in arabacısı beygirleri çıkardı. Bazarov, troykanın arabacısına yaklaşarak:

— Haydi bakalım, kabasakal, biraz kımılda!.. dedi.

Oracıkta durmakta olan ve ellerini gocuğunun arka ceplerine sokmuş bulunan bir başka arabacı:

— İşitiyor musun Mitüha, bey sana nasıl bir ad taktı? Tam da kabasakalsın hani!..

Mitüha şapkasını sallamakla yetindi ve ter içindeki orta beygirin koşumlarını çıkardı.

Nikolay Petroviç:

— Haydi çocuklar, yardım edin. Biraz daha çabuk! diye bağırdı, işin ucunda bahşiş de var.

Beygirler birkaç dakika içinde koşuldu. Baba ile oğul faytona bindiler. Piyotr arabacı yerine çıktı. Bazarov troykaya sıçradı, başını maroken yastığa dayadı. Her iki araba da hareket etti.

III

Nikolay Petroviç, Arkadi'nin kâh omuzuna, kâh dizine vurarak:

— Demek böyle ha!.. nihayet sen de okulu iyi derece ile bitirdin ve eve geldin...

Kendisini baştan başa kaplıyan içten ve hemen hemen çocuksu sevince rağmen, sözü, bir an önce bu heyecanlı konulardan günlük konulara çevirmek istiyen Arkadi:

— Amcam nasıl?.. İyi mi? diye sordu.

— İyi. O da benimle beraber seni karşılamaya gelecekti, ama nedense vazgeçti.

— Beni çok mu bekledin?..

— Beş saat kadar.

— Ne iyi babasın!..

Arkadi canlı bir hareketle babasına döndü, onu,

şapırtı ile yanağından öptü. Nikolay Petroviç hafifçe gülümsedi.

— Sana ne güzel bir at ayırdım, göreceksin!.. Odanın duvarlarını da yeniden kâğıtlattım.

— Bazarov için oda var mı?..

— Ona da bir oda buluruz.

— Kuzum babacığım, ona ikramda kusur etme!.. Onun arkadaşlığına ne kadar değer verdiğimi bilemezsin!..

— Onunla tanışalı çok olmadı, değil mi?

— Hayır, çok olmadı.

— Tevekkeli değil, geçen kış onu görmemiştim. Ne ile uğraşıyor?

— Başlıca çalışma konusu tabiî bilimler. O her şeyden anlar. Gelecek yıl doktor olacak!

Nikolay Petroviç:

— Ha, demek Tıp Fakültesinde, dedi ve sustu.

Biraz sonra, elini uzatarak, uşağına:

— Piyotr, dedi, her halde şu gidenler bizim köylüler olacak!

Piyotr, beyinin gösterdiği yöne baktı. Yularsız beygirlerin çektiği birkaç köylü arabası dar yoldan hızla ilerliyordu. Her arabada, önleri açık gocuklar giymiş birer, çok çok ikişer mujik vardı. Piyotr cevap verdi:

— Evet efendimiz, bizim köylüler...

— Nereye gidiyorlar böyle, şehre filân mı?..

Piyotr:

— Şehre gittiklerini sanıyorum, dedi ve arabacıya tanıklık ettirmek ister gibi ona doğru eğilerek, meyhaneye, diye ilâve etti.

Ama arabacı kımıldamadı bile. Çünkü o, yeni görüşleri benimsemiyen, eski geleneklere bağlı bir adamdı.

Nikolay Petroviç, oğluna dönerek sözüne devam etti:

— Bu yıl köylülerle başımız dertte. Vergilerini vermiyorlar... Ne yaparsın?..

— Ya, gündelikçilerinden hoşnut musun?..

Nikolay Petroviç, dişleri arasından:

— Evet, diye fısıldadı, ama işin kötülüğü, onları da kandırıyorlar. Sonra, henüz gerektiği gibide çalışmıyorlar... Çift aletlerini bozuyorlar... Bununla beraber, toprağı fena süremediler. Buğday övütülmeden un olmaz, derler. Zamanla her şey düzelir. Yoksa çiftçilik şimdi seni de mi ilgilendirmeye başladı?..

Arkadi, babasının son sorusuna cevap vermeden:

— Siz de hiç gölgelik yok, işte bu kötü, dedi.

Nikolay Petroviç:

— Evin kuzey tarafındaki balkona büyük bir tente yaptırdım, şimdi açık havada da öğle yemeği yiyebiliriz, dedi.

— Böylece ev, tam anlamiyle bir yazlığa benziyecek... Ama, bunlar o kadar önemli şeyler değil. Buranın ne güzel havası var. Ortalık güzel kokuyor. Hem doğrusunu isterseniz, bana öyle geliyor ki, dünyanın hiçbir yerinde buradaki koku yok... Hem burada gökyüzü de...

Arkadi birdenbire durdu. Arkadaki arabaya kaçamak bir göz attı ve sustu. Nikolay Petroviç, onu doğruladı:

— Elbette. Sen burada doğdun, buranın her şeyi sana başka türlü görünmelidir.

— Ama babacığım, insan nerede doğarsa doğsun bunun önemi yok.

— Ama...

— Hayır, hiçbir önemi yoktur.

Nikolay Petroviç göz ucuyla oğluna baktı. Aralarında konuşma yeniden başlayıncıya kadar, fayton yarım

verstlik bir yol almıştı. İlk söze başlıyan Nikolay Petroviç oldu:

— Eski dadın Yegorovna'nın öldüğünü, bilmem sana yazdım mı?

— Sahi mi?.. Zavallı ihtiyar kadın! Ya Prokofyiç sağ mı?

— Sağ. Hem de hiç değişmedi. Yine eskisi gibi söylenip duruyor. Hem genel olarak Maryino'da büyük bir değişiklik görmiyeceksin!..

— Kâhyan yine hep o adam mı?..

— Çiftlikte yaptığım biricik değişiklik budur. Ona yol verdim. Bundan sonra da, azadettiğim adamlarımdan hiçbirini kullanmamaya, ya da, hiç değilse onlara sorumlu işler gördürmemeye karar verdim.

Arkadi, gözleriyle Piyotr'u işaret etti. Nikolay Petroviç hafif bir sesle sözüne devam etti:

— Il est libre, en effet(*). Hem o zaten, oda hizmetçisidir. Şimdiki kâhyam şehirlidir. Galiba da hamarat bir çocuk. Ona yılda iki yüz elli ruble veriyorum.

Nikolay Petroviç eliyle alnını ve kaşlarını oğuşturdu. İç sıkıntısı geçirdiği zamanlar daima böyle alnını oğuştururdu.

— Biraz önce sana, Maryino'da bir değişiklik görmiyeceğini söylemiştim. Bu, pek o kadar doğru değil. Sana önceden haber vermeyi bir borç sayıyorum. Her ne kadar...

Bir an için durakladı, sonra sözlerine Fransızca olarak devam etti:

— Koyu ahlâkçılar, meseleyi böyle açık olarak ortaya koyuşumu belki de doğru bulmazlar. Ama, birincisi, bunu gizli tutmak mümkün değil, ikincisi, bilir-

(*) Metinde Fransızca yazılmıştır. «Aslında o serbesttir» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

sin ki ben, baba oğul münasebetlerinde daima özel bir prensip gözetirim. Bununla bereber, beni ayıplamak tabiî senin hakkındır. Benim yaşımda... Bir kelime ile... O... O kız... Her halde şimdiye kadar ona dair bazı şeyler duymuş olduğun o kız...

Arkadi, açıkça:

— Feniçka mı? diye sordu.

Nikolay Petroviç kızardı:

— Rica ederim, adını yüksek sesle söyleme. Evet... işte o kız şimdi bende oturuyor. Onu eve aldım. Evde iki küçük oda var ya... Ama bütün bunları değiştirmek mümkün...

— Rica ederim babacığım, neden?..

— Arkadaşın bizde misafir kalacak... Münasebet almaz...

— Rica ederim, Bazarov'dan yana hiç meraklanma!.. O bütün bunların üstünde olan bir çocuktur.

Nikolay Petroviç:

— Sonra sen de varsın, dedi, işin kötüsü, yan daire de pek o kadar iyi değil.

Arkadi, babasının sözünü keserek:

— Rica ederim babacığım, dedi, âdeta özür diler gibi konuşuyorsun!.. Böyle söylemekten utanmıyor musun?..

Nikolay Petroviç, gittikçe daha çok kızararak cevap verdi:

— Evet, gerçekten de utanmam gerek.

Arkadi, okşar gibi bir gülümseyişle:

— Yeter babacığım, yalvarırım artık yeter, dedi.

Aklından da, «Bunda özür diliyecek ne var sanki» diye geçirdi. İyi yürekli yumuşak babasına karşı duyduğu gizli bir üstünlük duygusu ile karışık hoş görürlü bir şefkat duygusu bütün ruhunu sardı. Kendi ba-

ğımsızlığını ve yetişkinliğini anlamaktan doğma, elinde olmıyan bir sevinçle bir sefer daha:

— Artık yeter, babacığım, diye tekrarladı.

Nikolay Petroviç, alnını oğuşturmakta devam ettiği elinin parmakları arasından oğluna baktı. Âdeta yüreğine bir şey saplanır gibi oldu. Ama, hemen kendini suçlu buldu. Uzun bir sessizlikten sonra da:

— İşte artık bizim tarlalarımız başlıyor, dedi.

Arkadi sordu:

— Şu ilerdeki galiba, bizim ormanımız değil mi?

— Evet bizim. Ama ben onu sattım. Bu yıl da onu kaldıracaklar...

— Onu niçin sattın?..

— Para gerek oldu. Sonra da, bu topraklar mujiklerin payına düşüyor.

— Şu sana vergini ödemiyen mujiklerin mi?..

— Bu artık onların bileceği iş. Bununla beraber bir gün elbet öderler.

Arkadi:

— Yazık olmuş ormana, diye söylendi ve etrafını seyre koyuldu.

İçinden geçtikleri topraklara şairce yerler denemezdi. Tarla, tarla, hep tarla idi. Kâh hafifçe yükselerek, kâh hafifçe alçalarak, ta yerle göğün birleştiği yere kadar hep tarlalar uzanıyordu. Tektük küçük ormanlar görünüyor, bodur ve seyrek çalılıklarla kaplı sel yatakları kıvrılıyor, bunlar, Katerina devrinin eski plânlarında çizilen biçimlerini hatırlatıyorlardı. Kıyıları oyulmuş dereler, çerden çöpten setleriyle minimini gölcükler, kara ve çoğu yarı yarıya yıkık damlı alçak evlerden kurulu köycükler göze çarpıyordu. Bomboş harman yerleri yanında çalı çırpıdan yapılmış duvarlariyle, esniyen kapılariyle yan yatmış samanlıklar görünüyor; şurada yer yer dökülmüş sıvalariyle kerpiç

kiliseler, burada, harabolmuş mezarları ve yana yatmış haçlariyle tahta kiliseler göze çarpıyordu. Arkadi'nin yüreği biraz burkulur gibi oldu. Sanki mahsus gibi, rastladıkları köylüler, hep yırtık pırtık giyinmişler, hep sıska ve kötü beygirlere binmişlerdi. Yol kenarındaki söğütler, kırılmış dalları ve yolunmuş kabuklariyle, üstü başı perişan dilencileri andırıyordu. Zayıf, bakımsız, kemikleri görünen inekler, hendeklerindeki otları aç kurtlar gibi kemiriyorlardı. Bunlar sanki, korkunç ve öldürücü bir pençeden yeni kurtulmuş gibiydiler. Bu zavallı hayvanların acıklı görünüşü, bu parlak bahar gününde, karlariyle, soğuklariyle, tipileriyle sonsuz ve kasvetli kış günlerinin beyaz hayaletini canlandırdı. Arkadi: «Hayır» diye düşündü, «Bu çevreler zengin değil, burada ne bir refah, ne de bir çaba var... Hayır, hayır, buraları böyle bırakılamaz. Temelli bir değişiklik gerek. Ama bunu nasıl yapmalı? Nereden işe başlamalı?»

Arkadi böyle düşünüyordu. O böyle düşüne dursun, bahar da kendi hükmünü yerine getiriyordu. Her yer pırıl pırıl bir yeşerti içinde idi. Ilık bir rüzgârın hafif solumasiyle her şey; ağaçlar, fundalıklar, otlar... bir sözcükle her şey, geniş ve yumuşak dalgalar halinde pırıldıyor, her yanda tarla kuşlarının bitmez tükenmez cıvıltısı bir sel gibi akıyordu. Bunlar, kâh, alçak çimenler üzerinde dalgalanarak bağrışıyor, kâh toprak yığınları üstünde kümeler halinde sessizce koşuşuyorlardı. Kargalar, henüz kısa olan yaz ekinlerinin taze yeşillikleri arasında, güzel bir siyahlık halinde, dolaşıyorlar; artık ağarmaya yüz tutmuş çavdarlar arasında kayboluyorlar, yalnız seyrek olarak başları, dumanlı çavdar dalgaları arasından görünüyordu. Arkadi, uzun uzun bu manzarayı seyretti. Düşünceleri yavaş yavaş dağıldı. Sırtından pelerinini attı. Babasına öylesine ne-

şeli, öylesine çocuksu bir bakışla baktı ki, babası onu tekrar kucakladı.

Nikolay Petroviç:

— Artık yaklaştık, dedi, şu tepeye çıkar çıkmaz evimiz görünecek. Biz seninle, Arkaşa, iyi vakit geçireceğiz!.. Seni sıkmazsa, bana çiftlik işlerinde yardım edersin!.. Şimdi biz birbirimizle kaynaşmak, birbirimizi çok iyi anlamak zorundayız. Doğru değil mi?..

Arkadi:

— Tabiî, diye mırıldandı, ama bugün hava ne kadar da güzel!..

— Bu senin gelişin şerefine yavrum. Gerçekten de, baharın en parlak günlerini yaşıyoruz. Bununla beraber ben de Puşkin gibi düşünüyorum. Yevgeniya Onegin'deki(*) şu mısraları hatırlıyor musun?

Gelişin beni ne kadar üzüyor
Bahar, bahar, sevda zamanı,
Ne kadar...

Troykadan Bazarov'un sesi duyuldu:

— Arkadi, bana kibrit gönder. Pipomu yakacak bir şeyim yok.

Nikolay Petroviç sustu. Babasını biraz şaşarak, ama biraz da acıyarak dinlemeye başlamış olan Arkadi, cebinden gümüş bir kibritlik çıkarmakta acele etti ve bunu, Piyotr ile Bazarov'a gönderdi.

Bazarov tekrar seslendi:

— Bir püro ister misin?..

Arkadi:

— Gönder, diye cevap verdi.

Piyotr faytona döndü, Arkadi'ye, kibritlikle bera-

(*) Puşkin'in en ünlü eseri.

ber kalın, siyah bir püro sigarası getirdi. Arkadi hemen püroyu tellendirerek, etrafına, yıllanmış sert tütünden öylesine keskin, öylesine ekşi bir koku yaydı ki, ömründe hiç sigara içmemiş olan Nikolay Petroviç, elinde olmayarak —ama oğlunu gücendirmemek için belli etmiyerek —başını çevirdi.

On beş dakika sonra her iki araba da, damı kırmızı sacla kaplı, kurşunî boyalı, yeni, ahşap bir evin merdivenleri önünde durdu. Maryino burası idi. Buraya Yeni-Köy de derlerdi. Köylüler burasına «Bekârlar Çiftliği» adını takmışlardı.

IV

Çiftlik halkı efendilerini karşılamak üzere merdiven başına üşüşmediler. Yalnız on iki yaşlarında bir kız çocuğu göründü. Bunun arkasından evden, Piyotr'a çok benziyen, sırtında, armalı, beyaz düğmeli uşak üniforması bulunan bir delikanlı çıktı. Bu, Pavel Petroviç Kirsanov'un uşağı idi. Uşak, hiç bir şey söylemeden faytonun kapısını açtı. Troykanın perdesini çözdü. Nikolay Petroviç, oğlu ile ve Bazarov'la birlikte, kapısının arkasında genç bir kadın yüzünün görünüp kaybolduğu, karanlık, hemen hemen boş bir salondan geçerek, modern bir zevkle döşenmiş misafir odasına girdi. Kasketini çıkararak ve saçlarını silkerek:

— İşte nihayet evimize geldik, dedi, her şeyden önce karnımızı doyurmak ve dinlenmek gerek.

Bazarov, gerinerek:

— Bir şeyler yemek gerçekten de fena olmıyacak, dedi ve bir kanepeye oturdu.

Nikolay Petroviç, görünürde hiçbir sebep olmadığı halde ayaklarını yere vurarak:

— Evet, evet, dedi, yemeği hazırlayın, çabuk yemek hazırlansın. Hah, işte Prokofyiç de geldi.

İçeriye, sırtında, düğmeleri bakırdan esmer bir frak, boynunda pembe bir mendil bulunan altmış yaşlarında, kır saçlı, kara kuru bir adam girdi. Sırıtarak Arkadi'nin elini öptü. Misafirleri selâmladı, kapıya doğru gitti, ellerini arkasına koyarak durdu.

Nikolay Petroviç:

— E, Prokofyiç, işte Arkadi geldi. Onu nasıl buluyorsun bakalım? dedi.

İhtiyar, tekrar sırıtarak:

— Onu çok iyi buldum efendim, dedi ama hemen sık kaşlarını çatarak ciddî bir eda ile sordu, sofrayı hazırlamamızı emreder misiniz, efendimiz?..

— Evet, evet, lûtfen. Yevgeni Vasilyiç, daha önce biraz odanıza çekilmek istemez misiniz?..

— Hayır, teşekkür ederim, gereği yok. Yalnız bavulcuğumu ve (paltosunu çıkararak) şu cübbemi odama götürmelerini emreder misiniz?

— Çok uygun. Prokofyiç, beyin paltosunu alsana!..

Prokofyiç, şaşırmış gibi, iki eliyle Bazarov'un «cübbe»sini aldı, onu başından yükseğe kaldırdı ve parmakları ucunda yürüyerek odadan çıktı.

Nikolay Petroviç sözlerine devam ederek:

— Ya, sen Arkadi, biraz odana çıkmıyacak mısın?

Arkadi:

— Evet, temizlenmem gerek, dedi ve kapıya doğru yürüdü.

Ama tam bu sırada odaya, sırtında koyu renkli bir İngiliz süveteri, boynunda, son moda kısa bir kıravat, ayağında rugan iskarpinler bulunan bir adam girdi. Bu, Pavel Petroviç Kirsanov'du. Kırk beş yaşlarında görünüyordu. Kısa kesilmiş kır saçları, yeni bir gümüş gibi donuk bir parıltı ile parlıyordu. Yüzü hırçın,

ama kırışıksızdı; âdeta ince bir heykeltıraş kalemiyle işlenmiş gibi düzgün ve temiz olan bu yüz, eşsiz bir güzelliğin izlerini taşıyordu. Hele, biraz çekik olan parlak, kara gözleri çok güzeldi. Bütün bu zarif ve soylu görünüşüyle, Arkadi'nin amcası, gençliğe özel endamını, ve genel olarak yirmi yaşlarından sonra kaybolan o yerden yükselme çabasını hâlâ koruyordu.

Pavel Petroviç, opal bir kol düğmesiyle tutturulmuş kar gibi beyaz kolluklarn içinde daha da güzel görünen uzun pembe tırnaklı elini pantolonunun cebinden çıkardı ve yeğenine uzattı. İlkin Avrupa usulünce **«shake hands»**(*) yaptıktan sonra, Rus usulüyle yeğeniyle üç sefer öpüştü. Yani, güzel kokulu bıyıklarını üç sefer yeğeninin yanaklarına dokundurdu ve:

— Hoş geldin! dedi.

Nikolay Petroviç, kardeşini Bazarov'a tanıttı. Pavel Petroviç kıvrak vücudunu biraz öne doğru eğdi, hafifçe gülümsedi, ama elini uzatmadı, hattâ gerisingeriye, tekrar cebine soktu. Sevimli bir eda ile sallanarak, omuzlarını oynatarak ve çok güzel beyaz dişlerini göstererek tatlı bir sesle konuşmaya başladı:

— Bugün gelmiyeceğinizi sanmıştım, yoksa yolda bir şey mi oldu?..

Arkadi cevap verdi:

— Hiçbir şey olmadı. Sadece biraz geciktik. Bunun için de şimdi kurtlar gibi açız. Babacığım, Prokofyiç'i biraz acele ettir, ben şimdi dönerim.

Birdenbire kanepeden fırlayan Bazarov:

— Dur! diye bağırdı, ben de seninle geliyorum.

Her iki delikanlı odadan çıktı. Pavel Petroviç sordu:

(*) Aslında İngilizce yazılmıştır. «El sıkma» anlamına gelir. — **H. Â. Ediz.**

— Kim bu?..

— Arkadi'nin arkadaşı... Arkaşa'nın sözlerine bakılırsa, çok akıllı bir adammış.

— Bizde mi misafir kalacak?

— Evet.

— Şu koca saçlı?

— Evet, işte.

Pavel Petroviç tırnaklariyle masaya vurarak:

— Arkadi'yi s'est **degourdi** (*) buluyorum, dedi, dönüşüne sevindim.

Akşam yemeğinde az konuştular. Hele Bazarov, hemen hemen hiç konuşmadı, ama çok yedi. Nikolay Petroviç, kendi deyimiyle, kendi çiftlik hayatından çeşitli olaylar anlattı. Gelecekteki hükümet tedbirlerinden, komitelerden, delegelerden, makina kullanmak zorunluğundan söz etti. Pavel Petroviç yemek odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor (hiçbir zaman akşam yemeği yemezdi), arasıra kırmızı şarap dolu kadehten bir yudum alıyor, çok seyrek olarak lâfa karışıyor, daha doğrusu «Ya!.. Deme!.. Hım!» gibi sesler çıkarıyordu. Arkadi birkaç Petersburg havadisi verdi. Ama o, hafif bir sıkılganlık duyuyordu. Hani, çocukluktan yeni kurtulan ve kendisini çocuk görmeye, çocuk saymaya alıştıkları yere dönen gençlerde görülmeye alışılmış olan bir çeşit sıkılganlık. Gereksiz yere sözlerini uzatıyor, «babacığım» demekten kaçınıyordu. Hattâ bir seferinde bunu, dişleri arasından söylemekle beraber, «baba» söziyle bile değiştirdi. Aşırı bir lâübalilikle kadehine, kendi istediğinden fazla, şarap doldurdu ve hepsini içti. Prokofyiç gözlerini ondan ayırmıyor, yalnız dudak-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Açılmış» anlamına gelmektedir. — **H. Â. Ediz.**

larını ısırmakla yetiniyordu. Akşam yemeğinden sonra herkes, hemen, yerlerine çekildi.

Arkadi'nin yatağı yanında robdöşambrı ile oturan ve piposunu içmekte olan Bazarov:

— Amcan tuhafça bir adam, dedi, köyde böyle bir şıklığa ne gerek var?.. Ömür doğrusu!.. Ya tırnakları, tırnakları... Hani, al da sergiye gönder!..

Arkadi:

— Ama sen bilmezsin, diye cevap verdi, zamanında o bir Don Juan'mış. Bir gün sana onun hikâyesini anlatırım. Çok güzel bir adammış o, kadınlar onun için deli olurmuş.

— Bak sen!.. Demek geçmiş günlerin anısına duyduğu saygı ile böyle giyiniyor... Ama, yazık ki, burada deli edilecek kimse yok! Her şeyine dikkat ettim: Ne tuhaf yakalıkları var, âdeta taş gibi, sonra çenesini de öyle düzgün tıraş etmiş ki... Arkadi Nikolayeviç, bütün bunlar gülünç değil mi?..

— Belki; ama o gerçekten de iyi bir adamdır.

— Tam bir eski zaman adamı!.. Ama baban çok iyi bir insan!.. Boş yere şiir okuyor!.. Çiftlik işlerinden anladığı da şüpheli. Ama babacan bir adam.

— Babam, altın gibi bir adamdır.

— Bilmem farkında mısın, halinde bir ürkeklik var!..

Arkadi, sanki kendisi ürkek davranmıyormuş gibi başını salladı. Bazarov sözüne devam etti:

— Bu ihtiyar romantikler tuhaf insanlar!.. Sinir sistemlerini, çılgına dönecek kadar geliştiriyorlar. Tabiî dengeleri bozuluyor. Neyse, Allaha ısmarladık! Odamda bir İngiliz lâvabosu var, öte yandan odanın kapısı kapanmıyor... Ama ne de olsa teşvik etmek gerek. İngiliz lâvabosu bir ilerlemedir!

Bazarov gitti. Arkadi'yi sevinçli bir duygu kapladı. Baba evinde, bildik bir yatakta, sevgili ellerin, belki de dadısının iyi, okşayıcı, yorulmak bilmiyen ellerinin emek verdikleri bir yorgan altında uyumak ne tatlı şeydi! Arkadi, Yegorovna'yı hatırladı, içini çekti, ona ruh istirahati diledi. Kendisi için dua etmedi.

Gerek kendisi, gerek Bazarov rahat uyudular. Ama evdeki öteki insanlar daha uzun bir süre uyumadılar. Oğlunun gelişi Nikolay Petroviç'i heyecanlandırmıştı. Yatağına yattı, ama mumları söndürmedi. Başını eline dayıyarak derin düşüncelere daldı. Ağabeyisi Pavel Petroviç de, kendi odasında, maden kömürünün hafif bir pırıltı ile yanmakta olduğu şöminenin karşısında, **Gambles**(*) işi geniş bir koltukta, gece yarısından çok sonraya kadar oturdu. Soyunmamıştı. Sadece ayağındaki rugan iskarpinleri çıkarmış, onların yerine Çin işi, arkalıksız kırmızı terlikler giymişti. Elinde **Galignani**'nin son sayısı vardı. Ama okumuyordu. Kâh hafifliyerek, kâh parlıyarak mavimtırak alevlerle yanan şömineye ısrarla bakıyordu. Allah bilir düşünceleri nerelerde dolaşıyordu. Her halde yalnız geçmişi düşünmüyordu. Yüzü gergin ve üzgündü. Düşünceleri yalnız eski anılarla uğraşan bir insanın yüzü böyle olamazdı. Küçük arka odada, büyük bir sandık üzerinde, siyah saçlarını beyaz bir örtü ile örtmüş, mavi hırkalı genç bir kadın, Feniçka oturuyordu. Genç kadın kâh uyukluyor, kâh kulak kabartıyor, kâh aralık duran kapıdan bitişik odaya bakıyordu. Orada, bitişik odada bir çocuk karyolası görünüyor ve uyumakta olan bir çocuğun düzgün nefes alışları işitiliyordu.

(*) O devirde Petersburg'da lüks mobilya yapan ünlü bir mobilyacı.

V

Ertesi sabah Bazarov herkesten önce uyandı ve evden dışarı çıktı. Etrafını gözden geçirerek: «Eh, burası pek de öyle ahım şahım bir yer değilmiş!» diye düşündü. Nikolay Petroviç, topraklarını köylüleriyle bölüştüğü zaman, yeni çiftliği için, dört hektarlık tamamiyle düz ve çıplak bir ovayı ayırmak zorunda kalmıştı. Burada, eklentileriyle bir ev ve çiftlik binası yaptırmış, bir bahçe ayırmış, bir göl ve iki kuyu kazdırmıştı. Ama diktiği ağaçlar pek tutmamış, gölde az su birikmiş, kuyuların suyu acımtırak çıkmıştı. Yalnız kameriyeyi meydana getiren leylâk ve akasyalar oldukça büyümüştü. Bazan burada çay içer, öğle yemeği yerlerdi. Bazarov birkaç dakika içinde bütün bahçeyi dolaştı. İnek ahırına, tavlaya girdi. Çiftlik halkından iki çocuk arayıp buldu, bunlarla hemen ahbap oldu. Hep beraber, çiftlikten bir verst uzaklıktaki küçük bir bataklığa kurbağa tutmaya gittiler.

Çocuklardan biri Bazarov'a:

— Bey, kurbağaları ne yapacaksın? diye sordu.

Aşağı tabakadan insanlara asla yüz vermediği, onları küçümsediği halde, onlar arasında kendine güven uyandırmakta özel bir kabiliyeti olan Bazarov:

— Ha, bak, şunun için gerek, dedi, bu kurbağanın karnını yarıyor, içinde neler olduğuna bakıyorum. Seninle ben de iki ayaklı birer kurbağa olduğumuza göre, böylelikle bizim içimizde de neler olup bittiğini öğrenmiş oluyorum.

— Bunları öğrenip de ne yapacaksın?

— Hastalandığın zaman sana bakmam gerekince, yanılmamam için bunları bilmeliyim.

— Sen tohtur musun ki?..

— Evet.

— Vaska, duydun mu, bey diyor ki, biz de seninle birer kurbağ imişiz!.. Ne tuhaf!

Dik yakalı, gri bir gömlek giymiş olan, pamuk gibi beyaz başlı, yalınayak, yedi yaşlarındaki Vaska:

— Ben kurbağadan korkarım, dedi.

— Korkacak ne var?.. Onlar adamı ısırırlar mı ki?

Bazarov:

— Haydi bakalım suya girin, filozoflar, diye mırıldandı.

Bu arada Nikolay Petroviç de kalktı, Arkadi'nin yanına gitti. Arkadi'yi giyinik buldu. Baba oğul, üstüne tente çekilmiş terasa çıktılar. Korkuluğun yanındaki masada, büyük leylâk buketleri arasında duran semaver kaynıyordu. Yolcuların geldiği gün, onları merdiven başında ilk karşılıyan kız çocuğu göründü ve incecik bir sesle:

— Feodosya Nikolayevna biraz rahatsız, gelemiyecekler, dedi, çayı kendileri mi koyacaklar, yoksa Dunyaşa'yı mı göndereyim, diye sormaklığımı emrettiler!

Nikolay Petroviç:

— Ben kendim koyarım, diye atıldı; Arkadi, sen çayını ne ile içersin, limonla mı, yoksa krema ile mi?

— Krema ile.

Arkadi bir süre sustuktan sonra, bir şey sormak istiyen bir eda ile seslendi:

— Babacığım?..

Nikolay Petroviç biraz şaşırarak oğluna baktı:

— Ne var?

Arkadi gözlerini yere indirdi.

— Babacığım, soracağım şey sana anlamsız görünecek olursa beni bağışla, diye başladı; ama, sen, dünkü içtenliğinle benim de içten davranmama yol açmış oluyorsun!.. Darılmazsın, değil mi?

— Söyle...

— Şu halde bana bir soru sormak cesaretini veriyorsun... Ben burada olduğum için mi Fen... Şey, yani o buraya çay dağıtmaya gelmiyor?..

Nikolay Petroviç hafifçe başını çevirdi, nihayet:

— Belki; dedi, öyle sanıyor ki... Sıkılıyordur.

— Boşuna utanıyor. Birincisi, benim düşünce tarzımı biliyorsundur (bu sözleri kullanmak Arkadi'nin pek hoşuna giderdi), ikincisi, senin hayatına, alışkanlıklarına kıl kadar olsun engel olmak istiyeceğimi sanır mısın?.. Üstelik, senin kötü bir seçim yapmıyacağına da inancım var. Ona, seninle bir çatı altında yaşamak izni verdiğine göre, o buna lâyık demektir. Her halde bir oğul babasının yargıcı olamaz!.. Hele benim gibi bir oğul... Serbestliğimi hiçbir zaman, hiçbir şeyde kısmıyan hele senin gibi bir babanın!..

Arkadi'nin sesi önceleri titriyordu: Kendisini yüksek kalbli hissediyor, ama aynı zamanda babasına öğüt verir gibi olduğunu da anlıyordu. Ama kendi sözlerinin ahengi insanın üzeiinde kuvvetle etki yapar. Arkadi de son sözlerini kesin, hattâ etkili söyledi.

Nikolay Petroviç'in eli, yine, kaşları ve alnı üzerinde dolaştı. Boğuk bir sesle:

— Sağ ol, Arkadi, dedi, tahminlerin gerçekten de doğru. Elbette, bu kız lâyık olmasaydı... Bu davranışım hoppaca bir kapris değildir. Seninle bu konu üzerinde konuşmak benim için hiç de kolay bir şey değil. Onun buraya, senin yanına, hele böyle gelişinin ilk günü, gelmesinin ne kadar zor olduğunu anlarsın!..

Arkadi, içindeki yüksek duyguların yeni bir coşuşuyla sandalyesinden fırladı:

— O halde ben onun yanına giderim, dedi, benden utanması için hiçbir sebep olmadığını kendisine anlatırım.

Nikolay Petroviç de kalktı:

— Arkadi, rica ederim... Ama nasıl olur? Orada... Ben sana önceden söylememiştim...

Ama Arkadi artık onu dinlemiyordu bile... Terastan koşup gitti. Nikolay Petroviç onun arkasından baktı ve şaşırmış bir halde sandalyeye oturdu. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Acaba bu anda, oğlu ile kendisi arasında, gelecekteki münasebetlerin kaçınılmaz tuhaflığı mı gözleri önünde canlanmıştı? Bu işi hiç açmasaydı, Arkadi'nin kendisine daha çok saygı göstereceğini düşünüyordu. Yoksa, gösterdiği zaaftan ötürü kendisini suçlu mu görüyordu?.. Bunlara cevap vermek güçtü. Bütün bu duygular onda vardı, ama, henüz belirsiz duygular halinde... Yüzündeki kırmızılık kaybolmuyor, yüreği ise hızlı hızlı çarpmakta devam ediyordu.

Acele yürüyen birinin ayak sesleri duyuldu ve Arkadi terasa girdi. Yüzünde iyi ve tatlı bir neşe görünüşiyle:

— Baba, biz onunla tanıştık, diye bağırdı; Feodosya Nikolayevna bugün gerçekten de biraz rahatsız, daha sonra gelecek. Bir kardeşim olduğunu nasıl oldu da bana söylemedin?.. Şimdi öptüğüm gibi daha dün akşam onu öpüp severdim.

Nikolay Petroviç, bir şeyler söylemek, yerinden kalkmak, kollarını açmak istedi. Arkadi babasının boynuna atıldı.

Arkalarından Pavel Petroviç'in sesi duyuldu:

— Ne o?.. Yine mi kucaklaşıyorsunuz?

Baba ve oğul, Pavel Petroviç'in bu anda gelişinden aynı derecede sevindiler. Bazı dokunaklı durumlar vardır ki insan, ne de olsa, bunlardan bir an önce kurtulmak ister.

Nikolay Petroviç, neşeli neşeli:

— Neye şaşıyorsun? dedi, Arkaşa'nın bugünlerini

az mı bekledim? Dünden beri onu doyasıya seyretmek, fırsatını bile bulamadım.

Pavel Petroviç:

— Hiç de şaşmıyorum, dedi, ben de onunla kucaklaşmaya çoktan hazırım.

Arkadi, amcasına yaklaştı, onun güzel kokulu bıyıklarının yanaklarına dokunuşunu bir sefer daha duydu. Pavel Petroviç masanın başına oturdu. İngiliz zevkine göre yapılmış zarif bir sabahlık kostüm giymişti. Başında küçük bir fes vardı. Bu fes ve gelişigüzel bağlanmış kıravatı, etiketsiz köy yaşayışının bir belirtisiydi. Ama, bir sabah tuvaleti için moda olan, beyaz değil, renkli gömleğinin dar yakalığı, her zamanki sertliğiyle tıraşlı gerdanına gömülüyordu.

Amcası, Arkadi'ye sordu:

— Senin yeni ahbabın nerede?

— Evde değil. Alıştığı üzere erken kalkar ve bir yerlere gider. Onunla ilgilenmemek gerek. Teklif tekellüften hoşlanmaz.

Ekmeğine ağır ağır yağ sürmeye başlıyan Pavel Petroviç:

— Evet, öyle görünüyor, dedi ve sordu, bizdeki misafirliği uzun mu sürecek?

— Belli değil. Babasının yanına giderken yolu düştü de bize uğradı.

— Babası nerede oturuyormuş?

— Bizim ilde, buradan seksen verst kadar bir uzaklıkta. Orada küçük bir çiftliği var. Eskiden alay doktoruymuş.

— Evet, evet, evet... Şu Bazarov soyadını nerede duydum diye boyuna kendi kendime sorup duruyordum. Nikolay, hatırlıyor musun, babamızın tümeninde bir Doktor Bazarov vardı?

— Galiba vardı.

— Evet, evet, vardı. Demek o doktor bunun babasıymış!

Pavel Petroviç elini bıyıklarına götürdü. Küçük bir aralıktan sonra sordu:

— Peki, aslında bu Bay Bazarov nedir?

Arkadi gülümsedi:

— Bazarov ne midir?.. Amcacığım, aslında onun ne olduğunu söylememi mi istiyorsunuz?

— Lûtfen sevgili yeğenim.

— O, bir nihilist'tir.

Nikolay Petroviç:

— Nasıl? diye sordu.

Pavel Petroviç ise, ucunda bir parça tereyağ bulunan bıçağını yukarı kaldırdı ve öylece kalakaldı. Arkadi tekrarladı:

— O, bir nihilist'tir.

Nikolay Petroviç:

— Nihilist, diye söylendi, benim bildiğime göre bu, Lâtince **nihil,** yani **hiç** sözcüğünden gelmektedir. Bu hesapça, bu söz, hiç... hiçbir şey tanımıyan bir adam demektir, öyle değil mi?

Pavel Petroviç:

— Desene, hiçbir şeye saygı göstermiyen bir adam, diye tamamladı ve yeniden yağını ekmeğine sürmeye başladı.

Arkadi:

— Yani her şeye tenkidci bir gözle bakan adam, diye ekledi.

Pavel Petroviç:

— Bunların ikisi de aynı şey değil mi? diye sordu.

— Hayır, aynı şey değil. Nihilist, hiçbir otorite önünde eğilmiyen, ne kadar saygı değer olursa olsun hiçbir prensipe inanmıyan adam demektir.

Pavel Petroviç, Arkadi'nin sözünü keserek sordu:

— İyi mi bu sanki?

— Adamına göre amcacığım. Kimisi bundan hoşlanır, kimisi hiç beğenmez.

— Demek böyle. Görüyorum ki bu bize göre değil. Biz eski zaman adamlarıyız. Bizim inancımıza göre hiçbir prensipe (Pavel Petroviç, **prensip** sözcüğünü, Fransız fonetiğine uygun olarak yumuşak söylüyordu, Arkadi ise, bunun tam tersine, birinci hece üzerinde vurgu yaparak **printsip** diye söylüyordu), senin deyimince, inanmıyan bir insan, bir adım atamaz, nefes bile alamaz! Vous avez changé tout cela(*). Allah size sağlık ve yüksek mevkiler versin, biz ancak bununla övünürüz bay... Neydi o deyim?

— Nihilist'ler...

— Evet, eskiden hegelist'ler vardı, şimdi nihilist'ler. Bakalım, boşlukta, havasız fezada nasıl yaşayabileceksiniz? Kardeşim Nikolay Petroviç, lûtfen şu zili çalar mısın, benim kakao içme zamanım geldi.

Nikolay Petroviç zili çaldı ve, «Dunyaşa!» diye seslendi. Ama Dunyaşa yerine, terasa, doğrudan doğruya Feniçka girdi. Bu, yirmi üç yaşlarında, bembeyaz, yumuşacık, siyah saçlı, kara gözlü genç bir kadındı; dudakları, küçük bir çocuğunki gibi dolgun ve kırmızı, elleri küçük ve zarifti. Üzerinde temiz bir basma entari vardı. Yuvarlak omuzlarına, yeni ve mavi bir atkı atmıştı. Genç kadının elinde kocaman bir fincan kakao vardı. Kakaoyu Pavel Petroviç'in önüne koydu. Utancından kıpkırmızı olmuştu. Sıcak bir kan, kırmızı bir dalga halinde sevimli yüzünün ince derisi altında dolaştı, gözlerini yere indirdi. Parmaklarının ucu ile hafifçe masaya dayanarak orada durdu. Hem bura-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır: «Siz bütün bunları değiştirdiniz» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

ya gelmekle ayıp ettiğini, aynı zamanda, hem de buraya gelmeye hakkı olduğunu duyar gibi bir hali vardı.

Pavel Petroviç fena halde çatındı. Nikolay Petroviç ise saşırdı, dişleri arasından:

— Günaydın Fenişka, dedi.

Genç kadın, yavaş, ama çınlıyan bir sesle:

— Günaydın efendim, diye karşılık verdi ve kendisine gülümsemekte olan Arkadi'ye göz ucu ile bakarak yavaşça dışarı çıktı.

Genç kadın biraz salınarak yürüyordu, ama bu yürüyüş de ona yakışıyordu.

Terasta birkaç saniye süren bir sessizlik oldu. Pavel Petroviç kakaosunu içiyordu. Birdenbire başını kaldırdı; yarım sesle:

— İşte bay nihilist de burayı teşrif ediyorlar, dedi.

Gerçekten de Bazarov, bahçenin tarhları arasından yürüyerek geliyordu. Pardesüsü ve pantolonu, çamur içindeydi. Yapışkan bataklık otları, yuvarlak, eski şapkasını, baştan başa bir tül gibi sarmıştı. Sağ elinde bir torba vardı. Torbada canlı bir şeyler kımıldıyordu. Delikanlı acele adımlarla terasa yaklaştı. Başiyle selâm vererek:

— Günaydın baylar, dedi, çaya geç kaldığım için özür dilerim. Şu yakaladıklarımı bir yere koyayım da şimdi gelirim.

Pavel Petroviç sordu:

— Nedir onlar, sülük mü?..

— Hayır, kurbağa...

— Bunları yemek için mi tuttunuz, yoksa üretmek için mi?

Bazarov ilgisizce:

— Üzerlerinde denemeler yapmak için, dedi ve eve girdi.

Pavel Petroviç:

— Şimdi bunları kesecek, diye söylendi, prensiplere inanmaz ama, kurbağalara inanır.

Arkadi acıyarak amcasına baktı. Nikolay Petroviç de, belli belirsiz omuzlarını kaldırdı. Bizzat Pavel Petroviç de, acemice bir espri yaptığını anladı. Çiftlik işlerinden, yeni kâhyadan söz açtı. Yeni kâhya bir gün önce kendisine başvurarak işçilerden Foma'nın edepsizliğinden ve avareliğinden şikâyet ederek: «Foma öyle bir **Ezop**'tur ki, demiş, her yerde kendini kötü bir adam olarak protesto ediyor. Aptal doğmuş, aptal ölecek» (*).

VI

Bazarov döndü, masanın başına geçerek acele acele çay içmeye başladı. İki kardeş sessizce ona bakıyorlardı. Arkadi ise, göz uciyle, kâh babasını, kâh amcasını süzüyordu. Nihayet, Nikolay Petroviç sordu:

— Buradan uzaklara mı gittiniz?

— Şurada sizin ak söğüt koruluğunun yanında bir bataklık var, oraya gittim. Beş altı çulluk kaldırdım. Sen onları gidip vurabilirsin, Arkadi.

— Sizin avcılığınız yok mu?

— Hayır.

Bu arada Pavel Petroviç de söze karışarak sordu:

— Siz özellikle, fizikle mi uğraşıyorsunuz?..

— Evet fizikle; genel olarak tabiî bilimlerle...

— Söylediklerine göre Cermenler son zamanlarda bu alanda çok ileri gitmişler.

Bazarov, gelişigüzel bir cevap verdi:

(*) Turgenyev, kâhyayı daha iyi belirtmek için, kasden ona yanlış ve konu ile ilgisi olmıyan sözler söyletiyor.

H. Â. Ediz.

— Evet, Almanlar bu konuda bizim öğretmenlerimizdir.

Pavel Petroviç «Almanlar» yerine «Cermenler» deyimini alay olsun diye söylemişti. Ama kimse bunun farkında olmadı.

Pavel Petroviç yapmacık bir nezaketle sordu:

— Almanlar hakkında böylesine yüksek inançlar mı besliyorsunuz?

İçin için sinirlenmeye başlamıştı. Bazarov'un tamamiyle lâübali davranışları onun soylu yaradılışına dokunuyordu. Bu hekim çocuğu, çekingen davranmak şöyle dursun, kesik kesik ve istemiyerek cevaplar veriyor, sesinin ahenginde, âdeta terbiyesizce bir kabalık seziliyordu.

— Oranın bilginleri beğerikli insanlar.

— Öyle, öyle. Peki, Rus bilginleri hakkında her halde bu kadar övücü düşünceleriniz olmasa gerek?..

— Galiba da öyle.

Pavel Petroviç, vücudunu doğrultarak ve başını geri atarak:

— Bu fedakârlığınız çok takdire değer bir şey, dedi, peki ama, nasıl oluyor da Arkadi Nikolayeviç, az önce bize, hiçbir otorite tanımadığınız, onlara inanmadığınızı söylemişti?

— Onları ne diye tanıyacakmışım?.. Onlara ne diye inanacakmışım? Bana işten söz ederler, ben de kabul ederim. Hepsi bu kadar.

Pavel Petroviç:

— Almanlar hep işten mi söz ederler? dedi ve yüzü, anlamsız, ilgisiz bir hal aldı.

Sanki dünyadan uzak, bulutların üstünde bir yere çekilmişti.

Bazarov, tartışmayı sürdürmek istemediğini gösteren kısa bir esnemeyle cevap verdi:

— Her zaman değil.

Pavel Petroviç, Arkadi'ye, «Doğrusu arkadaşın pek nazik!» demek istiyen bir eda ile baktı ve zoraki bir çaba ile yeniden söze başladı:

— Bana gelince, ben günahkâr kulunuz, Almanlara değer vermiyorum, dedi, Rus Almanlarına gelince. onların sözünü bile etmek istemem. Onların ne mal olduğunu biliriz. Almanyalı Almanlar da benim yaradılışıma göre değildirler. Eskileri neyse, yine, şöyle böyleydi, aralarında Schiller, Gœthe gibileri vardı. Bunlara özel bir sempati beslerim. Şimdi ise, birtakım kimyacılar, materyalistler türedi.

Bazarov onun sözünü keserek:

— İyi bir kimyacı her şairden yirmi kat faydalıdır, dedi.

Pavel Petroviç, âdeta uykudan uyanır gibi, hafifçe kaşlarını kaldırdı:

— Böyle, ha!.. Demek sizler sanatı inkâr ediyorsunuz?..

Bazarov alaycı bir gülümseyişle:

— Para kazanmak sanatı, ya da artık emoroide paydos! diye bağırdı.

— Güzel, güzel!.. Nasıl şaka ediyorsunuz!.. Demek ki siz, böylece, her şeyi inkâr ediyorsunuz!.. Öyle olsun. Demek ki siz yalnız bilime inanıyorsunuz?

— Hiçbir şeye inanmadığımı, size az önce arz etmiştim. Hem bilim, genel olarak bilim nedir?.. Bilimlerin de, zanaat gibi, adları vardır. Genel olarak bilim diye bir şey yoktur.

— Çok güzel. Peki, ya insanların yaşayışında kabul edilmiş esaslar hakkında da aynı olumsuz inançları mı besliyorsunuz?

Bazarov:

— Ne o, yoksa sorguya mı çekiliyoruz? dedi.

Pavel Petroviç hafifçe sarardı. Nikolay Petroviç söze karışmak gereğini duydu:

— Aziz Yevgeni Vasiliç, dedi, bir gün bu konu üzerinde sizinle daha etraflı konuşuruz, sizin inançlarınızı öğrenir, kendi inançlarımızı açıklarız. Tabiî bilimlerle uğraştığınıza, ben kendi hesabıma çok sevindim. Liebig'in(*), tarlaların gübrelenmesiyle ilgili çok değerli bazı buluşlar yaptığını işittim. Ziraat çalışmalarımda bana yardımda bulunabilir, faydalı öğütler verebilirsiniz.

— Ben emrinizdeyim Nikolay Petroviç, ama Liebig kim, biz kim!.. Önce alfabeyi öğrenmek zorundayız. Ondan sonra sıra kitaba gelir. Biz daha işin «a»sını bilmiyoruz.

Nikolay Petroviç, «Görüyorum ki tam bir nihilist' mişsin!» diye düşündü ve yüksek sesle:

— Ama ne olursa olsun, günü geldiği zaman size başvurmama izin veriniz, dedi; şimdi ise kâhyayı görme zamanımız geldi, ağabey, gidelim, diye ilâve etti.

Pavel Petroviç sandalyesinden kalktı, kimseye bakmadan:

— Evet, dedi, büyük zekâlardan uzak olarak, köyde böyle beş yıl yaşamak ne kadar fena!.. İşte böyle gerçek bir aptal olup çıkarsın!.. Sana öğrettiklerini unutmamaya çalışırken, bir de bakarsın ki, meğer bunların hepsi anlamsız şeylermiş. Sana, aklı başında kimselerin artık böyle anlamsız şeylerle uğraşmadıklarını, senin geri kalmış bir budala olduğunu söylerler... Elden ne gelir!.. Görülüyor ki gençlik bizden çok daha akıllı!

Pavel Petroviç, ağır ağır ökçeleri üzerinde döndü,

(*) Liebig, zirai kimya alanında birçok değerli buluşları olan Alman kimyacılarındandır. — H. Â. Ediz.

ağır ağır uzaklaştı. Nikolay Petroviç de onun arkasından gitti. Kapı iki kardeşin arkasından kapanır kapanmaz, Bazarov, serinkanlılıkla Arkadi'ye sordu:

— Amcan her zaman böyle mi?

— Bana bak Yevgeni, ona gerektiğinden çok sert davrandın. Ona hakaret ettin!..

— Bu taşra aristokratlarını oturup şımartacak mıydık yani?.. Bütün bunlar kendini beğenmişlikten, tepeden bakma alışkanlığından, züppelikten başka bir şey değil!.. Mademki böyle bir yaradılışı varmış, Petersburg'da kalıp mesleğine devam etseymiş. Neyse, bırakalım onu... Biliyor musun, **Dytiscus marginatus** familyasından oldukça seyrek rastlanır bir su böceği buldum. Şimdi sana onu göstereceğim...

Arkadi:

— Sana onun hayatını anlatmayı va'detmiştim, diye başladı.

— Böceğin hayatını mı?

— Alay etme Yevgeni, amcamın hayatını. O zaman onun, hiç de sandığın gibi bir adam olmadığını anlarsın!.. Alaydan çok acımaya lâyık bir adam.

— İtiraz etmiyorum. Ama, sen neden onunla bu kadar ilgileniyorsun?

— İnsaflı olmak gerek Yevgeni!..

— Bu neden gerekiyor?

— Bak, dinle...

Ve Arkadi ona, amcasının hayatını anlattı. Okurlarımız bunu, bundan sonraki bölümde bulacaklardır.

VII

Pavel Petroviç, Kirsanov da, kardeşi Nikolay Petroviç gibi ilkin evde, sonra da soylu çocukların gittiği

askerî okulda okudu. Daha çocukluğundan beri olağanüstü güzelliğiyle dikkati çekiyordu. Bundan başka, kendine güvenir, biraz alaycı, eğlendirici, hırçın bir hali vardı ki, hoşa gitmemesi mümkün değildi. Subay olur olmaz, bütün meclislere girip çıkmaya başladı. Onu el üstünde taşıyorlardı. O kendi kendini şımartıyor, maskaralıklar ediyor, nazlanıyordu. Ama, bütün bunlar ona yaraşıyordu. Kadınlar onun için çıldırıyorlardı. Erkekler ise ona züppe diyor, için için onu kıskanıyorlardı. Yukarda da söylenildiği gibi, Petersburg'da kardeşi Nikolay Petroviç'le bir evde oturuyordu. Ona hiç benzememekle beraber, kardeşini candan seviyordu. Nikolay Petroviç hafifçe topaldı. Yüzü ince, güzel, ama biraz üzgündü. Kara gözleri küçük, yumuşak saçları seyrekti. Tembelliği sever, ama okumaktan da hoşlanır, topluluktan kaçardı. Pavel Petroviç bir gecesini bile evinde geçirmezdi. Cesaret ve çevikliğiyle ün salmıştı (Sporu, sosyete gençleri arasında moda haline getirmişti). Topu topu beş altı Fransızca kitap okumuştu. Yirmi sekizine bastığı zaman yüzbaşıydı. Parlak bir gelecek onu bekliyordu. Ama birdenbire her şey değişiverdi.

O sıralarda Petersburg sosyetesinde, pek seyrek olarak görülen ve bugüne kadar hâlâ unutulmıyan, bir kadın belirmişti. Adı Prenses R. idi. Prensesin, iyi eğitim görmüş, terbiyeli ama biraz salakça bir kocası vardı. Çocukları yoktu. Prenses, ansızın Avrupa'ya gidiyor, birdenbire Rusya'ya dönüyor, kısacası, tuhaf bir yaşayış sürüyordu. Hoppa, oynak bir kadın olarak ün almıştı. Her çeşit zevk ve eğlenceye aşırı bir tutkusu vardı. Ölesiye dans eder, yemekten önce yarı karanlık misafir salonunda kabul ettiği gençlerle kahkahalar atar, şakalaşır, geceleri ise, ağlar, dua eder, hiçbir yerde gönül rahatlığı bulamazdı. Çoğu zaman üzüntü ile

ellerini oğuşturarak sabaha kadar odasında dolaşır, ya da, sararmış, eli ayağı buz gibi olmuş bir halde, Zebur'un başında otururdu. Ertesi gün prenses, yine bir salon kadını haline gelir, yine arabasiyle sokağa çıkar, güler, gevezelik eder, bir kelime ile, kendisine en küçük bir eğlence sağlıyacak her şeye koşardı. Olağanüstü düzgün bir vücudu vardı. Altın renginde ve altın ağırlığındaki saç örgüsü, diz kapaklarından aşağı dökülüyordu. Ama, kimse ona çok güzel bir kadın diyemezdi, bütün yüzünde güzel olan yalnız gözleriydi. Hattâ güzel olan gözleri değil de —çünkü gözleri küçük ve gri renkteydi— bu gözlerin bakışlarıydı. Bu bakışlar aceleci ve derin, pervasız denilecek kadar kayıtsız, tasalı denilecek kadar hulyalı, esrarlıydı. Hattâ ağzından saçma sapan sözler döküldüğü zaman bile bu bakışlarda olağanüstü bir ışık yanardı. Her zaman zarif giyinirdi. Pavel Petroviç ona bir baloda rastlamış, kendisiyle bir mazurka oynamıştı. Kadın bütün dans süresince diş dokunur bir sözcük bile söylememişti. Pavel Petroviç ona hemen delice âşık olmuştu. Kolay başarılara alışık olan Pavel Petroviç, bu sefer de amacına çabucak erişti. Ama bu kolay zafer onu kadından soğutmadı. Tam tersine, artık geri dönmemek üzere bütün benliğiyle kendisini tamamiyle verdiği zamanlar bile, kendisinde kimsenin elde edemiyeceği gizli ve erişilmez bir şeyler kalan bu kadına, daha güçlü, daha acı verici bir biçimde bağlandı. Bu kadının ruhunda ne vardı böyle **Tanrı bilir!.. Bu kadın, sanki,** kendisinin de bilmediği gizli bir takım güçlerin egemenliği altındaydı. Bu gizli kuvvetler onunla, diledikleri gibi oynuyorlardı. Onun küçücük aklı bu kuvvetlerin kaprisleriyle boy ölçüşemezdi. Bütün davranışları bir sürü mânasızlıklarla doluydu. Kocasının haklı olarak şüphelerini uyandırabilecek biricik mektubunu, hemen hemen kendisine ya-

bancı olan birine yazmıştı. Aşkı ise, üzerinde hazin bir etki yapardı: Artık gülmez olur, âşık olduğu kişi ile şakalaşmaz, onu dinler, şaşkın şaşkın seyrederdi. Bazan bu şaşkınlık, çoğu zaman ansızın, soğuk bir dehşete dönerdi. Kadının yüzü sapsarı kesilir, yabanileşirdi. Kadın gider, yatak odasına kapanırdı. Kulağını anahtar deliğine dayıyan oda hizmetçisi, onun boğuk hıçkırıklarını duyabilirdi. Birçok seferler, tatlı bir buluşmadan sonra evine dönen Pavel Petroviç, yüreğinde, kesin bir başarısızlıktan sonra duyulan o parçalayıcı, o acı can sıkıntısını duyardı, kendi kendine, «Peki ama, daha ne istiyorum?» diye sorar, ama yüreğindeki acı bir türlü dinmezdi. Bir gün prensese, taşı üzerinde Sfenks kazılı bir yüzük hediye etmişti. Kadın ona:

— Bu ne?.. Sfenks mi? diye sormuştu.

Pavel Petroviç:

— Evet, diye cevap vermişti, bu Sfenks de sizsiniz!

— Ben, ha? diye sormuş ve esrarlı bakışlarını, ağır ağır Pavel Petroviç'in üzerinde dolaştırmıştı.

Sonra da, belli belirsiz bir gülümsemeyle:

— Bunun, çok ince bir buluş olduğunu biliyor musunuz? diye ilâve etmişti.

Kadın bunu söylerken gözleri hâlâ o garip pırıltı ile yanmakta devam etmişti.

Prenses R. kendisini sevdiği zamanlar bile Pavel Petroviç çok acı çekmişti. Ama kadın kendisinden yüz çevirince —bu ise oldukça çabuk olmuştu— Pavel Petroviç az kalsın çıldırıyordu. Acı çekti, kıskandı, kadını hiç rahat bırakmadı, peşinden hiç ayrılmadı. Kadın onun bu sırnaşık izlemelerinden bıktı, usnadı ve Avrupa'ya gitti. Pavel Petroviç, dostlarının ricalarına, âmirlerinin öğütlerine rağmen mesleğinden istifa etti ve o da, prensesin arkasından Avrupa'ya gitti. Kâh prense-

sin peşini bırakmıyarak, kâh mahsus, onu gözünden kaybederek dört yılını yabancı ülkelerde geçirdi. Kendi kendisinden utanıyor, gösterdiği kararsızlıktan ötürü kendisine kızıyordu. Ama bunların hiçbirisinin faydası olmadı. Kadının hayali, o anlaşılmaz, âdeta anlamsız, ama insanı büyüliyen hayali, Pavel Petroviç'in ruhunda çok derin izler bırakmıştı. Baden'de prensesle, nasılsa, yine eskisi gibi bir yakınlık kurdu. Kadın onu, hiçbir zaman böylesine bir ihtirasla sevmemiş gibi görünüyordu. Ama bir ay sonra her şey bitti. Alev, son bir defa daha parlamış ve ebedî olarak sönmüştü. Kaçınılmaz ayrılığı önceden sezen Pavel Petroviç, sanki böyle bir kadınla dostluk mümkünmüş gibi, hiç değilse onun dostu kalmak istedi. Kadın sessizce Baden'den ayrıldı ve o zamandan beri de, devamlı olarak Pavel Petroviç'ten kaçtı.

Pavel Petroviç Rusya'ya döndü. Eski yaşayışına dönmeyi denedi, ama, o eski çevresine bir türlü uyamadı. Zehirlenmiş gibi bir türlü yerinde duramıyordu. Henüz daha geziyor, bir sosyete adamının bütün alışkanlıklarını koruyordu. Birkaç yeni başarı ile de pekâlâ övünebilirdi. Ama artık, ne kendisinden, ne de başkalarından yeni bir şey beklemiyor, hiçbir teşebbüste de bulunmuyordu. Yaşlandı, saçları ağardı. Akşamlarını kulüpte geçirmek, sinirli bir can sıkıntısı içinde yaşamak, bekâr bir çevrede ilgisizce tartışmalara girişmek onun için bir ihtiyaç halini aldı. Bilindiği üzere bu, kötü bir belirti idi. Evlenmeyi, şüphesiz, aklına bile getirmiyordu. On yılı, böylece, renksiz, faydasız, çabuk, hem de korkunç denilecek kadar çabuk geçti. Hiçbir yerde zaman, Rusya'da olduğu kadar böylesine çabuk geçmez; diyorlar ki hapishanede zaman, daha çabuk geçermiş. Bir gün Pavel Petroviç kulüpte öğle yemeğini yerken, Prenses R.nin öldüğünü öğrendi. Ka-

dın Paris'te, yarı deli denilecek bir halde ölmüş. Pavel Petroviç bunu öğrenince, masasından kalktı. Kulübün odalarında, kumarcıları şuursuzca seyrederek, uzun uzun dolaştı. Ama evine de, her zamankinden önce dönmedi. Bir süre sonra da, adına bir paket geldi. Paketin içinde, prensese hediye ettiği yüzük vardı. Prenses, Sfenks'in üzerine haçvâri bir işaret yapmış ve bu haçın, bilmecenin çözümü olduğunu Pavel Petroviç'e iletmelerini söylemiş.

Bu olay, 1848 yılı başında, Nikolay Petroviç'in karısını kaybederek Petersburg'a geldiği sırada olmuştu. Pavel Petroviç, kardeşi köye yerleştikten sonra, onunla hemen hemen hiç görüşmemişti. Nikolay Petroviç'in düğünü, Pavel Petroviç'in prensesle tanışmasının ilk günlerine rastlar. Pavel Petroviç Avrupa'dan dönünce, yanında iki ay kalarak mutluluğunu görmek niyetiyle kardeşine misafirliğe gitmişti. Ama orada ancak bir hafta kalabildi. İki kardeşin durumları arasındaki fark çok büyüktü. 1848 yılında bu fark azaldı: Nikolay Petroviç karısını, Pavel Petroviç de hâtıralarını kaybetmişti. Prensesin ölümünden sonra, Pavel Petroviç, onu düşünmemeye çalıştı. Oysa ki, Nikolay Petroviç'te dürüst geçirilmiş bir yaşantının duyguları ve izleri vardı. Oğlu gözleri önünde büyüyordu. Bir başına kalan Pavel Petroviç ise, tam tersine, gençliğin gidip ihtiyarlığın henüz gelmediği hayatın o sıkıntılı ve karanlık çağına, umuda benzer bir pişmanlık ve pişmanlığa benzer bir umut çağına girmişti.

Bu çağ, herkesten çok Pavel Petroviç'e ağır gelmişti: Geçmişini kaybeden Pavel Petroviç her şeyini kaybetmiş demekti.

Nikolay Petroviç bir gün kardeşine:

— Şimdi artık seni Maryino'ya (çiftliğe, karısının anısına duyduğu saygıdan ötürü bu adı vermişti) ça-

ğırmıyacağım, demişti, karımın sağlığında bile orada çok sıkılmıştın! Şimdi ise orada can sıkıntısından ölürsün!

Pavel Petroviç:

— O zamanlar ben henüz budala idim, didinir dururdum, cevabını verdi; o zamandan beri akıllanmadıysam bile, hiç değilse, duruldum. Şimdi, tam tersine, izin verirsen, büsbütün senin yanında kalmak isterim.

Nikolay Petroviç, cevap olarak kardeşini kucakladı, ama, Pavel Petroviç köye yerleşme kararını verinciye kadar, bu konuşmanın üzerinden bir buçuk yıl geçti. Ama, bir sefer de köye yerleştikten sonra, bir daha oradan, hattâ Nikolay Petroviç'in oğlu ile Petersburg'da geçirdiği üç kış bile, hiç ayrılmadı. Gittikçe daha çok İngilizce kitaplar okumaya başladı. Genel olarak bütün yaşayışını İngiliz zevkine göre düzenlemişti. Komşularıyle çok seyrek görüşür, yalnız seçimlere giderdi. Orada, çoğunlukla hiç konuşmaz, seyrek olarak o da eski kafalı derebeylerini kindarca çıkışlariyle ürkütmek ve onlarla alay etmek için, ağzını açardı. Yeni kuşak temsilcileriyle de bir yakınlık kurmazdı. Gerek bunlar, gerek öbürleri onu, kendini beğenmişin biri sayıyorlardı. Her iki kuşak temsilcileri de, aristokratça ve seçkin davranışlarından, başarılarına dair dolaşan söylentilerden, çok güzel giyinişinden, her zaman en iyi otellerin en lüks dairelerinde kalışından, genel olarak iyi öğle yemeği yiyişinden, hattâ bir seferinde Wellington'la birlikte Louis Philippe'in sofrasında öğle yemeği yiyişinden; her gittiği yere yanında, gerçek gümüşten bir tuvalet servisiyle portatif bir banyo götürüşünden, olağanüstü kokusu olan harikulâde «kibar» esanslar sürüşünden, çok ustaca Whist oynayışından ve her zaman kaybedişinden ötürü ona saygı gösterirlerdi. Sonra, onu, su götürmez namusluluğundan ötü-

rü de sayarlardı. Hanımlar onu çekici bir melânkolik olarak bulurlardı. Ama o, hanımlarla ilgilenmezdi.

Arkadi hikâyesini bitirirken:

— Görüyorsun ya Yevgeni, dedi, amcam hakkında nasıl haksız yargılarda bulunuyorsun! Amcamın babamı birçok sefer felâketten kurtarışından, bütün paralarını babama verişinden söz etmiyorum. Çiftliği henüz paylaşmadıklarını belki de bilmiyorsundur. Amcam herkese yardım etmekten hoşlanır. Gerçi köylülerle konuşurken yüzünü buruşturur, kolonyalı mendiliyle burnunu tıkarsa da, onları daima savunur.

Bazarov, Arkadi'nin sözünü keserek:

— Bilinen şey; sinir meselesi, dedi.

— Olabilir, ama, onun yüreği çok iyidir. Sonra o, hiç de aptal değildir. Bana, ne faydalı öğütler verirdi. Hele... Hele kadınlarla münasebet konusunda.

— Bak hele!.. Kendi ağzı sütten yanmış, senin de yoğurdu üfliyerek yemeni tavsiye ediyor! Biz bunları biliriz..

Arkadi, sözlerine devam ederek:

— Bir kelime ile, amcam çok mutsuzdur, inan bana! Onu küçümsemek günâhtır.

Bazarov itiraz etti:

— Canım, onu küçümsiyen kim?.. Ama ne olursa olsun, ben yine şunu diyeceğim ki, bütün hayatını bir kadın aşkına bağlıyan, bu aşk da elinden gidince apışıp kalan ve hiçbir şey yapamıyacak kadar bütün kabiliyetlerini kaybeden bir adam, erkek değildir. Onun mutsuz olduğunu söylüyorsun!.. Tabiî bunu sen benden iyi bilirsin!.. Ama bütün budalalıklarından vazgeçmiş değildir. Kendisini değerli bir adam olarak sayarken hiç de şaka etmediğine inanıyorum. Çünkü, Galignani'yi okumakta ve ayda bir sefer mujikten işkencesini esirgememektedir.

Arkadi :

— Ama, aldığı terbiyeyi, yaşadığı zamanı da unutma, dedi.

Bazarov :

— Aldığı terbiye mi? diye arkadaşının sözünü kesti, her insan kendi kendini terbiye etmek zorundadır. Ne bileyim işte, hiç değilse benim gibi... Yaşadığı zamana gelince... Ben niçin zamana uyacakmışım?.. İyisi mi, bırak zaman bana uysun!.. Hayır dostum, bütün bunlar şımarıklıktır, saçmalıktır. Hem, kadınla erkek arasındaki ilişkiler de neymiş? Biz fizyologlar, bu ilişkilerin ne olduğunu biliriz. Gözün anatomisini iyice bir incele bakalım: Senin deyimince o esrarlı bakışlar filân nereden geliyor? Bütün bunlar romantizmden, saçmalıktan, kokmuşluktan, edebiyattan başka bir şey değildir. İyisi mi biz böceği görmeye gidelim.

İki arkadaş, bir çeşit doktorluk, cerrahlık kokusuyle ucuz tütün kokusu karışımının, daha şimdiden sinmiş olduğu Bazarov'un odasına gittiler.

VIII

Pavel Petroviç, kardeşiyle çiftlik kâhyası konuşurlarken, sonuna kadar yanlarında kalmadı. Kâhya, uzun boylu, zayıf, nahif, yumuşak ve tatlı sesli, hileci bakışlı bir adamdı. Nikolay Petroviç'in bütün sözlerine, «İnsaf buyurunuz, malûm efendimiz» gibi sözcüklerle cevap veriyor, köylüleri, sarhoş ve hırsız olarak göstermeye çalışıyordu. Kısa bir zaman önce, yeni bir düzen üzerine kurulan çiftlik, yağsız kalmış bir tekerlek gibi gıcırdıyor, acemi bir ustanın yaş tahtadan yaptığı mobilya gibi çatlıyordu. Nikolay Petroviç yılmamıştı, ama,

sık sık içini çekiyor, derin düşüncelere dalıyordu: İşlerin parasız yürümiyeceğini hissediyordu; oysa ki parası, hemen hemen tamamiyle tükenmişti. Arkadi doğru söylemişti: Pavel Petroviç gerçekten de kardeşine birçok seferler yardım etmişti. Kardeşinin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmak için kıvranıp durduğunu görünce, birçok seferler, yavaşça pencereye yaklaşmış, elini ceplerine sokarak, dişleri arasından, «Mais je puis vous donner de l'argent» (*) diye mırıldanmış ve kardeşine para vermişti. Ama bugün onun da parası kalmamıştı. Onun için kardeşinin yanından uzaklaşmayı tercih etmişti. Çiftlik gailesi onun canını sıkıyordu. Üstelik de, bütün çalışkanlığına, bütün didinmelerine rağmen, daima, kardeşi Nikolay Petroviç'in gerektiği kadar işe sarılmadığını sanıyordu. Halbuki, Nikolay Petroviç'in, özellikle hangi noktalarda yanıldığını söyliyebilecek durumda da değildi. Kendi kendine, «Kardeşim yeteri kadar pratik bir adam değil, onu aldatıyorlar» diye düşünüyordu. Nikolay Petroviç'in ise, bunun tam tersine olarak, ağabeysi Pavel Petroviç'in pratik kabiliyetleri hakkında çok iyi düşünceleri vardı. Her zaman ağabeyisinden akıl danışır: «Ben, zayıf iradeli, yumuşak bir adamım. Ömrümü taşralarda geçirdim. Oysa ki senin o gürültülü hayatın boşuna geçmedi. İnsanları çok iyi tanıyorsun!.. Sende bir kartal bakışı var» derdi. Pavel Petroviç bu sözlere karşılık başını çevirmekle yetinir, kardeşini bu düşüncelerden caydırmaya kalkışmazdı.

Pavel Petroviç, kardeşi Nikolay Petroviç'i odasında bırakarak, evin ön bölümünü arka bölümden ayıran koridora doğru yürüdü. Alçak bir oda kapısının hizasına

(*) Aslında Fransızca olarak yazılmıştır. «Size para verebilirim!» anlamına gelmektedir. — H. Â. Ediz.

gelince bir duraksama anı geçirdi. Bıyıklariyle oynadı ve kapıyı vurdu.

— Kim o?.. Giriniz, diyen Feniçka'nın sesi duyuldu.

Pavel Petroviç:

— Benim, dedi ve kapıyı açtı.

Feniçka, çocuğu ile oturmakta olduğu iskemleden fırladı. Çocuğu hizmetçi kıza verdi. O da onu hemen dışarı götürdü. Feniçka da, acele acele saçlarını düzeltti. Pavel Petroviç, genç kadının yüzüne hiç bakmadan:

— Rahatsız ettiysem beni bağışlayın, dedi, sizden bir şey rica etmeye geldim. Bugün galiba şehre adam gidecek... Bana biraz yeşil çay almalarını söyleyiniz!..

— Baş üstüne efendim. Ne kadar emredersiniz?..

— Yarım funt(*) yeter sanırım.

Etrafına, bu arada Feniçka'nın yüzüne de acele bir göz attıktan sonra, sözlerine şunu ekledi:

— Sizde, burada bir değişiklik görüyorum; (kadının, kendisini anlamadığını görünce) perde takmışsınız da, diye ilâve etti.

— Evet efendim, taktık. Nikolay Petroviç lûtfetti-ler de... Hem biz onları çoktan takmıştık.

— Zaten ben de size çoktandır gelmemiştim. Şimdi odanız çok iyi.

Feniçka:

— Nikolay Petroviç'in lûtuflariyle oldu, efendim, diye mırıldandı.

Pavel Petroviç, nezaketle, ama yüzünde en küçük bir gülümseme belirtisi olmadan sordu:

— Burası her halde eski dairenizden daha iyi, değil mi?

— Tabiî, daha iyi.

(*) 400 gramlık bir ağırlık ölçüsüdür.

— Şimdi, eski dairenize kimi koydular?..

— Şimdi orada çamaşırcılar var.

— Ya!..

Pavel Petroviç sustu. Feniçka, «Şimdi gider» diye düşündü. Ama, o gitmiyor, Feniçka da onun karşısında, hafifçe parmaklariyle oynıyarak put gibi duruyordu.

Nihayet Pavel Petroviç konuştu:

— Sizin küçüğü neye dışarı gönderdiniz?.. Ben çocukları severim. Onu bana göstersenize!..

Feniçka, hem utancından, hem sevincinden kıpkırmızı oldu. Pavel Petroviç'ten korkuyordu: O kendisiyle hemen hemen hiç konuşmazdı.

Feniçka, hizmetçi kıza seslendi:

— Dunyaşa, Mitya'yı getiriniz! (Genç kadın evin içinde herkesle **siz** diye konuşurdu). Ama, hayır, biraz durunuz! Entarisini giydirmem gerek... .

Feniçka kapıya doğru yürüdü. Pavel Petroviç:

— Canım ne gereği var, dedi.

Feniçka:

— Ben, hemen şimdi, diyerek çevik adımlarla dışarı çıktı.

Pavel Petroviç yalnız kaldı. Bu sefer özel bir dikkatle etrafını gözden geçirdi. İçinde bulunduğu küçük ve alçak tavanlı oda çok temiz ve rahattı. Oda, mis gibi papatya ve melisa kokuyor, ayrıca döşemeden taze bir boya kokusu yayılıyordu. Duvar boyunca, arkalıkları rebap biçiminde sandalyeler sıralanmıştı. Bunlar, daha merhum general babaları tarafından bir sefer sırasında Polonya'dan satın alınmıştı. Bir köşede, yuvarlak kapaklı kakma bir sandığın yanıbaşında muslin cibinlikle örtülü küçük bir karyola duruyordu. Karşı köşede, keramet sahibi Nikola'nın büyük ve karanlık portresi önünde bir kandil yanıyordu, azizin başındaki

haleye tutturulmuş kırmızı bir kordeleye bağlı porselenden minimini bir yumurta, göğsüne doğru sarkıyordu. Pencerelere dizili, ağızları dikkatle bağlanmış geçen seneki reçellerle dolu kavanozlardan yeşil bir ışık sızıyordu. Bunların ağızlarını kapıyan kâğıtların üzerinde, bizzat Feniçka'nın el yazısiyle ve büyük harflerle yazılmış «Krujovnik» (*) kelimesi okunuyordu. Nikolay Petroviç bu reçeli pek severdi. Tavana uzun iple asılmış bir kafesin içinde kısa kuyruklu bir ispinos vardı. Kuş durmadan ötüyor, boyuna zıplıyordu. Kafes de durmadan sallanıyor ve titriyordu. Kenevir tohumları, hafif sesler çıkararak yerlere düşüyordu. İki pencere arasında duran bir komodinin üst tarafında, duvarda, Nikolay Petroviç'in, buradan geçen bir ressam tarafından oldukça kötü yapılmış çeşitli pozlardaki resimleri asılıydı. Burada Feniçka'nın da kendisine hiç benzemiyen bir fotoğrafı vardı. Gözleri hiç fark edilmiyen bir yüz, siyah bir fon üzerinde acayip bir gülüşle gülüyordu. Fotoğrafta bundan başka bir şey fark etmek mümkün değildi. Feniçka'nın resmi üzerinde, bir Çerkes yamçısına sarınmış olan General Yermolov (**) tehdid edici bir eda ile kaşlarını çatmış, uzak Kafkas dağlarına bakıyordu. Aynı çiviye asılı olan ipekten bir iğne yastığı, Yermolov'un alnına doğru sarkmıştı.

Aradan beş dakika geçti. Bitişik odadan hışırtı ve fısıltılar duyuluyordu. Pavel Petroviç, komedinin üzerinde duran yağlanmış bir kitabı eline aldı. Bu, Masalski'nin «Nişancılar» adlı romanının dağınık bir cildiydi. Pavel Petroviç kitabın birkaç sayfasını çevirdi... Kapı açıldı, içeriye, kucağında Mitya olduğu halde Feniçka girdi. Genç kadın, çocuğuna, yakası şeritli kır-

(*) Yeşil firenk üzümü.

(**) Çar Birinci Nikola'nın Kafkas Orduları komutanı.

mızı bir entari giydirmiş, saçlarını taramış, yüzünü silmişti. Mitya, bütün sağlıklı çocuklar gibi gürültülü gürültülü nefes alıyor, bütün vücudiyle atılıyor, kollariyle hareketler yapıyordu. Cici entarisi çocuğun hoşuna gitmiş olacak ki, küçücük tombul yanaklarında sevinç izleri okunuyordu. Feniçka kendi saçlarını da düzeltmiş, başındaki örtüye bir çekidüzen vermişti. Ama genç kadın kendisine bir çekidüzen vermese de olurdu: Dünyada, kucağında gürbüz bir çocuk olan genç ve güzel bir anneden daha çekici bir şey var mıdır?

Pavel Petroviç, işaret parmağının uzun tırnağiyle Mitya'nın kat kat olmuş gerdanını gıdıkladı ve alçak gönüllü bir eda ile:

— Aman ne de güzel bebek! dedi.

Mitya gözlerini ispinoza dikerek güldü. Feniçka yüzünü çocuğa yaklaştırdı ve onu hafifçe sallıyarak:

— Bak, amca! dedi.

Bu arada Dunyaşa, günlük kokusu yayan bir mumu pencereye koydu ve altına bir mangır yerleştirdi. Pavel Petroviç, çocuğu göstererek sordu:

— Kaç aylık?

— Altı aylık. Yakında, ayın on birinde yedinci ayına basacak.

Dunyaşa, biraz çekinerek lâfa karıştı:

— Feodosya Nikolayevna, küçük sekizinci ayına basmıyor mu?..

— Hayır, yedinci ayına basıyor; nasıl olur?..

Bebek yine gülümsedi, gözlerini sandığa dikti ve birdenbire, beş parmağiyle annesinin burnundan, dudaklarından kavradı. Feniçka yüzünü bebeğin avucundan çekmeksizin fısıldadı:

— Ne yaramaz!..

Pavel Petroviç:

— Kardeşime benziyor, dedi.

Feniçka, «Ondan başka kime benziyebilir!» diye düşündü. Pavel Petroviç, âdeta kendi kendine konuşur gibi:

— Evet, tam bir benzerlik var!.. diye devam etti ve dikkatle, âdeta üzgün bir bakışla Feniçka'ya baktı.

Genç kadın, bu sefer fısıltı halinde:

— İşte amca, diye tekrarladı.

Ansızın Nikolay Petroviç'in sesi duyuldu:

— A, Pavel, bak neredeymişsin!..

Pavel Petroviç hızla döndü ve kaşlarını çattı, ama kardeşi kendisine öylesine sevinçli, öylesine minnet dolu bir bakışla bakıyordu ki, o da gülümsemek zorunda kaldı:

— Ne güzel bir çocuğun var!.. diye söylendi ve saatine bakarak ilâve etti, buraya çay ısmarlamak için uğramıştım.

Sonra, hemen, ilgisiz bir tavır takınarak odadan çıktı. Nikolay Petroviç, Feniçka'ya sordu:

— Kendiliğinden mi geldi?..

— Kendiliğinden efendim, kapıyı vurdular ve girdiler.

— Ya Arkaşa, bir daha sana gelmedi mi?

— Gelmedi. Nikolay Petroviç, acaba eski daireme geçsem mi?..

— Bu neden icabetti?

— İlk zamanlar için bunun daha iyi olacağını sanıyorum.

Nikolay Petroviç duraksıyarak:

— Ha... hayır. Bunu önceden yapmak gerekiyordu, dedi ve alnını sildi.

Sonra âni bir canlılıkla:

— Günaydın bebeğim, dedi ve çocuğa yaklaşarak onu yanağından öptü.

Sonra, biraz eğilerek, Mitya'nın kırmızı entarisi

üzerinde duran Feniçka'nın kar gibi beyaz elini öptü. Feniçka:

— Nikolay Petroviç! Ne yapıyorsunuz? dedi.

Gözlerini yere indirdi, sonra yine onları yavaşça kaldırdı. Göz uciyle bakarak biraz bön bön gülümserken gözlerinin ifadesi harikulâde güzeldi.

***

Nikolay Petroviç, Feniçka ile şöyle tanışmıştı: Nikolay Petroviç üç yıl kadar önce, uzak taşra şehirlerinden birinin misafirhanesinde gecelemek zorunda kalmıştı. Kendisine ayrılan odanın temizliği, yatak takımlarının yeniliği, onu hoş bir hayret içinde bırakmış, «Yoksa burasını idare eden bir Alman kadını mı?» diye düşünmüştü. Oysa ki burasını idare edenin, 50 yaşlarında, düzgün kılıklı, zeki yüzlü, güzel konuşan, aklı başında bir Rus kadını olduğu anlaşıldı. Nikolay Petroviç çayını içerken onunla konuştu, kadın çok hoşuna gitti. Nikolay Petroviç o sıralarda yeni malikânesine yerleşmişti. Çiftliğinde toprak kölesi çalıştırmak istemediğinden, kendisine ücretle çalışacak kimseler arıyordu. Misafirhaneyi idare eden kadın da şehirden gelip geçen yolcuların azlığından, zamanın kötülüğünden şikâyet etti. Nikolay Petroviç ona, çiftlikteki evinin idaresini teklif etti. Kadın bu teklifi kabul etti. Kadının kocası, Feniçka adlı bir kız çocuğu bırakarak çoktan ölmüştü. Arina Savişna (kadının adı böyleydi), iki hafta sonra, kızı Feniçka ile Maryino'ya gelmiş ve malikânenin bir bölüğüne yerleşmişti. Nikolay Petroviç'in bu seçişinin isabetli olduğu anlaşıldı. Arina evi düzene soktu. O sıralarda on yedisini bitirmiş olan Feniçka'dan kimse söz etmez, kimse onu görmezdi. Genç kız, sessiz, sakin bir yaşayış sürüyordu. Nikolay Petro-

viç, ancak Pazar günleri, köy kilisesinin loş bir köşesinde onun beyaz yüzünün incecik profilini görebilirdi. Böylece, bir yıldan fazla bir zaman geçti.

Bir sabah, Arina Savişna, Nikolay Petroviç'in çalışma odasına geldi. Alışıldığı üzere, yerlere kadar eğilerek onu selâmladı ve sobadan sıçrıyan bir kıvılcımın kızının gözüne kaçtığını söyliyerek yardım etmesini rica etti. Nikolay Petroviç, vakitlerini evde geçiren bütün insanlar gibi tedaviden anlardı, hattâ bir de küçük eczane peydahlamıştı. Arina'ya, hastayı hemen buraya getirmesini söyledi. Feniçka, beyin kendisini çağırdığını öğrenince çok korktu, ama, annesinin peşinden gitmek zorunda kaldı. Nikolay Petroviç, genç kızı pencerenin yanına götürdü, iki eliyle başını tuttu. Kızın, kızarmış ve iltihaplanmış gözünü iyice muayene ettikten sonra, ona, kendisinin hemen oracıkta hazırladığı, bir pompres yazdı. Mendilini yırtarak bezin nasıl ıslatılıp konacağını ona orada gösterdi. Feniçka, onun anlattıklarını dinledikten sonra çıkıp gitmek istedi. Ama annesi:

— Beyin elini öpsene, aptal kız, diye ona çıkıştı.

Nikolay Petroviç elini kıza vermedi. Utanarak, genç kızın öne doğru eğili duran başını, tam saçlarının ayrıldığı yerden öptü. Feniçka'nın gözü çabucak geçti. Ama, onun Nikolay Petroviç'in üzerinde bıraktığı izlenimler pek de çabuk geçmedi. Genç kızın ürkekçe yukarı doğru kalkmış o temiz, o ince yüzü daima gözleri önünde canlanıyor, saçlarının yumuşaklığını avuçlarında duyuyor, yarı aralık duran mâsum dudaklarını, bu dudakların arasından inci gibi pırıldıyan hafif ıslak dişlerini görür gibi oluyordu. Kilisede büyük bir dikkatle genç kıza bakmaya, onunla konuşmak fırsatlarını kollamaya başladı. Feniçka ilk zamanlar ondan kaçıyordu. Bir akşamüstü, gelip geçenlerin çavdar tarla-

sında açtıkları patikada Nikolay Petroviç ile karşılaşan genç kız, ona görünmemek için, mavi peygamber çiçekleriyle ve pelin otlariyle karışık sık ve yüksek çavdarlar arasına gizlendi. Nikolay Petroviç, altın renkli başaklar arasından, minimini yabani bir hayvan gibi kendini gözetlemekte olan kızın başını fark etti. Tatlı bir sesle:

— Günaydın Feniçka, dedi, ben adam yemem!..

Feniçka, saklandığı yerden çıkmadan:

— Günaydın, diye cevap verdi.

Genç kız yavaş yavaş Nikolay Petroviç'e alışmaya başladı. Ama onu gördüğü zamanlar yine de ürkeklik göstermekten geri kalmıyordu. Derken kızın annesi Arina, birdenbire koleradan ölüverdi. Feniçka'nın hali ne olacaktı?.. Gerçi annesinden ona, temizlik, ağır başlılık, düzen sevgisi miras olarak kalmıştı. Ama Feniçka öylesine genç, öylesine yalnızdı ki... Nikolay Petroviç de öylesine iyi yürekli, öylesine alçak gönüllü idi ki... Artık alt tarafını anlatmak gerekir mi?..

***

Nikolay Petroviç, Feniçka'ya soruyordu:

— Demek ağabeyim, nihayet seni ziyaret etti ha?.. Demek kapıyı vurdu ve öyle girdi, ha?(*).

— Evet efendim.

— Bu çok iyi. Mitya'yı ver de biraz hoplatayım.

Nikolay Petroviç, Mitya'yı hemen hemen tavana kadar atıp tutarak hoplatmaya başladı. Çocuk havaya her yükselişinde sonsuz bir sevinç duyuyor, annesi ise

(*) Pavel Petroviç'in, Feniçka'nın odasına, kapısını vurarak girmesi, artık onu bir hizmetçi olarak değil, kendisine eşit bir insan olarak saymaya başladığını gösteriyor. — **H. Â. Ediz.**

derin bir heyecan içinde ellerini çocuğun açılan bacaklarına doğru uzatıyordu.

⁂

Pavel Petroviç ise, tuhaf renkte duvar kâğıdıyle kaplı zarif çalışma odasına döndü. Duvardaki alacalı bir Acem halısının üstüne silâhlar asılmıştı. Odanın ceviz mobilyası, koyu yeşil kadife kaplıydı. Odada, eski kara meşeden yapılmış Rönesans stilinde bir kütüphane, üstünde bronz heykeller bulunan çok güzel bir yazı masası ve bir şömine vardı. Pavel Petroviç kendini bir kanepeye attı, ellerini başının altına koydu. Hareketsiz, âdeta içi sıkılarak tavana bakmaya başladı. Yüzündeki değişikliği duvarlardan saklamak istediği için mi, yoksa başka sebepten mi, belli değil, ama, ayağa kalktı, pencerelerin ağır perdelerini kapadı, kendini tekrar kanepeye attı.

IX

Aynı gün Bazarov da Feniçka ile tanıştı. Bazarov, Arkadi ile bahçede dolaşıyor, arkadaşına bazı ağaçların, özellikle meşelerin niçin tutmadığını anlatıyordu:

— Buraya çernozyom katarak daha çok ak kavak, çam, hattâ ıhlamur dikmek gerekiyor. Bak, kameriyeyi meydana getiren ağaçlar ne güzel tutmuş!.. Akasya ve leylâk iyi ağaçlardır, fazla bakım istemezler. Yahu, burada birileri var galiba!

Kameriyede, yanında Dunyaşa ile Mitya olduğu halde Feniçka oturmakta idi. Bazarov durdu. Arkadi, eski bir bildik gibi Feniçka'yı başiyle selâmladı. Onları geçer geçmez Bazarov sordu:

— Kim bu?.. Ne kadar da güzel bir kadın!..

— Sen kimden söz ediyorsun?..

— Kimden söz ettiğim belli. Burada yalnız bir tanesi güzel.

Arkadi biraz şaşırarak, Feniçka'nın kim olduğunu arkadaşına kısaca anlattı. Bazarov:

— Bak hele! Baban ağzının tadını biliyormuş! diye söylendi, şu senin baban yok mu, vallahi hoşuma gidiyor, aferin ona!.. Fakat, gidip şu kadınla tanışmak gerek, diye ilâve etti ve gerisingeriye kameriyeye döndü.

Arkadi, korku ile arkasından seslendi:

— Yevgeni, Tanrı aşkına dikkat et!..

Bazarov:

— Merak etme, biz görmüş, geçirmiş kişileriz; şehir çocuğuyuz! dedi.

Bazarov, Feniçka'ya yaklaştı, kasketini çıkardı, nazik bir reveransla söze başladı:

— İzin verirseniz kendimi tanıtayım: Arkadi Nikolayeviç'in sessiz ve alçak gönüllü arkadaşıyım.

Feniçka oturduğu yerden hafifçe doğruldu ve sessizce ona baktı. Bazarov sözlerine devam etti:

— Ne fevkalâde çocuk!.. Merak etmeyin, şimdiye kadar kimseye gözüm değmedi. Yanakları niçin öyle kızarmış?.. Diş mi çıkarıyor?

Feniçka:

— Evet, şimdiye kadar dört dişi çıktı, dedi, şimdi yine diş etleri şişti.

— Gösterin bakayım... Korkmayın, ben doktorum.

Bazarov çocuğu kucağına aldı. Gerek Feniçka, gerek Dunyaşa, çocuğun hiç karşı koymadığına ve korkmadığına şaştılar.

— Oh, oh, maşallah!.. Korkulacak hiçbir şey yok! Dişli delikanlı olacak. Bir şey olursa bana haber verin! Ya sizin sağlığınız nasıl?

— Allaha çok şükür, iyiyim.

— Allah afiyet versin!

Bazarov, Dunyaşa'ya dönerek:

— Ya siz nasılsınız? diye sordu.

Evin içinde ciddî ve sert, ama dışarda fingirdek bir kız olan Dunyaşa, Bazarov'un sorusuna fingirdemekle cevap verdi. Bazarov:

— Çok iyi, dedi, alın bakalım pehlivanınızı...

Feniçka çocuğu kucağına aldı ve yavaşça mırıldandı:

— Kucağınızda ne uslu durdu?

Bazarov:

— Bütün çocuklar bende uslu dururlar, dedi, ben onların tılsımını bilirim.

Dunyaşa da lâfa karıştı:

— Çocuklar kendilerini kimin sevdiğini hissederler.

Feniçka, Dunyaşa'nın bu sözlerini doğruladı:

— Sahi öyle!.. Meselâ Mitya, başkalarının kucağına katiyen gitmez!..

Bir süre uzakta durduktan sonra nihayet kameriyeye yaklaşan Arkadi sordu:

— Bana gelir mi acaba?..

Arkadi çocuğu kucağına almak istedi. Ama Mitya başını geriye atarak ağlamaya başladı. Feniçka bu durumdan çok utandı. Arkadi:

— Bir başka sefer, dedi, alışınca gelir.

İki arkadaş oradan uzaklaştılar. Bazarov sordu:

— Bu kadının adı ne?..

— Feniçka, Feodosya.

— Ya baba adı ne?.. Bunu da bilmemiz gerek.

— Nikolayevna.

— Bene(*). Bu kadının hoşuma giden yanı, fazla

(*) Aslında Lâtince yazılmıştır, «çok iyi» anlamına gelir.

utangaç olmayışıdır. Bir başkası, bu halinden ötürü belki de onu ayıplardı. Ne saçma şey!.. Niye utansın?.. Kadın anne, bu da onun hakkı.

— Evet hakkı. Ama, babama gelince...

Bazarov, Arkadi'nin sözünü keserek:

— Babanın da hakkı, dedi.

— Hayır, ben onda böyle bir hak görmüyorum.

— Tabiî, fazladan bir mirasçı işimize gelmez, değil mi?

Arkadi kızararak cevap verdi:

— Benim böyle düşüneceğimi sanman ayıp değil mi? Ben bu bakımdan babamı haksız görmüyorum. Babamın bu kadınla resmî olarak evlenmesi gerektiği kanısındayım.

Bazarov sükûnetle cevap verdi:

— Bak sen!.. Meğer biz ne gönlü ulu kişilermişiz!.. Sen hâlâ nikâha önem veriyorsun!.. Doğrusu bunu senden beklemezdim.

İki arkadaş konuşmadan birkaç adım attılar. Söze başlıyan yine Bazarov oldu:

— Babanın bütün çiftliğini gördüm. Sığırları ve davarları iyi bulmadım. Beygirler kötü. Binalar harap. Çiftlikteki işçiler, kaşarlanmış tilkilere benziyorlar. Kâhyanıza gelince, ya aptal, ya da hilecinin biri, daha burasını iyice belirtemedim.

— Yevgeni vasilyiç, bugün çok sertsin!..

— Bu sâf mujikler babanı mutlaka aldatırlar. Şu ata sözünü bilirsin: «Rus mujiği Allahı bile yutar!»

Arkadi:

— Amcama hak vermeye başlıyorum, dedi, Ruslar hakkında kesin olarak kötü düşünüyorsun!..

— Ne de önemli şey!.. Rusların en iyi yanı, bizzat kendileri hakkında çok kötü düşünceler beslemeleridir.

Önemli olanı, iki kere ikinin dört ettiğidir. Bundan ötesi hep fasafisodur.

Arkadi, artık, pek de yüksek olmıyan güneşin, güzel ve yumuşak ışınlariyle aydınlattığı uzaklardaki alaca bulaca tarlalara düşünceli düşünceli bakarak sordu:

— Tabiat da mı fasafiso?

— Evet, senin anladığın mânada tabiat da fasafisodur. Tabiat bir tapınak değildir, bir atelyedir, insanlar da bu atelyenin bir işçisidir.

Tam bu sırada, ağır ağır evden yükselen bir viyolonsel sesi ta onlara kadar geldi. Biri, pek de ustaca olmamakla beraber, duyarak Schubert'in **«Bekleyiş»**ini çalıyordu. Tatlı bir melodi, havada ağır ağır yayılıyordu. Bazarov şaşırarak sordu:

— Bu da ne?..

— Babam.

— Baban viyolonsel çalmasını biliyor mu?

— Evet, biliyor.

— Baban kaç yaşında?

— Kırk dört.

Bazarov birdenbire bir kahkaha attı.

— Ne gülüyorsun?..

— İnsaf et!.. Kırk dört yaşında **peter familias**(*) bir adam *** ilçesinde viyolonsel çalsın!..

Bazarov gülmesine devam etti. Ama Arkadi, öğretmenine ne kadar saygı beslerse beslesin, bu sefer gülümsemedi bile.

X

Aradan iki hafta kadar geçti. Maryino'da hayat, ta-

(*) Aslında Lâtince yazılmıştır, «aile babası» anlamına gelmektedir. — H. Â. Ediz.

bil akışını kovalıyordu. Arkadi keyif çatıyor, Bazarov çalışıyordu. Evdekilerin hepsi de ona, onun patavatsız davranışlarına, biraz karışık ve rabıtasız sözlerine alışmışlardı. Özellikle Feniçka ona öylesine alışmıştı ki, Mitya'ya ispazmoz geldiği bir gece Bazarov'u uykusundan kaldırtmıştı. Bazarov, Feniçka'nın odasına gelmiş, her zamanki gibi, yarı şaka ederek, yarı esniyerek genç kadının yanında iki saat kalmış ve çocuğu tedavi etmişti. Buna karşılık Pavel Petroviç, bütün varlığiyle Bazarov'dan nefret ediyor, onu kibirli, küstah, edepsiz, ayak takımından biri sayıyordu. Bazarov'un kendisini saymadığını, kendisini, yani Pavel Petroviç Kirsanov'u âdeta küçümsediğini hissediyordu. Nikolay Petroviç, genç «nihilist» ten çekiniyor. Arkadi'ye etki yaparak onu da nihilist yapmasından korkuyordu. Ama Bazarov'un anlattıklarını seve seve dinliyor, yaptığı fizik ve kimya deneylerini seve seve seyrediyordu. Bazarov beraberinde bir de mikroskop getirmişti. Saatlerce bununla vakit geçiriyordu. Hizmetçilerle alay etmesine rağmen onlar da kendisine bağlanmışlardı; Bazarov'un bir bey olmayıp ne de olsa kendilerinden biri olduğunu anlıyorlardı. Dunyaşa seve seve onunla şakalaşıyor, yanından «bıldırcın gibi» sekerken, göz uciyle mânalı mânalı onu süzüyordu. Bütün değeri herkese aşırı saygı göstermek, heceleye heceleye okumak, kısa ceketini sık sık fırçalamaktan ibaret olan, alnı daima kırışıklıklarla dolu, aşırı derecede onurlu ve aptal olan Piyotr bile, Bazarov kendisine küçük bir ilgi gösterince yılışık yılışık gülüyor, yüzü parlıyordu. Çiftlikteki çocuklar «tohtur» un peşinden köpek yavruları gibi ayrılmıyorlardı. Yalnız ihtiyar Prokofyiç, Bazarov'u sevmiyor, sofrada ona asık bir suratla hizmet ediyor, ona «deri yüzücü» ve «baldırı çıplak» diyor, yüzündeki favorilerle, çalılar arasında bir domuzdan farkı olmadığını iddia

ediyordu. Prokofyiç de, kendine göre, aristokratlıktan yana Pavel Petroviç'ten aşağı kalmıyordu.

Yılın en güzel günleri, Haziranın ilk günleri gelip çatmıştı. Havalar çok iyi gidiyordu. Gerçi uzaktan uzağa yine kolera tehdidi baş göstermişti. Ama, *** ilinin ahalisi artık onun ziyaretlerine alışmıştı. Bazarov çok erken kalkıyor, gezmek için değil —çünkü o maksatsız gezintilerden nefret ederdi—, bitki ve böcek toplamak için iki, üç verstlik yerlere kadar gidiyordu. Bazan yanına Arkadi'yi de alıyordu. Dönüşte aralarında, alışıldığı üzere her zaman tartışma başlar, Arkadi arkadaşından çok konuşmasına rağmen her seferinde bu tartışmalardan yenilmiş olarak çıkardı.

Bir seferinde, nedense, gecikmişlerdi. Nikolay Petroviç onları bahçede karşılamaya çıkmıştı. Kameriyenin hizasına gelince, birdenbire hızlı adımlar ve delikanlıların seslerini duydu. Onlar kameriyenin öteki yanından yürüdükleri için Nikolay Petroviç'i göremezlerdi. Arkadi:

— Sen babamı yeteri kadar bilmiyorsun, diyordu.

Nikolay Petroviç gizlendi. Bazarov:

— Baban iyi bir adam ama, geri kafalı, dedi, unu eleyip eleğini asmış.

Nikolay Petroviç kulak kabarttı. Arkadi hiç cevap vermedi.

«Geri kafalı adam» iki dakika kadar kımıldamadan durdu, sonra ağır ağır evine yollandı. Bazarov sözlerine devam etti:

— Dikkat ediyorum, üçüncü gündür Puşkin'i okuyor .Bunun hiçbir işe yaramadığını rica ederim kendisine anlat. Artık çocuk değil, bu saçmaları atmak zamanı geldi. Bu devirde romantik olmanın anlamı mı var?.. Ona faydalı bir şey ver de okusun!..

Arkadi:

— Ona ne versek acaba? diye sordu.

— Öyle sanıyorum ki, ilk ağızda Büchner'in **Stoff und Kraft**'ı(*) fena olmasa gerek.

Bu düşünceyi doğru bulan Arkadi:

— Ben de böyle düşünüyorum, dedi, **Stoff und Kraft,** popüler bir dille yazılmıştır.

***

Aynı gün öğle yemeğinden sonra Pavel Petroviç'in çalışma odasında otururlarken Nikolay Petroviç ağabeysine şunları söylüyordu:

— Böyle işte, biz seninle artık emekliye ayrılmışız, unumuzu eleyip eleğimizi asmışız. Kim bilir? Belki de Bazarov haklıdır. Ama, ne yalan söyliyeyim, burada bir nokta canımı sıkıyor: Ben özellikle şimdi, Arkadi ile sıkı fıkı arkadaş olmak, onunla anlaşmak umudundaydım. Oysa ki ben geri kalmışım, o bana göre ilerlemiş. Artık birbirimizi anlıyamayız!..

Pavel Petroviç sabırsızlıkla atıldı:

— Peki, neden o ileri gitmiş olsun? Onu bizden böylesine ayıran nelermiş?.. Bütün bunları onun kafasına sokan şu nihilist efendidir. Ben bu doktor bozuntusundan nefret ediyorum. Bence o, düpedüz bir şarlatandan başka bir şey değildir. Bütün bu kurbağalarına rağmen onun fizik alanında da ileri gitmediğine inanıyorum.

— Hayır, kardeşim, böyle söyleme; Bazarov akıllı ve bilgili bir adam.

Pavel Petroviç yine kardeşinin sözünü kesti:

— Bir de ukalâca kendini beğenmişliği var.

(*) **Madde ve Kuvvet**, o devirde pek moda olan bir kitaptı. — **H. Â. Ediz.**

Nikolay Petroviç:

— Evet, kendini beğenmiş... Ama, galiba bunsuz da olmuyor. Yalnız anlıyamadığım bir nokta var. Köylülerimin işini yoluna koydum, yepyeni bir çiftlik kurdum. Hattâ, bu yüzden bütün ilde adımı kızıl'a çıkardılar. Okuyorum, öğreniyorum. Bir kelime ile, günün gereklerinden geri kalmamaya çalışıyorum. Onlarsa «Ununu elemiş eleğini asmışsın!» diyorlar. Ama, ne dersin kardeş, ben de artık unumuzu elediğimize yavaş yavaş inanmaya başlıyorum.

— Bu da neden?..

— Bak neden: Bugün oturmuş Puşkin'i okuyordum. Galiba Puşkin'in «Çingeneler» ini. Ansızın Arkadi yanıma geldi. Yüzünde, tatlı, acıyan bir görünüş vardı. Yavaşça, âdeta bir çocuğun elinden alır gibi, elimden kitabı aldı. Önüme, Almanca, bir başka kitap koydu. Gülümsedi ve gitti. Giderken Puşkin'i de götürdü.

— Bak sen!.. Sana nasıl bir kitap verdi?

— İşte bunu.

Nikolay Petroviç, redingotunun arka cebinden, Büchner'in ünlü kitabının dokuzuncu baskısını çıkardı.

Pavel Petroviç, kitabı elinde evirip çevirdi:

— Hımmm... diye söylendi, Arkadi Nikolayeviç senin eğitiminle ilgileniyor. Okumayı, denedin mi bari?

— Evet, denedim.

— E, ne oldu?

— Ya ben aptalım, ya da bütün bunlar saçma... Her halde ben aptalım.

Pavel Petroviç sordu:

— Sakın Almancayı unutmuş olmıyasın?

— Ben Almanca biliyorum.

Pavel Petroviç kitabı tekrar elinde evirip çevirdi ve göz ucuyla kardeşine baktı. İkisi de sustular.

Her halde, aralarındaki konuşma konusunu değiştirmek amaciyle olsa gerek, söze Nikolay Petroviç başladı:

— Hatırıma gelmişken söyliyeyim: Kolyazin'den bir mektup aldım.

— Matvey İlyiç'ten mi?

— Evet, ondan. İli teftiş etmek üzere *** e gelmiş. Şimdi, o büyük bir adam oldu. Bir akraba olarak bizimle görüşmek istediğini yazıyor. Seni, beni ve Arkadi'yi şehre davet ediyor.

— Gidecek misin?

— Hayır, ya sen?..

— Ben de gitmiyeceğim. Onun hatırı için elli verstlik yolu tepmek sanki çok gerekliydi. Mathieu bize, bütün debdebe ve saltanatını göstermek istiyor. Şeytanlar görsün onu!.. Ona yapılacak dalkavuklukları biz görmesek de olur. Gizli müşavir olmak sanki önemli bir şeymiş! Eğer ben memurlukta kalarak o budalaca hayatı sürüklemeseydim, şimdiye kadar belki de çar yaveri olurdum. Hem canım, biz seninle artık emekli kişileriz.

Nikolay Petroviç içini çekerek:

— Evet kardeş; her halde artık tabutlarımızı ısmarlamak ve elimizi göğsümüze bağlamak zamanı geldi.

Pavel Petroviç:

— Ben öyle çabuk teslim olmam, dedi, her halde bu doktor efendiyle daha çarpışacağız. İçimde öyle bir sezi var.

Çarpışma, o günün akşam çayında oldu. Pavel Petroviç, kesin kararını vermiş, sinirli ve kavgaya hazır bir halde salona girdi. Düşmanının üzerine atılmak için küçücük bir bahane arıyordu. Ama bu bahane uzun zaman çıkmadı. Bazarov, «İhtiyar Kirsanov'lar» ın —o,

iki kardeşe böyle ad takmıştı— yanında genel olarak az konuşurdu. Bu akşam keyfi de pek yerinde değildi, konuşmadan bardak bardak çay içti. Pavel Petroviç sabırsızlık içinde kıvranıyordu. Nihayet istediği oldu.

Komşu derebeylerinden birinden söz ediliyordu. Petersburg'da bu derebeyi ile tanışmış olan Bazarov, ilgisizce: «Alçak, aristokratçık» dedi.

Pavel Petroviç, dudakları titriyerek söze başladı:

— Sormama müsaade buyurunuz, sizin anlayışınıza göre «alçak» ile «aristokrat» bir mânaya mı gelir?

Bazarov, ağır ağır çayını yudumlıyarak cevap verdi:

— Ben «aristokratçık» dedim.

— Doğru efendim. Ancak, sizin aristokratlar hakkındaki düşüncelerinizin aristokratçıklar hakkındaki düşüncelerinizden farksız olduğunu sanıyorum. Bu düşüncede olmadığımı bildirmeyi bir borç sayıyorum. Beni herkesin, liberal ve ilericiliği sever bir adam olarak tanıdığını söylemek cesaretindeyim. Ben özellikle bundan ötürü aristokratlara, gerçek aristokratlara saygı besliyorum. Muhterem efendimiz (bu sözler üzerine Bazarov başını kaldırıp Pavel Petroviç'e baktı; Pavel Petroviç daha büyük bir şiddetle sözlerini tekrarladı), evet muhterem efendimiz, İngiliz aristokratlarını hatırlayınız!.. Onlar kendi haklarından zerresini bile feda etmezler. Bundan ötürü de başkalarının haklarına saygı gösterirler. Kendilerine verilmiş sözlerin tutulmasını isterler, bundan ötürü de bizzat kendi verdikleri sözleri tutarlar. Aristokrasi İngiltere'ye hürriyet getirmiştir ve hürriyeti tutar.

Bazarov itiraz etti:

— Biz bu şarkıyı çok dinledik. Siz bununla neyi ispat etmek istiyorsunuz?

— Muhterem efendim, ben **bununla** şunu ispat et-

mek istiyorum... (Pavel Petroviç öfkeli olduğu zamanlarda bu çeşit kelimelerin dil kurallarına uymadığını çok iyi bildiği halde, mahsus **«eftim»** ve **«efto»** kelimelerini kullanırdı; bu tuhaf davranış, Çar Aleksandr devrinden kalma bir alışkanlıktı; o devrin soylu kişileri ana dilleriyle —o da çok seyrek olarak— konuştukları zaman, bazıları «ehto», bazıları da «efto» demekte bir sakınca görmezlerdi; bunlar, biz öz Ruslarız, aynı zamanda okul kurallarını küçümsemek hakkını taşıyan soylu kişileriz, derlerdi) (*). Evet, ben **bununla** şunu ispat etmek istiyorum: Bir insanda onur olmazsa, kendisine saygı olmazsa —ki soylu kişilerde bu duygular gelişmiştir— **bien public** yani toplum yararına hiçbir sağlam temel kurulamaz!.. Asıl olan kişiliktir, muhterem efendim, insan kişiliği kaya gibi sağlam olmalıdır, çünkü her şey onun üzerine kurulur. Meselâ, ben çok iyi biliyorum ki siz benim geleneklerimi, benim tuvaletimi, nihayet benim temizliğimi gülünç buluyorsunuz!.. Ama bütün bunlar, kendime olan saygımdan, bir çeşit vazife duygusundan doğuyor. Evet, evet, efendim, vazife duygusundan. Gerçi ben köyde, ücra bir yerde yaşıyorum ama, kendimi kapıp koyuvermiyorum. Ben kendi kişiliğimde insana saygı besliyorum.

Bazarov:

— Müsaade buyurunuz Pavel Petroviç, dedi, siz hem kendinize saygı besliyorsunuz, hem de ellerinizi

---

(*) «Eto» kelimesi Rusça «bu» anlamına gelir. «Etim» kelimesi ise «bununla, şununla» demektir. Eski Rus aristokratları —Turgenyev'in de işaret ettiği gibi— kendilerini dil kurallarına bağlı görmedikleri için «eto» yerine «efto» ve «ehto»; «bununla» anlamına gelen «etim» kelimesi yerine «eftim» kelimesini kullanırlardı. Pavel Petroviç de, o eski aristokrat geleneğine uyarak «bununla» anlamına gelen «etim» kelimesi yerine «eftim» kelimesini kullanmaktadır. — **H. Â. Ediz.**

bağlayıp oturuyorsunuz! Bunun **bien public** (toplum yararına) ne faydası var?.. Kendinize saygı beslemeseydiniz de yapacağınız yine bu idi.

Pavel Petroviç sarardı:

— Bu tamamiyle ayrı bir meseledir. Şimdi kalkıp da, sizin deyiminizle, niçin ellerimi bağlayıp oturduğumu size açıklamak gereğini duymuyorum. Yalnız size şunu söylemek isterim: Soyluluk bir prensiptir. Oysa ki, zamanımızda ancak ahlâksız ve değersiz insanlar prensipsiz yaşıyabilirler. Bunu ben, daha geldiğinin ikinci günü Arkadi'ye söylemiştim. Şimdi de size tekrarlıyorum. Öyle değil mi Nikola?..

Nikolay Petroviç başını salladı. Bazarov söze başladı:

— Aristokratizm, liberalizm, progre, prensip... Bir yığın firenkçe söz... Üstelik de faydasız sözler... Bir Rusa hiç de gerekli olmıyan faydasız şeyler.

— Peki, sizce ona gerekli olan neymiş?.. Sizi dinlersek, biz insanlığın, onun kanunlarının dışında bulunuyoruz. Tarih mantığı ister ki...

— Bu mantık bizim nemize gerek?.. Biz onsuz da olabiliriz.

— Peki nasıl olur?

— Basbayağı... Umarım ki acıktığınız zaman ağzınıza bir lokma ekmek koymak için mantığa ihtiyaç hissetmiyorsunuzdur!.. Bu soyut anlamlar neyimize gerek?

Pavel Petroviç ellerini salladı:

— Bu sözlerinizden sonra ben sizi anlamıyorum. Siz Rus halkına hakaret ediyorsunuz! Prensipleri, kuralları tanımamak nasıl olur, anlamıyorum. Siz neyin uğruna çalışıyorsunuz?..

Arkadi de söze karışarak:

— Hiçbir otorite tanımadığımızı size önce de söylemiştim, amcacığım.

Bazarov:

— Biz faydalı saydığımız şeyler uğruna çalışıyoruz, dedi, şu zamanda her şeyden faydalı olanı, ret ve inkârdır. Biz de ret ve inkâr ediyoruz.

— Her şeyi mi?..

— Evet, her şeyi.

— Nasıl?.. Yalnız güzel sanatları, şiiri değil de... Söylemesi korkunç...

Bazarov, anlatılmaz bir soğukkanlılıkla:

— Her şeyi... dedi.

Pavel Petroviç, gözlerini Bazarov'a dikti. Bunu beklemiyordu. Arkadi ise sevincinden kıpkırmızı oldu.

Pavel Petroviç:

— Ama, müsaade buyurun, dedi, siz her şeyi inkâr ediyorsunuz, yahut daha açık söylemek gerekirse, siz her şeyi yıkıyorsunuz!.. Ama, yapmak da gerek.

— Bu bizim işimiz değil, ilkin ortalığı temizlemek gerek.

Arkadi önemle ilâve etti:

— Halkın bugünkü durumu bunu gerektiriyor. Biz bu isteği yerine getirmek zorundayız... Kişisel bencilliği doyurmak hakkını kendimizde göremiyoruz.

Görünüşe göre bu son cümle Bazarov'un hoşuna gitmemişti. Bu cümle felsefe, yani romantizm kokuyordu. Çünkü Bazarov felsefeye de romantizm diyordu. Ama genç öğrencisini yalanlamayı gereksiz buldu.

Pavel Petroviç âni bir parlayışla:

— Hayır, hayır baylar, dedi, Rus halkını gerçekten tanıdığınıza, onun ihtiyaçlarının, çabalarının temsilcisi olduğunuza inanmak istemiyorum. Hayır, Rus halkı, sizin onu tasavvur ettiğiniz gibi değildir, o, ge-

leneklerine sımsıkı bağlıdır, patriyarkal'dir, inançsız yaşıyamaz...

Bazarov, Pavel Petroviç'in sözünü keserek:

— Bu sözlere itiraz edecek değilim. Hattâ bu konuda haklı olduğunuzu kabul etmeye bile hazırım.

— Şu halde, haklıysam...

— Ama yine de bu hiçbir şey ispat etmez!..

Arkadi, hasmının, görünüşe göre, tehlikeli bir hamlesini önceden gören, bundan ötürü de hiç telâşlanmıyan tecrübeli bir satranç oyuncusunun inanciyle cevap verdi:

— Özellikle hiçbir şey ispat etmez.

Şaşırmış olan Pavel Petroviç:

— Nasıl hiçbir şey ispat etmez? diye mırıldandı, demek ki siz halka karşı geliyorsunuz?

Bazarov:

— Böyle olsa da ne çıkar? dedi, gök gürlediği zaman halk, İlyas Peygamberin arabasiyle gökyüzünde dolaştığını söyler. Bundan ne çıkar!.. Ben de bunu kabul edeyim mi yani?.. Sonra halk Rus da ben Rus değil miyim?

— Hayır, bütün bu söylediklerinizden sonra siz Rus değilsiniz. Ben sizi Rus saymam.

Bazarov gösterişçi bir gururla cevap verdi:

— Dedem çift sürerdi. Mujiklerinizden hangisine isterseniz sorunuz, içimizden hangimizi, sizi mi, beni mi, kendisine daha yakın bulacak? Siz onlarla konuşmasını bile bilmezsiniz!

— Siz hem onlarla konuşuyor, hem onları küçümsüyorsunuz!

— Böyle bir küçümsemeyi hak ediyorsa ne yapalım? Siz benim tuttuğum yönü reddediyorsunuz! Bu

yönün bir raslantı olduğunu, kendisini böylesine savunduğunuz halk tarafından aşılanmadığını size kim söyledi?

— Nasıl olur?.. Demek nihilistlere pek gerek var.

— Onların gerek olup olmadığına karar vermek bize düşmez!.. Siz bile kendinizi faydalı saymıyor musunuz?..

Nikolay Petroviç:

— Baylar, baylar, rica ederim, işi kişiliğe dökmiyelim, diye bağırdı ve yerinden doğruldu.

Pavel Petroviç gülümsedi ve elini kardeşinin omuzuna koyarak onu tekrar yerine oturttu:

— Merak etme, diye söylendi, kendimi kaybetmem. Özellikle doktor efendinin böylesine insafsızca alay ettiği kişisel değer duygumdan ötürü kendimi kaybetmem.

Pavel Petroviç tekrar Bazarov'a dönerek sözüne devam etti:

— Siz doktrinlerin belki de bir yenilik olduğunu sanıyorsunuz!.. Ama, boşuna böyle düşünüyorsunuz!... Propagandasını yaptığınız materyalizm birçok seferler ortaya atıldı, ama her seferinde esassızlığı anlaşıldı...

Bazarov, kızmaya başlamıştı. Yüzü bakır rengini almış, kabalaşmıştı. Pavel Petroviç'in sözünü keserek:

— Yine yabancı kelime, dedi, birincisi, biz hiçbir şey propaganda etmiyoruz, propaganda etmek bizim âdetimiz değildir.

— Şu halde siz ne yapıyorsunuz?

— A, bakın, şunu yapıyoruz: Eskiden, epey zaman önce, memurlarımızın rüşvet aldığını, memleketimizde ne yol, ne ticaret, ne de âdil bir mahkeme bulunmadığını söylüyorduk.

— Evet, evet siz bir suçlayıcı(*), meydana çıkarıcısınız!.. Yanılmıyorsam size böyle diyorlar. Suçladıklarınızdan, meydana çıkardıklarınızdan çoğunu ben de kabul ediyorum.

— Sonraları, boyuna yaralarımızdan söz etmenin zahmete değmediğini, bunun bayağılığa ve doktrinciliğe götürmekten başka bir şeye yaramadığını akıl ettik. İlerici dediğimiz akıllı kişilerimizin, suçlayıcılarımızın hiçbir işe yaramadıklarını anladık... Kısacası, saçmasapan şeylerle uğraştığımızı, şuursuz bir yaratıcılıktan, bir çeşit sanattan, parlmantarizmden, avukatlık müessesesinden ve daha bilmem nelerden söz ettiğimizi gördük. Oysa ki, uğraşılması gereken şey, ekmek meselesiydi. En kaba kör inançlar bizi boğuyordu. Bütün şirketlerimiz, özellikle namuslu insan kıtlığından iflâs ediyorlardı. Hükümetin dilinden düşürmediği hürriyetten her hangi bir fayda çıkacağı şüpheliydi. Çünkü bizim mujik, meyhanede kafayı tütsüliyebilmek için kendini soymaktan bile zevk alıyordu.

Pavel Petroviç, Bazarov'un sözünü keserek:

— Ya, demek siz bütün bunların böyle olduğuna inandınız ve hiçbir şeyi ciddî olarak ele almamaya karar verdiniz, öyle mi?

Bazarov, asık bir yüzle:

— Ve hiçbir şeyi ele almamaya karar verdik, diye tekrarladı.

Bazarov, bu beyefendinin karşısında böylesine açıldığı için birdenbire kendi kendine kızmaya başladı.

— Yalnız küfretmekle yetiniyorsunuz!..

— Yalnız küfretmekle.

(*) Bu kelimenin aslı Rusça **obliçitel** kelimesidir. O devrin halkçı propagandacılarına verilen bir addır. Ne Türkçede, ne de Fransızcada tam karşılığı yoktur. Fransızlar bunun karşılığı olarak **accusateur** kelimesini kullanmışlardır. — **H. Â. Ediz.**

— Buna da nihilizm deniliyor!..

Bazarov, bu sefer özel bir küstahlıkla yine tekrarladı:

— Evet, buna da nihilizm deniliyor.

Pavel Petroviç hafifçe gözlerini kırptı ve tuhaf bir sakin sesle sözlerine devam etti:

— Demek böyle ha!.. Nihilizm her derde deva olmak zorundadır, siz de bizim kurtarıcı ve kahramanlarımızsınız!.. Güzel! Peki ama, şu halde siz ne diye, hiç değilse sizin durumunuzda olan öteki suçlayıcılara saldırıyorsunuz?.. Siz de bütün ötekiler gibi gevezelik etmiyor musunuz?..

Bazarov dişleri arasından:

— Bizi her şeyle suçlıyabilirsiniz ama, bununla suçlıyamazsınız!

— Yani ne demek istiyorsunuz?.. Yoksa sizler çalışıyor musunuz?.. Veya çalışmaya hazırlanıyor musunuz?

Bazarov hiç cevap vermedi. Pavel Petroviç fena halde irkildi, ama hemen kendini topladı, yine söze başladı:

— Hım!.. Çalışmak, kırıp dökmek... Ama, niçin olduğunu bilmeden kırıp dökmeye nasıl girişilir?..

Arkadi söze karıştı:

— Biz bir güç olduğumuz için kırıp döküyoruz.

Pavel Petroviç yeğenine baktı ve gülümsedi. Arkadi doğrularak ilâve etti:

— Evet, biz bir gücüz! Güç hesap vermez!..

Pavel Petroviç artık kendini tutacak halde değildi:

— Zavallı! diye bağırdı, bu bayağı hikmetlerinle Rusyada nelere yardım ettiğini, hiç değilse bir düşünsen!.. Hayır, bu bir meleği bile çileden çıkartabilir... Güç!.. Yabani bir Kalmık'ta da, bir Moğol'da da güç

vardır. Güç bizim neyimize gerek!.. Bizim için değerli olan uygarlıktır, evet, evet muhterem efendim, bizim için değerli olan uygarlığın meyvalarıdır. Bu meyvaların önemsiz olduğunu iddiaya kalkışmayınız!.. En kötü bir resimci, bir barbouilleur, gecesine beş kopek alan bir çalgıcı bile sizden yararlıdır. Çünkü bunlar kaba Moğol gücünün değil, uygarlığın temsilcileridir. Siz kendinizi ileri kişiler sayıyorsunuz, oysa ki sizin yeriniz Kalmık çergeleridir. Güç!.. Evet güçlü baylar, nihayet şunu unutmayınız ki siz dört buçuk kişisiniz!.. Oysa ki, inandıkları kutsal şeyleri size çiğnetmiyecek, sizi ayakları altında ezecek olanların sayısı milyonlarcadır.

Bazarov:

— Ezerlerse, demek ki ezilmeyi hak etmişizdir, dedi, ama, orası daha pek belli değil!.. Biz, sizin sandığınız kadar az değiliz.

— Nasıl!.. Başa çıkacağınızı, bütün halkla başa çıkacağınızı şaka etmeden düşünebiliyor musunuz?..

Bazarov:

— Beş paralık bir mumun koskoca Moskova'yı yaktığını, tabiî bilirsiniz! (*).

— Öyle, öyle, ilkin hemen hemen şeytanca bir gurur, sonra da kötü bir alay. İşte gençliğin kapıldığı şey, işte gençliğin tecrübesiz yüreklerini büyüliyen şeyler!.. İşte bakınız, bunlardan biri de yanınızda oturuyor, neredeyse size tapınacak, iftihar ediniz!.. (Arkadi arkasını döndü ve kaşlarını çattı). Bu salgın bir hayli yayıldı. Bana anlattıklarınıza göre Roma'daki resimcilerimiz Vatikan'a ayak bile atmıyorlarmış. Neredeyse Raphael'i bir budala sayacaklar, çünkü Raphael bir otorite imiş!.. Kendileri ise iğrenç denilecek derecede ve-

(*) Bir Rus atasözüdür. — H. Â. Ediz.

rimsiz ve güçsüzdürler. Sen ne dersen de, hayalleri «Çeşme Başındaki Kızlar»dan (*) ileri geçemiyor. Hem yaptıkları kız resmi de bari bir şeye benzese!.. Size göre onlara aferin, değil mi?

Bazarov itiraz etti:

— Bence Raphael de beş para etmez, onlar da Raphael'den farklı değillerdir.

— Bravo, bravo!.. Dinle Arkadi... Çağdaş gençlik düşüncelerini nasıl söylemeliymiş! Bu durum karşısında nasıl olur da peşinizden gelmezler!.. Eskiden gençler okumak zorunda idiler. Cahil diye tanınmamak için ister istemez çalışmak zorunda idiler. Şimdi ise: Dünyada her şey saçmadır! demeleri yetiyor, bundan sonra da her kapı onlara açılıyor. Gençler tabiî bu işe seviniyorlar... Gerçekten de, eskiden bunlar sadece birer cahildi, şimdi ise birdenbire nihilist olup çıktılar.

Arkadi kıpkırmızı kesilmiş, gözleri kıvılcımlanmıştı. Bazarov ise soğuk bir eda ile şu cevabı verdi:

— Övündüğünüz onurunuz işte size ihanet etti. Tartışmamız çok ileri gitti. Bu kadarla bıraksak daha iyi olur sanıyorum.

Sonra ayağa kalkarak ekledi:

— Bugünkü yaşayışımızda, aile veya toplum yaşayışımızda, tam ve merhametsiz bir tenkide lâyık olmıyan bir tanecik karar gösterirseniz, ben düşüncelerinizi kabule hazırım.

Pavel Petroviç:

— Bu çeşit kararlardan milyonlarcasını size gösterebilirim, dedi, evet, milyonlarcasını... İşte meselâ, cemaat teşkilâtı...

(*) O zamanlar Roma'ya gönderilen resimciler, etütlerine Raphael'in «Çeşme Başındaki Kızlar» adlı tablosundan başlarlarmış. — **H. Â. Ediz.**

Soğuk bir gülümseme Bazarov'un dudaklarını çarpıttı:

— Köy cemaat teşkilâtı üzerine kardeşinizle konuşsanız daha iyi olur. Sanıyorum ki şimdi kendisi, köy cemaat teşkilâtının, köylüler arasındaki müteselsil kefaletin, ayıklığın ve daha bunlara benzer şeylerin ne olduğunu deneyleriyle öğrenmiştir.

Pavel Petroviç:

— Ya aileye ne buyurulur? diye bağırdı, bugün köylülerimiz arasında bir aile yaşayışı bulunduğuna göre, aileye ne buyurulur?

— Bana kalırsa bu meseleyi de ince eleyip sık dokumamak bizzat sizin için iyi olur. Her halde, gelinleriyle cinsel temaslarda bulunan kaynataları duymuş olacaksınız!.. Beni dinleyin Pavel Petroviç, birdenbire her hangi bir şey bulabileceğiniz, şüphelidir. Kendinize iki gün mühlet veriniz! Memleketimizdeki bütün sınıfları inceleyiniz. Bunlardan biri üzerinde ayrı ayrı durunuz! Biz de o zamana kadar Arkadi ile şöyle...

Pavel Petroviç:

— İşiniz gücünüz her şeyle alay etmek, dedi.

— Hayır, kurbağa kesmek. Gidelim, Arkadi. Allahaısmarladık baylar.

İki arkadaş çıktılar, iki kardeş yalnız kaldılar. İlkin birbirlerine bakmakla yetindiler. Nihayet söze başlıyan Pavel Petroviç oldu:

— İşte, işte size bugünkü gençlik, işte bizim mirasçılarımız!..

Bütün bu tartışmalar sırasında, âdeta ateş üzerinde oturuyormuş gibi oturan, ancak göz ucuyla ve ıstıraplı bakışlarla Arkadi'ye bakan Nikolay Petroviç, mahzun bir iç çekişiyle:

— Evet, mirasçılarımız, dedi; neyi hatırladım, bi-

liyor musun ağabey? Bir gün rahmetli annemle kavga etmiştim. Annem bağırıyor, beni dinlemek istemiyordu. Nihayet ben ona: «Siz beni anlıyamazsınız» demiştim, «Çünkü biz seninle apayrı kuşaklardanız». Annem fena halde kızmıştı. Ben kendi kendime: «Ne yapalım?» diye düşünmüştüm, «Hap acıdır ama, yutmak gerek». Şimdi sıra bize geldi. Bizim mirasçılarımız da bize: «Siz bizim kuşağımızdan değilsiniz, yutun bakalım hapı!» diyebilirler.

Pavel Petroviç itiraz etti:

— Sen gerektiğinden çok yüksek kalbli ve alçak gönüllüsün!.. Ben tam tersine, biraz eski dille konuşmamıza rağmen, bu efendiciklerden çok daha haklı olduğumuza inanıyorum. Sonra onların o küstahça kendini beğenmişlikleri de bizde yok. Şimdiki gençliğimiz öylesine kendini beğenmiş ki... Bunlardan her hangi birine: «Nasıl bir şarap istiyorsunuz, beyaz mı, kırmızı mı?» diye sorulsa, o anda sanki bütün kâinat ona bakıyormuş gibi gülünç bir cidiyetle ve kalın bir sesle: «Kırmızı şarap içmeye alışkınımdır efendim» diye cevap verirler.

Bu sırada başını kapıdan içeri uzatan Feniçka:

— Daha çay ister misiniz? diye sordu.

Genç kadın, tartışma süresince salona girmek cesaretini gösterememişti.

Nikolay Petroviç:

— Hayır, dedi, semaveri götürmelerini emredebilirsiniz!

Sonra ayağa kalkarak kadına doğru yürüdü. Pavel Petroviç, kardeşine kesik kesik bir **bon soir** dedikten sonra kendi odasına çekildi.

XI

Nikolay Petroviç yarım saat sonra bahçeye, çok sevdiği kameriyeye gitti. Kafası kederli birtakım düşüncelerle doluydu. Oğlu ile arasındaki ayrılığı ilk defa olarak açıkça görüyordu. Bu ayrılığın her geçen gün biraz daha artacağını seziyordu. Demek ki, kışın Petersburg'da bütün günlerini yeni eserler okumakla boşuna geçirmişti. Demek ki, gençlerin tartışmalarını boşu boşuna dinlemiş, onların coşkun konuşmalarına katılmak fırsatını buldukça boşuna sevinmişti. «Ağabeyim, bizim haklı olduğumuzu söylüyor» diye düşünüyordu, «Her türlü gururu bir yana bırakarak, bana da, biz onlardan gerçeğe daha çok yakınmışız gibi geliyor... Ama, öte yandan bizde olmıyan bir şeyin onlarda olduğunu, bize göre bir üstünlükleri bulunduğunu da hissediyorum. Gençlikleri mi?.. Hayır, yalnız gençlikleri değil... Sakın onların bu üstünlükleri, onlarda derebeylik izlerinin bizden daha az oluşundan ileri gelmesin?..»

Nikolay Petroviç başını önüne eğdi, elini yüzünde gezdirdi ve düşünmesine devam etti: «Ama şiiri inkâr etmek... Güzel sanatları, tabiatı sevmemek...»

Âdeta, tabiatı sevmemenin nasıl mümkün olacağını anlamak ister gibi etrafına bakındı. Artık akşam oluyordu. Güneş, bahçeden yarım verst uzaklıktaki akça kavak koruluğunun arkasında kaybolmuştu. Koruluğun gölgesi, hareketsiz tarlalarda alabildiğine uzanıyordu. Beyaz ata binmiş bir mujik, koruluk boyunca uzanan dar ve karanlık yolda tırısla gidiyordu. Köylü gölgede gitmesine rağmen tamamiyle, hattâ omuzundaki yamaya varıncaya kadar, tamamiyle seçilebiliyor, beygirin güzel adım atışları açıkça fark ediliyordu. Güneş ışınları koruluğa vuruyor, onun en sık yerlerinden

geçerek kavakların gövdelerini öylesine ılık bir renge boyuyorlardı ki, bunları çam ağaçlarına benzetiyorlardı. Kavakların yaprakları ise âdeta mavileşmişti. Koruluğun üstünde, akşam güneşiyle hafifçe kızarmış soluk mavi bir gökyüzü yükseliyordu. Kırlangıçlar yükseklerde uçuyordu. Rüzgâr tamamiyle kesilmişti. Geç kalmış arılar leylâklar arasında, tembel ve uykulu vızıldıyorlardı. Nikolay Petroviç: «Allahım, ne kadar güzel!» diye düşündü. Sevdiği birkaç mısra dudaklarından dökülmek üzereydi. Arkadi'yi, **Stoff und Kraft**'ı hatırladı ve sustu. Ama, oturmaya ve kendini, bir başka düşüncenin karanlık ve tatlı oyunlarına kaptırmaya devam etti. Hayal etmeyi severdi. Köy hayatı onun bu kabiliyetini geliştirmişti. Bundan kısa bir süre önce, misafirhane avlusunda oğlunu beklerken de, bugünkü gibi, hayallere dalmıştı. Halbuki, o zamandan beri durum çok değişmişti. O zamanlar henüz belirli olmıyan birtakım ilişkiler bugün kesinleşmişti... Hem de nasıl!.. Gözleri önüne yine, rahmetli karısı geldi. Ama bu sefer karısı, uzun yıllar görmeye alıştığı gibi evcimen, iyi kalpli bir ev kadını olarak değil, ince, zarif endamiyle, çocuksu ve meraklı bakışlariyle, bir çocuğunkini andıran ensesi üzerine sıkı bir topuz halinde toplanmış saçlariyle genç bir kız olarak gözleri önünde canlandı. Karısını ilk defa nasıl gördüğünü hatırladı. Nikolay Petroviç o zamanlar henüz üniversite öğrencisiydi. Karısına ilk defa, oturduğu evin merdivenlerinde rastlamıştı. Yanından geçerken istemiyerek genç kıza çarpmış, af dilemek için dönmüş, ama, ancak **«Pardon monsieur»** diyebilmişti. Genç kız ise başını eğmiş, gülümsemiş, ve birdenbire, âdeta korkmuş gibi, kaçmıştı. Merdivenin dönemecine gelince de, hızla başını çevirip ona bakmış, sonra ciddî bir tavır takınarak kızarmıştı. Daha sonra ilk ürkek ziyaretler... Yarı söz, yarı gülüşme-

ler, şaşkınlıklar, üzüntüler, coşkunluklar, ve nihayet o çıldırtıcı sevinç... Bütün bunlar nereye uçup gitmişti?.. Genç kız onun eşi oldu. O, dünyada sayısı çok az olan mutlulardan biriydi. «Ama» diye düşündü, «O tatlı, ilk anlar, neden sonsuz olarak, ölümsüz bir yaşayışla yaşamasınlardı?»

Kendi düşüncelerinin anlamını çözmeye çalışmadı. Ama, bu mutlu anları, anıdan daha güçlü bir şeyle kendine bağlamak, Marya'sının yakınlığını yeniden duymak, onun sıcaklığını ve nefesini yeniden hissetmek istiyordu. Ona öyle geldi ki, sanki üzerinden...

Yanıbaşında Feniçka'nın sesi duyuldu:

— Nikolay Petroviç, neredesiniz?

Nikolay Petroviç irkildi. Ne bir acı, ne de bir vicdan azabı duymuştu... Karısiyle Feniçka arasında bir mukayese imkânına bile razı olmazdı. Ama, Feniçka'nın kendisini aramayı hatırına getirmiş olmasına acıdı. Genç kadının sesi ona, birdenbire, kır saçlarını, ihtiyarlığını, bugünkü halini hatırlattı.

Az önce adımını atmış olduğu, geçmişin, dumanlı dalgaları arasından çıkan, büyülü dünya kımıldadı ve kayboldu.

— Buradayım, diye cevap verdi, ben gelirim, sen çekil git!

Bu cevap üzerine, kafasında şu düşünce doğdu: «İşte, derebeylikten kalma izler...»

Feniçka, kameriyedeki Nikolay Petroviç'e sessizce bir göz atarak uzaklaştı. Nikolay Petroviç, hayallere dalalı beri gecenin gelmiş olduğunu hayretle gördü. Etrafta her şey kararmış ve susmuştu. Hattâ kameriyeden içeriye bakan Feniçka'nın yüzü bile ona ince ve solgun göründü. Ayağa kalktı ve eve dönmek istedi. Ama yumuşıyan yüreği rahatlıyamıyordu. Kâh düşünceli önüne bakarak, kâh gözlerini yavaş yavaş doğan

ve birbirlerine göz kırpan yıldızlara kaldırarak ağır ağır bahçede dolaşmaya başladı. Pek çok, hemen hemen yoruluncıya kadar dolaştı. Ama, içindeki kararsız, hüzünlü, belirsiz üzüntü bir türlü dinmiyordu. Oh, o sırada içinden geçenleri Bazarov bilseydi kim bilir ona ne kadar gülecekti. Arkadi bile onu ayıplardı. Onun, bu kırk dört yaşındaki adamın, ziraatçi ve çiftlik sahibinin gözlerinden yaşlar boşanmıştı; hem de sebepsiz olarak boşanmıştı. Bu, viyolonsel çalmaktan yüz defa daha kötüydü.

Nikolay Petroviç dolaşmaya devam etti; bir türlü evine, bütün ışıklı pencereleriyle kendisine böyle güler yüzle bakan bu sakin ve rahat yuvaya girmeye cesaret edemiyordu. Karanlıktan, bahçeden, yüzüne çarpan bu serin havadan, bu keder ve üzüntüden ayrılmak gücünü kendinde bulamıyordu.

Patikanın bir dönemecinde Pavel Petroviç'le karşılaştı. Ağabeysi ona:

— Nen var?.. diye sordu, bir hayalet gibi solgunsun?.. Sen hastasın; niye gidip yatmıyorsun?..

Nikolay Petroviç birkaç kelime ile ona ruh durumunu anlattı ve uzaklaştı. Pavel Petroviç bahçenin sonuna kadar gitti. O da düşüncelere daldı, o da gözlerini gökyüzüne kaldırdı. Ama onun o çok güzel kara gözleri önünde yıldızlardan başka bir şey canlanmadı. O yaradılıştan romantik değildi, züppece kuru ve ihtiraslı, alafranga insanlardan kaçan ruhu hayal kurmasını bilmezdi.

***

O gece Bazarov, Arkadi'ye:

— Biliyor musun ne?.. diyordu, aklıma parlak bir düşünce geldi. Baban bugün, şu soylu akrabanızdan bir

davet mektubu aldığını söylüyordu. Baban gitmiyor. Haydi biz seninle gidelim. Zaten bu zat seni de çağırıyor. Buradaki havayı görüyorsun!.. Gider şehri görür, beş altı gün orada kalırız. Artık yeter!

— Sen oradan buraya dönecek misin?

— Hayır, babama gitmek zorundayım. Biliyorsun ki o *** den otuz verst uzaktadır. Onu da, annemi de görmiyeli epeyce oldu. İhtiyarların gönlünü almam gerek; iyi insanlardır onlar. Hele babam ömür adamdır. Ben onların biricik çocuğuyum.

— Onların yanında çok kalacak mısın?

— Sanmıyorum. Her halde sıkılırım.

— Dönüşte bize uğrıyacak mısın?

— Bilmiyorum. Bakalım. Nasıl, gidiyor muyuz?

Arkadi, ilgisizce cevap verdi:

— Olur, gideriz.

Arkadi, arkadaşının bu teklifine içinden, çok sevinmişti. Ama bu duygusunu gizlemeyi bir borç sayıyordu. Boşuna nihilist olmamıştı.

Ertesi gün Arkadi, Bazarov'la *** şehrine gitti. Maryino gençleri onların gidişine çok üzüldüler. Dunyaşa ağladı bile. Ama iki ihtiyar kardeş rahat bir nefes aldı.

XII

İki arkadaşın gittiği *** şehri, o zamanlar Rusya'nın hemen her yerinde olduğu gibi, genç, ilerici ve despot bir valinin idaresinde idi. Vali, memurluğunun daha ilk yılında sadece süvari yüzbaşılığından emekli at meraklısı, konuksever bir kişi olan il soylu takımının başkaniyle değil, yanında çalışan memurlarla bile bozuşmuştu. Bu yüzden çıkan anlaşmazlıklar nihayet öy-

lesine dal budak salmıştı ki, Petersburg'daki bakanlık, bu işi yerinde çözmek için güvenilir bir adam göndermek zorunda kalmıştı. Bakanlığın bu iş için seçtiği adam, Matvey İlyiç Kolyazin adlı biriydi. Bu zat, vaktiyle Nikolay Petroviç ile Pavel Petroviç'e vasilik eden Kolyazin'in oğluydu. O da «gençler» dendi. Yani, kırkına basalı çok olmamıştı. Ama artık devlet adamlarından sayılıyor, göğsünün her iki yanında birer madalya taşıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse bu madalyalardan biri bir yabancı devletin pek de değeri olmıyan madalyalarından biriydi. Yargılamaya geldiği vali gibi, o da ilericiydi. Önemli bir kişi olmasına rağmen kendi dengi olan öteki önemli kişilerin çoğuna benzemiyordu. Kendisini çok yüksek görüyordu. Şöhret düşkünlüğü sınırsızdı. Ama, davranışları sade, bakışları doğrulayıcı, dinleyişleri alçak gönüllü, gülüşleri öylesine babacanca idi ki, ilk ağızda «olağanüstü bir insan» etkisi yapabilirdi. Bununla beraber, önemli olaylarda, gözdağı vermesini de bilirdi. Bu gibi durumlarda: «Enerji bir zarurettir», «l'énergie est la première d'un homme d'Etat(*) derdi. Bütün bunlara rağmen, alışıldığı üzere, daima aldanır, biraz tecrübesi olan her memur onu parmağında oynatırdı. Matvey İlyiç, Guizot'dan(**) büyük bir saygı ile söz eder, basma kalıpçı ve gerici bürokratlardan olmadığını, toplum yaşayışının önemli olaylarından hiçbirini gözden kaçırmadığını herkese aşılamaya çalışırdı. Buna benzer sözcüklerin hepsini çok iyi bilirdi. Tıpkı sokakta bir çocuk alayına rastlayıp onlara katılan büyük adamlar gibi, o da, küçümseyici bir büyüklükle olmakla beraber, çağdaş edebiya-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır: «Enerji, bir devlet adamının başlıca niteliklerindendir» mânasına gelir.

(**) **Guizot** (1787-1874) tanınmış Fransız devlet adamlarındandır. — **H. Â. Ediz.**

tın gelişimini de izlerdi. Aslında Matvey İlyiç, o sıralarda Petersburg'da oturan Madam Sveçina'nın suvarelerine gitmeye hazırlandıkları günün sabahı Condillac'tan birkaç sahife okuyan Aleksandr I. devrinin devlet adamlarından pek de ileri gitmiş sayılmazdı. Sadece Matvey İlyiç'in usulleri daha başka, daha moderndi. O, açıkgöz, bir kapı kulundan, çok kurnaz bir adamdan başka bir şey değildi. İşten anlamazdı, akıllı değildi. Ancak kendi kişisel işlerini yürütmesini bilirdi. Bu konuda onu kimse atlatamazdı. Zaten önemli olan da bu idi.

Matvey İlyiç, Arkadi'yi, aydın bir memura yaraşır iyi yüreklilikle, daha doğrusu neşeyle karşıladı. Ama, davet ettiği öteki akrabalarının köyde kaldıklarını öğrenince şaşmaktan kendini alamadı. Kadifeden yapılmış şık robdöşambrının püsküllerıyle oynıyarak Arkadi'ye:

— Baban her zaman tuhaf bir adamdı, dedi.

Sonra birdenbire, resmî elbisesinin yakasını sımsıkı iliklemiş olan genç bir memura dönerek işgüzar bir eda ile sordu:

— Ne o?..

Uzun bir süreden beri konuşmadığı için dudakları birbirine yapışmış olan genç memur doğruldu ve şaşkın şaşkın âmirine baktı, ama Matvey İlyiç, maiyetindeki memuru şaşırttıktan sonra bir daha onunla ilgilenmedi. Âmirlerimiz, maiyetlerindeki memurları şaşırtmayı genel olarak severler. Bu amaçlarına erişmek için tuttukları yollar oldukça çeşitlidir. Ama İngilizce deyimiyle **«Is quite a favourite»** (*) en çok başvurulan yol şudur: Âmir birdenbire en basit kelimeleri bile an-

(*) Aslında İngilizce yazılmıştır. «En çok sevilen» anlamına gelmektedir. — H. Â. Ediz.

lamazlıktan gelir, âdeta sağır bir insan edası takınırdı. Meselâ, maiyetindeki memura, bugünün günlerden hangi gün olduğunu sorar, yanındaki memur, büyük bir saygı ile:

— Bugün Cumadır, efendimiz hazretleri, diye cevap verirdi.

Âmir, büyük bir ciddiyetle:

— Ne?... Nasıl?... Ne var?... Ne diyorsunuz?... derdi.

— Bugün günlerden Cumadır, efendimiz.

— Nasıl?... Ne gibi?... Cuma ne demek?... Nasıl Cuma?...

— Cuma efendimiz... Haftanın bir günü.

— Ne o, bana öğretmeye mi kalkıyorsun?

Matvey İlyiç liberal sayılmasına rağmen, ne de olsa yine de bir âmirdi. Arkadi'ye dönerek:

— Dostum, valiyi ziyaret etmeni tavsiye ederim, dedi, tabiî anlarsın, ben sana bunu, gidip hükümet adamlarına saygı sunmak yolundaki çok eski bir anlayışın taraflısı olduğum için söylemiyorum. Bunu, sadece ,vali iyi bir adam olduğu için yapmanı uygun görüyorum. Sonra, sen her halde bura sosyetesiyle de tanışmak istersin!.. Hem umarım ki sen, her halde bir ayı değilsin?.. Vali öbür gün büyük bir balo veriyor.

Arkadi sordu:

— Siz bu baloda bulunacak mısınız?..

Matvey İlyiç, âdeta esefle:

— Bu baloyu benim şerefime veriyor, dedi, sen dans eder misin?..

— Dans ederim, ama çok kötü.

— Yazık, burada çok güzel kadınlar var. Hem bir delikanlı için dans bilmemek ayıp!.. Ben bunu da, eski

anlayışın etkisiyle söylemiyorum. Ben aklın ayaklarda olması gerektiğini hiç de sanmıyorum. Ama bayronizm(*) de gülünçtür. **Il a fait son temps**(**).

— Amcacığım, ben hiç bayronizmden ötürü...

Matvey İlyiç, Arkadi'nin sözünü keserek:

— Seni bura hanımefendileriyle tanıştırırım, seni kanadlarımın altına alırım, dedi, sonra keyifli keyifli ilâve etti; sıcacık, değil mi?..

İçeriye hademe girdi ve il defterdarının geldiğini haber verdi. Defterdar, tatlı bakışlı, buruşuk dudaklı bir ihtiyardı. Tabiatı severdi. Özellikle yazın, kendi deyimiyle, «Her arıcık her çiçekçikten bir rüşvetçik aldığı» mevsimde tabiatı çok severdi.

Arkadi oradan ayrıldı.

Arkadi, Bazarov'u, indikleri misafirhanede buldu. Valiyi ziyarete gitmek için arkadaşını uzun bir süre kandırmaya çalıştı. Nihayet Bazarov:

— Eh, ne yapalım, dedi, gülünü seven dikenine de katlanır. Derebeylerini görmeye geldik, görelim bakalım!..

Vali gençleri güler yüzle kabul etti. Ama onları oturtmadı, kendisi de oturmadı. Daima telâşlı ve aceleciydi. Sabahleyin erkenden daracık üniformasını giyer, kıravatını sımsıkı bağlar, karnını iyice doyurmadan, uykusunu almadan, boyuna emirler verirdi. İlde ona Burdalu adını takmışlardı. Bununla, ünlü Fransız

(*) Burada, toplum yaşayışının küçümsenmesi anlamına kullanılmıştır.

(**) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Onun modası geçti» anlamındadır. — **H.. Â. Ediz.**

vâizini (*) değil, **burda** (**) sözcüğünü ima etmek istemişlerdir.

Vali, Kirsanov ile Bazarov'u balosuna davet etti. İki dakika sonra da, onları kardeş sanarak ve Kayzarov'lar diye çağırarak ikinci bir defa daha davet etti.

İki arkadaş, valinin yanından evlerine dönerlerken, yanlarından geçmekte olan bir arabadan, birdenbire, sırtında, Slavofil biçiminde bir palto bulunan orta boylu bir adam, «Yevgeni Vasilyiç!» diye atladı ve Bazarov'a doğru koştu. Bazarov, yaya kaldırımında yürümeye devam ederek:

— A, siz misiniz Herr Sitnikov dedi, sizi buralara hangi rüzgâr attı?

Sitnikov:

— Tamamiyle bir raslantı olarak buraya geldim, dedi.

Ve arabacıya dönüp elini beş sefer kadar sallıyarak, «Arkamızdan gel!» diye bağırdıktan sonra:

— Babamın buraya bir işi düştü, bana da rica etti. (Bir su birikintisinden atlıyarak sözüne devam etti). Bugün geldiğinizi öğrendim, sizi aradım. (Gerçekten de iki arkadaş misafirhaneye döndükleri zaman bir tarafında Fransızca, öte tarafında Slovence Sitnikov yazılı, kenarı bükük bir kart bulmuşlardı). Her halde valinin yanından gelmiyorsunuzdur?..

— Tam tersine, dosdoğru validen geliyoruz.

— Ya!.. Şu halde ben de onu ziyarete giderim. Yevgeni Vasilyiç, beni arkadaşınızla tanıştırsanıza!..

Bazarov yürümesine devam ederek:

— Sitnikov, Kirsanov, dedi.

(*) Cizvit tarikatına bağlı ünlü Fransız vâizlerinden Louis Bourdaloue.

(**) Tatsız, bulanık içki; kafası karmakarışık adam.

H. Â. Ediz

Sitnikov, yan yan yürüyerek ve çok şık eldivenlerini kibar bir gülümseme ile hızla çıkararak:

— Çok sevindim, dedi, adınızı çok duymuştum. Yevgeni Vasilyiç'in çok eski bir arkadaşı, hattâ diyebilirim ki onun öğrencisiyim. Derin değişikliğimi ona borçluyum.

Arkadi, Bazarov'un çömezine baktı. Sitnikov'un perdahlı yüzünün küçük ama hoş çizgilerinde telâşlı ve aptalca bir çaba okunuyordu. Küçük, âdeta şaşkın gözleri, ısrarlı ve telâşlı bir bakışla bakıyordu. Gülüşleri de, kısa, kuru ve telâşlı idi.

Sitnikov sözüne devam etti:

— İnanır mısınız, Yevgeni Vasilyiç benim yanımda, ilk defa hiçbir otorite tanımamak gerektiğini söylediği zaman öylesine sevinmiş, öylesine sevinmiştim ki, âdeta kanadlanmıştım. İşte, nihayet adamını buldum, diye düşünmüştüm. Aklıma gelmişken söyliyeyim Yevgeni Vasilyiç, buralı bir bayan var, onu mutlaka gidip görmeniz gerek. Sizi tamamiyle anlıyacak bir durumdadır. Ziyaretiniz onun için gerçek bir bayram olacaktır. Her halde onu duymuş olacaksınız?..

Bazarov isteksizce sordu:

— Kimmiş bu kadın?

— Kukşina, Eudoxie, Yevdoksiya Kuşkina. Olağanüstü bir yaradılış. Kelimenin gerçek anlamıyla émancipé(*), ilerici bir kadın. Ne yapalım biliyor musunuz?.. Haydi hep birlikte ona gidelim. Evi hemen şuracıktadır. Orada kahvaltı ederiz. Her halde siz daha kahvaltı etmemişsinizdir?..

— Hayır, daha etmedik.

— Çok iyi öyleyse. Hem, biliyor musunuz, bu ka-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Serbest», «serbest düşünceli» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

dın kocasından ayrıldı, kimseye bağlı değil.

Bazarov arkadaşının sözünü keserek:

— Bu kadın güzel mi? diye sordu.

— Ha...yır, pek güzel denemez!..

— Şu halde ne halt etmeye bizi oraya çağırıyorsun?

— Şakacı... Pek şakacısınız!.. Kadın bize bir şişe şampanya da açar.

— Demek böyle ha!.. Görüyor musun pratik adamı. Aklıma gelmişken sorayım: Babanız yine iltizam işleriyle mi uğraşıyor?..

Sitnikov keskin bir kahkaha atarak acele acele cevap verdi:

— Evet, iltizam işleriyle uğraşıyor. Nasıl, gidiyor muyuz?

— Vallahi bilmem ki...

Arkadi yarım sesle lâfa karıştı:

— Sen buradaki insanları görmek istiyordun, git öyleyse!

Sitnikov, Arkadi'ye dönerek:

— Ya siz, Bay Kirsanov?.. Lûtfen siz de buyurunuz!.. Sizsiz olmaz.

— Nasıl olur, üçümüz birden?..

— Aldırma, Kukşina olağanüstü bir insandır.

Bazarov sordu:

— Bir şişe şampanya olacak mı?

Sitnikov:

— Üç! diye bağırdı, buna ben kefilim.

— Ne ile?

— Başımla.

— Babanın kesesini kefil göstersen daha iyi edersin!.. Neyse, gidelim.

XIII

Avdotya Nikitişna (veya Yevdoksiya Kukşina) nın oturmakta olduğu, Moskova mimarisine göre yapılmış küçük asılzade evi, *** şehrinin yeni yanmış caddelerinden biri üzerinde idi. Taşra şehirlerimizin her beş yılda bir defa yandığını herkes bilir. Evin kapısında, eğri olarak iliştirilmiş bir kartvizitin yukarısında bir çıngırak halkası göze çarpıyordu. Evin antresinde misafirleri, yarı hizmetçiye, yarı nedimeye benziyen başlıklı bir kadın karşıladı. Bütün bunlar, ev sahibinin yeniliksever çabalarının açık bir belirtisiydi. Sitnikov, Avdotya Nikitişna'nın evde olup olmadığını sordu. Bitişik odadan ince bir ses duyuldu:

— Siz misiniz, Victor? Giriniz!..

Başlıklı kadın hemen gözden kayboldu. Sitnikov, çevik bir davranışla paltosunu çıkardı. Paltosunun altına, biraz pardesüye, biraz da palto-saka benziyen bir şey giymişti. Arkadi ve Bazarov'a canlı bir bakışla bakarak:

— Ben yalnız değilim, dedi.

Ses cevap verdi:

— Zarar yok, entrez! (*).

Gençler içeri girdiler. Girdikleri yer, bir misafir salonundan çok bir çalışma odasına benziyordu. Kâğıtlar, mektuplar, çoğu henüz açılmamış kalın Rusça dergiler tozlu masaların üzerinde yuvarlanıyordu. Odanın dört bir yanında, yerlere atılmiş sigara izmaritleri göze çarpıyordu. Maroken bir divanın üzerinde, saçı başı biraz dağınık, oldukça genç, sarışın bir kadın, yarı uzanmış yatıyordu. Sırtında, pek de temiz olmıyan ipek-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Giriniz!» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

li bir rop, kısa kollarında kalın bilezikler, başında da işlemeli bir örtü vardı. Kadın divandan kalktı. Sararmış kakım derisinden kadife bir kürkü gelişigüzel omuzuna aldı. Tembel tembel:

— Günaydın Victor, dedi ve Sitnikov'un elini sıktı.

Sitnikov, Bazarov'u taklideden bir sesle, kesik kesik gençleri kadına tanıttı:

— Bazarov, Kirsanov.

Kukşina:

— Rica ederim, buyurunuz, dedi ve aralarında, ucu yukarı kalkık, kırmızı, küçük bir burun bulunan yuvarlak gözlerini Bazarov'a dikerek:

— Ben sizi tanıyorum, diye ilâve etti ve onun da elini sıktı.

Bazarov yüzünü buruşturdu. Serbest düşünceli kadının, ufak tefek ve gösterişsiz vücudunun çirkin denilecek bir yanı yoktu. Ama, yüzünün ifadesi, onu görenlerin üzerinde kötü bir etki bırakıyordu. Yüzüne bakan biri, elinde olmıyarak ona şunları sormak isterdi: «Ne o, aç mısın?.. Canın mı sıkılıyor?.. Yoksa korkuyor musun?.. Niye yerinde duramıyorsun?..» Sitnikov gibi Kukşina'nın da içinde, daima ruhunu tırmalıyan bir şey vardı. Genç kadının konuşması ve davranışları çok senli benli, ama aynı zamanda beceriksizce idi. Her halde kendisini iyi yürekli ve basit bir varlık sayıyordu. Oysa ki, ne yaparsa yapsın, size daima, yaptıkları şeyler, özellikle yapmak istemediği şeyler olduğu izlenimini verir, her davranışı, çocukların dediği gibi, mahsus yapılmış, yani yapmacık ve tabiî olmıyan şeyler gibi görünürdü.

Kukşina:

— Evet, evet, ben sizi tanıyorum Bazarov, dedi. (Birçok taşra ve Moskova kadınlarında olduğu gibi Kukşina'da da, tanıdığı erkekleri, daha ilk gününden, yalnız

soyadı ile çağırmak alışkanlığı vardı). Sigara almaz mısınız?..

Bir koltuğa yığılarak ayağını havaya kaldıran Sitnikov:

— Sigarayı içeriz ama, biz kahvaltı etmek istiyoruz, dedi, açlıktan ölüyoruz. Sonra bir şişe şampanya açmalarını emreder misiniz?.

Kukşina:

— Zevkine düşkün, öyle değil mi Bazarov, tam zevkine düşkün bir adam, dedi ve güldü.

Genç kadın güldüğü zaman üst diş etleri görünüyordu. Sitnikov ciddî bir eda ile:

— Ben konforu severim, dedi, bu benim liberal oluşuma engel değildir.

Kukşina:

— Hayır, engeldir, engel, dedi.

Ama yine de hizmetçisine, hem kahvaltı hazırlamasını, hem de şampanya getirmesini emretti. Sonra Bazarov'a dönerek ilâve etti :

— Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?.. Eminim ki siz de benim düşüncemdesiniz.

Bazarov:

— Hayır, değilim, dedi, bir lokma et, bir lokma ekmekten elbette iyidir. Hattâ kimya bakımından da bu böyledir.

— Siz kimya ile uğraşıyor musunuz?.. Bu benim tutkumdur. Hattâ bir macun bile yaptım.

— Macun mu?.. Siz mi?..

— Evet, ben. Hem ne maksatla biliyor musunuz?.. Kırılmaz kukla ve kukla başı yapmak için. Ben de pratik bir kadınım. Ama henüz hepsi hazır değil. Daha Liebig'i okumam gerek. Aklıma gelmişken sorayım: Kisliyakov'un, kadın işi üzerine «Moskova Gazetesi»nde çıkan yazısını okudunuz mu? Lûtfen okuyunuz!.. Kadın-

lık meselesi sizi ilgilendirmiyor mu?.. Sonra, okul konusu?.. Arkadaşınız ne iş yapıyor?.. Onun adı ne?..

Bayan Kukşina, şımarık kadınlara özel bir ilgisizlikle, cevap beklemeden, soruları birbiri peşinden yağdırıyordu. Şımarık çocuklar da dadılariyle böyle konuşurlardı.

Arkadi:

— Adım, Arkadi Nikolayeviç Kirsanov'dur, dedi, hiçbir iş yapmam.

Kukşina bir kahkaha koyuverdi.

— Doğrusu bu hoşuma gitti. Siz sigara içmiyor musunuz? Victor, biliyor musunuz, ben size dargınım.

— Niçin?..

— Söylediklerine göre siz yine George Sand'ı övmeye başlamışsınız!.. Bence o, geri bir kadından başka bir şey değildir. Onu Emerson'la nasıl karşılaştırabilirsiniz?.. George Sand'ın ne eğitim, ne fizyoloji, ne de başka konular üzerine hiçbir düşüncesi yok. Eminim ki o, ambriyolojinin adını bile duymamıştır. Bugünkü günde böyle bir bilim dalı nasıl ihmal edilebilir? (Kukşina bunları söylerken kollarını açmıştı). Ah, Yeliseviç bu konuda ne olağanüstü bir makale yazdı. Bu bay bir dâhidir. (Kukşina «adam» kelimesi yerine daima «bay» kelimesini kullanırdı). Bazarov, yanıma gelip divana otursanıza!.. Belki bilmiyorsunuzdur, ben sizden çok korkuyorum.

— Niçin korkuyorsunuz?.. Doğrusu merak ettim.

— Siz tehlikeli bir baysınız: Öyle bir tenkidcisiniz ki... Oh, aman Allahım!.. Güleceğim geliyor. Tıpkı bozkırda yaşıyan çiftlik sahibi bir kadın gibi konuşuyorum. Söz aramızda, ben gerçekten de çiftlik sahibi bir kadınım. Çiftliğimi kendim idare ederim. Bizim muhtar Yerofey çok dikkate değer bir tiptir. Tıpkı Cooper'in «The Path finder = İz arayıcı»sı gibi: İkisi arasında esaslı

bir benzerlik var. Ben kesin olarak buraya yerleştim, çekilmez bir şehir, değil mi?.. Ama ne yaparsın?..

Bazarov soğukkanlılıkla:

— Her şehir gibi bir şehir, dedi.

— Herkes küçük birtakım çıkarlar peşinde koşuyor. Korkunç olanı burası. Eskiden kışlarımı Moskova'da geçirirdim. Ama şimdi benim sadık eşim Bay Kukşin orada ikamet buyuruyor. Hem şimdi Moskova da acayip bir yer oldu. Avrupa'ya gitmeyi düşünüyorum. Geçen yıl hemen hemen gitmek üzere idim.

Bazarov sordu:

— Tabiî Paris'e, değil mi?..

— Hem Paris'e, hem Heidelberg'e.

— Niçin Heidelberg'e?..

— İnsaf edin, Bunsen orada ya!.

Bazarov buna verilecek bir cevap bulamadı.

— Pierre Sapojnikov... Onu tanıyor musunuz?..

— Hayır, tanımıyorum.

— Ama insaf edin!.. Pierre Sapojnikov'u bilmiyesiniz?.. O hâlâ, her zaman Lidya Hostatova'ya gelip gidiyor.

— Ben bu kadını da tanımıyorum.

— İşte bu bay bana eşlik etmeyi üzerine aldı. Allaha şükür yalnızım, çocuklarım yok. Ben ne dedim, **«Allaha şükür»** mü dedim?.. Neyse zarar yok.

Kukşina, tütünden sararmış parmaklariyle bir sigara sardı, sigara kâğıdını diliyle ıslatarak yapıştırdı ve sigarasını yaktı.

Elinde tepsi olduğu halde içeri bir hizmetçi girdi.

— İşte kahvaltı da geldi. Yemez misiniz?.. Victor, şişeyi açsanıza!.. Bunu açmak size düşer.

Sitnikov:

— Evet, evet bana düşüyor, dedi ve çıngıraklı bir kahkaha attı.

Bazarov üçüncü kadehi içerken sordu:

— Burada güzel kadınlar var mı?

Kukşina:

— Evet, var, diye cevap verdi, ama hepsi de basit insanlar. Meselâ mon amie (*) Adintsova fena bir kadın değildir. Ama ne yazık ki tuhaf bir şöhreti var. Bununla beraber bu o kadar önemli bir şey değil. Yalnız, kadında hiçbir düşünce serbestliği, düşünce genişliği, kısacası hiçbir şey yok!.. Bütün eğitim sistemini değiştirmek gerek. Ben bu konu üzerinde düşünmüştüm. Kadınlarımız çok kötü bir eğitim görüyorlar.

Sitnikov da lâfa karıştı:

— Kadınlara hiçbir şey kâr etmez. Onları küçümsemek gerek. Ben onları tam ve kesin olarak küçümsüyorum. (Küçümsiyebilmek ve küçümseyişini belirtmek, Sitnikov için en tatlı bir duygu idi. Birkaç ay sonra, sadece doğuştan prenses olduğu için karısı Durdoleosova'nın ayaklarına kapanacağını aklına bile getirmeden, kadınlara özellikle hücum ederdi). Onlardan hiçbiri bizim konuşmamızı anlıyabilecek bir seviyede değildir. Bizim gibi ciddî erkeklerin, kendisinden söz edebileceğimiz bir kadın bile yoktur.

Bazarov:

— Hem zaten onların bizim konuşmalarımızı anlamaları da gerekmez, dedi.

Kukşina lâfa karıştı:

— Siz kimden söz ediyorsunuz?

— Güzel kadınlardan.

— Nasıl?.. Demek ki siz Proudon'un düşüncelerini paylaşıyorsunuz?

Bazarov gururla doğruldu:

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır: «Dostum» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

— Ben kimsenin düşüncelerini paylaşmıyorum. Benim kendi düşüncelerim var.

Taptığı adamın yanında düşüncelerini böyle keskin bir biçimde belirtmek fırsatını elde ettiğinden sevinen Sitnikov:

— Kahrolsun otoriteler! diye bağırdı.

Kukşina:

— Ama bizzat Macaulay (*)... diye itiraz etmek istedi.

Sitnikov:

— Kahrolsun Macaulay! diye gürledi, siz bu karıları savunuyor musunuz?

— Ben bu karıları değil, kanımın son damlasına kadar savunmaya yemin ettiğim kadın haklarını savunuyorum.

Sitnikov:

— Kahrolsun, dedi ve sonra duraklıyarak, ben bu hakları inkâr etmiyorum, diye ilâve etti.

— Hayır, görüyorum ki siz slavyanofil'siniz!.. (**).

— Hayır, ben slavyanofil değilim... Gerçi...

— Hayır, hayır, hayır! Siz slavyanofil'siniz!.. Siz Domostroy (***) taraflısısınız!.. Elinize bir kırbaç alın bari!

(*) Lord Macaulay (1800-1859), İngiliz tarihçilerinden ve devlet adamlarındandır. — H. Â. Ediz.

(**) Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında, Rus toplum düşüncesinde beliren ve toprak köleliği rejiminin çıkarını savunan gerici bir akımdır. Bu akımın taraflıları, memlekette batı kültürü yerine patriyarkal İslâv kültürünün yerleşmesini savunuyor ve Rusya'nın batılılaşmasına karşı duruyorlardı.

(***) Onyedinci yüzyılda Rusya'da yazılmış, yazarı belli olmıyan el yazması bir halk kitabıdır. Bu kitap, karı-koca münasebetlerinin, aile kuruluşunun, ailedeki gelenek ve göreneklerin nasıl olması gerektiğini belli bir açıdan aile başkanlarına telkin eder. H. Â. Ediz.

Bazarov:

— Kırbaç iyi şeydir ama, dedi, biz son damlasına geldik.

Kukşina:

— Neyin son damlasına? diye sordu.

— Şampanyanın, çok sayın Avdotya Nikitişna, tabii şampanyanın, kanımızın değil.

Kukşina sözlerine devam etti:

— Kadınlara saldırdıkları zaman, ben bunu ilgisiz dinliyemem. Bu korkunç, çok korkunç bir şey... Kadınlara saldıracağınıza Michelet'nin **De l'Amour** eserini okusanız daha iyi edersiniz!.. Harika bir şey...

Kukşina, elini dertli dertli divanın yastığı üzerine atarak ilâve etti:

— Baylar, aşktan konuşalım!..

Odada birdenbire bir sessizlik oldu. Bazarov:

— Hayır, ne diye aşktan konuşalım? dedi, siz Adintsovadan söz etmiştiniz... Galiba adını böyle söylemiştiniz?.. Bu hanımefendi kimdir?

Yine Sitnikov cırladı:

— Enfes bir kadın, enfes. Ben sizi ona tanıtırım. Çok akıllı, zengin, dul bir kadın. Yalnız, ne yazık ki, henüz yeteri kadar gelişmemiş. Kukşina'mızla biraz daha sık görüşmesi gerek. Kukşina, şerefinize içiyorum! Kadehlerimizi tokuşturalım! «Et toc, et toc, et tin-tin-tin! Et toc, et toc, et tin-tin-tin» (*).

— Victor, siz çok yaramaz bir çocuksunuz!

Kahvaltı uzun sürdü. Birinci şampanya şişesinin arkasından ikincisi, üçüncüsü, hattâ dördüncüsü geldi. Kukşina durmadan gevezelik ediyor, Sitnikov da onu taklidediyordu. Evlenmeden, bunun bir alışkanlık mı, yoksa bir suç mu olduğundan; insanların doğuştan bir

(*) Aslında Fransızcadır. — **H. Â. Ediz.**

olup olmadıklarından, özellikle fertçiliğin ne olduğundan uzun uzun söz ettiler. Nihayet iş o kerteye geldi ki, Kukşina, içtiği şaraptan kıpkırmızı olmuş bir halde, yassı tırnaklariyle akordu bozuk piyanonun tuşlarına vurarak, kısık sesiyle ilkin çingene şarkıları, sonra Seymur-Şif'in «Mahmur Gırnata uyukluyor» romansını söyledi. Sitnikov ise başına bir eşarp sararak kendinden geçmiş âşık rolünü oynamaya başladı.

Dudaklarınla dudaklarım
Ateşli öpücüklerle birleşir...

mısraları söylenirken, Arkadi artık kendini tutamadı. Yüksek sesle:

— Baylar, artık burası Bedlam'a (*) döndü! diye bağırdı.

Daha çok şampanya ile ilgilendiği için, konuşmaya, seyrek olarak alaycı birkaç sözle katılan Bazarov, yüksek sesle esnedi, ayağa kalktı. Ev sahibiyle vedalaşmadan, Arkadi ile sokağa çıktı. Sitnikov onların peşinden fırladı. Sokakta, onların kâh sağına, kâh soluna geçerek dalkavukça sormaya başladı:

— Nasıl, nasıl buldunuz?.. Size söylememiş miydim: Olağanüstü bir kişi... Ah keşke böyle kadınlarımız biraz daha çokça olsa... Bu kadın, benzeri bulunmıyan yüksek bir ahlâk belirtisidir.

Bazarov, tam bu anda önünden geçmekte oldukları bir meyhaneyi parmağiyle göstererek:

— Babanın bu müessesesi de bir ahlâk belirtisi midir? diye sordu.

Sitnikov, yine cırlak bir sesle güldü. O, soyundan çok utanıyordu. Bazarov'un bu beklenmiyen **sen** diye

---

(*) **Bedlam**: Londra yakınlarındaki akıl hastanesi.
H. A. Ediz.

seslenişini bir iltifat mı, yoksa bir hakaret mi saymak gerektiğini bir türlü kestiremedi.

XIV

Birkaç gün sonra valinin balosu verildi. Matvey İlyiç, eğlentinin gerçek kahramanı idi. İl soyluları başkanı, herkese ve önüne gelene, bu baloya Matvey İlyiç'e olan saygısından ötürü geldiğini söylüyordu. Vali ise, baloda bile, yerinden kımıldamadan «emirler vermekte» devam etti. Matvey İlyiç'in davranışlarındaki yumuşaklık, ancak onun heybetiyle ölçülebilirdi. Küçük, ince farklarla, kimisinden tiksinerek, kimisine saygı göstererek, herkese iltifat ediyordu. Bayanlara karşı «en vrait chevalier français» (*) gibi davranıyor, âmirlerin yapması gerektiği üzere, durmadan bir biçim, yüksek, çıngıraklı kahkahalar atıyordu. Arkadi'nin sırtını sıvazlıyarak, yüksek sesle ona, «Sevgili yeğenim» dedi. Oldukça eski bir frak giymiş olan Bazarov'u da, dalgın ama hoşgörür bir bakışla, yanağının ucundan süzerek, pek anlaşılmıyan, ancak «çok... sev...» sözcükleri ayırdedilebilen sevimli bir mırıltı ile iltifatına lâyık gördü. Sitnikov'a da, ama artık başını bir başka yana çevirmiş olarak, parmağını uzattı ve gülümsedi. Baloya, kabarık eteklik giymeden, kirli eldivenlerle, ama başında cennet kuşu olduğu halde gelen Kukşina'ya bile **«enchanté»** (**) iltifatını savurdu. Balo korkunç denilecek kadar kalabalıktı. Kavalye eksikliği de duyulmuyordu. Siviller daha çok kenarlarda duruyorlardı. Subaylar ise canla baş-

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Gerçek bir Fransız kavalyesi gibi» anlamına gelir. — **H. Â. Ediz.**

(**) Aslında Fransızcadır. «Hayran oldum, çok sevindim» anlamına gelir. — **H. Â. Ediz.**

la dans ediyorlardı. Hele bunlardan, altı hafta kadar Paris'te kalarak, «zut», «ah! fichtrre», «pst, pst, mon bibi» gibi saçma sapan sözler öğrenen biri, özellikle dikkati çekiyordu. O, bu sözleri çok güzel, gerçek bir Paris'li şık gibi söylüyordu ama, «si j'avais» yerine «si j'aurais» demekte ve «şüphesiz» anlamında olarak «absolument» kelimesini kullanmakta bir sakınca görmüyordu. Kısacası bu subay, Fransızların, dillerini melekler gibi (Comme des anges) konuştuğumuza bizleri inandırmak zorunda olmadıkları zaman alay ettikleri o Rus-Fransız şivesiyle konuşuyordu.

Bildiğimiz gibi, Arkadi kötü dans ediyordu. Bazarov ise hiç dans etmiyordu. İkisi de bir köşeye çekilmişlerdi. Sitnikov da onlara katıldı. Yüzünde küçümseyici bir gülümseme, dilinde zehirli tenkidler olduğu halde küstahça etrafını süzüyor ve görünüşe göre gerçek bir zevk duyuyordu. Birdenbire yüzü değişti, Arkadi'ye dönerek, âdeta heyecanlanmış bir halde:

— Adintsova geldi, dedi.

Arkadi etrafına bakındı ve salonun kapısında duran uzun boylu, siyah tuvaletli bir kadın gördü. Kadının duruş ve edasındaki incelik, Arkadi'yi şaşırttı. Aşağıya sarkıttığı çıplak kolları, düzgün vücudiyle güzel bir uygunluk içinde idi. Başına iliştirdiği küpe çiçekleri, parlak saçlarından yuvarlak omuzlarına doğru tatlı bir güzellikle sarkıyordu. Biraz çıkıntılı beyaz alnının altındaki parlak gözleri, zeki, sakin —düşünceli değil, özellikle sakin— bir bakışla bakıyordu. Dudaklarında, belli belirsiz bir gülümseme gizleniyordu. Kadının yüzünden, okşayıcı, yumuşak bir güç yayılıyordu.

Arkadi, Sitnikov'a:

— Onunla tanışıyor musunuz? diye sordu.

— Şöylece tanırım. İsterseniz sizi ona tanıtayım.

— Lûtfen... Bu kadrilden sonra.

Bazarov da Adintsova'ya dikkat etmişti:

— Bu da kimmiş?.. Öteki karılara benzemiyor.

Kadril bittikten sonra Sitnikov, Arkadi'yi Adintsova'ya götürdü. Ama onun Adintsova'yı «şöylece» tanıdığı bile şüpheliydi. Çünkü hem o, kadının karşısında ne söyliyeceğini şaşırmış ,hem kadın ona biraz şaşırarak bakmıştı. Ama, Arkadi'nin soyadını duyunca yüzü sevinçle parladı. Arkadi'ye:

— Siz Nikolay Petroviç'in oğlu musunuz? diye sordu.

— Evet efendim, ta kendisiyim.

— Babanızı iki sefer görmüş, ona dair çok şeyler işitmiştim. Sizinle tanışmaktan büyük bir sevinç duydum.

Tam bu sırada kadının yanına bir emir subayı yaklaştı ve onu kadrile davet etti. Genç kadın bu daveti kabul etti. Arkadi saygılı bir eda ile sordu:

— Sahi siz dans ediyor musunuz?..

— Evet ediyorum. Benim dans etmediğimi neden düşünüyorsunuz?.. Yoksa size çok mu yaşlı göründüm?

— Aman efendim, nasıl olur... Şu halde sizi mazurkaya çağırmama izin vermenizi rica edeceğim...

Adintsova hoş görür bir eda ile gülümsiyerek :

— Peki, dedi ve Arkadi'ye yüksekten değil de, evli ablaların çok genç kardeşlerine baktıkları gibi baktı.

Adintsova, Arkadi'den biraz büyüktü, yirmi dokuz yaşında idi. Ama, aralarındaki yaş farkı daha çokmuş gibi Arkadi kadının karşısında kendini bir talebe, bir öğrenci durumunda hissediyordu.

Matvey İlyiç kurumlu bir eda ile ve dalkavukça sözlerle Adintsova'ya yaklaştı. Arkadi kenara çekildi. Ama, kadını gözetlemekte devam etti. Kadril süresince de gözlerini ondan ayırmadı: Genç kadının kavalyesiyle de, Matvey İlyiç'le olduğu gibi, serbest ve rahat konuş-

tuğunu, başını bir iki sefer, hafifçe, sağa sola çevirdiğini, gözleriyle etrafı incelediğini, iki sefer de sessizce gülümsediğini fark etti. Adintsova'nın burnu, hemen hemen bütün Ruslarda olduğu gibi biraz kalınca idi, derisinin rengi de pek o kadar temiz değildi. Bütün bunlara rağmen Arkadi, ömründe böylesine güzel bir kadına rastlamadığına karar verdi. Sesinin ahengi kulaklarından bir türlü gitmiyordu. Hattâ elbisesinin kıvrımları bile öteki kadınlarınkinden büsbütün başka bir biçimde, daha düzgün, daha geniş görünüyordu. Hareketleri de, özellikle düzgün, aynı zamanda tabiî idi.

Mazurkanın ilk nağmeleri işitilip de Arkadi, Adintsova'nın yanına oturduğu ve onunla konuşmaya hazırlandığı zaman, yüreğinde hafif bir ürkeklik duydu. Söyliyecek bir kelime bulamıyarak, sadece eliyle saçlarını karıştırdı. Ama onun bu ürküntüsü ve heyecanı çok sürmedi. Adintsova'nın sükûneti ona da bulaştı. Aradan on beş dakika geçmeden, serbest serbest, babasından, amcasından, Petersburg ve köy yaşayışından söz etmeye başladı. Adintsova, yelpazesini hafifçe açıp kapıyarak onu nazik bir ilgi ile dinliyordu. Kavalyeler kadını dansa kaldırdıkça Arkadi'nin gevezeliği bölünüyordu. Bu arada Sitnikov da kadını iki sefer dansa kaldırdı. Kadın yerine dönüyor, tekrar oturuyor, yeniden yelpazesini eline alıyordu. Göğsü bile daha hızlı inip kalkmıyordu. Arkadi ise onun yanında bulunmaktan, onun gözlerine, o harikulâde alnına, bütün o sevimli, kurumlu ve zeki yüzüne bakarak onunla konuşmaktan duyduğu sonsuz bir mutluluk içinde yine gevezeliğe başlıyordu. Adintsova az konuşuyordu, ama hayat bilgisi sözlerinden hemen göze çarpıyordu. Arkadi onun bazı sözlerinden, bu genç kadının çok şeyler ve çok heyecanlar görüp geçirdiğini anladı.

Genç kadın, Arkadi'ye:

— Bay Sitnikov sizi bana getirdiği zaman yanınızda duran genç kimdi? diye sordu.

Arkadi:

— Demek siz onu gördünüz? dedi, ne kadar sempatik bir yüzü var, değil mi? O, Bazarov adlı bir arkadaşımdır.

Arkadi, «arkadaşından» söz etmeye koyuldu. Arkadi, Bazarov'dan öylesine tafsilâtlı ve öylesine heyecanla söz etti ki, Adintsova, Bazarov'a dönerek onu dikkatle gözden geçirdi. Bu arada mazurka da sonuna yaklaşıyordu. Arkadi, kadınla bir saate yakın öyle güzel bir zaman geçirmişti ki, ondan ayrılacağı için içinde bir acı duydu. Gerçi Arkadi bütün bu zaman içinde kadının ona karşı hoşgörür bir eda takındığına, kendisinin de kadına âdeta teşekküre borçlu olduğuna dair devamlı bir duygunun etkisi altında kaldı. Ama, ne var ki, genç yürekler bu gibi duygulardan üzülmezler.

Müzik sustu. Adintsova ayağa kalkarak:

— Mersi, dedi, bana geleceğinize söz vermiştiniz. Gelirken arkadaşınızı da beraber getiriniz! Hiçbir şeye inanmamak cesaretini gösteren bir adamı görmek benim için çok meraklı bir şey olacak!..

Vali, Adintsova'ya yaklaştı, akşam yemeğinin hazır olduğunu bildirdi ve önemli bir kişi edasiyle kolunu kadına verdi. Kadın giderken, Arkadi'yi son bir defa daha selâmlamak ve ona gülümsemek için başını arkaya çevirdi. Arkadi, yerlere kadar eğilerek kadını selâmladı, arkasından baktı. (Siyah ipeğin esmer pırıltıları içinde kadının endamı ona ne kadar düzgün görünmüştü). «Şu anda o benim varlığımı bile unutmuştur» diye düşündü ve ruhunda tatlı bir boyun eğme duydu.

Bulunduğu köşeye gelir gelmez Bazarov sordu :

— Ne haber?.. Memnun musun?.. Bura beylerinden biri şimdi bu kadının pek yaman olduğunu söyledi! Ama,

herif galiba aptalın biri!.. Sen ne düşünüyorsun, bu kadın gerçekten de yaman mı?..

Arkadi:

— Ben bu yargıdan hiçbir şey anlamıyorum, dedi.

— Amma da yaptın ha!.. Ağucuk bebek!

— O halde sana bunu söyliyen adamı ben anlamıyorum. Adintsova çok sevimli bir kadın, buna şüphe yok!.. Ama, öylesine soğuk ve ciddî davranıyor ki...

Bazarov, arkadaşının sözünü keserek:

— Bilirsin ya: Durgun sularda (*)... Adintsova'nın soğuk olduğunu söylüyorsun!.. Asıl işin tadı orada ya!.. Ama sen dondurma seversin?..

Arkadi:

— Belki, dedi, ben bu konuda yargıda bulunamam. Kadın seninle tanışmak istiyor, seni ona götürmemi rica etti.

— Beni ona nasıl anlattığını tasavvur ederim. Ama iyi davranmışsın!.. Götür beni. Ne olursa olsun, ister il yıldızı, ister Kukşina gibi «serbest» bir kadın olsun, onun öyle omuzları var ki... Ben çoktandır böylesini görmedim.

Bazarov'un bu hayasızlığı Arkadi'ye çok dokundu. Ama, çoğu zaman olduğu üzere, özellikle beğenmediği yanlarından ötürü arkadaşına sitem etmedi. Yarım sesle ona sordu:

— Kadınlarda düşünce serbestliğini niçin kabul etmek istemiyorsun?

— Çünkü kardeş, benim görüşüme göre kadınlar arasında serbest düşünenler yalnız çok çirkin olanlardır.

(*) Bir Rus atasözü: «Durgun sularda şeytanlar bulunur» der. H. Â. Ediz

Aralarındaki konuşma burada kesildi. İki arkadaş yemekten sonra hemen balodan ayrıldılar. Kukşina, delikanlıların arkasından, biraz ürkekçe olmakla beraber, sinirli bir kahkaha attı: Delikanlılardan hiçbirinin ona önem vermeyişi, fena halde onuruna dokunmuştu. Baloda herkesten fazla kaldı. Sabahın dördünde Sitnikov ile Paris modasına göre polka-mazurka dansı etti. Vali balosu bu ibret verici manzara ile sona erdi.

XV

Ertesi gün, Adintsova'nın kaldığı otelin merdivenlerinden birlikte çıkarlarken Bazarov, Arkadi'ye şunları söylüyordu:

— Bu kadının hangi cins memeli hayvanlardan olduğunu bir görelim bakalım! Burnum, burada nedense, bir yolsuzluk kokusu alıyor.

Arkadi:

— Sana şaşıyorum! diye bağırdı; sen, sen Bazarov, nasıl olur da dar ahlâk kurallarına bağlı olasın!.. Sen ki...

Bazarov, arkadaşının sözünü keserek:

— Amma da tuhaf adamsın, dedi, bizim bölge dilinde, «yolsuz» demenin «yollu» demek olduğunu bilmiyor musun?.. Demek ki burada bize ekmek var. Bu kadının tuhaf bir evlenme yaptığını, bugün bana söyliyen bizzat sen değil misin?.. Hoş, benim düşünceme göre zengin bir ihtiyara varmak, hiç de tuhaf bir iş değildir; tam tersine, akıllıca bir iştir. Ben şehir dedikodularına inanmam. Ama, bizim okumuş valinin dediği gibi, bunların doğru olduğunu düşünmeyi severim.

Arkadi hiç cevap vermedi, Adintsova'nın oturduğu dairenin kapısını vurdu. Özel elbiseler giymiş genç bir uşak misafirleri, bütün Rus otellerinde olduğu üzere, fena döşeli, ama çiçeklerle süslenmiş büyük bir odaya aldı. Az sonra, sade bir sabah tuvaletiyle Adintsova göründü. Kadın, bahar güneşinin ışıkları altında daha genç görünüyordu. Arkadi, Bazarov'u ona tanıttı. Adintsova'nın, dün geceki gibi, tamamiyle sakin kalışına karşılık, Bazarov'un utanır gibi olduğunu gizli bir hayretle fark etti. Bazarov da utandığını hissetmiş ve buna canı sıkılmıştı. Kendi kendine: «Ama da iş ha! Karılardan korktuk!» diye düşündü ve Sitnikov'un oturuşunu andıran bir eda ile koltuğa yayıldı, büyütülmüş bir lâübalilikle konuşmaya başladı. Adintsova ise parlak gözlerini ondan ayırmıyordu.

Anna Sergeyevna Adintsova, Sergey Nikolayeviç Loktev adlı, çok yakışıklı, kumarcı, dalavereci bir iş adamının kızıydı. Loktev, Moskova ve Petersburg'da on beş yıl gürültülü bir yaşayış sürdükten sonra, varını yoğunu kumarda kaybederek bir köye çekilmek zorunda kaldı. Köye çekilişinden kısa bir zaman sonra da, iki kız çocuğuna çok küçük bir servet bırakarak öldü. Babaları öldüğü zaman kızlarından Anna yirmi, Katerina ise on iki yaşında idi. Kızların, fakir düşmüş Prens X... soyundan olan anneleri, daha kocasının sağlığında ve en iyi zamanında Petersburg'da ölmüştü. Babasının ölümünden sonra Anna'nın durumu çok kötüleşti. Petersburg'da gördüğü parlak eğitim, onu ev ve çiftlik kaygılarına, ücra bir köy yaşayışına katlanmaya hazırlamamıştı. Bulunduğu çevrede kimsecikleri tanımıyordu, akıl danışacak kimsesi yoktu. Babası komşulariyle dostluk kurmaktan kaçınmıştı: O komşularını, komşuları da onu küçümsemişti. Ama Anna, babası öldükten sonra şaşırmadı. Hemen teyzesi Prenses X... Avdotya Stepanovna'-

yı yanlarına getirtti. Prenses, ters, kötü yürekli, kurumlu bir kocakarı idi. Yeğenlerinin evine yerleşir yerleşmez, en güzel odaları kendine ayırttı. Sabahtan akşama kadar vır vır ediyor, homurdanıyor, bahçede bile ancak, nohut renginde, mavi şeritli yıpranmış uşak elbisesi ve köşeli şapka giyen, mahzun yüzlü biricik toprak kölesinin eşliğinde dolaşıyordu. Anna, teyzesinin bütün bu kaprislerine sabırla katlanıyor, sessizce kızkardeşinin eğitimi ile uğraşıyor, bu ücra köşede çürüyüp gitmek düşüncesine alışmış gibi görünüyordu. Ama, alın yazısı ona başka şeyler hazırlamıştı. Bir gün, Adintsov adlı, kırk altı yaşlarında, çok zengin bir adamla karşılaştı. Bu, tuhaf yaradılışta, melânkolik, şişman, davranışları ağır, asık suratlı, ama akıllı ve iyi yürekli bir adamdı. Adintsov, Anna'ya âşık oldu ve ona evlenme teklif etti. Anna da onun eşi olmaya razı oldu. Adintsov, Anna ile altı yıl kadar yaşadıktan sonra, bütün malını mülkünü karısına bırakarak öldü. Anna Sergeyevna, kocasının ölümünden sonra bir yıl kadar daha köyden ayrılmadı. Daha sonra, kızkardeşiyle birlikte Avrupa'ya gitti ve yalnız Almanya'da kaldı. Orada oturmaktan sıkılarak *** şehrinden kırk verst uzaklıktaki sevgili Nikolskoye'sine döndü. Bu köyde onun çok iyi dayalı döşeli şirin bir evi, içinde limonluğu bulunan güzel bir bahçesi vardı. Merhum kocası, canını hiçbir şeyden mahrum etmemişti. Anna Sergeyevna çok seyrek olarak, o da işleri için, şehre iniyor, orada pek az kalıyordu. Onu ilde sevmiyorlardı. Adintsov ile evlenişi üzerine, korkunç tartışmalar olmuştu. Genç kadına dair olmıyacak şeyler anlatılıyordu. Babasının kumar hilelerine yardım ettiği, Avrupa'ya da boşuna gitmediği, belki felâketli bir sonucu gizlemek için böyle davrandığı ileri sürülüyordu. Kötü niyetli dedikoducular: «Bunun nasıl bir sonuç olduğunu tabiî anlarsınız!» demekten kendilerini alamıyorlardı.

Onun hakkında: «Feleğin germ ü serdini görmüş» (*) diyorlardı. İlin tanınmış nüktecilerinden biri, alıştığı üzere buna: «Yani feleğin çemberinden geçmiş» sözlerini ekledi.

Bütün bu dedikodular kadının kulağına kadar geliyor, ama o, bunların hiçbirine önem vermiyordu. O, serbest düşünceli, kararlı bir kadındı.

⁂

Adintsova, koltuğun arkalığına yaslanmış ve ellerini birbiri üzerine koymuş olarak Bazarov'u dinliyordu. Bazarov, çok konuşmak âdeti değilken, uzun konuşuyor, karşısındakini oyalamak istediği açıkça görülüyordu. Bazarov'un bu davranışı Arkadi'yi yine şaşırtmıştı. Arkadi, Bazarov'un maksadına erişip erişemediğini kestiremiyordu. Adintsova'nın yüzünden izlenimlerini okumak zordu: Kadının yüzü daima, hep o sevimli ve ince görünüşünü koruyordu. Harikulâde güzel gözleri, dikkatle, ama sakin, rahat bir dikkatle, parlıyordu. Gelişinin ilk dakikalarında Bazarov'un kırılıp dökülmesi, kadının üzerinde kötü bir koku, ya da tiz bir ses gibi fena bir etki yapmıştı. Ama hemen delikanlının sıkıldığını anlamış, bundan koltukları bile kabarmıştı. Adintsova yalnız bayağılıktan tiksinirdi, oysa ki Bazarov'un bayağı olduğunu kimse ima edemezdi. Arkadi bugün devamlı olarak şaşmaktan bir türlü kendini alamamıştı. O, Bazarov'un, akıllı bir kadın sıfatiyle Adintsova'ya, görüş ve inançlarından söz etmesini beklemişti. Üstelik bizzat Adintsova, «hiçbir şeye inanmamak cesaretini gösteren» bu adamı dinlemek isteğini göstermişti. Bazarov, bunun

(*) Türk atasözüdür. Son olarak tercümesi: «Feleğin sıcağını, soğuğunu görmüş» demektir. «Hayatın acı ve tatlı yanlarını tatmış» anlamına gelir. — H. Â. Ediz.

yerine, doktorluktan, homéopathie'den, botanikten söz ediyordu. Adintsovanın yalnızlığını boş geçirmediği anlaşılıyordu: Bazı iyi kitaplar okumuştu, Rusçayı doğru ve düzgün konuşuyordu. Genç kadın konuşmayı müzik konusuna getirdi. Ama Bazarov'un güzel sanatları inkâr ettiğini görünce, Arkadi'nin, halk melodilerinin öneminden söz etmeye başlamasına rağmen, sözü botaniğe çevirdi. Adintsova hâlâ Arkadi'ye, bir küçük kardeşine davranır gibi davranmakta devam ediyordu. Anlaşılan, kadın onun temiz yürekliliğine ve gençlik sâflığına değer veriyor, bundan öteye geçmiyordu. Sakin, çeşitli ve canlı konuşmaları üç saatten çok sürdü.

İki arkadaş nihayet kalktılar ve vedalaşmaya koyuldular. Adintsova onlara sevimli bir bakışla baktı. İkisine de güzel, beyaz elini uzattı. Biraz düşündükten sonra, kararsız ama tatlı bir gülümseyişle:

— Baylar, dedi, canınızın sıkılmasından korkmuyorsanız, bana Nikolskoye'ye buyurunuz!..

Arkadi atıldı:

— İnsaf ediniz Anna Sergeyevna! Ben kendi hesabıma büyük bir mutluluk...

— Ya siz Mösyö Bazarov?..

Bazarov bir reverans yapmakla yetindi. Arkadi'ye son bir defa daha şaşmak düştü: Arkadaşının kızardığını fark etmişti.

Sokakta Bazarov'a sordu:

— Nasıl?.. Hâlâ bunun yaman bir kadın olduğu düşüncesinde misin?..

Bazarov:

— Kim bilir, dedi, baksana nasıl da kurum taslıyor. —Biraz düşündükten sonra ilâve etti— Bir düşes, bir kraliçe... Yalnız tacı ile uzun etekliği eksik.

Arkadi:

— Ama bizim düşeslerimiz Rusçayı böyle konuşmazlar... dedi.

— Değişmiş, bizim yediğimiz ekmeği o da yemiş, kardeş.

Arkadi:

— Ama ne olursa olsun enfes bir kadın, diye söylendi.

Bazarov sözüne devam ederek:

— Ne zengin bir vücudu var, dedi, istersen al, şimdi anatomi masasına yatır.

— Allah rızası için, yeter artık Yevgeni! Bu seninkisi de lâf mı yani?..

— Kızma şekerim!.. Dedik ya, birinci sınıf bir kadın. Ona gitmek gerek.

— Ne zaman?

— İstersen öbür gün. Burada ne yapacağız?.. Oturup Kukşina ile şampanya mı içeceğiz? Yoksa akraban liberal müfettişi mi dinliyeceğiz?.. Öbür gün gidelim! İyi aklıma geldi. Babamın çiftliği de oraya yakındır. Hem bu Nikolskoye *** yolu üzerinde değil midir?

— Evet.

— Optime (*). Boşuna vakit kaybetmiyelim. Aptallarla ukalâlar boşuna vakit geçirirler. Dedim ya sana: Kadının muhteşem bir vücudu var.

Üç gün sonra iki arkadaş Nikolskoye yolunda ilerliyorlardı. Hava açık ve fazla sıcak değildi. Posta arabasının besili beygirleri, örülü ve düğümlü kuyruklarını hafifçe sallıyarak koşuyorlardı. Arkadi yola bakıyor, niçin olduğunu kendisi de bilmeden gülümsüyordu.

Bazarov, birdenbire seslendi:

(*) Aslında Latince yazılmıştır. «Çok iyi, çok âlâ» anlamına gelmektedir. — H. Â. Ediz.

— Beni tebrik et! Bugün Haziranın 22'si, benim isim günüm. Bakalım bugün bana neler getirecek.

Sonra, sesini hafifleterek ilâve etti:

— Bugün beni evde beklerler... Ama ne önemi var, varsın beklesinler!

XVI

Anna Sergeyevna Odintsova'nın oturmakta olduğu malikâne, çıplak ve meyilli bir tepenin üzerinde idi. Malikâneden pek de uzak olmıyan bir mesafede, taştan yapılmış, sarı boyalı, yeşil damlı, beyaz sütunlu bir kilise bulunuyordu. Kilisenin ana kapısı üzerinde, «İtalyan» zevkine göre «İsa'nın dirilişi»ni canlandıran, sıva üzerine yapılmış, sulu boya bir resim vardı. Başı miğferli yağız bir savaşçıyı gösteren ilk plândaki resim, bilhassa yuvarlak çevre çizgisiyle harikulâde idi. Kilisenin arkasında, iki sıra evlerden yapılmış uzun bir köy uzanıyordu. Köy evlerinin samandan damlarında yer yer bacalar göze çarpıyordu. Malikâne, kilise ile bir mimarî biçiminde yapılmıştı. Bu mimarî biçimi bizde, Aleksandr mimarî biçimi adı altında tanınmıştır. Bu malikâne de, tıpkı kilise gibi, sarı boyalı, yeşil damlı, beyaz sütunlu idi. Yüzünde de bir arma vardı. İl mimarı her iki binayı da, keyfî ve mânasız yeniliklerin hiçbirine tahammül edemiyen merhum Odintsov'un tasvibiyle yapmıştı. Malikânenin her iki yanını, çok eski bir bahçenin karanlık ağaçları çevrelemişti. Budanmış çam ağaçlarının meydana getirdiği bir yoldan malikânenin ana kapısına gidiliyordu.

Delikanlıları antrede resmî elbiseli iki uşak karşıladı. Bunlardan biri, kâhyayı çağırmaya koştu. Siyah fraklı, şişman bir adam olan kâhya hemen geldi. Misa-

firleri, halı döşeli bir merdivenden çıkararak özel bir odaya götürdü. Odada iki karyola ile her çeşit tuvalet donatımı vardı. Evin her yanında bir düzen göze çarpıyordu. Her şey tertemizdi ve evin her yanından, bakanların kabul salonundaki kokuya benzer hoş ve güzel bir koku yayılıyordu.

Kâhya:

— Anna Sergeyevna, yarım saat sonra odasına şeref vermenizi rica ediyor, dedi ve bir emriniz var mı? diye ilâve etti.

Bazarov:

— Hiçbir emrimiz yok sayın dostum, dedi, sadece bir kadeh votka lûtfetmenizi rica edeceğim.

Kâhya biraz şaşırarak :

— Emredersiniz, efendim, dedi ve çizmelerini gıcırdatarak uzaklaştı.

Bazarov:

— Ne gösteriş! dedi, yanılmıyorsam bu durumdakilere siz böyle diyorsunuz?.. Tam bir düşes, aşağı kurtarmıyor.

Arkadi itiraz ederek:

— Ama ne düşes, dedi, baksana, daha tanıştığının ilk günü seninle benim gibi güçlü aristokratları evine çağırdı.

Bazarov :

— Özellikle benim gibi geleceğin bir doktorunu, bir doktor oğlunu, bir zangocun torununu... Benim bir kilise zangocunun torunu olduğumu bilmem bilir misin?

Bazarov küçük bir susuştan sonra, dudaklarını çarpıtarak:

— Speranski gibi, dedi ve sözüne devam ederek, ama ne olursa olsun, pek şımarık bir kadın! diye ilâve etti; oh, ne kadar da şımarmış bu kadın. Acaba frak giysek nasıl olur?

Arkadi, sadece omuzlarını silkmekle yetindi. Ama o da biraz heyecanlanmaya başladı.

Yarım saat sonra Bazarov ile Arkadi misafir salonuna indiler. Burası oldukça ağır, ama pek de zevkli denmiyecek bir biçimde döşenmiş, geniş, yüksek bir oda idi. Ağır ve pahalı bir oda takımı, altın yaldızlı kahverengi duvar kâğıdiyle kaplı duvarlar boyunca, aşırı bir düzenle sıralanmıştı. Merhum Odintsov bu oda takımını, arkadaşı, komisyoncu bir şarap tüccarı vasıtasiyle Moskova'dan getirtmişti. Orta kanapenin üst yanına, asık surath sarışın bir adamın portresi asılmıştı. Portre, misafirlere dostça olmıyan bir bakışla bakıyordu. Bazarov, Arkadi'nin kulağına: «Galiba kocası» diye fısıldadı. Sonra suratını ekşiterek ilâve etti: «Kaçalım mı, ne dersin?».

Tam bu sırada Odintsova içeri girdi. Sırtında, yünlü hafif bir rop vardı. Kulaklarının arkasına doğru düzgün olarak taranmış saçları, taze ve temiz yüzüne bir genç kız görünüşü vermişti. Genç kadın:

— Sözünüzde durduğunuz için sizlere teşekkür ederim, diye başladı, misafirim olunuz. Burası pek de o kadar kötü bir yer değil. Sizi kızkardeşimle tanıştırırım; güzel piyano çalar. Mösyö Bazarov, bunun, sizin için o kadar önemi olmasa gerek. Ama, siz Mösyö Kirsanov, yanılmıyorsam, müziği seviyorsunuz!.. Burada kızkardesimden başka ihtiyar bir de teyzem var. Bazan da, kâğıt oynamak için bir komşumuz gelir. İşte bütün çevremiz bundan ibaret. Şimdi artık oturabiliriz.

Odintsova, bütün bu küçük konuşmasını, âdeta ezberlemiş gibi, özel bir açıklıkla yaptı. Sonra Arkadi'ye döndü. Meğer Odintsova'nın annesi, Arkadi'nin annesiyle tanışırmış. Hattâ Arkadi'nin annesinin Nikolay Petroviç'le olan sevişmelerinin de sırdaşı imiş. Arkadi, annesinden ateşli ateşli söz açtı. Bazarov ise bu arada,

albümü gözden geçirmeye koyuldu. Kendi kendine de: «Meğer ben ne kadar uslanmışım» diye düşündü.

Mavi tasmalı güzel bir tazı, ayaklariyle sesler çıkararak odaya girdi. Tazının arkasından, siyah saçlı, esmer, biraz yuvarlak ama güzel yüzlü, kara gözlü, on sekiz yaşlarında genç bir kız da içeri girdi. Kızın elinde çiçek dolu bir sepet vardı. Odintsova, bir baş hareketiyle genç kızı göstererek:

— İşte size benim Katya'm, dedi.

Genç kız hafifçe dizlerini büktü. Sonra ablasının yanına oturarak çiçekleri düzeltmeye koyuldu. Adı Fifi olan tazı, kuyruğunu sallıyarak, sıra ile her iki misafire yaklaştı. Soğuk burnu ile her birinin ellerine dokundu. Odintsova, Katya'ya:

— Bütün bunları sen mi topladın? diye sordu.

— Evet, ben topladım.

— Teyzen çaya gelecek mi?

— Gelecek.

Katya konuşurken çok sevimli, utangaç ve açık, gülümsüyor, âdeta aşağıdan yukarı, tuhaf ve sert bakıyordu. Kızın her halinde, sesinde, yüzündeki ayva tüylerinde. Avuçları beyazımtırak daireciklerle örtülü pembe beyaz ellerinde, biraz darca omuzlarında, buram buram tüten bir gençlik vardı.

Katya durmadan kızarıyor, sık sık içini çekiyordu.

Odintsova, Bazarov'a dönerek:

— Yevgeni Vasilyiç, dedi, siz nezaket gereğince resimlere bakıyorsunuz. Bu sizi ilgilendirmez. İyisi mi bize yaklaşın da her hangi bir konu üzerinde tartışalım.

Bazarov yaklaştı:

— Hangi konu üzerinde emrediyorsunuz? diye sordu.

— Hangi konu üzerinde isterseniz. Size önceden haber vereyim: Ben tartışmayı çok seven bir kadınım.

— Siz mi?..

— Evet, ben. Bu biraz tuhafınıza gitti galiba?..

— Çünkü siz, yargılarımda yanılmıyorsam, sakin ve serin kanlısınız!.. Münakaşa için heyecan gerek.

— Bu kadar kısa bir zamanda beni nasıl anlıyabildiniz?.. Birincisi, ben sabırsız ve sebatlıyım, iyisi mi bunu Katya'ya sorunuz!.. İkincisi, ben kolayca heyecanlanırım.

Bazarov, Anna Sergeyevna'ya baktı:

— Olabilir, tabiî siz daha iyi bilirsiniz! Demek münakaşa istiyorsunuz, buyurunuz şu halde. Albümünüzde İsviçre Saksonya'sının manzaralarına bakıyordum. Siz bana, bunların beni ilgilendiremiyeceğini işaret ettiniz! Siz bunu bende bir sanat anlayışı olamıyacağı düşüncesine dayanarak söylediniz. Evet, bende gerçekten de bu yoktur. Ama bu manzaralar beni jeolojik bakımdan, meselâ dağların formasyonu bakımından ilgilendirebilir.

— Affedersiniz ama, bir jeolog olarak siz resimden çok kitaba, bu konu üzerine yazılmış özel eserlere baş vurursunuz!

— Bir kitapta onlarca sayfada anlatılan bir şeyi bir resim bana apaçık gösterir.

Anna Sergeyevna sustu. Dirseklerini masaya dayadı ve bu davranışiyle yüzünü biraz daha Bazarov'a yaklaştırarak tekrar söze başladı:

— Demek ki sizde sanat anlayışının damlası bile yok!.. Peki bunsuz nasıl edebiliyorsunuz?

— Sormama izin verir misiniz: Sanatın bana ne gereği var?

— Hiç değilse insanları tanımayı bilmek, onları incelemek için gerek.

Bazarov güldü:

— Birincisi, bunun için hayat tecrübesi var. İkin-

cisi, size şunu söyliyeyim ki, ayrı ayrı herkesi incelemek zahmete değmez. Bütün insanlar vücutça olduğu kadar ruhça da birbirlerine benzerler... Her birimizin beyni, yüreği, ciğerleri, dalağı bir biçimde yapılmıştır. Ahlâk nitelikleri dediğimiz şeyler de herkeste birdir. Ufak tefek görünüş ayrılıkları hiçbir şey söylemez!.. Bütün ötekiler hakkında bir yargıda bulunabilmek için bir insan örneği yeter. İnsanlar ormandaki ağaçlar gibidir. Hiçbir botanik bilgini her kayın ağacı ile ayrı ayrı ilgilenmez.

Ağır ağır çiçeklerden buket yapmakta olan Katya, gözlerini hayretle Bazarov'a kaldırdı. Onun acele ve kayıtsız bakışlariyle karşılaşınca kulaklarına kadar kızardı. Anna Sergeyevna başını salladı:

— Ormandaki ağaçlar gibi... Demek ki, sizin düşüncenize göre, budala bir adamla akıllı bir adam, iyi bir adamla kötü bir adam arasında fark yok.

— Hayır, var. Tıpkı hasta bir adamla sağlıklı bir adam arasındaki fark gibi... Bir veremlinin ciğerleri, yapılış bakımından bir olmakla beraber, sizinle benim ciğerlerimizin durumunda değildir. Vücut hastalıklarının neden ileri geldiğini az çok biliyoruz. Ahlâk hastalıkları ise kötü eğitimin, çocukluğumuzdan beri kafamıza doldurulan bin bir çeşit mânasızlıkların, bir kelime ile, toplumdaki kötülüklerin bir sonucudur. Toplumu düzeltiniz, hastalıklar da olmaz!

Bazarov bütün bunları, sanki kafasından, «İster bana inanın, ister inanmayın, bana vız gelir!» düşüncesini geçiriyormuş gibi bir eda ile söylemişti. Uzun parmaklariyle ağır ağır favorilerini karıştırıyor, gözleri ise odanın dört bir yanını inceliyordu.

Anna Sergeyevna:

— Sizin düşüncenize göre toplum düzeldiği zaman

artık ne aptallar, ne de kötü kişiler kalmıyacak, öyle mi? dedi.

— Hiç değilse, iyi ve doğru düzenlenmiş bir toplumda, bir insanın aptal ya da akıllı, iyi ya da kötü oluşu arasında bir fark olmıyacak.

— Evet, anlıyorum; herkesin dalağı birbirinin benzeri.

— Tamamiyle öyle hanımefendimiz...

Odintsova, Arkadi'ye dönerek:

— Ya sizin düşünceniz Arkadi Nikolayeviç?

Arkadi:

— Ben de Yevgeni'nin düşüncesini paylaşıyorum, dedi.

Katya göz ucuyla Aradi'ye baktı. Odintsova:

— Siz beni hayretler içinde bırakıyorsunuz, baylar, dedi, sizinle daha konuşuruz. Şimdi, teyzemin çaya geldiğini duyuyorum. Onun kulaklarına acımak zorundayız!..

Anna Sergeyevna'nın teyzesi Prenses X... içeri girdi. Bu, zayıf, ufak tefek, yumruk kadar suratlı, dik ve ters bakışlı, kır peruklu bir kadındı. Hafifçe, belli belirsiz, misafirleri selâmlıyarak, kendisinden başka kimsenin oturmaya hakkı olmıyan, geniş bir kadife koltuğa oturdu. Katya, teyzesinin ayakları altına küçük bir tabure koydu. İhtiyar kadın Katya'ya teşekkür etmedi. Hattâ ona bakmadı bile. Yalnız, bütün vücudunu örten sarı şalının altında ellerini kımıldattı. Prenses sarı rengi severdi: Başlığındaki kurdeleler bile acı sarı renginde idi. Odintsova sesini yükselterek sordu:

— Teyzeciğim, gecenizi nasıl geçirdiniz?

İhtiyar prenses cevap yerine:

— Bu köpek yine burada, dedi ve Fifi'nin kendisine doğru kararsız bir iki adım attığını görünce, piss, piss! diye bağırdı.

Katya, Fifi'yi çağırdı ve ona kapıyı açtı.

Fifi, kendisini gezmeye götürüyorlar umuduyla, sevinerek dışarı fırladı, ama, kapının önünde yalnız kaldığını görünce, ayaklariyle kapıyı tırmalamaya ve yalvarır gibi ince sesler çıkarmaya başladı. Prenses kaşlarını çattı. Katya dışarı çıkacak oldu... Odintsova:

— Öyle sanıyorum ki, çay hazırdır... dedi, baylar, gidelim, teyzeciğim buyurunuz çay içelim!

Prenses, hiçbir şey söylemeden koltuktan kalktı ve birinci olarak salondan çıktı. Hepsi de onun peşinden yemek salonuna yürüdüler. Uşak üniformalı bir Kazak çocuğu, prensesin oturmasına ayrılmış, yastıklı bir koltuğu, gürültü ile masanın yanından çekti, prenses bu koltuğa oturdu. Çay dağıtan Katya, armalı bir çay fincanını ilkin teyzesine verdi. İhtiyar prenses fincanına bal koydu. (Prensese göre çayı şekerle içmek hem günah, hem —her ne kadar kendisi hiçbir şeye beş para harcamıyorsa da— israftı). Birdenbire kısık bir sesle sordu:

— Prens İvan ne yazıyor?..

Ona kimse cevap vermedi. İhtiyar kadına saygı gösterdikleri halde evin içinde kimsenin ona önem vermediğini Bazarov ile Arkadi pek çabuk fark ettiler. Bazarov: «Gösteriş olsun diye onu burada bulunduruyorlar... Çünkü prens soyu» diye düşündü.

Çaydan sonra Anna Sergeyevna bir gezinti yapmalarını teklif etti. Ama, yağmur çiselemeye başladığı için, prenses müstesna, hepsi salona dönmek zorunda kaldılar. Porfiri Platoniç adlı, kâğıt oyunu meraklısı komşuları da geldi. Bu, kır saçlı, şişman, kısa ve kalıp gibi bacaklı, çok nazik ve gülünç bir adamdı. Hemen daha çok Bazarov ile konuşmakta olan Odintsova, ona, gelen komşusuyla, eski usul bir parti preferans oynamak isteyip istemediğini sordu. Bazarov, gelecekteki ilçe doktorluğu

görevine şimdiden hazırlanmak gerektiğini söyliyerek oyuna razı oldu. Anna Sergeyevna:

— Kendinizi koruyunuz, dedi, Porfiri Platoniç'le biz sizi yeneriz. Sen de Katya, Arkadi Nikolayeviç'e bir şeyler çal. O müzik seviyor, bu bahane ile biz de dinlemiş oluruz.

Katya isteksiz isteksiz piyanoya yaklaştı. Arkadi de, gerçekten müziği sevmekle beraber, istemiyerek kızın arkasından gitti. Ona, Odintsova mahsus onu yanından uzaklaştırıyormuş gibi geldi. Oysa ki onun yüreğinde, onun yaşındaki bütün gençlerde olduğu gibi, bir aşk önsezisini andıran, belirsiz, sıkıntılı bir duygu toplanmaya başlamıştı. Katya piyanonun kapağını kaldırdı. Arkadi'nin yüzüne bakmadan yarım ağızla sordu:

— Size ne çalayım?..

Arkadi ilgisizce cevap verdi:

— Ne isterseniz onu çalınız!

Katya durumunu değiştirmeden tekrarladı:

— Hangi müziği daha çok seviyorsunuz?

Arkadi de aynı sesle cevap verdi:

— Klâsik müziği.

— Mozart'ı sever misiniz?

— Mozart'ı severim.

Katya, Mozart'ın do minor sonat-fantezisini seçti. Genç kız, biraz sert ve kuru olmakla beraber çok güzel piyano çalıyordu. Gözlerini notadan ayırmadan, dudakları sımsıkı kapalı, hareketsiz, dimdik oturuyordu. Ancak sonatın sonlarına doğru yüzü canlandı. Başından çözülen küçük bir tutam saç, siyah kaşları üzerine düştü. Arkadi'yi, özellikle sonatın son bölümü —tatlı bir melodinin büyüleyici neşesi arasında acı, âdeta trajik bir kederi andıran nağmelerin birdenbire yükseldiği bölümü— şaşırttı. Ama, Mozart nağmelerinin onda uyandırdığı düşünceler Katya ile ilgili değildi. Arkadi, genç

kıza bakarken sadece: «Bu küçük hanım hiç de fena piyano çalmıyor, kendisi de fena değil» diye düşündü.

Katya, sonatı bitirince, ellerini tuşlardan ayırmadan sordu:

— Yeter mi?..

Arkadi, onu daha fazla yormak cesaretini gösteremiyeceğini bildirdi ve onunla Mozart üzerine konuşmaya başladı. Bu sonatı kendisinin mi seçtiğini, yoksa birinin mi tavsiye ettiğini sordu. Ama Katya ona bir heceli bir cevap verdi: İçine kapanmış, kabuğuna çekilmişti. Bu gibi hallerde kolay kolay yüzeye çıkmazdı. Bu gibi durumlarda yüzü inatçı, âdeta budala bir görünüş alırdı. Ona ürkek denemezdi, ama güvensizdi; eğitimiyle ilgilenen ablası onu biraz korkutmuştu. Tabiî, ablası bunun farkında bile değildi. Arkadi, tekrar dönmüş bulunan Fifi'yi çağırarak, durumu kurtarmak için, tatlı bir gülüşle başını okşamaya başladı. Katya ise yine çiçeklerine döndü.

Bazarov ise bu arada, boyuna yeniliyordu. Anna Sergeyevna kâğıt oyununu ustaca oynuyordu. Porfiri Platoniç de kendini koruyabilirdi. Bazarov kaybetmişti. Bu kaybı önemsiz olmakla beraber, yine de onun için hoş bir şey değildi. Yemekte Odintsova sözü yine botaniğe getirdi:

— Yarın sabah gezmeye çıkalım, dedi, sizden kır bitkilerinin Lâtince adlarını ve özelliklerini öğrenmek istiyorum.

Bazarov sordu:

— Lâtince adları ne yapacaksınız?

— Her şeyi yolunca öğrenmeli.

⁂

Kendilerine ayrılan odada arkadaşiyle yalnız kalan Arkadi:

— Şu Anna Sergeyevna ne harikulâde bir kadın! diye bağırdı.

Bazarov:

— Evet, kafalı bir karı, dedi, hem de çok görmüş geçirmiş bir karı.

— Yevgeni Vasilyiç, sen bunu hangi anlamda söylüyorsun?

— İyi anlamda söylüyorum, sevgili dostum Arkadi Nikolayeviç, iyi anlamda. Eminim ki çiftliğini de çok güzel idare ediyordur. Ama burada harikulâde olan o değil, onun kızkardeşidir.

— Nasıl?.. Şu esmer kız mı?

— Evet, o esmer kız. İşte sana körpe, el değmemiş, ürkek, sessiz bir varlık... Ne istersen hepsi var. Başka kiminle ilgilenilebilir... Bunu nasıl istersen öyle bir kalıba sokabilirsin!.. Ötekisine gelince, feleğin çemberinden geçmiş.

Arkadi, arkadaşına hiç cevap vermedi. Bunlardan her biri, kafasında kendi özel düşüncesi olduğu halde yataklarına yattılar.

⁂

Anna Sergeyevna da o akşam misafirlerini düşünüyordu. Bazarov, züppelikten uzak davranışlariyle, yargılarındaki kesinlikle hoşuna gitmişti. Genç kadın Bazarov'da, şimdiyedek rastlamak fırsatını bulmadığı yeni bir şeyler görmüştü. O ise meraklı bir kadındı.

Anna Sergeyevna oldukça tuhaf bir yaratıktı. Hiçbir kör inancı olmıyan, hattâ hiçbir sağlam inancı da olmıyan genç kadın, hiçbir şey önünde geri çekilmez, hiçbir şeye de kapılmazdı. Birçok şeyleri açıkça görmüş, birçok şeyler onu ilgilendirmiş, hiçbir şey de onu tamamiyle doyurmamıştı. Zaten tamamiyle doymuş olmayı

istediği de şüphelidir. Zekâsı hem meraklı, aynı zamanda, hem ilgisizdi. Şüpheleri hiçbir zaman yatışmaz, ama, hiçbir zaman da telâş haline yükselmezdi. Zengin ve serbest olmasaydı, belki de mücadeleye atılır, ihtirasın tadını tadardı. Bazan canı sıkılmakla beraber iyi bir yaşayış sürüyor, acele etmeden, nadiren heyecanlanarak, günlerini hep birbirinin benzeri olarak geçirmekte devam ediyordu. Bazan gözleri önünde gökkuşağının mutlu ve sevinçli ışıkları tutuşurdu. Ama bunlar söndüğü zaman dinlenir, bunların kayboluşuna acımazdı. Hayallerinin, alışılmış ahlâk kurallarının izin verdiği sınırlar dışına çıktığı da olurdu. Ama böyle zamanlarda bile kanı, harikulâde düzgün ve sakin vücudunda, yine eskisi gibi sakin sakin dolaşırdı. Bazan, vücudu sıcacık ve gevşemiş bir halde, kokulu banyosundan çıktığı zamanlar, hayatın hiçliği, acıları, zorlukları, fenalıkları üzerine hayale dalardı. Böyle anlarda ruhu birdenbire cesaretle dolar, soylu bir çaba ile tutuşurdu. Ama, yarı açık pencereden hafif bir rüzgâr esince, Anna Sergeyevna, büzülür, şikâyet eder, âdeta öfkelenir ve o anda, yalnız şu melûn rüzgârın esmemesinden başka bir şey istemez olurdu.

Sevmeğe fırsat bulamamış bütün kadınlar gibi o da bir şeyler istiyor, ama özellikle ne istediğini kendisi de bilmiyordu. Gerçi, her şeyi istediğini sandığı halde, aslında hiçbir şey istemiyordu. Rahmetli kocası Odintsov'a güçlükle katlanabilmiş (gerçi onunla bir menfaat evlenmesi yapmıştı, ama, Odintsov'u iyi bir adam saymasaydı, her halde onun eşi olmaya razı olmıyacaktı) ve pis, çekilmez, uyuşuk, aşırı derecede can sıkıcı yaratıklar olarak tasavvur ettiği bütün erkeklere karşı içinde gizli bir nefret uyanmıştı. Bir seferinde Avrupada ,şövalye yüzlü, insana güvenlik veren mavi gözlü, açık alınlı, genç ve güzel bir İsveçli ile karşılaşmıştı. Bu delikan-

lı, kadının üzerinde çok güçlü bir etki yapmıştı. Ama bu, genç kadının Rusya'ya dönmesine engel olmamıştı.

Genç kadın, yastıkları işlemeli, muhteşem yatağında, hafif bir ipekli yorgan altında yatarken: «Bu hekim tuhaf bir adam!» diye düşünüyordu. Babasının lükse olan tutkusunun bir kısmı Odintsova'ya da geçmişti. Anna Sergeyevna, günah işlemiş ama iyi yürekli babasını çok severdi. Babası da ona tapar, akranı imiş gibi arkadaşça onunla şakalaşır, ona tamamiyle inanır, ondan öğüt alırdı. Annesini ise hayal meyal hatırlıyordu. «Bu hekim tuhaf!» diye kendi kendine tekrarladı. Yatağında gerindi, gülümsedi, ellerini başının üzerine attı; sonra, saçma bir Fransız romanından iki sayfa okudu. Kitap elinden kaydı, temiz ve serin vücudiyle temiz ve serin yatağında uyuyakaldı.

Ertesi sabah, Anna Sergeyevna, hemen kahvaltıdan sonra, Bazarov'la birlikte, incelemek üzere, bitki toplamaya gitti. Ancak öğle yemeğine doğru geri döndü. Arkadi hiçbir yere gitmemiş, Katya ile birlikte bir saat kadar vakit geçirmişti. Genç kızla beraber bulunduğu sürece hiç sıkılmamıştı. Katya, dünkü sonatı tekrarlamak için onu kendisi çağırmıştı. Ama, nihayet Odintsova geri döndüğü, Arkadi onu gördüğü zaman birdenbire yüreği sıkıştı. Kadın bahçeden yorgun bir yürüyüşle geçti. Yanakları al aldı. Gözleri, yuvarlak hasır şapkasının altında, her zamankinden daha başka bir pırıltı ile yanıyordu. Parmakları, küçük bir kır çiçeğinin sapını döndürüyordu. İnce pelerini dirseklerine kadar düşmüş, şapkasının geniş gri kordelesi göğsüne doğru sarkmıştı. Bazarov, her zamanki kendine güvenir ve ilgisiz edasiyle onun arkasından yürüyordu. Ama yüzünün görünüşü, neşeli ve sevimli olmakla beraber, Arkadi'nin hoşuna gitmedi. Arkadi'ye dişleri arasından «Merhaba!» diyerek odasına yollandı. Odintsova ise, dalgın bir halde

Arkadi'nin elini sıktı, o da, yanından geçip gitti. Arkadi: «Merhaba...» diye düşündü, «Sanki biz onunla bu sabah görüşmemiş miydik?»

XVII

Zaman (bu bilinen bir şeydir) bazan kuş gibi uçarak, bazan da bir solucan gibi sürünerek geçer. Ama insanın, özellikle, en hoşuna giden şey, zamanın çabuk mu, yoksa ağır mı geçtiğini fark bile etmemesidir. Arkadi ile Bazarov on beş günlerini Odintsova'nın evinde, tastamam böyle geçirdiler. Bunun böyle olmasında, Odintsova'nın kendi evinde ve kendi yaşayışında kurduğu düzenin de biraz payı olmuştur. Odintsova bu düzene sımsıkı bağlı kalır, başkalarını da bağlı kalmaya zorlardı. Gün süresince her şey belli zamanlarda yapılırdı. Sabahleyin, tam saat sekizde, bütün ev halkı çaya inerdi. Çaydan sabah kahvaltısına kadar herkes, dilediğini yapmakta serbestti (*). Evin sahibi, çiftlik kâhyasiyle, vekilharçla, kilerci kadınla oyalanırdı. Öğle yemeğinden önce tekrar bir araya gelinir, konuşulur, ya da kitap okunurdu. Akşamüstü ya gezmeye çıkılır, ya da kâğıt oyuniyle, müzikle vakit geçirilirdi. Odintsova, saat 22.30'da odasına çekilir, ertesi gün için gereken emirleri verir ve yatardı. Günlük yaşayışın bu ölçülü, bu biraz tören kokan düzeni Bazarov'un hoşuna gitmiyordu. «Sanki raylar üzerinde gidiyoruz» diye söyleniyor-

(*) Ruslarda sabah çayı ile kahvaltı ayrı ayrı şeylerdir. Memleketimizdeki «kuşluk» yemeğinin bir benzeri olan kahvaltı, genel olarak sabahleyin 10-12 arasında yapılır. Öğle yemekleri 15-17 arasında, akşam yemekleri ise 21-23 arasındadır. — H. Â. Ediz

du. Üniformalı uşaklar, kerliferli kâhyalar onun demokratlık duygularını incitiyordu. Onun düşüncesine göre, iş bu kerteye geldikten sonra, artık öğle yemeklerini de İngiliz usulünce, frak giyerek ve beyaz kıravat takarak yemek gerekirdi. Bir gün bu düşüncesini Anna Sergeyevna'ya da açtı. Odintsova öyle davranırdı ki, herkes, tereddüd etmeden, onun yanında, düşüncesini söyliyebilirdi. Genç kadın Bazarov'u dinledi ve: «Kendi bakımınızdan siz haklısınız, dedi, belki de bu durumlarda ben hanımefendilik ediyorum. Ne var ki köyde düzensiz yaşanmaz, insan can sıkıntısından patlar».

Genç kadın bu konuşmadan sonra da, yine kendi bildiğinden şaşmadı. Bazarov homurdandı durdu, ama, evin içinde her şeyin «âdeta raylar üzerinde kaymasından» ötürüdür ki, o da, Arkadi de Odintsova'nın evinde böylesine rahat ettiler. Bütün bunlarla birlikte, her iki delikanlı da, Nikolskoye'deki yaşayışlarının ilk gününden başlıyarak bir değişiklik oldu: Genç kadının, kendisiyle seyrek olarak uyuşabildiği, ama her halde bir yakınlık duyduğu Bazarov'da, o zamana kadar görülmiyen bir telâş baş gösterdi: Çabuk sinirleniyor, isteksiz konuşuyor, öfkeli öfkeli bakıyor, sanki bir şey kendisini kaldırıyormuş gibi bir türlü yerinde oturamıyordu. Odintsova'ya âşık olduğuna kendi kendine kesin olarak karar veren Arkadi ise, kendini sessiz bir umutsuzluğa kaptırmaya başladı. Bununla beraber, bu umutsuzluk onun Katya ile yakınlaşmasına engel olmadı. Hattâ, genç kızla candan arkadaşlık kurmalarına yardım bile etti. Kendi kendine: «O bana değer vermiyor!.. Varsın değer vermesin!.. İşte bu iyi yürekli varlık beni reddetmiyor!» diye düşünüyor ve yüreği yüksek birtakım duyguların tadını bir defa daha tadıyordu. Katya, Arkadi'nin, kendi yakınlığından bir teselli aradığını belli belirsiz anlıyor, bu yarı utangaç, yarı sâf dostluğun masum

zevkinden ne onu, ne de kendisini yoksun bırakmak istemiyordu. Onlar Anna Sergeyevna'nın yanında birbirleriyle konuşmazlardı: Katya, ablasının keskin bakışları altında daima büzülürdü. Arkadi ise, her sevdalı insanın yapması gerektiği gibi, sevgilisinin yanında bulunduğu sürece, ondan başka hiçbir şeyi göremezdi. Ama Katya ile yalnız olunca bir rahatlık duyardı. Odintsova'yı ilgilendirmek gücünde olmadığını hissediyordu. Onunla baş başa kalınca ürküyor, kendini kaybediyordu. Odintsova da ona ne söyliyeceğini bilemiyordu; çünkü Arkadi onun için çok gençti. Tersine, Arkadi, Katya ile bulunduğu zamanlar kendini evindeymiş gibi duyuyordu. Katya'ya hoşgörülü davranıyor, müziğin, okunan şiir ve hikâyelerin, buna benzer anlamsız şeylerin genç kızda uyandırdığı izlemleri onun anlatmasına engel olmuyor, bu anlamsız şeylerin kendisini de ilgilendirdiğinin farkına varmıyor, ya da bunu anlamıyordu. Katya da, kendi hesabına, Arkadi'nin tasalı anlarında onu rahatsız etmiyordu. Arkadi Katya ile, Odintsova da Bazarov'la bulunmaktan hoşlanıyordu. Bundan ötürü, alışıldığı üzere, iş şöyle oluyordu: İki çift bir süre beraber bulunduktan sonra, her biri, özellikle gezi sırasında, bir başka tarafa gidiyordu. Katya tabiatı delice seviyordu. Arkadi de, bunu söylemeye cesaret edememekle beraber, tabiatı seviyordu. Odintsova ise, Bazarov gibi, tabiata karşı oldukça ilgisizdi. İki arkadaşın, hemen hemen devamlı olarak birbirinden ayrı bulunmaları, sonuçsuz kalmadı; aralarındaki ilişki değişmeye başladı. Bazarov, Arkadi ile Odintsova üzerine konuşmaz, hattâ onun «aristokratça davranışlarını» tenkid etmez oldu. Gerçi Katya'yı yine eskisi gibi övüyor, yalnız, genç kızdaki santimantal eğilimleri yumuşatmasını Arkadi'ye tavsiye ediyordu. Ama, Bazarov'un bu övgüleri baştan savma oluyor, öğütleri de pek kuru kalıyordu. Genel olarak Ar-

kadi ile, eskisine göre çok az konuşuyordu... Âdeta Arkadi'den kaçıyordu, âdeta ondan utanıyordu.

Arkadi bütün bunların farkında idi, ama düşüncelerini içinde saklıyordu.

⁂

Bazarov kadınlara ve kadın güzelliğine çok düşkündü. Ama, ideal anlamdaki aşka, ya da, onun deyimince, romantik aşka saçma der, bunu affedilmez bir delilik bulur, şövalyece duyguları bir çeşit tabiata aykırılık ve hastalık sayardı. Bundan ötürü de, bütün minnezenger ve trubadur'lariyle Toggenburg'u neden tımarhaneye tıkmadıklarına şaştığını birçok seferler söylemekten kendini alamamıştı. Bazarov: «Kadın hoşuna mı gidiyor, bir sonuç almaya çalış; olmuyor mu, vazgeç, dünyada başkası yok değil ya» derdi.

Odintsova, Bazarov'un hoşuna gidiyordu. Kadın hakkında dolaşan söylentiler kadının düşünce serbestliği ve bağımsızlığı, delikanlıya karşı gösterdiği şüphe götürmez sempati... Bütün bunlar, görünüşe göre, ondan yana idi, ama, Bazarov, Odintsova'dan «bir sonuç alamıyacağını» çok çabuk anladı. Kadından yüz çevirmeye gücü yetmediğini de, büyük bir hayretle anladı. Odintsova aklına geldikçe damarlarındaki kan tutuşuyordu. Kaniyle kolayca başa çıkabilirdi. Ama içine, her zaman alay ettiği, hiçbir zaman hoş görmediği bir şeyler girmiş, yerleşmişti. İşte bu hal onun bütün gururunu ayaklandırıyordu. Anna Sergeyevna ile konuşmalarında, bütün romantik şeylere karşı duyduğu ilgisizce küçümsemeyi, eskisinden şiddetli bir dille belirtiyordu. Ama yalnız kalınca, kendisinin de bir romantik olduğunu öfke ile kabul ediyordu. Böyle anlarında ormana gidiyor, önüne gelen dalları kırarak ve hem Odintsovaya, hem

kendisine küfürler ederek uzun adımlarla dolaşıyordu. Ya da, samanlıkta, ot yığınlarının üzerine çıkıyor, sımsıkı gözlerini kapıyor ve çoğu zaman başaramıyarak, kendini uyumaya zorluyordu. Bu anlarında, birdenbire, bir gün gelip bu temiz kolların boynuna dolanacağını, bu mağrur dudakların öpücüklerine karşılık vereceğini, bu zeki gözlerin şefkatle —evet şefkatle— kendi gözleri üzerinde duracağını hayalinde canlandırıyor ve bundan bir an için başı dönerek, içinde yeniden bir öfke dalgası kabarıncaya kadar, kendinden geçiyordu. Sanki şeytan onunla alay ediyormuş gibi, bizzat kendi kendini her çeşit «utanç verici» düşünceler üzerinde avlıyordu. Bazan ona, Odintsova'da da bazı değişiklikler oluyor, kadının yüz ifadesinde özel birtakım mânalar beliriyor gibi geliyordu. Kim bilir, belki de... Ama, düşüncesinin bu noktasında, ayaklarını yere vuruyor, ya da dişlerini gıcırdatıyor, yumruğiyle kendi kendini tehdid ediyordu.

Oysa ki Bazarov pek de yanılmıyordu. Bazarov da kadının hayalinde büyük bir etki yapmıştı. Kadın hep onunla uğraşıyor, hep onu düşünüyordu. Gerçi kadın, onun yokluğunda sıkılmıyor, onu beklemiyordu. Ama onun görünüşü kadını hemen canlandırıyordu. Seve seve Bazarov'la baş başa kalıyor, hattâ kadını öfkelendirdiği, ya da zevkini, zarif alışkanlıklarını küçümsediği zamanlar bile, seve seve onunla konuşuyordu. Genç kadın sanki Bazarov'u denemek, kendisini de öğrenmek istiyordu.

Bir gün genç kadınla bahçede dolaşırken, birdenbire üzgün bir sesle, yakında köye, babasına gitmek niyetinde olduğunu söyledi. Kadın sapsarı kesildi, sanki yüreğine bir şey saplanır gibi oldu. Hem öyle bir saplanış ki, kadın şaşırıp kaldı, sonraları, bunun ne anlama gelebileceğini uzun uzun düşündü. Bazarov köyüne gideceğini, kadını denemek, bundan ne çıkacağını görmek

düşüncesiyle söylememişti. O, hiçbir zaman bu çeşit «yapmacıklar»a başvurmazdı. O sabah gerçekten de, eski lalası ve babasının vekilharcı Timofeyiç ile görüşmüştü. Sarı saçları yer yer ağarmış, kır havasiyle yüzü yağızlaşmış, küçücük gözleri daima ıslak olan bu gün görmüş, dinç ihtiyar, sırtında bir kayışla sıkılı mavimtırak kaba kumaştan yapılmış paltosiyle, ayağında ziftli çizmeleriyle birdenbire Bazarov'un karşısına dikilivermişti.

Bazarov:

— O... İhtiyar, merhaba! diye bağırdı.

İhtiyar, bütün yüzünü kırış kırış yapan neşeli bir gülüşle cevap verdi:

— Merhaba efendimiz, Yevgeni Vasilyiç!..

— Niye geldin?.. Yoksa beni çağırmaya mı gönderdiler?..

— Aman efendimiz, nasıl olur?.. (Hareketinden önce efendisinin verdiği sıkı emirleri hatırladı). Efendimin bazı işleri için şehre gidiyordum. Sizin burada olduğunuzu öğrendim, bu yana saptım. Yani nasıl olduğunuzu merak ettim de... Yoksa sizi rahatsız etmek benim haddime mi düşmüş!..

Bazarov, ihtiyarın sözünü keserek:

— Yalan söyleme, dedi, şehre giden yol buradan mı geçer?

Timofeyiç afalladı, hiçbir cevap vermedi.

— Babam nasıl?

— Allaha şükür, iyidir.

— Ya annem?

— Allaha şükür, Arina Vlasyevna da iyidir.

— Her halde beni bekliyorlardır?..

İhtiyar, küçük başını yana eğerek:

— Ah Yevgeni Vasilyiç, beklemez olurlar mı?.. İna-

nır mısınız, onlara baktıkça yüreğim parça parça oluyor.

— Anladık, anladık! Ballandıra ballandıra anlatmaya gerek yok!.. Yakında geleceğimi onlara söyle!..

Timofeyiç içini çekerek cevap verdi:

— Baş üstüne efendimiz.

İhtiyar, evden çıkınca, kasketini iki eliyle başına geçirdi. Kapının önüne bırakmış olduğu gösterişsiz bir yarış arabasına atladı, araba tırısla yol almaya başladı. Ama gittiği yol, şehir yolu değildi.

⁂

O günün akşamı, Odintsova, Bazarov'la kendi odasında oturuyordu. Arkadi ise salonda dolaşıyor, Katya'nın çaldığı piyanoyu dinliyordu. Prenses yukarıya, odasına çıkmıştı. O, genel olarak misafirlerden, özellikle de, kendi deyimiyle bu «yeni baldırı çıplaklar»dan nefret ediyordu. Salonda bulunduğu zamanlar, yalnız suratını asmakla yetiniyordu. Ama odasına çekilip de oda hizmetçisiyle baş başa kalınca, öylesine öfkeleniyor, öylesine küfürler ediyordu ki, başındaki hotozu, takma saçlariyle beraber zıp zıp zıplıyordu. Odintsova bütün bunları biliyordu.

Odintsova:

— Nasıl olur, gitmeye hazırlanıyorsunuz, diye başladı, hani sizin va'diniz?

Bazarov titredi:

— Hangi va'dim?..

— Unuttunuz mu?.. Bana kimya dersi verecektiniz.

— Ne yapayım?.. Babam beni bekliyor. Bundan fazla gecikemem. Ama siz Pelouse ve Frény'nin **«Notion Générales de Chimie»**sini okuyabilirsiniz. İyi bir kitap-

tır, üstelik açık yazılmıştır. İçinde, gerekli olan her şeyi bulabilirsiniz!..

— Hatırlıyor musunuz, geçenlerde siz bana, hiçbir kitabın, şeyin... —sizin kullandığınız deyimi unuttum— yerini tutamıyacağını söylemiştiniz!. Ne demek istediğimi biliyorsunuz!.. Hatırladınız mı?

Bazarov tekrarladı:

— Ama ne yapayım?..

Odintsova sesini alçaltarak sordu:

— Niçin gidiyorsunuz?..

Bazarov, Odintsova'ya baktı. Genç kadın, başını oturmakta olduğu koltuğun arkalığına dayamış, dirseğine kadar çıplak olan kollarını da göğsü üzerinde çaprazlama kavuşturmuştu. Yüzü, kâğıt abajurlu biricik lâmbanın ışığı altında daha solgun görünüyordu. Geniş beyaz robunun yumuşak kıvrımları bütün vücudunu kaplamıştı. Üst üste attığı ayaklarının uçları güçlükle görülebiliyordu.

Bazarov:

— Ama niçin kalayım? diye cevap verdi.

Odintsova hafifçe başını çevirdi:

— Ne demek niçin?.. Acaba burası hoşunuza gitmedi mi? Yoksa, gidişinizden kimsenin üzülmiyeceğini mi sanıyorsunuz?

— Buna eminim.

Odintsova bir an için sustu. Sonra:

— Boşuna böyle düşünüyorsunuz, diye ilâve etti, zaten ben size inanmıyorum. Bunu ciddî olarak söyliyemezdiniz!..

Bazarov hareketsiz oturmakta devam ediyordu.

— Yevgeni Vasilyiç, niye susuyorsunuz?

— Ne söyliyebilirim?.. Genel olarak insanlara acımaya değmez, bana ise haydi haydi.

— Bu da neden?..

— Ben olumlu bir kişiyim, hoşa gidecek bir yanım yok. Konuşmasını bilmem.

— Galiba kendinize iltifat ettirmek istiyorsunuz, Yevgeni Vasilyiç!

— Böyle bir alışkanlığım yoktur. Hayatın ince, zarif yanlarının, sizin o çok değer verdiğiniz yanlarının, benim için erişilmez olduğunu siz kendiniz de bilmiyor musunuz?

Odintsova, küçücük mendilinin bir köşesini ısırdı:

— Ne düşünürseniz düşününüz ama, siz gittikten sonra ben sıkılacağım.

Bazarov:

— Ama Arkadi burada kalacak, dedi.

Odintsova hafifçe omuzlarını kaldırdı:

— Sıkılacağım, diye tekrarladı.

— Sahi mi?.. Ama bu sıkıntınız uzun sürmez.

— Neden böyle düşünüyorsunuz?

— Çünkü, ancak yaşayış düzeniniz bozulduğu zaman sıkıldığınızı söyliyen siz değil misiniz? Yaşayışınızı öylesine yanılmaz bir doğrulukla kurmuşsunuz ki, burada ne can sıkıntısına, ne üzüntüye... Ne de her hangi bir ağır duygulara yer olamaz!..

— Demek beni yanılmaz... Yani yaşayışımı düzgün kurulmuş buluyorsunuz?

— Buna ne şüphe!.. Bakınız, meselâ ,birkaç dakika sonra saat onu vuracak, ve ben önceden biliyorum ki, siz beni odanızdan kovacaksınız!..

— Hayır, Yevgeni Vasilyiç, kovmıyacağım!.. Kalabilirsiniz. Şu pencereyi açar mısınız?.. Boğucu bir hava var...

Bazarov kalktı ve pencereyi itti. Pencere birden gürültü ile açıldı. Delikanlı pencerenin böylesine kolay açılacağını ummamıştı. Üstelik elleri de titriyordu. Hemen hemen karanlık gökyüziyle, hafifçe hışırdıyan ağaçla-

riyle, taze kokulu serbest havasiyle, karanlık, yumuşak bir gece odaya bakıverdi.

Odintsova:

— Storları indiriniz ve oturunuz, dedi, gidişinizden önce sizinle biraz lâf atmak istiyorum. Bana biraz kendinizden söz ediniz!.. Şimdiye kadar kendinizden hiç söz etmediniz!..

— Sizinle yararlı konular üzerinde konuşmaya çalışıyorum, Anna Sergeyevna.

— Çok alçak gönüllüsünüz... Ama ben size dair, ailenize dair, kendisi için bizi bırakıp gitmek istediğiniz babanıza dair bir şeyler öğrenmek isterim.

Bazarov: «Bu kadın ne diye böyle şeyler söylüyor?» diye düşündü, sonra da yüksek sesle:

— Bunların hiç biri, hiç de ilgi çekici şeyler değildir, dedi, özellikle sizin için. Biz önemsiz, basit insanlarız.

— Ben de, sizin anlayışınıza göre, aristokrat, değil mi?

Bazarov gözlerini Odintsova'ya kaldırdı ve aşırı bir sertlikle:

— Evet, dedi.

Odintsova gülümsedi.

— Bütün insanların birbirine benzediğini, onları incelemeye değmediğini söylemenize rağmen, görüyorum ki beni az tanıyorsunuz!.. Bir gün size hayatımı anlatırım. Ama, ilkin siz bana kendi hayatınızı anlatın!..

Bazarov:

— Sizi az tanıyorum, belki de siz haklısınız!.. dedi, belki, gerçekten de her insan bir bilmecedir. Meselâ sizi alalım: Toplumdan kaçınıyorsunuz, toplum sizi sıkıyor. Öte yandan da kalkıp iki öğrenciyi evinize çağırıyorsunuz!.. Sonra, bu zekânızla, bu güzelliğinizle ne diye köyde oturuyorsunuz?

Odintsova, büyük bir canlılıkla:

— Nasıl?.. Nasıl dediniz?.. Güzelliğimle mi?

Bazarov kaşlarını çattı:

— Bu o kadar önemli bir şey değil, dedi, niçin köye yerleştiğinizi iyice anlamadığımı söylemek istedim de...

— Demek bunu anlamıyorsunuz?.. Ama, ne de olsa kendinizce bunu şu veya bu biçimde açıklamış olacaksınız!..

— Evet... Devamlı olarak bir yerde kalmanız, kendinizi şımartmış olmanızdan, konforu, rahatı sevmenizden, bunların dışında kalan her şeye ilgisiz oluşunuzdan ileri gelse gerek...

Odintsova yine gülümsedi.

— Benim her hangi bir şeye kapılmaya yatkın olduğuma kesin olarak inanmak istemiyor musunuz?

Bazarov göz ucuyla genç kadına baktı:

— Belki... Merak yüzünden, ama başka türlü değil.

— Sahi mi?.. Sizinle niçin dost olduğumuzu ben şimdi anlıyorum; meğer siz de tıpkı benim gibiymişsiniz!..

Bazarov boğuk bir sesle:

— Dost olduk... diye mırıldandi.

— Evet!.. Sahi, ben gitmek istediğinizi unutmuştum.

Bazarov ayağa kalktı. Lâmba, güzel kokulu, loş ve sessiz odanın ortasında soluk bir ışıkla yanıyordu. Zaman zaman hafifçe sallanan perdenin arasından gecenin ürpertici serinliği giriyor, onun esrarlı fısıltıları duyuluyordu. Odintsova'nın vücudunun hiçbir organı kımıldamıyordu. Ama, gizli bir heyecan yavaş yavaş onu sarmaya başlamıştı. Bu heyecan Bazarov'a da geçti. Birdenbire kendisini genç ve çok güzel bir kadınla baş başa hissetti.

Odintsova yavaşça sordu:

— Siz nereye?..

Bazarov hiçbir cevap vermedi, kendini bir sandalyeye bıraktı. Genç kadın gözlerini pencereden ayırmadan aynı sesle devam etti:

— Demek siz beni sakin, şımartılmış, nazlı bir varlık olarak sayıyorsunuz!.. Bense kendimi çok mutsuz biliyorum.

— Siz mutsuz!.. Neden?.. O saçma dedikodulara nasıl oluyor da önem veriyorsunuz?..

Odintsova kaşlarını çattı. Bazarov'un kendisini böyle anlamış olmasına canı sıkıldı.

— Bu dedikoduları gülünç bile bulmuyorum, Yevgeni Vasilyiç. Bu gibi şeylerin beni rahatsız etmesine imkân vermiyecek kadar gururluyum. Ben mutsuzum, çünkü... Bende yaşama isteği, yaşama hevesi yok. Siz bana inanmak istemiyor, bunları söyliyen, kadife koltuğa gömülmüş, danteller içinde bir «aristokrat kadındır» diye düşünüyorsunuz!.. Ben saklamıyorum: Sizin konfor diye adlandırdığınız şeyleri seviyorum. Ama, bununla birlikte yaşamayı da az istiyorum. Bu çelişmeyi nasıl bilirseniz öyle uzlaştırınız!.. Zaten bütün bunlar sizin gözünüzde bir romantizmdir.

Bazarov başını salladı:

— Sağlıklısınız, bağımsızsınız, zenginsiniz, daha ne olsun? Daha ne istiyorsunuz?..

Odintsova:

— Daha ne istiyorum, diye tekrarladı ve içini çekti, çok yoruldum, ihtiyarladım, çoktan beri yaşıyormuşum gibi geliyor bana...

Genç kadın yavaşça pelerininin uclarını çıplak kolları üzerine çekti. Gözleri Bazarov'un gözleriyle karşılaşınca, hafifçe kızardı:

— Evet, ihtiyarladım, diye devam etti; arkamda öy-

le çok anılar var ki: Petersburg'daki yaşantım, zenginlik, sonra fıkaralık, daha sonra babamın ölümü, evlenişim, sonra gerektiği üzere Avrupa gezilerim... Anılar çok ama anılmaya değer hiçbir şey yok! İleride, önümde uzun, çok uzun bir yol duruyor, benimse hiçbir amacım yok... Canım yürümek istemiyor.

Bazarov sordu:

— Demek böylesine hayal kırıklığına uğradınız?..

Odintsova ,aralıklı cevap verdi:

— Hayır, ama gönlüm kanmadı. Bana öyle geliyor ki, şayet her hangi bir şeye kuvvetle bağlanabilseydim...

Bazarov, genç kadının sözünü keserek:

— Siz sevmek istiyorsunuz, dedi, ama siz sevemezsiniz: İşte sizin mutsuzluğunuz buradadır.

Odintsova pelerininin uclariyle oynamaya başladı:

— Sahi ben sevemez miyim?..

— Sanmıyorum! Yalnız ben buna boşuna mutsuzluk dedim. Tam tersine, bence bu iş başına gelen daha çok acınmaya lâyıktır.

— Hangi iş?..

— Sevmek.

— Siz bunu nereden biliyorsunuz?

Bazarov öfkeli öfkeli cevap verdi:

— Böyle söylüyorlar.

Bazarov: «Cilve yapyorsun, diye düşündü, canın sıkılıyor, vakit geçirmek için de beni kızdırıyorsun; oysa ki benim...» Gerçekten de Bazarov'un yüreği parçalanıyordu.

Bazarov bütün vücudiyle ileri doğru eğilerek ve koltuğun saçaklariyle oynıyarak:

— Sonra siz, belki de, çok güç beğenen bir insansınız!

— Belki. Bence ,ya hep, ya hiç olmalı. Ben hayatımı kendisine bağlıyacağım adamdan, onun da bütün

hayatını bana bağlamasını isterim; hem de geri dönmemek ve pişman olmamak şartiyle. Böyle olmıyacaksa hiç olmasın daha iyi...

Bazarov:

— Ne denir?.. İnsaflı bir şart... Nasıl olup da şimdiye kadar istediğinizi bulamayışınıza şaşıyorum.

— İnsanın rastgele her şeye benliğini vermesini kolay mı sanıyorsunuz?..

— Uzun uzadıya düşünüp taşınmaya, beklemeye, kendine değer vermeye, kendini yüksek görmeye kalkışırsan tabiî kolay değil. Hiç düşünmeden benliğini verirsen o zaman çok kolaydır.

— Nasıl olur da kendime değer vermiyeyim?.. Hiçbir değerim yoksa o zaman benim kendini esirgemezliğim kime yarar?..

— Artık burası benim işim değil. Değerimi ölçmek başkasına düşer. Asıl önemli olanı insanın benliğini vermesini bilmesidir.

Odintsova, kendini bıraktığı koltuğun arkalığından biraz uzaklaşarak:

— Sanki bütün bunlar başınızdan geçmiş gibi konuşuyorsunuz, dedi.

— Dilime öyle geldi de söylüyorum, Anna Sergeyevna. Yoksa bütün bunların benim harcım olmadığını siz de bilirsiniz!..

— Siz kendinizi vermeyi bilir misiniz?

— Bilmiyorum. Övünmek istemiyorum.

Odintsova hiçbir şey söylemedi, Bazarov da sustu. Piyano sesleri misafir salonundan onlara kadar geliyordu. Odintsova:

— Ne oluyor böyle, Katya geç vakit piyano çalıyor! diye söylendi.

Bazarov kalktı:

— Evet, gerçekten de geç oldu, dedi, sizin de yatma zamanınız geldi.

— Durunuz, ne acele ediyorsunuz?.. Size bir söz söylemek zorundayım.

— Nasıl bir söz?

Odintsova fısıltı ile:

— Durunuz, dedi.

Gözleri Bazarov'a dikildi. Onu dikkatle süzüyordu.

Bazarov odanın içinde yürüdü. Sonra birdenbire genç kadına yaklaştı. Acele acele: «Allaha ısmarladık» dedi ve genç kadının elini, âdeta onu bağırtacak kadar kuvvetle sıktı ve odadan dışarı çıktı.

Odintsova birbirine yapışan parmaklarını dudaklarına götürdü, üfledi. Birdenbire, hızla koltuktan fırlıyarak, Bazarov'u geri çevirmek isteğiyle ve acele adımlarla kapıya koştu. Oda hizmetçisi gümüş bir tepsi içindeki surahi ile odaya girdi. Odintsova duraladı. Hizmetçisini savdı, tekrar koltuğa oturdu, yine düşünmeye başladı. Saç örgüsü başından kurtuldu, kara bir yılan gibi omuzları üstüne düştü.

Odintsova'nın odasında lâmba, daha uzun bir süre yandı. Genç kadın uzun bir süre hareketsiz durdu. Yalnız arasıra, gece soğuğunun üşüttüğü parmaklarını ovuşturdu.

*
**

Bazarov ise, çiyden ıslanmış kunduralariyle, karmakarışık saçlariyle, asık bir suratla, iki saat sonra odasına döndü. Arkadi'yi, ceketinin düğmeleri tamamiyle ilikli olarak elinde bir kitapla masa başında buldu. Âdeta canı sıkılmış bir halde:

— Sen daha yatmadın mı? dedi.

Arkadi, onun sorusuna cevap vermiyerek:

— Bu gece Anna Sergeyevna ile bir hayli oturdun, diye söylendi.

— Evet, siz Katya Sergeyevna ile piyano çaldığınız sürece ben de Anna Sergeyevna ile oturdum.

Arkadi:

— Ben piyano çalmadım... diye başladıysa da, sustu.

Göz yaşlarının boşanmak üzere olduğunu hissetti. Alaycı arkadaşının önünde ise ağlamak istememişti.

XVIII

Ertesi gün Odintsova sabah çayına indiği zaman, Bazarov uzun bir süre, kendi çay bardağına eğilmiş bir halde oturdu. Sonra birdenbire başını kaldırıp genç kadına baktı. Genç kadın, sanki Bazarov onu dürtmüş gibi, delikanlıya döndü. Odintsova'nın yüzü, delikanlıya bir gecede sararmış gibi geldi. Genç kadın pek çabuk odasına döndü ve ancak kahvaltıda tekrar göründü. Sabahleyin hava yağmurlu olduğu için gezmeye gidemediler. Hepsi misafir salonunda toplandılar. Arkadi eline geçirdiği bir derginin son sayısını yüksek sesle okumaya başladı. Prenses, âdeti olduğu üzere, sanki Arkadi uygunsuz bir şey yapmış gibi, ilkin şaştı; sonra öfkeli öfkeli ona baktı. Ama Arkadi hiç aldırmadı.

Anna Sergeyevna, Bazarov'a dönerek:

— Yevgeni Vasilyiç, dedi, benim odama gidelim. Dün bana bir kitaptan söz etmiştiniz. Sizden onu öğrenmek istiyorum.

Genç kadın ayağa kalktı, kapıya doğru yürüdü. Prenses etrafına öyle bir bakışla baktı ki, bu bakışlarda âdeta: «Benim bu işe ne kadar şaştığımı siz de görün!» demek istiyen bir hali vardı. Sonra tekrar gözle-

rini Arkadi'ye dikti. Ama delikanlı, yanında oturmakta olan Katya ile bakıştıktan sonra, sesini yükselterek okumasına devam etti.

*
* *

Odintsova acele adımlarla çalışma odasına geldi. Bazarov da, gözlerini kaldırmadan, önünde kaymakta olan ipekli elbisenin ince ıslığını ve hışırtısını kulağiyle avlıyarak çevik adımlarla genç kadının peşinden yürüdü. Odintsova yine dün gece oturmakta olduğu koltuğa yerleşti. Bazarov da, dün geceki yerine oturdu. Genç kadın, kısa bir aralıktan sonra söze başladı:

— O kitabın adı neydi?

Bazarov:

— **Pelouse ve Frény**'nin **Notions Générales**'i diye cevap verdi. Bundan başka **Ganot**'nun **Traité élémentaire de physique expérimentale**'ini de tavsiye edebilirim. Hem bu kitabın resimleri de daha belirlidir. Genel olarak bu ders kitabı...

Odintsova elini uzattı:

— Yevgeni Vasilyiç, dedi, beni affediniz, ama ben sizi buraya okul kitapları üzerine konuşmak için çağırmadım. Dün akşamki konuşmamıza yeniden başlamak istiyorum. Siz öylesine âni gittiniz ki... Sıkılmazsınız değil mi?

— Emirlerinizi bekliyorum, Anna Sergeyevna. Ama, biz sizinle dün akşam nelerden söz ediyorduk?..

Odintsova, yan gözle Bazarov'a baktı:

— Galiba, sizinle mutluluktan söz ediyorduk. Ben size kendimi anlatıyordum. «Mutluluk» derken aklıma geldi: Neden, meselâ, müzikten, iyi bir geceden, sempatik kişilerle konuşmaktan zevk alırken bile, bütün bunlar bize gerçek bir mutluluktan, yani içinde bulundu-

ğumuz mutluluktan çok bir yerlerde olan sinirsiz bir mutluluğu hatırlatıyor?.. Bu neden böyle?.. Yoksa siz, belki de, buna benzer bir şeyler duymuyorsunuz?..

Bazarov itiraz etti:

— Şu atasözünü bilirsiniz: «Bizim olmadığımız yer iyidir». Sonra, tatmin edilmemiş olduğunuzu siz kendiniz söylediniz... Benim aklıma ise böyle düşünceler hiç gelmez!..

— Belki de bunlar size gülünç görünüyor?..

— Hayır, bunlar aklıma gelmiyor.

— Sahi mi?.. Ne düşündüğünüzü bilmeyi çok isterdim.

— Nasıl?.. Sizi anlamıyorum.

— Dinleyiniz, çoktandır size düşüncelerimi söylemek istiyorum. Sıradan bir adam olmadığınızı size söylemeye bile gerek yok; bunu kendiniz de biliyorsunuz!.. Daha gençsiniz, önünüzde koca bir gelecek var. Kendinizi neye hazırlıyorsunuz?.. Sizi nasıl bir gelecek bekliyor? Yani, nasıl bir amaca yönelmeyi düşünüyorsunuz?.. Nereye gidiyorsunuz, ruhunuzda neler var?.. Bir kelime ile: Kimsiniz, nesiniz?

— Siz beni şaşırtıyorsunuz Anna Sergeyevna! Tabiî bilimlerle uğraştığımı biliyorsunuz. Kim olduğuma gelince...

— Evet, siz kimsiniz?

— Geleceğin bir ilçe doktoru olduğumu, size bundan önce de söylemiştim.

Anna Sergeyevna hayretinin taştığını gösteren bir hareket yaptı:

— Niçin böyle söylüyorsunuz?.. Buna kendiniz de inanmıyorsunuz... Arkadi bana böyle bir cevap verebilirdi, ama siz değil.

— Canım, Arkadi...

— Yeter!.. Siz, böyle alçak gönüllü bir çalışma ile

nasıl yetinebilirsiniz?.. Sizin için doktorluğun bahis konusu olamıyacağını daima söyliyen bizzat siz değil misiniz? Siz, bu gururunuzla, ilçe doktoru! Siz beni baştan savmak için sorularıma böyle cevap veriyorsunuz. Çünkü bana en küçük bir güveniniz yok!.. Ama, biliyorsunuz ki Yevgeni Vasilyiç, ben sizi anlıyabilirdim: Ben de sizin gibi fakir ve onurluydum. Belki ben de sizin geçtiğiniz aynı denemelerden geçtim.

— Bütün bunlar çok güzel Anna Sergeyevna, ama beni mazur görünüz... Genel olarak içimdekileri söylemeye alışmamışımdır. Sonra, ikimizin arasında, sizinle benim aramda, öyle bir ara var ki...

— Nasıl bir ara?.. Yine aristokrat olduğumu mu söyliyeceksiniz? Yeter Yevgeni Vasilyiç; galiba ben size ispat etmiştim ki...

Bazarov, genç kadının sözünü keserek:

— Evet, bundan başka, çoğunlukla bize bağlı olmıyan bir gelecekten söz etmekte ne mâna var? Bir şeyler yapmak için elinize bir fırsat mı geçiyor, ne âlâ!.. Ama böyle bir fırsat çıkmasa bile, hiç değilse, önceden gevezelik etmemiş olmakla avunursun!..

— Dostça konuşmayı gevezelik sayıyorsunuz... ya da bir kadın olduğum için belki de beni güveninize lâyık görmüyorsunuz?.. Siz zaten hepimizi küçümsüyorsunuz!..

— Ben sizi küçümsemiyorum, Anna Sergeyevna, siz de bunu biliyorsunuz!..

— Hayır, ben hiçbir şey bilmiyorum. Haydi, gelecekteki çalışmalarınıza dair hiçbir şey söylememek isteğinizi anladığımı tutalım. Ama, ya şu anda içinizde olup bitenler?..

Bazarov tekrarladı:

— Olup bitenler... Sanki ben devlet ya da toplummuşum!.. Ama ne olursa olsun bu hiç de merak edile-

cek bir şey değil... Üstelik bir insan, içinde «olup biten» şeyleri her zaman açıkça söyliyebilir mi?..

— Bense, insanın içindeki şeyleri söylememesi için hiçbir sebep görmüyorum.

Bazarov sordu:

— Ya siz söyliyebilir misiniz?..

Anna Sergeyevna, küçük bir duraksamadan sonra:

— Söyliyebilirim, dedi.

Bazarov başını eğdi:

— Siz benden mutlusunuz!.. dedi.

Anna Sergeyevna, sorgu dolu gözlerle delikanlıya bakarak:

— Siz ne derseniz deyiniz ama, yine de boşuna anlaşmadığımızı, sizinle iyi dost olacağımızı bana bir şeyler söylüyor!.. Eminim ki, sizin o, nasıl diyeyim, tedirgin haliniz, kendinizi tutmanız, eninde sonunda kaybolacak!

— Siz bende kendini tutma... bir şey daha söylemiştiniz, tedirginlik gibi haller mi buluyorsunuz?

— Evet.

Bazarov ayağa kalktı ve pencereye yaklaştı:

— Bu kendimi tutmamın sebeplerini, içimde olup bitenleri öğrenmek isterdiniz, değil mi?

Odintsova, henüz kendisinin anlıyamadığı bir korku ile cevap verdi:

— Evet.

— Ve darılmıyacaksınız?..

— Hayır, darılmıyacağım.

Bazarov, arkası genç kadına dönük olarak duruyordu:

— Hayır mı?.. Şu halde, sizi delice, çılgınca sevdiğimi öğreniniz!.. İşte, neyi elde ettiniz?..

Odintsova iki elini de ileri doğru uzattı. Bazarov ise alnını pencerenin camına dayadı. Soluğu tutulmuş-

tu; bütün vücudu zangır zangır titriyordu. Ama bu, ne gençlik ürkekliğinden gelme bir titreyişti, ne de ilk aşk ilânının benliğini saran tatlı dehşetiydi. Onu saran bir ihtirastı, ağır, güçlü bir ihtiras... Öfkeye benziyen, belki de ona yakın bir ihtiras. Odintsova hem ondan korkmuş, hem ona acımıştı:

— Yevgeni Vasilyiç, diye mırıldandı.

Sesinde, tutamadığı bir tatlılık, yumuşaklık vardı.

Bazarov hızla döndü. Odintsova'ya yiyecekmiş gibi baktı. Kadının her iki elinden kavrıyarak, onu birdenbire kendine, göğsüne doğru çekti.

Genç kadın, Bazarov'un kolları arasından hemen kurtulmadı. Ama, bir an sonra kadın, odanın uzak bir köşesinden delikanlıya bakmakta idi. Bazarov kadına doğru atıldı. Kadın, aceleci bir korku ile:

— Siz beni anlamadınız ,diye fısıldadı.

Görünüşe göre delikanlı bir adım daha atsaydı, kadın bağıracaktı. Bazarov dudaklarını ısırdı ve odadan çıktı.

Yarım saat sonra hizmetçi kadın, Anna Sergeyevna'ya, Bazarov'dan bir tezkere getirdi. Tezkerede topu topu bir satır yazılıydı: «Bugün gitmek zorunda mıyım, yoksa yarına kadar kalabilir miyim?»

Anna Sergeyevna, verdiği cevapta: «Gitmeye ne gerek var? Ben sizi anlamadım, siz beni anlamadınız» diye yazıyor ve: «Ben kendimi de anlamadım» diye düşünüyordu.

Kadın öğleye kadar hiç görünmedi, ellerini arkasına bağlıyarak, odasında bir aşağı bir yukarı dolaştı durdu. Bazan pencerenin, bazan da aynanın önünde durarak mendiliyle yavaşça boynunu sildi. Ona hep, boynunda yakıcı bir leke varmış gibi geliyordu. Genç kadın, delikanlının açık yürekliliğini, Bazarov'un deyimince, «elde etmeye» kendisini zorlıyan ne olduğunu, ve

hiçbir şeyden şüphe edip etmediğini kendi kendine soruyordu. Yüksek sesle, kendi kendine, konuşmaya başladı: «Suç bende, ama, işin buna varacağını önceden kestiremezdim». Genç kadın düşüncelere dalıyor, üzerine atıldığı zaman Bazarov'un, hemen hemen yırtıcı bir hayvanı andıran yüzünü hatırladıkça kızarıyordu.

Genç kadın birdenbire, «Yoksa?» diye söylendi ve durdu. Buklelerini salladı. Kendini aynada görmüştü. Yarı açık yarı kapalı gözlerinde ve dudaklarında beliren esrarlı gülümseyişle arkaya atılmış başı, şu anda ona, kendisinin de utandığı bir şeyler söylüyordu. Nihayet: «Hayır, diye kararını verdi, Allah bilir işin sonu nereye varırdı. Bununla şaka olmaz!.. Dünyada en iyi şey, yine de, gönül rahatlığıdır».

Genç kadının rahatı kaçmamıştı; ama, mahzunlaşmış, hattâ bir seferinde, nedenini kendisi de bilmeden ağlamıştı. Bu ağlayış kendisine edilen hakaretten ileri gelmemişti. Çünkü o kendisini, hakarete uğramış olmaktan çok, suçlu görüyordu. Çeşitli birtakım belirsiz ve karışık duyguların, hayatın geçip gitmekte olduğunu anlamanın, yenilik isteğinin etkisi altında belli bir sınıra kadar gelmeye, hattâ sınırın ötesine bile göz atmaya kendini zorlamış, sınırın ötesinde bir uçurum bile değil de, belki bir boşluk, ya da çirkinlik, münasebetsizlik görmüştü.

XIX

Odintsova kendini ne kadar tutarsa tutsun, her türlü kör inançtan ne kadar yüksek bulunursa bulunsun, öğle yemeği için yemek salonuna indiği zaman güç bir duruma düşmekten kendini alamamıştı. Bununla beraber yemek oldukça iyi geçti. Porfiri Platonyiç gelmişti.

Çeşitli fıkralar anlattı. Şehirden yeni dönmüştü. Verdiği havadisler arasında Vali Burdalu'nun, yanındaki memurlara —daha çabuk gitmeleri için onları atla bir yere gönderdiği zaman— mahmuz takmalarını emrettiğini anlattı. Arkadi alçak sesle Katya ile konuşuyor, prensese de diplomatça hizmet ediyordu. Bazarov, suratını asmış, hep susuyordu. Odintsova, önüne bakmakta olan Bazarov'un sert, sinirli ve her çizgisinde küçümseyici bir kararlılık okunan yüzüne, göz uciyle değil de, doğrudan doğruya iki defa baktı ve: «Hayır... Hayır... Hayır...» diye düşündü.

Genç kadın, yemekten sonra bütün evdekilerle beraber bahçeye çıktı. Bazarov'un kendisiyle konuşmak istediğini görünce birkaç adım kenara çekildi ve durdu. Bazarov ona yaklaştı. Burada da gözlerini yerden kaldırmadan boğuk bir sesle konuşmaya başladı:

— Sizden af dilemek zorundayım Anna Sergeyevna. Bana kızmamış olmanıza imkân veremiyorum.

— Hayır, size kızmıyorum Yevgeni Vasilyiç, sadece üzgünüm.

— Daha kötü ya!.. Ama, ne olursa olsun, ben yeteri kadar cezamı çektim. Çok budalaca bir duruma düştüğümü her halde siz de kabul edersiniz!.. Bana: «Niçin gidiyorsunuz?» diye yazmışsınız! Bense kalamam, kalmak da istemem. Yarın artık burada olmıyacağım!..

— Yevgeni Vasilyiç, niçin?..

— Niçin mi gidiyorum?

— Hayır, ben bunu demek istemedim.

— Olan olmuştur, Anna Sergeyevna... Er veya geç benim gitmem mukadderdi. Onun için ben gitmeliyim. Ben ancak bir şartla burada kalabilirim. Bu şartın gerçekleşmesine de asla imkân yoktur. Siz zaten, terbiyesizliğimi bağışlayın, beni sevmiyorsunuz, hiçbir zaman sevmenize de imkân yok, değil mi?

Bazarov'un, kara kaşları altındaki gözleri bir an için parladı.

Anna Sergeyevna ona cevap vermedi. Aklından: «Bu adamdan korkuyorum» düşüncesi geçti. Bazarov, âdeta kadının aklından geçenleri anlamış gibi:

— Allaha ısmarladık, dedi ve eve doğru yürüdü.

Anna Sergeyevna da ağır ağır onun arkasından yürüdü. Katya'yı yanına çağırarak genç kızın koluna girdi, akşama kadar ondan hiç ayrılmadı. Kâğıt oyunu da oynamadı. Solgun ve üzgün yüzüne hiç de yaraşmadığı halde, boyuna güldü, durdu. Arkadi olup bitenlere şaşıyor, kadına, delikanlıların baktığı gibi bakıyor, yani boyuna kendi kendine: «Bu da ne olsa gerek?» diye sorup duruyordu. Bazarov odasına kapanmıştı. Ama çaya gelmemezlik etmedi. Anna Sergeyevna ona iyi birkaç söz söylemek istedi. Ama söze nasıl başlıyacağını bir türlü kestiremedi.

Beklenmedik bir olay onu zorluktan kurtardı: Kâhya, Sitnikov'un geldiğini haber verdi.

Genç ilericinin odaya nasıl girdiğini sözle anlatmak zordur. Kendisini hiçbir zaman davet etmemiş olan, çok az tanıdığı, ama, topladığı bilgiye göre, çok candan iki arkadaşının misafir olarak bulunduğu bir kadına, köye gitmeye, kendisine özgü bir pişkinlikle, karar vermiş olmasına rağmen, yine de, iliklerine kadar işliyen bir korkuya kapılmaktan kendini alamadı. Odadan içeri girince, önceden hazırladığı bir mazereti söyliyeceği yerde, Anna Sergeyevna'nın sağlığını öğrenmek üzere Yevdoksiya (Kukşina) nın kendisini buraya gönderdiğini, zaten Arkadi Nikolayeviç'in de daima kendisine iltifat ettiği yollu ipe sapa gelmez şeyler anlatmaya başladı. Bu sözlerden sonra da kekeledi, öylesine şaşırdı ki, kendi şapkası üstüne oturdu. Ama, kimse kendisini kovmayınca, üstelik Anna Sergeyevna da onu teyzesiyle kız-

kardeşine tanıtınca, çabucak kendini topladı ve korkunç bir gevezeliğe başladı.

Bayağılığın ortaya dökülüşü, çoğu zaman hayatta faydalı sonuçlar verir: Çok gergin olan telleri gevşetir, kendine güvenme ve kendinden geçiş duygularını, bunların bayağılığa olan yakınlığını ve benzeyişlerini hatırlatarak, yatıştırır. Sitnikov'un gelişiyle her şey daha budalaca, daha boş, daha yalın bir hal aldı. Hattâ, herkes akşam yemeğini daha tıkabasa yedi ve her zamankinden yarım saat önce yatmaya gitti.

⁂

Yatağında yatmakta olan Arkadi, soyunmuş olan Bazarov'a şunları söylüyordu:

— Bir gün bana söylemiş olduğun bir sözü, şimdi ben sana tekrarlıyabilirim: «Neden böyle kederlisin?.. Yoksa kutsal bir ödev mi yaptın?».

Bir süreden beri iki genç arkadaş, yapmacık bir senli benlilikle, birbiriyle, inceden inceye alay etmeye başlamışlardı. Bu her zaman gizli bir hoşnutsuzluğun, ya da söylenmiyen bir şüphenin belirtisidir.

Bazarov:

— Ben yarın babama gidiyorum, dedi.

Arkadi doğruldu, dirseklerine dayandı. Hem şaşırmış, hem de, nedense, sevinmişti.

— Yaa!.. Demek bundan ötürü kederlisin?..

Bazarov esnedi:

— Çok şeyler bilirsen çabuk ihtiyarlarsın, diye mırıldandı.

Arkadi sözlerine devam ederek:

— Ya Anna Sergeyevna? diye sordu.

— Anna Sergeyevna ne olmuş?..

— Sanki gidişine izin verecek mi, demek istiyorum...

— Ben ona kiralanmadım.

Arkadi düşünceye daldı, Bazarov ise yattı, yüzünü duvardan yana çevirdi.

Birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Birdenbire Arkadi'nin sesi duyuldu:

— Yevgeni!

— Ne var?..

— Ben de yarın seninle beraber gidiyorum.

Bazarov hiç ses çıkarmadı. Arkadi sözüne devam etti:

— Ama ben evime gideceğim. Hohlovski köyüne kadar birlikte gideriz. Sen orada Fedot'tan bir beygir alırsın!.. Seninkilerle, memnunlukla, tanışmak isterdim. Ama, hem seni, hem onları rahatsız etmekten korkuyorum. Sonra tekrar bize geleceksin, değil mi?

Bazarov yüzünü çevirmeden cevap verdi:

— Eşyalarımı sizde bırakmıştım.

Arkadi: «Niçin gittiğimi neden sormuyor?.. Hem de tıpkı kendisi gibi ansızın?» diye düşündü. «Sahi, ben niye gidiyorum, o niçin gidiyor?» diye düşüncesine devam etti. Arkadi, kendi sorusuna kandırıcı bir cevap veremiyor, yüreği ise yakıcı birtakım duygularla doluyordu. Böylesine alıştığı bu yaşayıştan ayrılmanın kendisine ağır geleceğini hissediyordu. Ama, bir başına burada kalmak da biraz tuhaf olacaktı. Kendi kendine düşünmeye başladı: «Her halde aralarında bir şey geçmiş olacak. Bazarov gittikten sonra burada kalıp ne diye kadının karşısına çıkayım? Onu bıktırıp kendimden büsbütün soğutmanın ne anlamı var?». Anna Sergeyevna'yı gözleri önünde canlandırmaya başladı. Sonra, genç dulun bu güzel hayali arasından, yavaş yavaş baş-

ka çizgiler belirmeye başladı. Göz yaşının damladığı yastığa kapanarak:

— Katya'ya da acıyorum! diye fısıldadı...

Birdenbire başını kaldırarak, yüksek sesle:

— Şu Sitnikov budalasını da hangi şeytan buraya attı? dedi.

Bazarov, ilkin yatağında kımıldadı. Sonra da Arkadi'ye dönerek:

— Kardeş, görüyorum ki sen hâlâ budalalığı elden bırakmamışsın, dedi, bu Sitnikov'lara bizim ihtiyacımız var. Bu gibi odunlara ihtiyacım olduğunu anlaman gerek. Çanak çömleği de Allahlar pişirecek değil ya!..

Arkadi kendi kendine: «Vay, demek böyle ha!» diye düşündü ve ancak burada Bazarov gururunun dibi görünmez uçurumu bir an için gözleri önünde canlandı. «Demek ki seninle ben Allah oluyoruz?.. Yani sen Allah oluyorsun, odun olmak da bana düşüyor?».

Bazarov üzgün bir sesle:

— Evet, diye tekrarladı, sen hâlâ budalalığı elden bırakmıyorsun!..

***

Arkadi ertesi gün, Bazarov'la beraber gideceğini Odintsova'ya söylediği zaman genç kadın pek de fazla şaşmadı. Kadın, dalgın ve yorgun görünüyordu. Katya, sessizce ve dikkatle Arkadi'nin yüzüne baktı. Prenses bile şalının altından istavroz çıkardı. Bu da Arkadi'nin gözünden kaçmadı. Buna karşılık Sitnikov çok telâşlandı. Kahvaltıya yeni inmişti. Sırtında slavofil biçimi elbise yerine züppece bir kostüm vardı. Kendisine ayrılan hizmetçiyi, daha dün, çamaşırlarının çokluğiyle şaşırtmıştı. Şimdi de arkadaşları onu bırakıp gidiyorlardı. Odanın içinde kısa adımlarla birkaç tur yaptı, orman

kenarında kovalanan bir tavşan gibi kendini sağa sola attı. Sonra birdenbire, âdeta korkmuş gibi, kendisinin de buradan gitmeyi tasarladığını bağırdı. Odintsova onu alıkoymaya kalkışmadı. Mutsuz delikanlı, Arkadi'ye dönerek:

— Arabam çok rahat, diye ekledi, sizi arabamla götürebilirim. Yevgeni Vasilyiç de sizin tarantasa binebilir. Hattâ böylesi daha iyi olur.

— Ama nasıl olur, size pek sapa düşer, sonra benim gideceğim yer de uzak.

— Zararı yok, zararı yok. Benim vaktim çok. Üstelik benim de o yanlarda işim var.

Arkadi, aşırı bir gülümseyişle:

— İçki iltizamiyle ilgili işler mi? diye sordu.

Sitnikov öylesine bir umutsuzluk içinde idi ki, alışkanlığının tersine, gülümsedi bile...

— Sizi temin ederim ki, arabam çok rahattır, diye mırıldandı, hem hepimiz sığarız.

Anna Sergeyevna da lâfa karıştı:

— Mösyö Sitnikov'un ricasını kabul etmemekle onu üzmeyiniz! dedi.

Arkadi, genç kadına baktı ve mânalı bir eda ile başını eğdi.

Misafirler kahvaltıdan sonra yola çıktılar. Odintsova, Bazarov'la vedalaşırken, elini uzatarak:

— Yine görüşeceğiz, değil mi? dedi.

Bazarov:

— Nasıl emrederseniz, diye cevap verdi.

— Şu halde yine görüşeceğiz.

Kapının önüne ilk çıkan Arkadi oldu, Sitnikov'un arabasına bindi. Kâhya, saygılı saygılı, onun binmesine yardım etti. Arkadi ise şu anda, büyük bir sevinçle onu dövebilir, ya da ağlıyabilirdi. Bazarov tarantasa yerleşti. Hahlofski köyüne vardıkları zaman Arkadi, misafir-

hane sahibi Fedot, beygirleri değiştirinciye kadar bekledi. Bu arada tarantasa yaklaşarak, eski gülümseyişiyle Bazarov'a:

— Yevgeni, dedi, beni de yanına alsana!.. Ben de size gitmek istiyorum.

Bazarov dişleri arasından:

— Bin, dedi.

Dolaşarak arabasının tekerlekleri etrafında harıl harıl ıslık çalmakta olan Sitnikov, bu sözleri duyunca, şaşkınlıktan ağzını bir karış açtı. Arkadi ise eşyalarını soğukkanlılıkla Sitnikov'un arabasından çıkardı, Bazarov'un yanına oturdu. Eski yol arkadaşını saygı ile selâmladıktan sonra arabacısına, «Çek!» emrini verdi. Tarantas hareket etti ve pek çabuk gözden kayboldu.

Fena halde bozulan Sitnikov, arabacısına baktı. Ama arabacı, elindeki kamçısiyle yardımcı beygirin kuyruğuna dokunarak oynuyordu. Bunun üzerine Sitnikov arabasına atladı. Oradan geçmekte olan iki köylüye: «Ulan, ahmak herifler, şapkalarınızı giysenize!» diye gürledikten sonra şehre doğru hareket etti. Şehre çok geç varabildi. Hemen ertesi gün Kukşina'nın evinde «bu kaba, bu kendini beğenmiş iğrenç» herifleri çekiştirmeye başladı.

Tarantasta, Bazarov'un yanına oturan Arkadi, arkadaşının elini kuvvetle sıktı ve uzun bir süre hiç konuşmadı. Her halde Bazarov bu el sıkışın, bu susuşun mânasını anlamış ve beğenmiş olmalıydı. Dün gece hiç uyumamış, sigara da içmemişti. Birkaç gündür hemen hemen yemek de yemiyordu. Karanlık ve zayıf profili, kulaklarına kadar geçirdiği kasketinin altından keskin bir biçimle ayırdediliyordu. Nihayet:

— E, kardeş, bana bir sigara versene, diye konuştu; hem bak bakalım, dilim sarı mı?

Arkadi:

— Sarı, diye cevap verdi.

— Pek tabiî... Baksana, sigara da tatsız geliyor. Makina bozuldu.

Arkadi:

— Sen bu son zamanlarda gerçekten de değiştin, dedi.

— Aldırma! Yine düzeliriz... Yalnız canımı sıkan bir nokta var: Annem çok merhametli bir kadındır. Şayet göbek bağlamaz, günde on sefer yemek yemezsem, kadıncağız üzüntüsünden ölür. Babam pişkindir. Çok yer görmüş, feleğin çemberinden geçmiş bir adamdır. Hayır, sigaranın da tadı yok, diyerek sigarasını yolun tozları içine fırlattı.

Arkadi:

— Senin çiftliğe yirmi beş verst mi kaldı? diye sordu.

— Evet, yirmi beş verst.

Sonra, arabacı yerinde oturmakta olan Fedot'un adamını göstererek ilâve etti:

— İstersen şu filozofa sor.

Filozof:

— Kim bilir, buranın verstleri ölçülmemiştir, diye cevap verdi ve başını sallamakta olan ortadaki beygire, başını salladığı için, yavaşça bir küfür salladı.

Bazarov:

— Evet ,evet, genç dostum, diye konuşmaya başladı, işte size, ibret alınacak bir ders. Şeytan bilir, ne saçma şey bu!.. İnsanın hayatı zaten pamuk ipliğine bağlı, ayakları altında her gün bir uçurum peyda olabilir. Bu yetmiyormuş gibi, kendi elimizle hayatımızı mahvetmek için bin bir çareye başvuruyoruz.

Arkadi sordu:

— Sen neyi ima ediyorsun?

— Ben hiçbir şeyi ima etmiyorum. Ben, ikimizin

de çok budalaca davrandığımızı düpedüz söylüyorum. Bunun yorumlanacak, açıklanacak hiçbir yanı yok. Ben klinikte farkına varmıştım: Hastalığına kızan, onu mutlaka alt eder.

— Seni pek de anlamıyorum. Galiba senin pek de şikâyet etmeye hakkın yok.

— Mademki beni pek de anlamıyorsun, şu halde sana şunu söyliyeyim: Sokakta taş kırmak, bir kadına tırnağının ucunu kaptırmaktan iyidir. Bütün bunlar... —Bazarov çok sevdiği «romantizm» sözcüğünü kullanacaktı ama, kendini tuttu— saçmadır. Belki şimdi bana inanmazsın, ama işte ben sana söylüyorum: İkimiz bir kadın topluluğuna düştük, tabiî bu bizim hoşumuza gitti. Ama, böyle bir topluluktan ayrılmak, sıcak bir günde soğuk bir duş yapmaktan farksızdır. Bir erkeğin bu çeşit anlamsız şeylerle uğraşacak vakti yoktur. Güzel bir İspanyol atasözü, «Erkek dediğin gaddar olmalıdır» der.

Bu sırada Bazarov, arabacı yerinde oturmakta olan mujiğe dönerek:

— Hey ahbap, senin karın var mı? diye sordu.

Köylü suratını ve çipil gözlerini delikanlılardan yana çevirerek:

— Karım mı?.. dedi, var ya. Karısız olur mu hiç?

— Sen karını döver misin?

— Karımı mı?.. Her şey olur. Ama sebepsiz dövmem.

— Çok iyi. O da seni döver mi?

Köylü dizginleri çekti. Her halde içerlemiş olacaktı:

— Ne biçim lâf ediyorsun, beyim, dedi, sen her işin alayındasın!..

— İşitiyor musun Arkadi Nikolayeviç?.. Oysa ki biz ikimiz de dayak yedik. İşte aydın bir insan olmanın sonuçları...

Arkadi zoraki gülümsedi. Bazarov başını başka yana çevirdi ve bütün yol süresince hiç konuşmadı.

Yirmi beş verst Arkadi'ye elli verst kadar uzun göründü. Nihayet, az meyilli bir tepeciğin yamacında, Bazarov ailesinin oturmakta olduğu köy göründü. Onun yanıbaşında, genç bir kayın ağacı koruluğu içinde, damı samandan derebey köşkü ayırdedilmekteydi. Köye girerlerken, ilk köy evinin önünde, başları kalpaklı iki köylü birbirlerine küfrediyorlardı. Biri ötekine:

— Sen koca bir domuzsun, diyordu, her halde bir domuz yavrusundan daha kötü!

Beriki de ona:

— Senin karın da cadının biridir, diye cevap veriyordu.

Bazarov, Arkadi'ye:

— Bu serbest davranışlarından, bu neşeli sözlerinden, babamın köylülerinin pek de baskı altında olmadıklarını anlıyabilirsin, dedi, işte babam da evinin merdivenlerinde göründü. Her halde arabanın çıngırağını duymuş olacak... Evet, ta kendisi. E, zavallı, saçları ne kadar da ağarmış!..

XX

Bazarov, tarantastan sarktı. Arkadi de arkadaşının omuzları üzerinden başını uzattı. Köşkün merdivenlerinde, uzun boylu, saçları dağınık, ince kartal burunlu, zayıf bir adam gördü. Adamın sırtında, düğmeleri iliklenmemiş eski bir askerî ceket, ağzında da uzun bir çubuk vardı. Bacaklarını birbirinden ayırmış bir halde duruyor, gözlerini güneşten kırpıştırıyordu.

Araba durdu. Bazarov'un babası, parmakları ara-

sında zıplatmakla beraber, çubuğunu içmekte devam ederek:

— Nihayet geldin, dedi, haydi in, aşağı in de seninle şöyle bir kucaklaşalım!

İhtiyar adam oğlunu kucakladı. Bu sırada, titrek bir kadın sesi duyuldu:

— Yenuşa, Yenuşa! (*).

Evin kapısı açıldı. Eşikte, kısa boylu, yuvarlak, yaşlı bir kadın göründü. Başında beyaz bir başlık, sırtında da alacalı bir blûz vardı. Kadıncağız derin bir ah çekti, sallandı, Bazarov onu tutmamış olsaydı muhakkak yere yuvarlanacaktı. İhtiyar kadının şişman kolları birdenbire Bazarov'un boynuna dolandı. Başı delikanlının göğsüne yaslandı. Bir an için her şey sustu. Yalnız ihtiyar kadının kesik kesik hıçkırıkları duyuluyordu.

İhtiyar Bazarov derin derin nefes alıyor, gözlerini eskisinden çok kırpıştırıyordu. Adamcağız, tarantasta hareketsiz bir halde durmakta olan Arkadi ile bakıştıktan sonra:

— Yeter, yeter artık Arişa (**), dedi, sus. Böyle şeylere ne gerek var, rica ederim, sus.

Bu sırada, arabacı yerinde oturmakta olan mujik bile yüzünü başka yana çevirmişti. İhtiyar kadın hıçkırıklı bir sesle:

— Ah Vasili İvanyiç, dedi, Yenuşenka'cığımı, sevgili güvercinimi görmiyeli ne kadar oldu.

İhtiyar kadın, kollarını oğlunun boynundan çözmeden, göz yaşlariyle ıslanmış şefkat dolu heyecanlı yüzünü ondan ayırdı. Bir çeşit ihtiyar ve gülen gözlerle ona

---

(*) Yenuşa, ya da Yenuşenka, Yevgeni adının küçültülmüş halidir.

(**) Arişa, Arina adının küçültülmüş halidir. **H. Â. Ediz**

baktıktan sonra tekrar göğsüne kapandı. Vasili İvanyiç:

— Bütün bunlar, hiç şüphe yok ki, olağan şeylerdir, dedi, iyisi mi eve girelim. Bak, Yevgeni ile birlikte, bir de misafir geldi.

İhtiyar Bazarov bunları söyledikten sonra, Arkadi'ye koştu. Askerce ve hafifçe ayaklarını birbirine vurarak delikanlıyı selâmladıktan sonra:

— Affınızı rica ederim, kadınlık zaafını tabiî anlarsınız, dedi, sonra ne de olsa ana yüreği...

Oysa ki kendisinin de dudakları, kaşları oynuyor, çenesi titriyordu. Soğukkanlılığını kaybetmemeye, neredeyse ilgisiz görünmeye çalıştığı açıkça fark ediliyordu. Arkadi, eğildi. Bazarov:

— Sahi anneciğim, haydi artık içeri girelim, dedi ve kendini kapıp koyuveren ihtiyar kadını içeri götürdü, rahat bir koltuğa yerleştirdikten sonra kaşla göz arasında babasiyle bir defa daha kucaklaştı ve Arkadi'yi ona tanıştırdı.

Vasili İvanoviç, Arkadi'ye dönerek:

— Tanıştığımıza candan sevindim, dedi, yalnız, artık, kusurumuza bakmayın. Bizim burada her şey sade ve portatiftir. Arina Vlasyevna, rica ederim kendini topla!.. Bu kadar da yüreksizlik olur mu ya?.. Sayın misafirimiz sonra seni ayıplar!..

İhtiyar kadın göz yaşları arasında:

— Ah yarabbi, misafirimizin adını, baba adını henüz öğrenmek şerefini elde edemedim, dedi.

Vasili İvanoviç, viddî bir eda ile ve yavaşça karısının kulağına fısıldadı:

— Arkadi Nikolayeviç.

İhtiyar kadın burnunu sildi. Başını kâh sağa, kâh sola eğerek, dikkatle ilkin bir gözünü, sonra da öteki-

sini kuruladı. En sonunda da Arkadi'ye şunları söyleyebildi:

— Kabalığımı bağışlayın; oğlumu bir sefer daha görmeden öleceğimden korkuyordum.

Vasili İvanoviç lâfa karıştı:

— İşte onu tekrar gördünüz, madam, dedi ve kapının arasından ürkek ürkek bakmakta olan yalınayak, koyu kırmızı basma entarili on üç yaşlarındaki bir kıza dönerek:

— Tanyüşka, dedi hanımına bir bardak su getir. Ama tepsiye koymayı unutma, anlıyor musun?..

Sonra delikanlılara dönerek, eski usul bir nezaketle:

— Baylar, dedi, sizleri de bu emekli askerin odasına davet etmeme izin verin!

Arina Vlasyevna, oğluna bakarak:

— Yenuşenka, diye inledi, seni hiç olmazsa bir sefer daha kucaklıyayım, bak, ne kadar da güzel bir delikanlı olmuşsun!

Bazarov annesine eğildi. Vasili İvanoviç:

— Güzel olmasına güzel değil ama, tam bir erkek olmuş, dedi, Fransızların dediği gibi tam bir homme fait. Arina Vlasyevna, umarım ki, artık annelik yüreğini biraz olsun doyurdun, şimdi de sevgili misafirlerimizi doyurmaya çalış. Çünkü sen de bilirsin ki bülbülün karnı lâfla doymaz.

İhtiyar anne ayağa kalktı:

— Şimdi sofrayı kurdururum Vasili İvanyiç, dedi, semaveri hazırlatmak için de kendim mutfağa gidiyorum. Şimdi, çabucak her şeyi hazırlatırım, her şeyi... Oğlumu görmiyeli, onu yedirip içirmiyeli üç yıl oluyor, kolay mı?

— Haydi bakalım, kadınım, kollarını sıva, utandırma kendini!.. Sizden de, baylar, benimle gelmenizi rica

ederim. Bak Yevgeni, Timofeyiç de sana saygılarını sunmaya geldi. O da, ihtiyar çomar da her halde sevinmiştir! Sen de sevindin değil mi, ihtiyar çomar? Baylar, arkamdan gelmenizi rica ederim.

Vasili İvanoviç, terliklerini yerlerde sürüyerek, hızlı hızlı önden yürümeye başladı.

*
**

Vasili İvanoviç Bazarov'un bütün evi, altı küçük odadan meydana gelmişti. Bunlardan, misafirlerini çağırdığı oda, çalışma odası adını taşıyordu. Eski tozlarla kararmış, âdeta isli bir hal almış birtakım kâğıtların yığılı bulunduğu kalın ayaklı bir masa, iki pencere arasındaki yeri tamamiyle kaplamıştı. Duvarlarda Türk silâhları, nagaykalar (*), bir kılıç, iki büyük harita, anatomi levhaları, Hufeland'ın (**) bir portresi, siyah çerçeve içinde, saçlardan örülmüş bir marka; camlatılmış bir diploma asılıydı. Karelya kayın ağacından yapılmış iki büyük dolabın arasında, yer yer yüzü yırtılmış, bazı yerleri çökmüş maroken bir kanape duruyordu. Raflarda karmakarışık bir halde kitaplar, küçük kutular, içleri doldurulmuş kuşlar, şişeler, kavanozlar göze çarpıyordu. Bir köşede bozuk bir elektrik makinası görülüyordu. Vasili İvanoviç:

— Sevgili misafirimiz, burada âdeta açık bir ordugâhta imişiz gibi yaşadığımızı az önce size söylemiştim, diye başladı.

Bazarov, babasının sözünü keserek:

(*) Nagayka, vaktiyle Rusya'da, köleleri dövmek için derebeylerinin kullandıkları, ucunda madeni yuvarlaklar bulunan bir kırbaçtır.

(**) Hufenland (1762-1836), «İnsan Hayatını Uzatma» eseriyle tanınmış bir Alman doktoru. **H. Â. Ediz**

— Özür dilemeyi bırak şimdi, dedi, Arkadi Kirsanov, bizim bir **Crésüs** (*) olmadığımızı, evimizin bir saraya benzemediğini pekâlâ bilir. Ona hangi odayı vereceğiz?.. Şimdi mesele budur.

— İnsaf et Yevgeni; evin ek bölümünde çok güzel bir odam var. Arkadaşın orada rahat eder.

— Demek şimdi senin bir de ek dairen var?

Timofeyiç söze karışarak:

— Tabiî efendimiz, banyonun olduğu yerde...

Vasili İvanoviç açıkladı:

— Yani banyonun yanında... Şimdi yaz. Ben şimdi oraya gider, gereken emirleri veririm. Sen de Timofeyiç, misafirin eşyalarını götürsen... Benim çalışma odamı da sana veriyorum, Yevgeni... **Suum cuique** (**).

Vasili İvanoviç odadan çıkar çıkmaz, Bazarov:

— Hoppala! diye söylendi, çok tuhaf bir adam, ama çok iyi adam. Tıpkı senin baban gibi acayip, ama onun bir başka türlüsü... Yalnız çok geveze...

Arkadi:

— Galiba annen de çok iyi bir kadın, dedi.

— Çok sâf bir kadındır. Göreceksin bize nasıl bir yemek hazırlıyacak!..

Elinde Bazarov'un bavulu ile içeri giren Timofeyiç:

— Bugün sizi beklemiyorlardı efendiciğim, dedi, sığır eti de getirmediler.

— Sığır eti olmasa da olur. Yoksa, yargı da yok. Fakirlik ayıp değil!

Arkadi birdenbire sordu:

— Babanın çiftliğinde kaç can var?

(*) **Crésus** zenginliğiyle ün almış Lidya hükümdarı.

(**) Aslında Lâtincedir, «herkese kendisininki» anlamına gelir.

H. Â. Ediz

— Çiftlik babamın değil, annemindir. Yanılmıyorsam on beş can.

Timofeyiç, canı sıkılarak düzeltti:

— Hepsi yirmi iki can.

Bir terlik sesi duyuldu, Vasili İvanoviç tekrar göründü. Sevinçli bir yüzle:

— Birkaç dakika sonra odanız, sizi kabul etmeye hazır bir durumda olacak, Arkadi... Nikolayeviç?.. Yanılmıyorsam adınız böyleydi, değil mi efendim?

Vasili İvanoviç, kendisiyle beraber içeri giren saçları kısa kesilmiş, sırtında, dirsekleri yırtık mavi bir mintan, ayağında da başkasının çizmeleri bulunan bir çocuğu göstererek:

— İşte sizin hizmetçiniz, diye ilâve etti, adı Fiyodka'dır. Oğlumun yasak etmesine rağmen yine de tekrarlıyorum, artık bizim kusurumuza bakmayın!.. Bu çocuk çubuk doldurmasını da bilir... Her halde siz çubuk da içersiniz, değil mi?

— Ben daha çok puro içiyorum.

— Çok iyi ediyorsunuz!.. Ben de puroyu tercih ederim. Ama, bu ücra yerlerde puro bulmak çok zor.

Bazarov, yine babasının sözünü keserek:

— Bırak şu halinden şikâyet etmeyi canım, dedi, iyisi mi şu köşeye otur da yüzünü görelim.

Vasili İvanoviç güldü ve oturdu. Yüzce oğluna çok benziyordu. Yalnız alnı daha alçak ve daha dar, ağzı biraz daha büyükçe idi. Durmadan kımıldanıyor, elbisesinin koltuk altları sıkıyormuş gibi boyuna omuzlarını kaldırıp indiriyor, gözlerini kırpıştırıyor, öksürüyor, parmaklarını oynatıyordu. Oysa ki oğlunun göze çarpan yanı, ilgisizce hareketsizliği idi.

Vasili İvanoviç tekrarladı:

— Halinden şikâyet etmek!.. Bak biz nasıl ücra bir yerde yaşıyoruz diye misafirimizi kendimize acındırmak

istediğimi sanma Yevgeni!.. Tam tersine, bence, düşünen bir kişi için ücra yer yoktur. Ben, elden geldiği kadar —alışılmış deyimiyle— küflenmemeye, günümüzden geri kalmamaya çalışıyorum.

Vasili İvanoviç, Arkadi'nin odasını hazırlatmaya gittiği sırada yanına aldığı yeni, sarı ipekli mendilini cebinden çıkardı ve havada sallıyarak sözlerine devam etti:

— Topraklarımın yarısından çoğunu köylülerime kiralamakla uğradığım oldukça önemli maddî zararları söz konusu bile etmiyorum. Ben bunu yapmayı bir ödev saydım. Öteki toprak sahipleri böyle şeyleri hatırlarına bile getirmedikleri halde ben mantığın gereğini yapmış oldum. Ben bilmeden, kültürden söz ediyorum.

Yevgeni Bazarov:

— Bak burada 1855 yılına ait bir **«Sağlık Dostu»** dergisi görüyorum.

Vasili İvanoviç acele acele cevap verdi:

— Bunu bana eski bir arkadaşım gönderiyor.

Vasili İvanoviç daha çok Arkadi'ye bakarak ve dolabın üstünde duran, numaralı karelere ayrılmış alçıdan bir kafatasını göstererek ilâve etti:

— Biz biraz **Phrénologie**'den (*) anlarız. Schönlein'leri, Rademacher'leri de duymuşluğumuz vardır.

Yevgeni Bazarov:

— *** ilinde hâlâ Rademacher'e inanıyorlar mı? diye sordu.

Vasili İvanoviç öksürdü:

— İlde... Tabiî, baylar siz daha iyi bilirsiniz!.. Biz size nasıl erişebiliriz?.. Bizler nöbeti sizlere devrettik...

(*) **Phrénologie**, kafa biçimine göre insan karakterini ve zekâsını belirten bir bilim dalıdır. Gall tarafından kurulmuş, saçmalığı anlaşılarak bırakılmıştır. **H. Â. Ediz**

Benim zamanımda da bir humoralist Hoffman, ya da vitalisme'iyle bir Braun çok gülünç görünürlerdi. Oysa ki bunlar da zamanında büyük yankılar yapmış kişilerdir. Belki bugün bir yenisi çıkıp Rademacher'in yerini tutmuş olabilir... İhtimal ki siz de bu yeni bilgine tapıyorsunuzdur. Ama, yirmi yıl sonra, belki bunu da gülünç bulacaklardır.

Yevgeni Bazarov babasına cevap vererek :

— Avunman için söylüyorum, şimdi biz genel olarak doktorlukla alay ediyoruz, kimseye de tapmıyoruz.

— Bu nasıl olur?.. Sen doktor olmak istemiyor musun?

— İstiyorum, ama biri ötekine engel değil ki...

Vasili İvanoviç, içinde henüz biraz ateş bulunan çubuğunu orta parmağiyle bastırarak:

— Olabilir, dedi, belki... Tartışacak değilim, eninde sonunda ben neyim ki?.. Emekli bir cerrah. **Volatu** (*). Şimdi de ziraatçi olduk. (Arkadi'ye dönerek) Büyük babanızın tugayında hizmet ettim. Evet, evet, hayatımda çok şeyler gördüm, geçirdim. Hangi sosyetelerde bulunmadım, kimlerle karşılaşmadım!.. Şu karşınızda gördüğünüz ben yok mu, Prens Vitgenştayn'ların, Jukovski'lerin nabzını saymış bir adamım... Hey gidi günler hey!.. Güney ordusunda 14 Aralık olayına (**) katılanları (Vasili İvanoviç mânalı mânalı dudaklarını büzdü) avucumun içi gibi bilirim, ama ben, beni ilgilendirmiyen işlere burnumu sokmazdım. Elimde neşter, kendi işime bakardım. Sizin dedeniz saygıdeğer bir adamdı. Gerçek bir askerdi.

(*) Fransızca «voilà tout» sözlerinden alınmadır. «Hepsi bu kadar» anlamına gelir.

(**) 1825 yılı 14 Aralığında olan ve «Dekabrist isyanı» adını alan olay anlatılmak istenmektedir. **H. Â. Ediz**

Bazarov, tembel tembel:

— Amə, kabul et ki, halis meşe odunuydu, dedi.

— Ah Yevgeni, nasıl da böyle söylüyorsun?.. Biraz insaflı ol... Gerçi General Kirsanov pek de öyle...

Bazarov babasının sözünü keserek:

— Bırak onu canım... Buraya gelirken senin kayın ağacı koruluğunun büyümüş olduğunu gördüm, çok sevindim.

Vasili İvanoviç canlandı.

— Şimdi bir de bahçemi gör!.. Her ağacını kendi elimle diktim. Her çeşit meyva ağaçları, çilekler, doktorlukla ilgili bitkiler var. Siz ne derseniz deyiniz, delikanlılar, ihtiyar Paracelse büyük bir gerçek söylemiştir: **In herbis, verbis, et lapidibus** (*). Benim artık doktorluk yapmadığımı biliyorsun!.. Ama yine de haftada bir iki sefer eski mesleğimle uğraşman gerekiyor. Öteki beriki bana akıl danışmaya geliyor. Herifleri kovamazsın ya!.. Bazan da fakir fıkara benden yardım istemeye gelir. Zaten buralarda hiç doktor yok. Düşün ki, bura komşularından emekli bir binbaşı da doktorluk yapıyor. Onun doktorluk okuyup okumadığını soruşturdum. Bana: «Hayır, dediler, doktorluk filân okumadı; bu işi daha çok insanseverliğinden yapıyor» dediler. Ha! Ha! Ha!.. İnsanseverliğinden!.. Ha, ha!.. Ama ne insanseverlik!.. Ha, ha, ha!..

Bazarov sert bir tonla:

— Fiodka, dedi, bana bir çubuk doldur.

Vasili İvanoviç, âdeta üzgün bir eda ile sözüne devam etti:

— Bu yanlarda bir gün hastanın birine bir doktor

(*) Aslında Lâtince yazılmıştır: «Otlarla, sözlerle ve taşlarla» anlamına gelir. — **H. Â. Ediz.**

getirmişler. Meğer hasta çoktan **ad potres** (*). Hizmetçi doktoru içeri sokmak istememiş: «Artık sana ihtiyacımız kalmadı» demiş. Bunu beklemiyen doktor şaşırıp kalmış ve sormuş: «Beyefendi ölmeden önce hıçkırdı mı?». Hizmetçi: «Evet, hıçkırdılar» demiş. «Çok mu hıçkırdı?». «Çok!». «Ya, çok iyi öyleyse!». Doktor bunu söyledikten sonra geri dönmüş... Hah, hah, ha!

Gülen yalnız ihtiyar Bazarov oldu. Arkadi gülümsedi. Genç Bazarov ise yalnız çubuğundan bir nefes çekmekle yetindi. Aralarındaki konuşma, böylece bir saat kadar sürdü. Bu arada Arkadi odasını gidip gördü. Burası banyonun antresini teşkil ediyordu. Ama çok temiz ve rahat bir yerdi. Nihayet Tanyüşka gelip yemeğin hazır olduğunu haber verdi.

İlk kalkan Vasili İvanoviç oldu.

— Gidelim baylar, dedi; canınızı sıktıysam beni bağışlamanızı rica ederim. Arina Vlasyevna'nın sizi daha iyi tatmin edeceğini umarım.

⁂

Öğle yemeği, acele hazırlanmış olmasına rağmen, hem iyi, hem de boldu. Yalnız şarap biraz bozukçaydı. Timofeyiç'in, şehirdeki bildik bir tüccardan satın aldığı siyahımtırak Kseres şarabı, bakır veya reçine çalıyordu. Sinekler de ayrıca insanı rahatsız ediyordu. Başka zamanlarda çiftlik halkından bir çocuk, elindeki büyük ve yeşil bir dalla bunları kovardı. Ama Vasili İvanoviç genç kuşaktan çekindiği için bu sefer çocuğu savmıştı. Arina Vlasyevna kendine çekidüzen vermeye de vakit bulmuştu. Başına ipek kordeleli yüksek bir başlık giy-

(*) Aslında Latince yazılmıştır: «Dedelerine kavuşmuş» yani ölmüş anlamına gelir. **H. Â. Ediz**

miş, omuzlarına mavi renkli, dallı bir şal örtmüştü. Yenuşa'sını görür görmez yine ağlamaya başladı. Ama bu sefer kocasının onu susturması gerekmedi. Şalına damlamaması için, göz yaşlarını çabucak kendisi kuruladı. Yemek yiyen yalnız gençlerdi. Evin sahipleri öğle yemeklerini çoktan yemişlerdi. Yemekte Fiodka hizmet ediyordu. Görünüşe göre çizmeleri ona bir hayli ağırlık veriyordu. Erkek yüzlü, tek gözlü, Anfisuşka adlı bir kadın da ona yardım ediyordu. Anfisuşka evin içinde vekilharçlık, çamaşırcılık eder, kümes hayvanlarına bakardı. Vasili İvanoviç, yemek devam ettiği sürece odanın içinde bir aşağı bir yukarı gezindi durdu. Mutlu, hattâ keyifli bir yüzle, Üçüncü Napoléon'un güttüğü politikanın kendisinde uyandırdığı ciddî kaygılardan, İtalyan meselesinin karışıklığından söz etti. Arina Vlasyevna, Arkadi'nin farkında bile değildi, ona ikram etmiyordu. Yanaklarında ve kaşları üstündeki benleri kiraz gibi kırmızı ve şişkin dudakları, yumruğuna dayadığı değirmi yüzüne sâf bir görünüş veriyordu. Kadıncağız gözlerini oğlundan ayırmıyor, boyuna içini çekiyordu. Oğlunun burada kaç gün kalacağını çok merak ediyor, ama sormaya da cesaret edemiyordu. Ya, «İki gün kalacağım» deyiverirse diye düşünüyor, kalbi duracak gibi oluyordu. Kızartma bittikten sonra Vasili İvanoviç bir aralık gözden kayboldu ve elinde yarım şişe şampanya olduğu halde geri döndü:

— Biz her ne kadar ücra bir yerde yaşıyorsak da, işte böyle sevinçli günlerimizde kendimizi neşelendirecek şeylerimiz de var! diye bağırdı.

İhtiyar Bazarov üç bardakla bir kadehe şampanya doldurdu. «Son derece değerli misafirlerin sağlığına» diyerek bardağı askerce bir eda ile, bir çırpıda boşalttı. Arina Vlasyevna'yı da, kadehteki şampanyayı son damlasına kadar içmeye zorladı. Sıra reçele geldiği zaman,

tatlıyı hiç sevmiyen Arkadi, yeni yapılmış dört çeşit reçelden birer parça tatmayı bir borç bildi. Bazarov ise reçellere el bile sürmedi, hemen bir puro tellendirdi. Tatlıdan sonra sofraya çay, krema ve çörekler geldi. Daha sonra Vasili İvanoviç, akşam güzelliğinin zevkini tattırmak için misafirlerini bahçeye götürdü. Bir kanapenin yanından geçerken Arkadi'nin kulağına: «Bu yerde, güneşin batışını seyrederek felsefe yapmayı çok severim, dedi, bence, köşesine çekilen bir adama yaraşan da budur. Biraz ileride, Horas'ın sevdiği ağaçlardan birkaç tane yetiştirdim».

Bu sözleri işiten Bazarov sordu:

— Neymiş bu ağaçlar?

— Akasya... Nasıl oluyor da sen...

Bazarov esnemeye başladı. Vasili İvanoviç:

— Yolcuların kendilerini Morphée'nin (*) kollarına bırakmaları zamanı geldi sanırım, dedi.

Bazarov:

— Yani uyku zamanı geldi, diye ilâve etti; doğru bir düşünce. Gerçekten de uyku zamanı geldi.

Bazarov annesiyle vedalaşırken onu alnından öptü. İhtiyar kadın da oğlunu kucakladı, gizlice arkasından üç sefer istavroz çıkararak onu kutsadı.

Vasili İvanoviç, Arkadi'yi odasına götürdü. Ona, «Sizin mutlu yaşınızdayken benim de tattığım güzel bir dinlenme» dileğinde bulundu.

Arkadi gerçekten de banyo antresinde çok güzel bir uyku çekti. Oda nane kokuyordu. İki cırcır böceği, sobanın arkasındaki bir delikte, ninni söyler gibi ötüp durdular. Vasili İvanoviç, Arkadi'nin yanından kendi çalışma odasına gitti. Orada oğlunun ayak ucuna, ka-

(*) **Morphée**, Yunan mitolojisinde uyku tanrısı. — **H. Â. Ediz**

nepenin bir köşesine ilişti, onunla çene çalmaya hazırlandı. Bazarov ise, uyumak istediğini söyliyerek babasını hemen savdı. Oysa ki delikanlının sabaha kadar gözüne uyku girmedi. Gözlerini kocaman kocaman açarak, öfkeli öfkeli hep karanlığa baktı. Gözlerinde canlanan şeyler çocukluk anıları değildi. Zaten son acı anılardan da henüz kurtulamamıştı.

Arina Vlasyevna, ilkin bütün yüreğiyle dua etti. Sonra Anfisuşka ile uzun uzun konuştu. Anfisuşka, biricik gözünü ona dikmiş olduğu halde hanımının önünde mıhlanmış gibi duruyor ve esrarlı bir fısıltı ile Yevgeni Vasilyiç üzerine olan görüş ve düşüncelerini hanımına anlatıyordu. Sevinç, şarap ve sigara dumanı Arina Vlasyevna'nın başını tamamiyle döndürmüştü. Kocası onunla konuşmak istedi, ama kadında konuşacak hal olmadığını görünce elini sallıyarak vazgeçti.

*
**

Arina Vlasyevna, Rusya'nın su katılmamış eski zaman soylularındandı; iki yüz yıl önce, eski Moskova devrinde yaşaması gereken bir kadındı. Çok sofu, çok duygulu bir kadın olan Arina Vlasyevna, her türlü kehanete, fala, büyüye, rüyalara inanırdı. Meczuplara, ev perilerine, orman cinlerine, kötü raslantılara, nazara, kocakarı ilâçlarına, perşembe tuzuna, kıyamet gününün yakın olduğuna, İsa'nın doğum günü yortusunda, akşam duası sırasında mumlar sönmezse, kara buğday ürününün iyi olacağına, insan gözü görürse mantarın artık büyümiyeceğine, şeytanın sulak yerleri sevdiğine, her Yahudinin göğsünde kanlı bir leke bulunduğuna da inanırdı. Farelerden, kara yılanlardan, kurbağalardan, kargalardan, sülükten, yıldırımdan, soğuk sudan, hava akımından, beygirlerden, keçilerden, kızıl saçlı insan-

lardan, kara kedilerden korkardı. Cırcır böcekleriyle köpekleri uğursuz yaratık sayardı. Dana eti, güvercin eti, istakoz, peynir, kuşkonmaz, yerelması, tavşan eti yemezdi. Karpuzu da, kesildiği zaman, Yahya Peygamberin kesikbaşını hatırlattığı için yemezdi. Tiksinmeden istridyeden de söz edemezdi. Yemesini çok sevdiği halde perhize çok önem verirdi. Günde on saat uyumaya alıştığı halde, Vasili İvanoviç'in başı ağrıdığı zamanlar, sabaha kadar gözünü kapamazdı. **«Aleksis veya Ormandaki Kulübe»** adlı kitaptan başka hiçbir şey okumamıştı. Yılda bir, bilemedin iki mektuptan çok yazmazdı. Ev işlerinden meyva ve sebze kurutmasını, reçel yapmasını çok iyi bildiği halde, elini hiçbir şeye sürmez, genel olarak yerinden kımıldamayı sevmezdi.

Arina Vlasyevna, çok iyi yürekli, kendine göre akıllı bir kadındı. Dünyada emir vermek hakları olan birtakım efendilerin ve bu emirlere boyun eğmeleri gereken sıradan bir halk yığınının bulunduğunu bilirdi. İşte bundan ötürü, kendisine yapılan dalkavuklukları, yerlere kadar eğilerek yapılan selâmlamaları hoş görürdü. Bununla beraber yanındaki adamlara şefkat gösterir ve iyi davranırdı. Hiçbir dilenciyi boş elle çevirmez, kimseyi çekiştirmezdi. Gençliğinde çok güzelmiş. Piyano çalmasını bilir, biraz da Fransızca konuşurmuş. Ama, istemiyerek evlendiği kocasiyle, yıllarca yaptığı geziler sonunda şişmanlamış, müziği ve Fransızcayı unutmuştu. Oğlunu sever, ama ondan çok korkardı. Çiftliğin idaresini Vasili İvanoviç'e bırakmıştı, kendisi hiçbir şeye karışmazdı. İhtiyar kocası, yapılacağı söylenen reformdan ve kendi plânlarından söz ettikçe içini çeker, mendiliyle yelpazelenir, korkusundan kaşlarını boyuna yukarı kaldırırdı. Arina Vlasyevna kuruntulu bir kadındı. Hep, büyük bir felâketin geleceğinden korkardı. Acıklı bir şeyler hatırlar hatırlamaz hemen

ağlamaya başlardı. Bu çeşit kadınlar artık kayboluyor. Buna sevinmek gerekip gerekmediğini Allah bilir.

XXI

Arkadi yataktan kalkar kalkmaz pencereyi açtı. Gözüne çarpan ilk şey Vasili İvanoviç oldu. Bir Buhara hırkası giymiş, beline de kuşak yerine bir mendil bağlamış olan ihtiyar doktor, bahçede toprak kazıyordu. Genç misafirini görünce, elindeki küreğe dayanarak seslendi:

— Hayırlı sabahlar olsun efendim. Geceyi nasıl geçirdiniz?

— Çok güzel.

— İşte gördüğünüz gibi ben de burada bir çeşit Cincinatus'um(*). Sonbahar turpları için ocak hazırlıyorum. Şimdi öyle bir zamanda yaşıyoruz ki —buna da şükürler olsun— herkes yiyeceğini kendi eliyle sağlamak zorundadır. Başkalarına bel bağlamanın yeri yok, kendin çalışacaksın!.. Bu duruma göre de **Jean-Jacques Rousseau** haklıymış, yarım saat önce siz beni büsbütün başka bir durumda görecektiniz!.. Karın ağrısından şikâyetçi olan hasta bir köylü karısı geldi. Kendi deyimince buruntusu varmış. Biz buna dizanteri diyoruz. Ben de ona afyon ruhu içirdim. Bir başka kadının da dişini çektim. Eterle uyuşturmak istedim, razı olmadı. Tabiî bütün bunları ben **gratis**(**), yani amatör olarak yapıyorum. Benim bu davranışımda şaşılaeak hiçbir şey yok. Çünkü ben halktan bir adamım,

---

(*) Sade yaşayışiyle ün almış Roma diktatörü.

(**) Aslı Lâtincedir. «Bedava» anlamına gelir.

H. Â. Ediz

hemo novus(*). Sevgili karım gibi soylu değilim. Çaydan önce temiz bir sabah havası almak için buraya, gölgeye gelmez misiniz?

Arkadi, ihtiyarın yanına gitti. Vasili İvanoviç elini, askerce başındaki yağlı takkeye götürerek:

— Bir sefer daha hoş geldiniz, dedi, sizin lükse, rahata alışkın olduğunuzu biliyorum. Ama, bazan dünya büyükleri de, kısa bir süre için bir kulübenin çatısı altında oturmaktan yüksünmezler.

Arkadi:

— İnsaf ediniz, efendim, dedi, nasıl olur da ben dünya büyüklerinden olabilirim?.. Sonra ben lükse de alışkın değilim.

Vasili İvanoviç, büyük bir nezaketle kırılıp dökülerek itiraz etti:

— Müsaade buyurunuz, müsaade buyurunuz efendim. Ben her ne kadar şimdi bir köşeye çekildiysem de, görmüş geçirmiş bir adamım. Ben kuşu uçuşundan tanırım. Kendime göre ben de bir psikologum, bir fizyonomist'im. Bende bu özellik olmasaydı, korkmadan iddia edebilirim ki, çoktan mahvolup giderdim. Beni, bu zavallı adamcağızı süpürüp giderlerdi. Kompliman yapmış olmak için söylemiyorum. Ama, sizinle oğlum arasındaki dostluk beni candan sevindiriyor. Şimdi onunla görüştüm: Her halde sizin de bildiğiniz alışkanlığına uyarak, çok erken kalktı, civarda dolaşmaya gitti. Merakımı bağışlayın, Yevgeni'm ile çoktan mı tanışıyorsunuz?

— Bu kıştan beri.

— Çok güzel... Size bir soru daha sormama izin veriniz. Ama otursak daha iyi olmaz mı?.. Size bir ba-

(*) Aslı Latincedir. «Yeni adam» anlamına gelir.

ba olarak, bütün samimiliğimle soruyorum: Yevgeni'm hakkında ne düşünüyorsunuz?

Arkadi büyük bir canlılıkla cevap verdi:

— Oğlunuz, şimdiye kadar rastladığım insanların en eşi görülmemişlerinden biridir.

Vasili İvanoviç'in gözleri birdenbire büyüdü. Yanakları hafifçe kızardı. Tutmakta olduğu kürek elinden kurtuldu:

— Demek, sizin düşüncenize göre... diye başladı.

Arkadi:

— Oğlunuzun parlak bir geleceği olduğuna, onun adınızı yükselteceğine inancım var, diye tamamladı, onunla daha ilk görüştüğüm gün bu inanca gelmiştim.

Vasili İvanoviç, âdeta zorlukla:

— Nasıl... Bu nasıl olmuştu? diye kekeledi.

Kalın dudaklarında sevinçli bir gülümseme belirdi ve uzun bir süre kaybolmadı.

— Onunla nasıl karşılaştığımızı mı öğrenmek istiyorsunuz?

— Evet... Hem genel olarak...

Arkadi, Odintsova ile mazurka dansı ettiği akşamki konuşmalarından daha büyük bir sıcaklık ve coşkunlukla Bazarov üzerine konuşmaya ve onu anlatmaya koyuldu.

Vasili İvanoviç, Arkadi'nin anlattıklarını dinledi, dinledi, burnunu sildi, mendilini avucu arasında sıkıştırdı, öksürdü, saçlarını karıştırdı. Nihayet dayanamıyarak Arkadi'ye doğru eğildi, onu omuzundan öptü. Gülümsemesini elden bırakmıyarak:

— Beni çok mutlu ettiniz, dedi, size şunu söyliyeyim ki, ben oğlumu, taparcasına seviyorum. Eşimin, oğlum hakkındaki düşüncelerinden söz bile etmeye gerek görmüyorum. Çünkü eninde sonunda o bir annedir. Ama ben oğlumun yanında duygularımı açığa vurmak-

tan korkuyorum. Çünkü o böyle şeyleri sevmiyor. O, duyguların açığa vurulmasının düşmanıdır. Karakterinin bu katılığından ötürü birçokları onu kınıyorlar, bunu duygusuzluğun, kendini beğenmişliğin bir belirtisi olarak görüyorlar. Ama oğlum gibi insanları, alışılmış ölçülerle ölçmenin doğru olmıyacağını sanıyorum, öyle değil mi? Onun yerinde bir başkası olsaydı, ailesinden habire para çekmeye çalışırdı. Oysa ki Yevgeni, inanır mısınız, bizden, gereksiz bir kopek bile almamıştır.

Arkadi:

— Yevgeni, kişisel çıkarını düşünmiyen namuslu bir insandır, dedi.

— Evet, özellikle kişisel çıkarını düşünmiyen bir insan. Bense, Arkadi Nikolayeviç, sadece ona tapmakla kalmıyorum, üstelik, onunla göğsüm kabarıyor. Benim bütün isteğim şudur: Bir gün onun hayatı yazılırken şu cümleler de konsun: «Bazarov, sıradan bir askerî cerrahın oğludur. Babası oğlunun üstünlüğünü vaktinden önce fark ederek onun eğitimi için gerekli hiçbir masraftan kaçınmadı».

İhtiyarın sesi kesildi.

Arkadi, Vasili İvanoviç'in elini sıktı. İhtiyar doktor, küçük bir aralıktan sonra sordu:

— Ne dersiniz, ileride elde edeceğini söylediğiniz şöhreti, her halde doktorluk alanında sağlamıyacak?

— Tabiî bu alanda değil... Bununla beraber, doktorluk alanında da ileri gelen bilginlerden biri olacaktır.

— Şu halde, Arkadi Nikolayeviç, o, hangi alanda ün alacak dersiniz?

— Bunu şimdiden kestirmek güçtür. Ama, onun ünlü bir kişi olacağı muhakkaktır.

İhtiyar:

— Evet, ünlü bir kişi olacak, diye tekrarladı ve düşünceye daldı.

Elinde kocaman bir tabak olgun ahududu ile yanlarından geçmekte olan Anfisuşka:

— Arina Vlasyevna, sizi çaya çağırmamı emrettiler, dedi.

Vasili İvanoviç kendine geldi:

— Ahududu ile birlikte soğuk krema da var mı?

— Evet efendimiz, var.

— Dikkat et, soğuk olsun ha!.. Arkadi Nikolayeviç, teklife gerek yok, çok alın!.. Yevgeni nerede kaldı acaba?

Arkadi'nin odasından Bazarov'un sesi duyuldu:

— Ben buradayım...

Vasili İvanoviç hızla başını çevirdi:

— Vay, demek arkadaşını ziyaret etmek istedin; ama geç kaldın amice(*). Epey zamandır biz burada onunla çene çalıyoruz. Şimdi çay içmeye gitmemiz gerekiyor, annen bizi çağırıyor. Hazır aklıma gelmişken söyliyeyim: Seninle biraz konuşmam gerek.

— Ne üzerine?

— Burada ikterden rahatsız bir köylü var.

— Yani sarılıktan...

— Evet, kronik ve inatçı bir ikter. Ona kantaryon ve ayrık otu tavsiye ettim. Havuç yemesini, soda içmesini söyledim. Ama bütün bunlar palliyatif tedbirlerdir. Daha kesin bazı çarelere baş vurmak gerek. Gerçi sen doktorlukla alay ediyorsun ama, bu alanda bana bazı faydalı öğütler verebilirsin!.. Neyse bunu sonra konuşuruz, şimdi çay içmeye gidelim.

Vasili İvanoviç, oturmakta olduğu sıradan büyük bir canlılıkla fırladı. **«Şeytan Robert»** (**) operasından :

Şarap, şarap, şarap, kumar ve güzel kadınlar

(*) Aslı Latincedir. «Dostum» anlamına gelir.

(**) Meyerbeer'in 5 perdelik operası. — **H.Â. Ediz**

İşte, işte işte benim biricik sevdiklerim...» parçasını mırıldanmaya başladı. Bazarov pencereden uzaklaşırken:

— Ne canlı adam!.. diye söylendi.

***

Öğle olmuştu. Güneş, gökyüzünü baştan başa kaplıyan beyazımtırak ince bulut perdesi arkasından ortalığı yakıyordu. Her şey susuyordu. Yalnız horozlar, onları dinliyen herkeste tuhaf bir uyku ve can sıkıntısı uyandırarak, köyde canlı canlı ötüşüyorlardı. Bir yerlerde, yüksek bir ağacın doruğunda, genç bir atmacanın ağlamaklı bir sesle uzayıp giden bitmez tükenmez cıvıltısı duyuluyordu. Arkadi ile Bazarov, küçük bir ot yığınının gölgesinde, küçük bir dokunuşla kuru sesler çıkaran, ama henüz yeşilliklerini ve kokularını kaybetmemiş olan birkaç ot demeti üzerine uzanmışlardı. Bazarov:

— Şu akçakavak, bana çocukluğumu hatırlatıyor, dedi, bu ağaç, tuğla harmanından kalma bir çukurun kenarındadır. Ben o zamanlar hem bu ağacın, hem de bu çukurun özel bir tılsımları olduğuna inanıyordum. Bu ağaçla bu çukurun yanında bulundukça hiç sıkılmazdım. Bu sıkılmayışımın, çocukluğumdan ileri geldiğini o zamanlar bir türlü anlamazdım. Ama şimdi artık büyüdüm. Tılsımın da hiçbir etkisi kalmadı.

Arkadi sordu:

— Sen burada topu topu ne kadar kaldın?..

— Üst üste iki yıl. Sonra, arasıra geldiğimiz de olurdu. Biz göçebeler gibi yaşıyorduk. Daha çok şehirlerde kalıyorduk.

— Bu ev yapılalı çok mu oldu?

— Evet, çok oldu, daha dedem, yani annemin babası zamanında yapılmış...

— Deden neciydi senin?

— Ne bileyim ben, şeytan bilir... Galiba önyüzbaşı... Suvorov'un yanında bulunmuş. Boyuna Alplerden geçişlerini anlatırdı. Her halde atıyordu.

— Misafir salonunuzda Suvorov'un bir portresinin asılı olması her halde bununla ilgili olacak. Sizin evliniz gibi küçücük, eski ve sevimli evler benim hoşuma gidiyor. Sonra böyle evlerin kendilerine göre bir de kokuları var.

Bazarov esniyerek:

— Her halde Meryem Ana kandilinin yağı ile sarı yonca kokusu sinmiş olacak... Bu sevimli evlerde öyle sinek var ki... Felâket!

Kısa bir sessizlikten sonra Arkadi sordu:

— Çocukken seni baskı altında tutarlar mıydı?

— Anamın, babamın nasıl olduğunu görüyorsun!.. Hiç de sert insanlar değildirler.

— Yevgeni, sen onları seviyor musun?

— Seviyorum, Arkadi.

— Onlar seni öylesine seviyorlar ki...

Bazarov sustu. Bir süre sonra ellerini başının altına koyarak sordu:

— Biliyor musun ne düşünüyorum?

— Hayır bilmiyorum. Ne düşünüyorsun?

— Anamla babamın şu dünyada isteklerine göre, keyiflerince bir yaşayış sürdürdüklerini düşünüyorum. Babam altmış yaşlarında, didinip duruyor, palyatif çarelerden söz edip duruyor, insanları tedavi ediyor, köylülerine yüksek kalblilik gösteriyor, bir sözle keyfediyor. Annemin de keyfi yerindedir. Bütün günü bin bir çeşit işle, ahlarla vahlarla geçtiği için kendini düşünmeye bile vakit bulamıyor. Bana gelince...

— Sana gelince?..

— Bense düşünüyorum: İşte şuracıkta bir ot yığınının gölgesinde yatıyorum. Kapladığım bu daracık yer, benim bulunmadığım, hiçbir ilişiğim olmıyan yerlere göre öylesine küçük ve önemsiz ki... Sonra, yaşıyacağım zaman parçası da, evvelce içinde olmadığım, ileride de olmıyacağım sonsuzluk anlamına göre öylesine önemsiz bir şey ki... Oysa ki, bu atomda, bu matematik noktada kan dolaşıyor, dimağ çalışıyor, o da bir şeyler istiyor. Bu ne rezalet, bu ne saçmalık!

— İzin ver de bir noktaya dokunayım: Bu söylediğin şeyler genel olarak bütün insanlara uygulanabilir...

Bazarov:

— Sen haklısın, diyerek arkadaşının sözlerini doğruladı; ben onların, yani anamla babamın, işleriyle güçleriyle uğraştıklarını, kendi hiçliklerini düşünerek rahatsız olmadıklarını söylemek istedim. Ya ben... Bense, can sıkıntısı ve öfkeden başka bir şey duymuyorum.

— Öfke mi?.. Bu öfke de neden?

— Neden?.. Nasıl neden?.. Yoksa unuttun mu?..

— Ben her şeyi hatırlıyorum. Ama yine de sana öfkelenme hakkı tanımıyorum. Mutsuzsun, bunu kabul ediyorum, ama...

— Eh, Arkadi Nikolayeviç, görüyorum ki sen de aşkı bütün zamane gençleri gibi anlıyorsun: Tavuğu görünce geh, geh geh diye yanına çağırıyorsun, ama tavuk sana doğru gelmeye başlayınca, tabana kuvvet, kaçıyorsun!.. Oysa ki ben böyle değilim. Neyse, artık bundan söz etmiyelim... Şifasını veremiyeceğimiz bir dertten söz etmek ayıptır.

Bazarov, yan üstü dönerek sözüne devam etti:

— Vay, vay, vay... Aferin şu karıncaya... Yarı ölmüş bir sineği nasıl da götürüyor!.. Götür aslanım, gö-

tür!.. Sineğin direnişine boş ver!.. Bir hayvan olman niteliğiyle bütün acıma duygularını ayaklar altına alabilirsin!.. Sen bizim gibi yumuşak değilsin!..

— Hiç değilse bunu sen söylememelisin, Yevgeni! Sen kendini ne zaman incelttin?

Bazarov başını kaldırdı:

— Ben zaten yalnız bununla övünüyorum. Kendi kendimi hiçbir zaman yumuşatmadım. Hiçbir kadın da beni yumuşatamaz!.. İşte bu kadar. Bundan sonra bu konuda benden hiçbir söz işitmiyeceksin!..

İki arkadaş bir süre sessizce yattılar. Söze başlıyan Bazarov oldu:

— Evet, insanlar tuhaf bir varlık. Şu «babalar»ın sürdükleri yaşayışa, ister uzaktan, ister yakından, ister yandan, nasıl bakarsan bak, insana, bundan iyisi can sağlığı gibi geliyor!.. Ye, iç ve bil ki sürdüğün yaşayış en doğrusu ve en düzgünüdür. Ama hayır, insanı hemen sıkıntı basar. Canımız insanlar arasına karışmak, hattâ onlarla kavga bile etsek, yine onlarla düşüp kalkmak ister.

Arkadi, düşünceli bir eda ile:

— Yaşayışımızı öylesine düzenlemeliyiz ki, onun her anı bir anlam taşısın!..

— Doğru. Anlamı olan her şey, yalan da olsa tatlıdır. Gerçi anlamsız şeylerle de uzlaşılabilir... Ama geçimsizlik, hır gür... İşte bu kötü...

— İnsan kabul etmek istemedikten sonra geçimsizlik, hır gür diye bir şey yoktur.

— Hımm... Sen apaçık bir gerçeğin tersini söylemiş oldun!

— Ne gibi?.. Sen bu sözünle neyi kasdediyorsun?..

— Bak neyi kasdediyorum: Meselâ, «Eğitim yararlıdır» demek, apaçık bir gerçeği söylemek demektir. Ama, «Eğitim zararlıdır» demek, apaçık bir gerçeğin

tam tersini söylemek demektir. Bu, daha şık, daha zarif gibi görünüyorsa da, aslında aynı şeydir.

— Ama gerçek nerede, hangi yanda?

— Nerede?.. Ben de sana bir yankı gibi cevap veriyorum: Nerede?..

— Sen bugün melânkolik bir ruh hali içindesin, Yevgeni!

— Sahi mi?.. Galiba güneş başıma vurdu. Hem böylesine çok ahududu yemek de doğru değil.

Arkadi:

— Şu halde biraz kestirsen fena olmıyacak.

— Galiba da iyi olacak!.. Yalnız ben uyurken yüzüme bakma!.. Çünkü uyurken her insanın yüzü aptal görünür.

— Sana dair ne düşünürlerse düşünsünler sana vızgelmez mi?..

— Sana ne söyliyeceğimi bilmiyorum. Gerçek insan böyle şeylere önem vermemelidir. Gerçek insan kendisi üzerinde düşünülecek bir şeyi olmıyan, sözünün dinlenmesi, ya da kendisinden nefret edilmesi gereken insan demektir.

Arkadi biraz düşündükten sonra:

— Tuhaf şey, dedi, ben kimseden nefret etmiyorum.

— Oysa ki ben, pek çok kişilerden nefret ediyorum. Sen yumuşak bir varlıksın, mahallebi çocuğusun, sen kim, nefret kim! Sen korkuyorsun, kendine az güvenin var...

Arkadi, Bazarov'un sözünü keserek:

— Senin kendine güvenin var mı?.. Kendine çok değer veriyor musun?..

Bazarov sustu. Sonra, tane tane konuşmaya başladı:

— Önümden çekilmiyen, benden kaçmıyan biriyle

karşılaştığım zaman kendi hakkımdaki düşüncelerimi değiştiririm. Nefrete gelince... Meselâ sen bugün bizim muhtar Filip'in evi önünden —gerçekten de beyaz, güzel bir evdir— geçerken: Yurdumuzda son köylünün evi de böyle temiz ve beyaz olduğu zaman Rusya'mız, gelişmenin son kertesine varmış olacak... Hepimiz de buna yardım etmek zorundayız, demiştin!.. Bense, uğrunda böylesine didinmek zorunda kaldığım ve kendisinden en küçük bir teşekkür bile duymıyacağım bu son köylüden —o ister Filip, ister Sidor olsun— nefret ediyorum. Hem onun teşekkürüne de benim ihtiyacım yok. Köylü beyaz kulübede oturacak, benim mezarımda da ısırganlar bitecek... Sonra ne olacak?

— Yeter, Yevgeni!.. Senin bugünkü sözlerini işittikçe bizi prensipsizlikle suçlıyanlara hak vereceğim geliyor.

— Tıpkı amcan gibi konuşuyorsun!.. Genel olarak prensip yoktur. Sen şimdiye kadar bunu bir türlü anlıyamadın!.. Yalnız duyuş vardır. Her şey buna bağlıdır.

— Nasıl olur?

— Basbayağı işte... Meselâ ben olumsuz bir yön tuttuysam, bu duyuşumun sonucudur. İnkâr etmek hoşuma gidiyor, dimağım böyle yaratılmıştır, hepsi bu kadar. Kimya niçin hoşuma gidiyor? Sen niçin elma seviyorsun?.. Bunlar da duyuş gücünün bir sonucudur. Hep aynı şeydir. İnsanlar bundan derinine asla giremiyeceklerdir. Herkes sana bunu söylemez. Ben de sana bunu bir daha tekrarlamam.

— Namus da bir duyuş mudur?..

— Ne sandın ya!..

Arkadi, üzgün bir sesle:

— Yevgeni... diye itiraz etmek istedi.

Bazarov, Arkadi'nin sözünü keserek:

— Ne var?.. Ne oluyor?.. dedi, işine gelmedi mi?.. Hayır, kardeş, bir defa her şeyi biçmeye karar verdikten sonra kendi bacaklarını da esirgemiyeceksin!.. Neyse, hayli filozofluk ettik. Puşkin: «Tabiat uyku sessizliğini ilham eder» diyor.

Arkadi:

— Puşkin hiçbir zaman böyle bir şey söylememiştir, dedi.

— Söylememiş olsun. Ama bir şair olarak böyle söyliyebilirdi ve söylemeliydi de... Her halde Puşkin askerdi galiba?

— Hayır, Puşkin hiçbir zaman asker olmadı.

— İnsaf et, eserlerinin her sayfasında: «Rusya'nın şerefi için savaşa, savaşa» diye haykırmıyor muydu?

— Kuzum sen masal mı uyduruyorsun, ne yapıyorsun?.. Buna düpedüz iftira derler.

— İftira?.. Ne de önemli şey!.. Tam beni korkutacak söz buldun!.. Bir insana nasıl iftira edersen et, o bunun yirmi kat fazlasına lâyıktır.

Arkadi, canı sıkılmış bir eda ile:

— Uyusak daha iyi olur, dedi.

Bazarov:

— Büyük bir memnunlukla, dedi.

Ama, ne Arkadi'nin, ne de Bazarov'un uykusu yoktu. İkisinin de yüreğini âdeta düşmanca birtakım duygular kaplamıştı. Beş dakika sonra ikisi de gözlerini açtılar ve bir şey söylemeden birbirlerine baktılar.

Arkadi birdenbire:

— A, bak, akça ağaçtan kuru bir yaprak koptu, yere düşüyor, dedi, yaprağın bu düşüşü, bir kelebeğin uçuşunu ne kadar da andırıyor!.. Tuhaf değil mi?.. En hazin ve ölü bir şey, en canlı ve neşeli bir şeye ne kadar da benziyor!..

Bazarov:

— Oh dostum Arkadi Nikolayeviç! Senden bir ricam var: Güzel konuşma!..

— Ben bildiğim gibi konuşuyorum. Hem bu seninki de artık despotluktur. Aklıma gelen bir düşünceyi niçin söylemiyecekmişim?

— Öyle mi?.. O halde ben de aklıma gelen bir düşünceyi niçin söylemiyeyim? Ben güzel konuşmanın yakışıksız olduğuna inanıyorum.

— Sence yakışıklı olan nedir?.. Küfretmek mi?

— Görüyorum ki sen de amcanın izinden gitmek niyetindesin!.. Bu ahmak herif senin bu sözlerini duysaydı, kim bilir ne kadar sevinecekti.

— Pavel Petroviç'e ne dedin?

— Lâyık olduğu sözü söyledim: Ona ahmak, dedim.

Arkadi:

— Artık bu kadarına da dayanılmaz! diye bağırdı.

Bazarov, sakin sakin cevap verdi:

— Bak hele!.. Galiba aile duyguların kabardı. Gözlememe göre bu duygunun insanlarda çok derin kökleri var. Bir insan her şeyden vazgeçmeye, bütün kör inançları bırakmaya hazırdır ama, meselâ, başkasının mendillerini çalan kardeşinin hırsız olduğunu kabul etmek elinden gelmez!.. Hem nasıl olur efendim, bu adam hem benim kardeşim olsun, hem de dâhi olmasın, bu mümkün mü?

Arkadi ateşli ateşli itiraz etti:

— Bende kabaran aile duyguları değil, adalet duygularıdır. Ama, mademki sen bu duygulara yabancısın, sende bu duygular yok, o halde sen bunlar üzerine bir yargıda da bulunamazsın!

— Bir başka deyimle, Arkadi Kirsanov benim anlayışımın çok üstünde bir kişidir, o halde saygı ile eğiliyor ve susuyorum.

— Rica ederim, yeter artık Yevgeni! En sonunda galiba biz seninle bozuşacağız!..

— Ah, Arkadi! Lûtfet de seninle iyice bir kavga edelim!.. Hem de kıyasıya, birbirimizi yok edinciye kadar.

— Böyle giderse, galiba bu işin sonu...

Bazarov tamamladı:

— Dövüşle mi bitecek?.. Eh, ne yapalım?.. Burada, otların üstünde, dünyadan ve insan gözünden uzak, bu şairce yerde çok güzel dövüş olur. Ama sen benimle başa çıkamazsın!.. Seni şimdi gırtlağından yakalar...

Bazarov uzun ve sert parmaklarını açtı... Arkadi döndü, şakacıktan karşı koymaya hazırlandı. Ama, arkadaşının yüzü ona öylesine hain görünmüş, dudaklarında ve yanan gözlerinde beliren ve hiç de şakaya benzemiyen alaycı gülümseme ona öylesine korkutucu gelmişti ki, elinde olmıyarak ürktü.

Bu anda Vasili İvanoviç'in sesi duyuldu:

— A, bak, meğer siz neredeymişsiniz!..

Sırtında ev dokuması kumaştan bir ceket, başında, yine ev yapısı bir hasır şapka olduğu halde, eski alay doktoru, delikanlıların önünde belirdi:

— Sizi epeydir, arıyorum, diye sözlerine devam etti, oysa ki siz çok güzel bir yer seçmiş, tatlı tatlı vakit geçiriyorsunuz! «Toprağa» uzanıp «göğü» seyretmek... Biliyor musunuz, bunun özel bir mânası vardır.

Bazarov:

— Ben ancak aksırmak istediğim zaman göğe bakarım, dedi ve Arkadi'ye dönerek hafif bir sesle ilâve etti, yazık ki bize engel oldu.

Arkadi, arkadaşının kulağına:

— Yeter artık, diye fısıldadı ve gizlice onun elini sıkarak ilâve etti, hiçbir dostluk bu gibi çatışmalara uzun bir süre dayanamaz!

Vasili İvanoviç'in elinde, çok ustaca yaptığı ve topuz yerine bir Türk başı taktığı burma baston vardı. İhtiyar doktor, çaprazlama bağladığı ellerini bastonuna dayıyarak ve başını sallıyarak:

— Genç dostlarım, dedi, size bakıyorum da hayran olmaktan kendimi alamıyorum. Sizde öylesine bir güç, çiçeği burnunda bir gençlik, kabiliyetler, üstünlükler var ki... Âdeta **Castor ve Pollux** e(*) benziyorsunuz!..

Bazarov:

— Bak, şimdi de mitolojiye geçti, dedi, zamanında çok iyi Lâtince bildiği nasıl da belli oluyor. Aklımda kaldığına göre, eserin için bir de gümüş madalya almıştın, değil mi?

Vasili İvanoviç tekrarladı:

— Sizi **Dioscoures'lar(**), sizi!..**

— Ama yeter artık baba!.. Böylesine incelip durma!

İhtiyar doktor:

— Kırk yılda bir defa fazla sayılmaz. Neyse baylar, ben sizi, kompliman yapmak için değil, ama, birincisi, yemeğin hazır olduğunu haber vermek, sonra da Yevgeni, sana bir şey söylemek için aradım. Sen, Yevgeni akıllı bir adamsın ,insanları, kadınları bilirsin. Onun için de mazur görürsün!.. Annen, sana kavuştuğu için dinî bir tören yaptırmaya karar vermiş, bu törende bulunman için seni de çağırmaya geldiğimi sanma! Tören bitti, ama, Aleksi Baba...

— Papas mı?

— Evet, papas. Şimdi bizde... Öğle yemeğine kaldı. Ben bunu beklemiyordum, hattâ tavsiye de etme-

---

(*) **Castor ve Pollux**, Yunan mitolojisi kişilerinden ikiz iki kardeş. Dostluk ve arkadaşlık sembolü.

(**) Castor ve Pollux'ün lâkapları. — **H. Â. Ediz.**

dim. Ama nasılsa oldu işte... Her halde beni anlamadı. Sonra Arina Vlasyevna da... Üstelik bizim papas aklı başında ve iyi bir adamdır.

Bazarov:

— Her halde sofrada benim payımı o yiyecek değil! dedi.

Vasili İvanoviç güldü:

— İnsaf et, ne münasebet!..

— Bundan ötesi de bana gereksiz. Ben herkesle sofraya oturmaya hazırım.

Vasili İvanoviç şapkasını düzeltti:

— Senin her türlü kör inançlardan uzak olduğuna ben zaten önceden emindim. Ben de altmış iki yaşında bir ihtiyar olduğum halde hiçbir kör inancım yoktur. (Vasili İvanoviç, bu dinî törenin yapılmasını kendisinin istediğini söylemekten korkmuştu, sofuluktan yana karısından geri kalmazdı). Aleksi Baba da seninle tanışmayı istedi. Göreceksin, senin çok hoşuna gidecek. Aleksi Baba kâğıt oynamaya da hazırdır. Hattâ, ama bu aramızda kalsın, pipo bile içer.

- İyi baba. Yemekten sonra bir parti yerelaş oynarız. Ben onu yener, parasını alırım.

— Ha, ha, ha, görürüz!.. Kimin kimi yeneceği daha belli değil!..

Bazarov, kelimelerin üzerinde özellikle durarak:

— Ne o?.. Yoksa eskiden yaptığın gibi mi yapacaksın?

Vasili İvanoviç'in tunçlaşmış yanakları hafifçe kızardı.

— Utanmıyor musun Yevgeni! Geçen geçmiştir. Evet, gençliğimde böyle bir tutkum olduğunu genç misafirimizin önünde söylemeye hazırım. Ama, bu tutkum bana pahalıya mal oldu. Neyse... Bugün ne kadar

da sıcak! İzin verirseniz ben de yanınıza oturayım, her halde size engel olmam?

Arkadi:

— Hiç de engel olmazsınız, dedi.

Vasili İvanoviç inliyerek otların üzerine oturdu.

— Baylar, şimdi sizin bu yatmakta olduğunuz yer, bana askerliğini, açık ordugâh hayatımı, böyle ot yığınları dibinde kurduğumuz sargı yerlerini hatırlatıyor. (İhtiyar doktor içini çekti). Hayatımda çok acı günler geçirdim. İzin verirseniz size Basarabya'da başımızdan geçen çok meraklı bir veba olayını anlatayım.

Bazarov:

— Şu Vladimir madalyasını aldığın olay mı? diye sordu, onu biliyoruz. Sahi, o madalyayı niçin takmıyorsun?

Vasili İvanoviç:

— Hiçbir kör inancım olmadığını sana söylemiştim (oysa ki, ceketindeki kırmızı kordeleyi ancak bir gün önce söktürmüştü), dedi ve veba olayını anlatmaya koyuldu.

Birdenbire Bazarov'u göstererek ve gözlerini sevgi ile kırparak, Arkadi'ye:

— A, meğer Yevgeni uyumuş, diye fısıldadı ve yüksek sesle, Yevgeni, Yevgeni! diye seslendi, haydi yemeğe gidelim.

⁂

Aleksi Baba, gösterişli, şişman bir adamdı. Sık saçlarını dikkatle taramış, leylâk rengindeki ipekli cübbesini, işlemeli bir kuşakla bağlamıştı. İlk bakışta çok zeki ve hazırcevap bir insan olduğu anlaşılıyordu. Kendisinin kutsamalarına ihtiyaçları olmadığını önceden anlamış gibi, Arkadi ile Bazarov'un ellerini sıkmakta

acele etti. Genel olarak serbest ve teklifsiz davrandı. Kendi onurunu korumasını bildiği gibi başkalarına saygı göstermekten de geri kalmadı. Sırası gelince, seminerlerde okutulan Lâtince ile alay etmekten çekinmedi. Ama, kendi başpapasını savunmaktan da geri kalmadı. İki kadeh şarap içti, üçüncüsünü geri çevirdi. Arkadi'nin ikram ettiği puroyu aldı ama, eve götüreceğini söyliyerek yakmadı. Yalnız hoşa gitmiyen biricik hali, yüzüne konan sinekleri avlamak için sık sık, elini dikkatle ve ağır ağır kaldırması, bazan da bu sinekleri yüzünde ezmesiydi. Aşırı bir sevinç göstermeden oyun masasına oturdu ve Bazarov'un 2 ruble 50 kopek kâğıt parasını alarak kalktı. Arina Vlasyevna'nın evinde gümüş parayı bilmezlerdi. Kadın, eskiden olduğu gibi, yanağını yumruğuna dayamış bir halde oğlunun yanında oturuyor (kendisi kâğıt oynamazdı), ancak, yeni bir yemek verilmesini emretmek için ayağa kalkıyordu. Arina Vlasyevna, oğlunu okşamaktan korkuyordu. Oğlu da bu konuda annesine cesaret veriniyor, kendisini okşatmıyordu .Zaten Vasili İvanoviç de karısına, oğlunu «rahatsız» etmemesini tenbih etmiş, «delikanlıların böyle şeylerden hoşlanmadıklarını» eklemişti. (O günkü öğle yemeğinin nasıl olduğunu anlatmaya gerek yok: Bizzat Timofeyiç, özel bir cins Çerkes sığırı getirmek için sabah karanlığında gitmişti. Muhtar da hani balığı ile morina balığı ve istakoz bulmak için başka bir yana koşturulmuştu. Yalnız mantarlar için köylü karılarına 42 bakır kopek ödenmişti). Ama, Arina Vlasyevna'nın Bazarov'dan hiç ayrılmıyan gözlerinde yalnız fedakârlık ve şefkat parlamıyordu, belki bu gözlerde merakla, korku ile karışık bir üzüntü, söylenmiyen bir sitem de okunuyordu.

Zaten, annesinin gözlerinin özellikle neler söylediğini anlamak Bazarov'un pek de umurunda değildi. O

seyrek olarak, o da kısa bir soru sormak için annesine sesleniyordu. Bir seferinde «şansını» denemek için annesinin elini istedi. Kadın yumuşak elini, Bazarov'un sert ve geniş avucuna, yavaşça, bıraktı. Biraz bekledikten sonra oğluna sordu:

— Nasıl, faydası dokundu mu?

Bazarov, ilgisiz bir gülümseyişle:

— Daha kötü oldu, dedi.

Aleksi Baba, kendi güzel sakalını sıvazlıyarak, âdeta acımış gibi:

— Çok cesur oynuyor, dedi.

Vasili İvanoviç:

— Napoléon kuralarına göre oynuyor Aleksi Baba, Napoléon kurallarına göre, diye söylendi ve bir birli oynadı.

Aleksi Baba:

— İşte bu kural onu Sainte-Hélène adasına kadar götürdü ya, dedi ve birliyi kozla kırdı.

Arina Vlasyevna oğluna sordu:

— Yenuşenka frenküzümü suyu ister misin?

Bazarov, yalnız omuzlarını kaldırmakla yetindi.

*
**

Bazarov ertesi gün Arkadi'ye:

— Hayır, diyordu, yarın hemen buradan gideceğim. Burada sıkılıyorum. Çalışmak istiyorum, oysa ki burada çalışılmıyor. Yine sizin köye gideceğim... Bütün eşyamı, aletlerimi orada bıraktım. Sizin orada, hiç değilse, insan odasına kapanabilir... Halbuki burada babam bana, «Çalışma odam emrindedir, kimse sana engel olmaz!» diyor, ama, kendisi benden bir adım bile ayrılmıyor. Hem kapıyı onun yüzüne kapamak da biraz ayıp oluyor. Annem de babamın eşi... Odasında

nasıl içini çektiğini işitiyorum. Yanına gidiyorum, ama ona söyliyecek lâf bulamıyorum.

— Annen çok üzülecek... Baban da öyle.

— Ben buraya yine döneceğim.

— Ne zaman?

— Petersburg'a gider gitmez.

— Özellikle annene acıyorum.

— Niçin acıyorsun?.. Yoksa sana çok mu çilek ikram etti?

Arkadi gözlerini yere indirdi.

— Sen anneni tanımıyorsun, Yevgeni. Annen yalnız çok iyi bir kadın olmakla kalmıyor, aynı zamanda çok akıllı bir kadın. Bu sabah benimle yarım saatten fazla konuştu. Hem de öylesine akıllıca, öylesine enteresan konuştu ki...

— Her halde bütün söyledikleri benimle ilgiliydi, değil mi?

— Yalnız senin üzerine konuşmadık, başka şeylerden de söz ettik.

— Olabilir. Sen dışardan daha iyi görebilirsin!.. Bir kadın yarım saat konuşmasını becerebilirse bu iyi bir belirtidir. Ama ben yine de gideceğim.

— Onlara bu haberi vermek senin için pek de kolay olmıyacak. Onlar boyuna, iki haftada ne yapacağımızı hesaplayıp duruyorlar...

— Kolay değil. Bugün beni sanki şeytan dürttü de kendisiyle alay ettim. Geçenlerde köylülerinden birini kırbaçlatmış. Bunu yapmakla da çok iyi etmiş. Evet, evet —yiyecek gibi yüzüme bakma— çok iyi etmiş... Çünkü bu köylü, korkunç denilecek kadar içkici ve hırsızmış. Ama babam benim bunu duyacağımı hiç ummuyormuş. Çok utandı. Şimdi de bu haberi vermekle onu çok üzmüş olacağım. Ama boş ver! Buna da alışır.

Gerçi Bazarov «Boş ver» demişti ama, buradan gitmek kararında olduğunu babasına bütün gün söyliyemedi. Nihayet çalışma odasında babasına hayırlı geceler dilerken, uzun bir esneme ile:

— Ha... Az kaldı sana söylemeyi unutuyordum, dedi, değiştirilmek üzere, yarın bizim beygirleri Fedot'a göndermelerini emret!..

Vasili İvanoviç şaşırdı:

— Yoksa Bay Kirsanov buradan gidiyor mu?

— Evet. Ben de onunla beraber gidiyorum.

Vasili İvanoviç olduğu yerde döndü.

— Sen gidiyor musun?

— Evet... Gitmem gerek. Beygirler için lûtfen emir ver...

İhtiyar:

— Peki... diye mırıldandı, misafirhaneye... Peki... Ama... Ama... Bu nasıl olur canım?..

— Kısa bir zaman için benim Arkadi'lere gitmem gerek. Sonra yine buraya döneceğim...

— Evet... Kısa bir zaman için... Çok iyi...

Vasili İvanoviç mendilini çıkardı. Burnunu silerken hemen hemen yerlere kadar eğildi:

— Ne yapalım?.. Bu... Her şey olur. Ben de sanmıştım ki... Sen bizde... Biraz daha fazla... Üç gün... Üç yıldan sonra, bu çok az... Çok az Yevgeni!..

— Canım, hemen geri döneceğimi sana söyledim ya... Gitmem gerek...

— Mademki gerek... Ne yapalım?.. Her şeyden önce vazife gelir... Demek beygirleri göndereyim?.. Çok iyi... Tabiî Arina ile biz bunu beklemiyorduk doğrusu... Annen komşudan çiçek istetmişti... Odanı süsliyecekti. (Vasili İvanoviç her sabah, güneş doğar doğmaz, çıplak ayaklarında terlikler olduğu halde, Timofeyiç'le neler konuştuğundan, titriyen parmaklariyle ona, birbiri

peşinden eski, yırtık banknotlar vererek nasıl çeşitli şeyler, bu arada özellikle yiyecek maddeleri ve gençlerin pek hoşuna gittiğini anladığı kırmızı şarap ısmarladığından söz bile etmedi). En önemli olan şey serbestliktir. Bu benim prensibimdir. Kimseyi sıkmamak gerek... Kimseyi...

İhtiyar birdenbire susţu ve kapıya doğru yürüdü.

— Baba, yakında yine görüşürüz; sana söz veriyorum.

Ama Vasili İvanoviç geri dönmeden yalnız elini sallamakla yetindi ve dışarı çıktı. Yatak odasına geldiği zaman karısını yatakta buldu. Onu uyandırmamak için sessizce dua etmeye başladı. Ama karısı uyandı:

— Sen misin Vasili İvanoviç?

— Benim karıcığım...

— Yenüşam'dan mı geliyorsun?.. Bilmem ki, acaba divanda rahat uyuyabiliyor mu?.. Anfisuşka'ya, senin portatif yatağını ona sermesini ve yeni bir yastık koymasını tembih ettim. Bizim kuştüyü yatağı verirdim ama, aklımda kaldığına göre Yenüşa yumuşak yerde yatmasını sevmiyor.

— Zarar yok karıcığım, üzülme!.. Yevgeni'nin rahatı iyidir. Allahım, sen günahlarımızı affet!..

Vasili İvanoviç yarım sesle duasına devam etti. Onu nasıl bir acı beklediğini gece yarısı karısına söylemek istemedi.

Bazarov ile Arkadi ertesi gün hareket ettiler. Daha sabahtan evin içinde herkes mahzunlaşmıştı. Anfisuşka elindeki tabakları yere düşürmüş, Fiodka bile şaşkınlığından ayağındaki çizmeleri çıkarmıştı. Vasili İvanoviç'in davranışları her zamankinden daha telâşlı idi. İhtiyar doktor metin görünmeye çalışıyor, bağırarak konuşuyor, patırtılı yürüyordu. Ama yüzü süzgündü. Gözlerini devamlı olarak oğlundan kaçırıyordu. Ari-

na Vlasyevna sessizce ağlıyordu. Şayet kocası sabahleyin ona, tam iki saat nasihatlerde bulunmamış olsaydı, şimdi kendisini tutamaz, büsbütün iradesini kaybederdi.

Bazarov, bir aya kalmadan döneceğini tekrar tekrar va'dederek onu kucaklıyan kollardan, nihayet sıyrıldı ve tarantasa bindi. Tekerlekler döndü, araba hareket etti. Çıngırak sesleri tekerlek gürültüsüne karıştı. Artık arabanın arkasından bakmakta bir mâna kalmamıştı. Tozlar yatıştı. Timofeyiç, iki kat olmuş bir halde sallanarak odasına kadar geldi. İki ihtiyar da, kendilerine sanki biraz daha daralmış, biraz daha eskimiş görünen evlerinde, yine yalnız başlarına kaldılar. Daha birkaç dakika önce merdiven başından yiğitçe mendil sallıyan Vasili İvanoviç de kendini bir sandalyeye bıraktı. Başı göğsüne düştü. Titrek bir sesle kendi kendine söylenmeye başladı: «Attı bizi ,attı... Evet bizi attı... Burada bizim yanımızda sıkıldı...» İhtiyar doktor, her seferinde sağ elinin şehadet parmağını kaldırarak birkaç sefer tekrarladı: «Şimdi şu parmak gibi yapyalnız kaldık!»

İşte o zaman Arina Vlasyevna kocasına yaklaştı. Kendi ağarmış başını kocasının ağarmış başına dayıyarak:

— Ne yapalım Vasili'ciğim, dedi, oğul demek kopmuş bir parça demektir. O tıpkı bir şahine benzer: Canı istedi geldi, canı istedi gitti. Oysa ki biz ikimiz, sen ve ben, bir ağaç kovuğunda yetişen iki mantar gibiyiz... Yan yana oturuyor, yerimizden kımıldamıyoruz. Senin için ömrüm boyunca değişmemiş olarak yalnız ben kalırım. Nasıl ki sen de benim için öyle kalırsın!

Vasili İvanoviç ellerini yüzünden ayırdı. Karısını, hayat arkadaşını gençliğinde bile duymadığı bir güçle kucakladı. Karısı onu avutmuş, acılarını unutturmuştu.

XXII

İki arkadaş, hemen hemen hiç konuşmadan, yalnız arasıra karşılıklı bir iki söz söyliyerek Fiyedot'un misafirhanesine kadar geldiler. Bazarov kendinden pek de hoşnut değildi. Arkadi de Bazarov'dan hoşnut değildi. Bundan başka Arkadi'nin yüreğinde, yalnız delikanlıların bildiği sebepsiz bir üzüntü de vardı. Arabacı, beygirleri değiştirip kendi yerine oturduktan sonra:

— Sağa mı, sola mı? diye sordu.

Arkadi titredi. Sağdaki yol şehre, oradan da kendi evlerine gidiyordu. Soldaki yol ise Odintsova'ya götürüyordu.

Arkadi, Bazarov'a baktı:

— Yevgeni, sola mı? diye sordu.

Bazarov başını çevirdi ve homurdandı:

— Bu saçma düşünce de nereden aklına geldi?

Arkadi:

— Saçma olduğunu biliyorum, diye cevap verdi, ama ne zararı var?.. İlk saçma davranışımız bu mu sanki?..

Bazarov kasketini alnına indirdi. Nihayet:

— Nasıl istersen! dedi.

Arkadi:

— Sola sap! diye bağırdı.

Araba Nikolskoye yönünü tuttu. Ama, saçma bir iş yapmaya karar veren iki arkadaş, eskisinden çok susuyor, hattâ öfkeli görünüyorlardı.

***

İki arkadaş birdenbire akıllarına esen düşünceye uymakla akılsızca davranmış olduklarını daha, kâhyanın kendilerini, Odintsova'nın kapısındaki karşılayışın-

dan anlamak fırsatını buldular. Onları beklemedikleri besbelliydi. Misafir odasında oldukça uzun bir süre ve oldukça aptal bir yüzle oturdular. Nihayet Odintsova yanlarına geldi. Kendine özgü nezaketiyle onları selâmladı. Ama, onların bu çabuk dönüşlerine şaştı; sözlerinde ve davranışlarındaki yavaşlığa bakarak bir yargıda bulunmak caizse, bu dönüşe pek de sevinmedi. Delikanlılar, geçerken buraya sadece uğradıklarını, üç-dört saat sonra şehre hareket edeceklerini bildirmekte acele ettiler. Odintsova şaşmasını belirten hafif bir ses çıkarmakla yetindi. Arkadi'den, babasına saygılarını iletmesini rica etti ve teyzesini çağırmalarını emretti. İhtiyar prenses uykulu bir halde odaya geldi. Bu hal onun ihtiyar ve buruşuk yüzünü daha da aksi gösteriyordu. Katya biraz rahatsızmış, odasından çıkmadı. Arkadi en aşağı Odintsova'yı görmek isteğini duyduğu kadar Katya'yı da aynı istekle görmek isteğini birdenbire hissetti. Dört saat, şundan bundan konuşmakla geçti. Anna Sergeyevna, gülümsemeden hem konuştu, hem dinledi. Ancak vedalaşma sırasında, ruhunda eski dostluk duyguları sanki kımıldar gibi oldu:

— Bugünlerde bende bir melânkoli var, dedi, ama siz buna aldırmayınız, yine geliniz!.. Ben bunu ikinize de söylüyorum. Bir süre sonra beklerim.

Bazarov da, Arkadi de, kadının bu sözlerine sessizce eğilmekle cevap verdiler, arabalarına bindiler, hiçbir yerde mola vermeden Maryino'ya, evlerine yollandılar. Ancak ertesi günün akşamı sağlıkla yerlerine vardılar. Bütün yol boyunca, ne Arkadi, ne Bazarov, Odintsova'nın adını bile ağızlarına almadılar. Hele Bazarov, hemen hemen hiç ağzını açmadı. Gergin bir dikkatle hep yoldan uzağa, etrafa baktı.

Delikanlıların gelişine Maryino'da herkes çok sevindi. Nikolay Petroviç, oğlunun uzun süren bu yoklu-

ğundan meraklanmaya başlamıştı. Feniçka, pırıldıyan gözlerle odaya girip «genç beyler» in geldiğini haber verince Nikolay Petroviç haykırmış, zıplamış, kanepenin üstüne fırlamıştı. Pavel Petroviç de tatlı bir heyecan duymuş ve yeni gelenlerin ellerini sıkarken hoşgörürlükle gülümsemişti. Gezi hikâyeleri, sorular birbirini kovaladı, hele Arkadi herkesten çok konuştu. Akşam yemeği gece yarısından çok sonraya kadar sürdü. Nikolay Petroviç, daha dün Moskova'dan getirttiği porter'lerden(*) birkaç şişe açtırdı. Bizzat kendisi de, yanakları kıpkırmızı oluncaya kadar içti, yarı çocukça, yarı sinirli denilebilecek bir gülüşle hiç durmadan güldü. Bu genel neşe hizmetçilere bile bulaştı. Dunyaşa deli gibi oradan oraya koşuyor, boyuna kapıları hızla çarpıyordu. Piyotr bile, sabahın üçü olmasına rağmen gitara ile bir Kazak dansı çalmaya uğraşıyordu. Teller, hareketsiz havada, hoş ve acıklı sesler çıkarıyor, ama, bu kültürlü uşağın gitarasından, renkli birkaç nağmeden başka bir şey çıkmıyordu. Tabiat onu, bütün öteki kabiliyetlerden olduğu gibi müzik kabiliyetinden de yoksun etmişti.

⁂

Bununla beraber Maryino'daki yaşayış pek de iyi değildi. Zavallı Nikolay Petroviç sıkıntı içindeydi. Çiftlikle ilgili didinmeler, tatsız ve anlamsız didinmeler, her geçen gün biraz daha artıyordu. Ücretli işçilerle uğraşmak çekilmez bir hal almıştı. Bunlardan bazıları, ya ücretlerinin artırılmasını, ya da hesaplarının kesilmesini istiyor, bazıları ise aldıkları avans paralarla savuşup

(*) Porter, sert ve siyah bir çeşit İngiliz birası.
H. Â. Ediz

gidiyorlardı. Beygirler hastalanıyor, koşumlar, ateşte yanmış gibi çabucak bozuluyor, işler baştan savma yapılıyordu. Moskova'dan getirtilen harman makinası da, ağırlığından ötürü hiçbir işe yaramamıştı. Bir başka makinayı, kalbur makinasını, daha ilk denemede bozmuşlardı. Çiftlik halkından ihtiyar ve kör bir kadının, hasta ineğini tütsülemek için rüzgârlı havada, elinde yanmış bir marsıkla ahıra gitmesi yüzünden, hayvan ahırının yarısı yanmıştı. Sonraları bu kadın bütün kötülüklerin, beyin, o zamana değin görülmemiş yeni birtakım peynir çeşitleri ve süt mahsulleri yapmasından ileri geldiğini iddia etti. Kâhya birdenbire tembelleşti. Hattâ serbest ekmeğe kavuşan her Rus gibi şişmanlamaya bile başladı. Uzaktan Petroviç'i görür görmez, hamaratlığını göstermek için yanından geçen bir domuz yavrusuna bir tahta parçası atıyor, ya da yarı çıplak bir çocuğu azarlıyordu. Oysa ki vaktini daha çok uyumakla geçiriyordu. Vergiye bağlanmış köylüler borçlarını zamanında ödemiyorlar, ormandan odun çalıyorlardı. Bekçiler hemen her akşam «çiftlik» otlaklarında otlıyan köylü beygirlerini avlıyor, bazan da silâh kullanarak bunları yakalıyorlardı. Nikolay Petroviç bu gibi ziyankârlıklar için para cezası koyacak olmuştu. Ama iş yine, yakalanan beygirlerin birkaç gün beyin ahırında kalışından sonra eski sahiplerine verilmesiyle bitiyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi köylüler kendi aralarında da kavga etmeye başlamışlardı: Karıları bir çatı altında geçinemedikleri için kardeşler mallarının bölünmesini istiyorlardı. Ansızın bir kavgadır başlıyor, kumanda verilmiş gibi birdenbire herkes ayaklanıyor, yazıhanenin önüne koşuyor, beyin odasına giriyor, çoğu zaman sarhoş, yüz göz yara bere içinde hak ve adalet isteğinde bulunuyorlardı. Gürültüler, bağırıp çağırmalar, erkeklerin küfürlerine karışan hıçkırıklı kadın çığlıkları ortalığı kaplıyordu. Nikolay

Petroviç, haklı ile haksızı birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını önceden bilmekle beraber kavgacıları yatıştırmak, sesi kısılıncıya kadar bağırıp çağırmak zorunda kalırdı. Ekinleri biçmek için yeteri kadar işçi bulunamıyordu. Yüzü insana güven veren komşu bir çiftlik sahibi hektar başına iki rubleye işçi bulacağını va'detmiş ve Nikolay Petroviç'i vicdansızca aldatmıştı. Kendi köyündeki kadınlar ise, işitilmemiş bir gündelik istiyorlardı. Taneler artık dökülmeye başlamış, ama ekinleri biçme işi hâlâ yoluna konmamıştı. Bu arada «Vasiler Sandığı» da, günü gelmiş faizlerin hemen ödenmesini istiyor ve tehditte bulunuyordu. Nikolay Petroviç sık sık, ümitsizlikle:

— Artık gücüm kalmadı, diye söyleniyordu, bu adamlarla bir başıma başa çıkamıyacağım, polise baş vurmak da prensiplerime uygun değil. Oysa ki, cezalandırma korkusu olmadan iş yaptırmak da mümkün değil!..

Pavel Petroviç bu sözlere karşı :

— Du calme, du calme! (*) tavsiyesinde bulunuyor, ama, kendisi de homurdanıyor, suratını asıyor, ve bıyıklarını çekip duruyordu.

Bazarov bu «gürültü patırtılar»dan kendini uzak tutuyordu. Zaten misafir olmak dolayısiyle başkasının işine karışmak da ona düşmüyordu. Daha Maryino'ya gelişinin ertesi günü, hemen kurbağalariyle, **infusorium**'larla (**), birtakım kimya formülleriyle uğraşmaya, bütün vaktini bunlarla geçirmeye başlamıştı. Arkadi ise, tam tersine, babasına yardım etmese bile, hiç olmazsa yardım etmek ister gibi görünmeyi kendisine

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır, «Sakin ol, sakin ol!» anlamına gelir. — **H. Â. Ediz.**

(**) **Infusorium**: Aslında Lâtince yazılmıştır. Ancak mikroskopla görülebilen, bir hücreli, ilkel su hayvancıkları.

bir borç saydı. Babasını sabırla dinliyordu. Hattâ bir seferinde, öğütlerini tutsun diye değil, ama sadece babasının işleriyle ilgilendiğini göstermek için ona bazı öğütler bile verdi. Çiftlik işleriyle uğraşmak onda bir tiksinti uyandırmıyordu. Hattâ ziraat alanında çalışmayı zevkle hayal ettiği de oluyordu. Ne var ki şimdi onun kafasında büsbütün başka düşünceler yer etmiş bulunuyordu. Arkadi, boyuna Nikolskoye'yi düşünüyor, bu haline kendisi de şaşıyordu. Birisi ona, Bazarov ile bir çatı altında —hem de nasıl bir çatı altında!— baba evinin çatısı altında sıkılacağını söyleseydi, eskiden bu lâfa, sadece omuzlarını silkmekle yetinecekti. Oysa ki delikanlının gerçekten de canı sıkılıyor, bir yerlere kalkıp gitmek istiyordu. Yoruluncaya kadar gezmeyi denedi, ama bundan da bir fayda görmedi. Bir gün babasiyle konuşurken, onda Odintsova'nın annesinin, vaktiyle Nikolay Petroviç'in eski karısına yazdığı oldukça meraklı birkaç mektubun bulunduğunu öğrendi. Bu mektupları elde edinceyedek, babasının peşini bir türlü bırakmadı. Nikolay Petroviç bunları bulup çıkarmak için belki de yirmiye yakın sandık ve çekmece karıştırmak zorunda kaldı. Arkadi bu yarı çürümüş kâğıtları eline geçirdikten sonra, artık gideceği hedef önünde belirmişçesine, yatışır gibi oldu. Hiç durmadan Odintsova'nın, «Ben bunu ikinize de söylüyorum!» sözlerini mırıldanıyor, kendisi de bu sözlere, «Ne olursa olsun gideceğim!» sözlerini ekliyordu. Ama, Nikolskoye'ye son gidişlerini, onlara gösterilen soğuk karşılamayı, düştükleri gülünç durumu hatırladı ve bir çekingenlik duydu. Yine de gençliğin «belki...»si, talihini denemek için duyulan gizli istek, hiç kimsenin koruyuculuğu olmadan, bir başına gücünü denemek isteği, nihayet üstün geldi. Maryino'ya geleli henüz on gün olmadan Pazar okullarının kuruluş ve çalışma metotlarını incelemek baha-

nesiyle şehre, oradan da Nikolskoye'ye gitti. Yolda, daha hızlı gitmesi için durmadan arabacıyı zorlıyan Arkadi, tıpkı savaşa giden genç bir subay gibi hem korkuyor, hem seviniyor, hem de sabırsızlık içinde çırpınıyordu. Kendi kendine, boyuna, «En iyisi hiçbir şey düşünmemektir» diyordu. Şansına, çok gözü pek bir arabacıya rastlamıştı. Her meyhanenin önünde duruyor, «Bir kadehcik atalım mı?», ya da, «Bir kadehçik atsak nasıl olur?» diyor ve her kadehten sonra beygirleri acımadan sürüyordu.

İşte nihayet bildik evin yüksek damı göründü. Birdenbire Arkadi'nin kafasında ilkin, «Ben ne yapıyorum?», sonra da, «Ama artık dönecek değilim ya!» düşüncesi belirdi.

Araba âdeta uçuyor, arabacı ıslık çalarak ve bağırarak beygirleri koşturuyordu. İşte artık araba, nal sesleri tekerleklerin gürültüsüne karışarak, küçük tahta köprüden geçti. İşte, düzgün kesilmiş çamların meydana getirdiği yol da göründü. Koyu yeşillikler arasında pembe bir rop kımıldadı. Zarif bir şemsiyenin altında ince bir yüz göründü. Arkadi, Katya'yı, Katya'da Arkadi'yi tanıdı. Arkadi, dörtnala giden beygirleri durdurması için arabacıya emir verdi. Arabadan atladı ve Katya'ya yaklaştı. Genç kız:

— A, siz misiniz?.. dedi ve kızarak ekledi, ablamın yanına gidelim, kendisi, şimdi şuracıkta, bahçede... Sizi görünce çok sevinecek.

Katya, Arkadi'yi bahçeye götürdü. Delikanlı, Katya ile karşılaşmış olmayı, bir uğur belirtisi saydı. Genç kızı görmekle âdeta akrabasından birini görmüşçesine sevindi. Her şey kolay ve yolunda gitmişti: Ne kâhyayı görmek, ne de haber göndermek gerekmişti. Yolun dönemecinde Anna Sergeyevna'yı gördü. Genç kadın, ar-

kası Arkadi'ye dönük olarak duruyordu. Ayak seslerini duyunca, yavaşça döndü.

Arkadi yine neredeyse şaşıracaktı. Ama, kadının söylediği ilk sözler onu hemen yatıştırdı. Genç kadın, ahenkli ve tatlı sesiyle:

— O, günaydın, kaçak!.. dedi ve Arkadi'ye doğru yürüdü.

Sonra gülümsiyerek ve gözlerini güneşten kırpıştırarak Katya'ya sordu:

— Katya, sen onu nerede buldun?

Arkadi:

— Anna Sergeyevna, diye söze başladı, size hiç beklemediğiniz bir şey getirdim.

— Kendinizi getirmiş olmanız hepsinden iyi.

XXIII

Arkadi'yi alaycı bir üzüntü ile geçiren ve söylediği mânalı birkaç sözle bu gezinin gerçek sebebini bildğini açığa vuran Bazarov, büsbütün kabuğuna çekildi. Onu bir çalışma nöbeti sarmıştı. Artık Pavel Petroviç ile de tartışmıyordu. Üstelik Pavel Petroviç, Bazarov'un yanında eskisinden çok aristokratça davranıyor, düşüncelerini sözden çok sesiyle açığa vuruyordu. Nihilist ile yalnız bir sefer, o da, o zamanlar pek moda olan Baltık eyaletleri soylularının haklariyle ilgili bir konu üzerinde tartışmaya girecek olmuştu. Ama birdenbire bu tartışmadan vazgeçerek soğuk bir nezaketle:

— Bununla beraber biz birbirimizi anlıyamayız; ya da, en azından ben sizi anlamak şerefinden yoksunum, demişti.

Bazarov:

— Ona ne şüphe, diye cevap vermişti, insan esirin

nasıl titreştiğini, güneşteki değişiklikleri, kısacası her şeyi anlıyabilecek bir durumdadır, ama, bir başkasının burnunu, kendisinden başka türlü silebileceğine bir türlü akıl erdiremez!..

Pavel Petroviç:

— Bu ne zekice bir buluş! demiş ve oradan çekilmişti.

Bununla beraber, Pavel Petroviç'in, Bazarov'un yaptığı denemelerde hazır bulunmak için bazan delikanlının iznini rica ettiği de oluyordu. Nitekim bir seferinde ancak mikroskopla görülebilen ilkel bir su hayvancığının, yeşil bir toz zerreceğini nasıl yuttuğunu, boğazındaki çok oynak birtakım uzantılarla acele acele bunu nasıl çiğnediğini seyretmek için, birtakım ilâçlarla yıkadığı ve çok pahalı kokular sürdüğü yüzünü mikroskopa yaklaştırmıştı.

Nikolay Petroviç, Bazarov'u, Pavel Petroviç'ten çok daha sık gelip görüyordu. Öteki işleri engel olmasaydı, kendi deyimiyle «öğrenmek» için, Bazarov'u hemen her gün gelip görecekti. O, genç tabiatçıya hiçbir rahatsızlık vermezdi: Odanın rastgele bir köşesine oturur, Bazarov'un çalışmasını dikkatle seyrederdi. Arasıra, çekingen bir eda ile bir iki soru sorduğu da olurdu. Öğle ve akşam yemeklerinde sözü fiziğe, jeolojiye, kimyaya getirmeye çalışırdı. Çünkü değil yalnız politik, hattâ ekonomik konular da dâhil, bütün öteki konular, bir çatışmayı değilse bile, karşılıklı bir hoşnutsuzluğu doğurabilirdi.

Nikolay Petroviç, ağabeyisinin Bazarov'a olan nefretinin hiç de azalmadığını tahmin ediyordu. Bir olay, hem de önemli olmıyan bir olay, onun bu tahmininin doğruluğunu gösterdi: Yakınlarda tektük kolera vakaları görülmeye başlamıştı. Hattâ Maryino'dan da iki kişi koleraya yakalanmıştı. Geceleyin Pavel Petroviç olduk-

ça şiddetli bir kriz geçirmiş, sabaha kadar acı çektiği halde Bazarov'un ustalığına başvurmak gereğini görmemişti. Ertesi gün Bazarov'la karşılaşınca, delikanlının, «Beni niçin çağırtmadınız?» sorusuna, yüzü hâlâ sapsarı ama tıraşlı, saçları dikkatle taralı olan Pavel Petroviç ,«Hatırladığıma göre doktorluğa inanmadığınızı söyliyen bizzat siz değil miydiniz?» cevabını vermişti. Günler işte böyle geçiyordu. Bazarov üzgün bir yüzle durmadan çalışıyordu. Bu arada, Nikolay Petroviç'in evinde öyle bir varlık vardı ki, Bazarov ona açılmamakla beraber kendisiyle seve seve konuşuyordu. Bu varlık, Feniçka idi.

Bazarov, Feniçka ile daha çok sabahları erkenden bahçede, ya da avluda karşılaşıyordu. Delikanlı, genç kadının odasına gitmiyordu. Genç kadın da ancak bir sefer, o da Mitya'yı yıkayıp yıkamaması gerektiğini sormak için delikanlının kapısına kadar gelmişti. Feniçka, yalnız Bazarov'a güvenmekle, ondan çekinmemekle kalmıyor, onun yanında, Nikolay Petroviç'in yanında olduğundan daha serbest senli benli davranıyordu. Bunun neden böyle olduğunu söylemek güçtür. Bu belki de genç kadının, hem kendine çeken, hem de korkutan bütün o soylu, o yüksek şeylerin Bazarov'da bulunmayışını, farkında olmıyarak, duymasından ileri gelmekte idi. Feniçka'nın gözünde Bazarov hem iyi bir doktor, hem de sıradan bir insandı. Hiç bir utangançlık duymadan Bazarov'un yanında çocuğiyle uğraşabiliyordu. Hattâ her seferinde başı dönüp birdenbire ağrımaya başladığı zaman Bazarov'un elinden bir kaşık ilâç bile içmişti. Nikolay Petroviç'in yanında Bazarov'a karşı çekingen gibi davranırdı; ama bunu kurnazlığından değil, belki de böyle davranmasının daha uygun olacağını düşündüğü için yapıyordu. Pavel Petroviç'ten ise, her zamandan çok korkuyordu. Pavel Petroviç, bir süreden be-

ri genç kadını gözlemeye başlamıştı. Sırtında her zamanki İngiliz swit'i, elleri cebinde olarak, hareketsiz yüziyle, keskin bakışlariyle âdeta yerden biter gibi, ansızın Feniçka'nın arkasında peyda oluverirdi. Feniçka, Dunyaşa'ya, «Sanki tepemden aşağı buz gibi bir şey dökülür gibi oluyor» diye ondan şikâyet ederdi. Dunyaşa ise cevap yerine derin derin içini çeker, bir başkasını, o «duygusuz» adamı düşünürdü. Bazarov, farkında bile olmadan, onun ruhunun «merhametsiz zalimi» olmuştu.

Bazarov, Feniçka'nın hoşuna gidiyordu. Ama Feniçka da Bazarov'un hoşuna gidiyordu. Genç kadınla konuşurken Bazarov'un yüzü bile değişiyordu: Bu yüz pırıltılı, sevimli bir görünüşe bürünüyor, her zamanki umursamazlığın yerini şakacı bir dikkat alıyordu. Feniçka her geçen gün biraz daha güzelleşiyordu. Genç kadınların hayatında öyle bir devir vardır ki, bu devirde onlar âdeta yaz gülleri gibi birdenbire açılmaya ve gelişmeye başlarlar. İşte Feniçka da bu devrini yaşıyordu. Her şey, hattâ o sıralarda hüküm süren şiddetli Temmuz sıcakları bile buna yardım ediyordu. Beyaz, hafif bir rop giyen genç kadın, giydiği elbiseden daha beyaz, daha hafif görünüyordu. Güneş onu yakmamıştı. Ama, sakınamadığı sıcaklar, yanaklarına, kulaklarına bir pembelik vermişti. Genç kadının bütün vücuduna tatlı bir gevşeklik halinde yayılan bu sıcaklar, onun güzel gözlerine de uykulu bir yorgunluk veriyordu. Genç kadın hemen hemen hiç çalışamıyor, elleri âdeta dizlerine düşüyordu. Güçlükle yürüyor, boyuna ahlıyor, bu gülünç halsizliğinden şikâyet ediyordu. Nikolay Petroviç ona:

— Sık sık banyo yapmalısın! tavsiyesinde bulunuyordu.

Bu maksatla genç kadına, henüz tamamiyle suyu

çekilmemiş göllerden birinin kıyısında etrafı tente ile çevrili bir banyo yeri yaptırmıştı.

Genç kadın ona:

— Ah, Nikolay Petroviç, demişti, biliyorsunuz ki bahçede hiç gölge yok. İnsan göle gidip gelinciye kadar sıcaktan ölür.

Nikolay Petroviç :

— Gerçekten de bahçede gölge yok, diye cevap vermiş ve alnını ovuşturmuştu.

⁂

Bir gün Bazarov, sabahleyin saat yedide, gezintiden dönüyordu. Çoktan çiçekleri dökülmüş, ama yeşilliğini ve sıklığını henüz kaybetmemiş leylâk kameriyesinde Feniçka'ya rastladı. Genç kadın, başında, her zaman olduğu üzere, beyaz örtüsiyle bir sıranın üzerinde oturuyordu. Yanında, çiyden ıslanmış bir küme beyaz ve kırmızı gül vardı. Bazarov, Feniçka'ya selâm verdi. Genç kadın:

— A, Yevgeni Vasilyiç! dedi ve delikanlıyı daha iyi görebilmek için örtüsünün ucunu biraz kaldırdı.

Bu hareketi sırasında kolu, dirseğine kadar açıldı. Bazarov genç kadının yanına oturarak:

— Burada ne yapıyorsunuz? diye sordu, buket mi bağlıyorsunuz?

— Evet; kahvaltı masası için hazırlıyorum. Nikolay Petroviç bunu seviyor.

— Ama sabah kahvaltısına daha çok vakit var. Hem, bu ne kadar da çok çiçek!..

— Ben onları mahsus şimdi topladım. Sonra sıcak oluyor, dışarı çıkılmıyor. İnsan ancak şimdi biraz nefes alabiliyor. Bu sıcaklardan çok gevşedim. Korkuyorum, yoksa hastalanacak mıyım?..

— Bu ne kuruntu!.. Verin bana elinizi, nabzınıza bakayım.

Bazarov, Feniçka'nın elini tuttu. Düzgün atmakta olan nabzını buldu. Vuruşları saymaya bile gerek görmeden :

— Yüz yıl yaşıyacaksınız, dedi ve genç kadının elini bıraktı.

Feniçka :

— Allah korusun! diye bağırdı.

— Niçin?.. Sanki çok yaşamak istemez misiniz?

— Ama yüz yıl diyorsunuz!.. Seksen beş yaşında bir büyük annemiz vardı, bir çilekeşten başka bir şey değildi. Kara, kuru, sağır, kambur, öksürüklü bir kadındı. Kendi kendine ağırlık vermekten başka bir faydası yoktu. Bu da yaşayış mı sanki?

— Demek genç olmak daha iyi?..

— Öyle değil mi ya?

— Söyle bakalım bana, niçin daha iyiymiş?

— Ne demek niçin daha iyiymiş?.. Meselâ ben şimdi gencim, her şeyi yapabilirim: Giderim, gelirim, taşırım, kimsenin yardımını istemem... Hangisi daha iyi?

— İhtiyar veya genç olmuşum, benim için hepsi bir.

— Nasıl dersiniz hepsi bir?.. Söylediğiniz doğru değil.

— Ama siz söyleyin Feodosya Nikolayevna, benim gençliğimin bana ne gereği var?.. Bir başıma, yersiz yurtsuz yaşadıktan sonra...

— Bu her zaman sizin elinizde olan bir şey...

— Pek de benim elimde değil işte!.. Hiç olmazsa bana bir acıyan bulunsa!..

Feniçka yan gözle Bazarov'a baktı, ama bir şey söylemedi. Biraz durduktan sonra sordu:

— O elinizdeki kitap nedir?

— Bu mu?.. Bir bilim kitabıdır. Karışık, zor bir kitap.

— Siz hep okuyor musunuz?.. Bundan sıkılmıyor musunuz?.. Bana öyle geliyor ki siz artık her şeyi biliyorsunuz.

— Görülüyor ki her şeyi bilmiyorum. Biraz okumayı deneyin bakalım.

Kalın ve ciltli kitabı iki eliyle kavrıyan Feniçka:

— Ama ben bundan hiçbir şey anlamam ki, dedi, Rusça mı bu kitap? Ne kadar da kalın!

— Rusça.

— Rusça da olsa yine bir şey anlamam.

— Ben zaten anlıyasınız diye bunu size okutmuyorum.. Okurken sizi seyretmek, nasıl okuduğunuzu görmek istiyorum. Siz okurken burnunuzun ucu öylesine sevimli kımıldıyor ki..

Kitapta rastgele, «Kreozot üzerine» başlıklı konuyu yarım sesle okumaya başlıyan Feniçka güldü ve kitabı elinden attı. Kitap, sıranın üzerinden yere kaydı.

Bazarov :

— Gülüşünüzü de seviyorum, dedi.

— Yeter!..

— Konuşmanızı da seviyorum. Tıpkı bir suyun çağlayışı gibi konuşuyorsunuz!

Feniçka başını öbür yana çevirdi. Parmaklariyle çiçekleri karıştırarak:

— Ne tuhafsınız, dedi, beni dinleyip de ne yapacaksınız?.. Siz kim bilir ne akıllı bayanlarla konuşmuşsunuzdur!

— Ah Feodosya Nikolayevna! İnanın bana: Dünyanın bütün akıllı bayanları bir araya gelse sizin tırnağınızın ucu bile olamaz!

Genç kadın :

— Neler de uyduruyorsunuz, diye fısıldadı ve kollarını kavuşturdu.

Bazarov kitabı yerden alarak:

— Bu bir doktor kitabıdır, niçin yere atıyorsunuz? dedi.

Feniçka :

— Doktor kitabı mı? diye sordu ve Bazarov'a dönerek sözüne devam etti, biliyor musunuz ne?.. Siz bana o damlaları verdiğinizden beri —hatırladınız mı?— Mitya öylesine iyi uyuyor ki... Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Ne yalan söyliyeyim, siz çok iyisiniz!

Bazarov gülerek:

—Ama, doğrusunu isterseniz, doktorların hakkını ödemek gerek. Siz de bilirsiniz ki doktorlar çıkarlarını seven insanlardır.

Feniçka, yüzünün üst yanına vuran beyazımtırak ışık altında daha da kara görünen gözlerini Bazarov'a kaldırdı. Bazarov şaka mı ediyordu, yoksa ciddî mi söylüyordu, bunu kestirememişti:

— Siz kabul ettikten sonra memnunlukla... Yalnız Nikolay Petroviç'ten istemem gerek...

Bazarov, genç kadının sözünü keserek:

— Siz, para mı istiyorum sandınız?.. Hayır, sizin paranız bana lâzım değil.

Feniçka :

— O halde ne istiyorsunuz? dedi.

— Bilin bakalım ne?..

— Ben falcı mıyım?

— Öyleyse ben söyliyeyim: Bu güllerden birini istiyorum.

Feniçka yine güldü ,hattâ ellerini çırptı, Bazarov'un bu isteğini öylesine eğlenceli bulmuştu. Feniçka hem gülüyor, hem de koltuklarının kabardığını hissedi-

yordu. Bazarov gözlerini ona dikmiş, bakıyordu. Nihayet:

— Buyurunuz, buyurunuz, dedi ve sıranın üzerine eğilerek seçmeye koyuldu, hangisini istiyorsunuz, kırmızı mı, beyaz mı?

— Kırmızı, hem de çok iri olmasın.

— Buyurunuz, dedi.

Ama, uzatmış olduğu elini hemen geri çekti. Dudaklarını ısırarak kameriyenin kapısına baktı ve kulak kabarttı.

Bazarov :

— Ne var? diye sordu, Nikolay Petroviç mi?

— Hayır... Nikolay Petroviç tarlaya gittiler. Hem zaten ben ondan korkmam ki... Ama bak, Pavel Petroviç gelince... Bana öyle geldi ki...

— Ne?..

— Bana öyle geldi ki... Pavel Petroviç buralarda dolaşıyor... Hayır... Kimse değilmiş... Buyurunuz.

Feniçka, gülü Bazarov'a verdi.

— Siz Pavel Petroviç'ten ne diye korkuyorsunuz?

— Beni hep korkutuyor... Konuşmasına hiç konuşmuyor ama, öyle tuhaf bir bakışı var ki. Zaten siz de onu sevmiyorsunuz!.. Hatırlar mısınız, eskiden siz onunla hep tartışırdınız!.. Neyi tartışırdınız bilmem ama, onu öyle bir evirip çeviriyordunuz ki...

Feniçka, Bazarov'un, tartışma sırasında Pavel Petroviç'i, kendi düşüncesine göre, nasıl evirip çevirdiğini elleriyle anlatmaya koyuldu.

Bazarov gülümsedi:

— Peki, beni yenmeye başlasaydı, beni korur muydunuz? diye sordu.

— Ben sizi nasıl koruyabilirim?.. Yok canım, sizinle kolay kolay başa çıkılmaz!

— Öyle mi sanıyorsunuz?.. Ama ben öyle bir el biliyorum ki, isterse bir parmağiyle beni yere serebilir...

— Bu ne biçim elmiş?

— Siz sanki bilmiyor musunuz?.. Bana verdiğiniz şu gülü koklayınız, bakın ne güzel kokuyor.

Feniçka boynunu uzattı, yüzünü çiçeğe yaklaştırdı. Başörtüsü, başından omuzlarına kaydı. Yumuşak, parlak, simsiyah hafifçe dağınık bir saç yığını göründü. Bazarov :

— Durunuz, dedi, ben de sizinle beraber koklamak istiyorum.

Delikanlı eğildi ve genç kadının yarı açık duran dudaklarından kuvvetle öptü.

Feniçka titredi. İki eliyle Bazarov'u göğsünden itti. Ama yavaş ittiği için, delikanlı, kadını yeniden ve uzun uzun öpebildi.

Leylâkların arkasından kuru bir öksürük sesi geldi. Feniçka hemen sıranın öteki ucuna kaçtı. Pavel Petroviç göründü. Onları hafifçe selâmladı. Acı bir üzgünlükle, «Siz burada mısınız?» dedi ve uzaklaştı. Feniçka hemen güllerini topladı ve kameriyeden dışarı fırladı, giderken de :

— Çok fena yaptınız Yevgeni Vasiliç! diye fısıldadı.

Sesinde içten gelme bir sitem vardı.

Bazarov, kısa bir zaman önce geçen buna benzer bir başka sahneyi hatırladı. Hem utandı, hem hakaretle karışık bir can sıkıntısı duydu, ama hemen başını silkti. «Céladon (*) gibi davrandığı için» alaycı bir şekilde kendini tebrik etti ve odasına döndü.

Pavel Petroviç ise bahçeden çıktı, ağır adımlarla

(*) **Céladon:** Fransız romancılarından Urfé'nin, romanlarından birinde tasvir ettiği âşık tipi. — **H. Â. Ediz.**

ormana kadar gitti. Orada oldukça uzun bir süre kaldı. Kahvaltıya döndüğü zaman, yüzü öylesine karanlıktı ki, Nikolay Petroviç merakla, hasta olup olmadığını sordu.

Pavel Petroviç, sakin bir eda ile:

— Bilirsin ki ben bazan fazla safra çıkarmaktan rahatsızlık çekerim, diye cevap verdi.

XXIV

İki saat sonra Pavel Petroviç, Bazarov'un kapısını vuruyordu.

Pavel Petroviç, pencere yanındaki sandalyeye otururak ve iki eliyle fildişi saplı güzel bir bastona dayanarak (o, genel olarak bastonsuz dolaşırdı) söze başladı:

— Çalışmalarınıza engel olduğum için affınızı dilerim. Ama vaktinizin beş dakikasını bana vermenizi ricaya mecbur oldum. Fazla değil, beş dakika...

Pavel Petroviç kapının eşiğinden adımını atar atmaz, yüzünde hafif bir değişiklik olan Bazarov:

— Bütün zamanım emrinizdedir, cevabını verdi.

— Benim için beş dakika yeter. Size bir mesele teklif etmeye geldim.

— Bir mesele mi?.. Ne gibi?

— Lûtfen dinleyiniz. Kardeşimin evindeki misafirliğinizin ilk zamanlarında, henüz kendimi sizinle konuşmak zevkinden mahrum etmediğim sıralarda, birçok konular üzerinde düşüncelerinizi dinlemek fırsatını elde etmiştim. Ama hatırımda kaldığına göre, ne aramızda, ne de benim bulunduğum sıralarda, iki kişi arasındaki düellonun, ya da genel olarak düelloların hiç sözü edilmedi. Bu konu üzerinde ne düşündüğünüzü öğrenmeme müsaade eder misiniz?

Pavel Petroviç'i karşılamak üzere ayağa kalkmış olan Bazarov, tekrar sandalyesinin bir ucuna ilişerek ellerini kavuşturdu:

— İşte benim düşüncem: Nazari bakımdan düello mânasız bir şeydir, ama pratiğe gelince iş başkalaşır.

— Yani, sizi yanlış anlamadıysam, şunu demek istiyorsunuz: Düello ile ilgili görüşünüz ne olursa olsun, tarziye verilmedikçe, kendinize hakarette bulunulmasına müsaade etmezsiniz, sanırım?

— Düşüncelerimi iyi keşfettiniz!

— Çok güzel. Bunu sizden işitmek çok hoşuma gitti. Sözleriniz beni bilinmezlikten kurtardı.

— Yani tereddütten demek istiyorsunuz...

— Fark etmez. Sözlerim anlaşılsın diye böyle söylüyorum. Ben kitaplık faresi değilim. Sözleriniz beni üzücü bir zaruretten kurtarıyor. Sizinle vuruşmaya karar verdim.

Bazarov gözlerini kocaman kocaman açtı:

— Benimle mi?

— Evet, bizzat sizinle.

— Ama, rica ederim, niçin?..

Pavel Petroviç:

— Size bunun sebebini de anlatabilirdim, ama, bunu söylememeyi tercih ediyorum. Benim zevkime göre siz burada fazlasınız!.. Size tahammül edemiyorum, sizi küçümsüyorum. Bu da size yetmiyorsa...

Pavel Petroviç'in gözleri parladı. Bazarov'un da gözleri tutuştu.

— Çok güzel, dedi, daha başka açıklamalara gerek yok. Şövalyelik ruhunuzu benim üzerimde denemek hulyasına kapılmışsınız!.. Sizi bu zevkten yoksun edebilirdim, ama değmez!..

Pavel Petroviç:

— Size yürekten minnettarım, cevabını verdi; şim-

di artık, teklifimi kabul edeceğinizi, beni zor kullanmaya mecbur etmiyeceğinizi umarım.

Bazarov, soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Yani kinayesiz, benzetmesiz söylemek gerekirse şu sopayı kullanmaya, değil mi?.. Tamamiyle doğru.. Bana hakaret etmenize hiç de gerek yok. Bu, pek de öyle tehlikesiz bir şey de değil!.. Centilmen olarak kalabilirsiniz!.. Ben de düello teklifinizi centilmence kabul ediyorum.

Pavel Petroviç.

— Çok güzel, dedi ve bastonunu bir köşeye bıraktı; şimdi de düellomuzun şartları üzerinde konuşalım. İlkin şunu öğrenmek isterdim: Bilmem, düello davetime bir sebep teşkil etmek üzere küçük bir kavga formalitesine gerek görüyor musunuz?

— Hayır, formalitesiz daha iyi.

— Ben de öyle düşünüyorum. Düellomuzun gerçek sebeplerini kurcalamayı da aynı şekilde yersiz buluyorum. Birbirimizden nefret ediyoruz. Bundan ötesi var mı?

Bazarov alaycı bir sesle tekrarladı:

— Bundan ötesi var mı?..

— Düellomuzun şartlarına gelince... Tanıksız dövüşeceğimiz için... Çünkü tanığı nerede bulacağız?..

— Gerçekten de nerede bulacağız?..

— ... O halde, size şu teklifte bulunmakla şeref duyuyorum: Yarın sabah erkenden, meselâ, saat altıda, koruluğun arkasında, tabanca ile vuruşalım. Mesafe on adım olsun...

— On adım mı?.. Demek öyle. Bu mesafeden birbirimizi göremeyiz.

Pavel Petroviç:

— Sekiz adım da olabilir, dedi.

— Olur. Niçin olmasın?

— İkişer sefer ateş edeceğiz... Her ihtimale karşı da, ceplerimize, ölümümüzden kimsenin sorumlu olmadığına dair birer mektup koyacağız!

Bazarov:

— Bu teklifinizi pek de uygun bulmuyorum, dedi, biraz Fransız romanlarına benziyecek. Pek de gerçeğe uygun değil.

— Olabilir. Ama, kaatillik şüphesi altında kalmanın pek de hoş bir şey olmadığını kabul etmelisiniz!

— Kabul ediyorum. Ama, bu acıklı ithamdan kaçınmanın bir yolu var. Gerçi tanığımız yok ama, düellomuzu görebilecek bir adam bulundurabiliriz.

— Bunun kim olduğunu öğrenebilir miyim?

— Canım, şu Piyotr.

— Hangi Piyotr?

— Kardeşinizin uşağı. O, zamanımızın gelişim seviyesine ulaşmış bir adamdır. Rolünü, bu gibi olaylarda gerekli olan bütün şartiyle oynıyabilir...

— Galiba şaka ediyorsunuz, muhterem efendimiz?

— Asla. Teklifimi inceleyince bunun mâkul ve samimî olduğunu kabul edeceksiniz!.. Mızrak çuvala sığmaz derler, ben de Piyotr'u gerektiği biçimde hazırlamayı ve düello yerine getirmeyi üzerime alıyorum.

Pavel Petroviç, sandalyeden kalkarak:

— Şaka etmekte devam ediyorsunuz, dedi, ama, gösterdiğiniz bu nazik boyun eğişten sonra, kendimde her hangi bir iddiada bulunmak hakkını göremiyorum. Böylece, her şey yoluna girdi. Ha, tabancanız yok, değil mi?

— Bende tabanca ne gezer, Pavel Petroviç? Ben asker değilim.

— O halde size benim tabancalarımı teklif ediyorum. Beş yıldır onlarla ateş etmediğime emin olabilirsiniz!

— Bu çok avutucu bir haber.

Pavel Petroviç bastonunu aldı.

— Muhterem efendim, şimdi benim için artık size teşekkür etmekten ve sizi işinizle baş başa bırakmaktan başka yapılacak bir şey kalmıyor. Sizi selâmlamakla şeref duyarım.

Bazarov, misafirini geçirirken:

— Yeniden görüşeceğimiz o mutlu ana kadar güle güle efendim, dedi.

Pavel Petroviç odadan çıktı. Bazarov ise kapının önünde bir süre durduktan sonra birdenbire bağırdı: «Hay Allah belânı versin!.. Ne kadar güzel, ne kadar da budalaca!.. Karşılıklı amma da komedya oynadık ha!.. Eğitim görmüş köpekler de art ayakları üzerinde işte böyle dans ederler... Kabul etmemek mümkün değildi, çünkü herif her halde sopayı kafama indirirdi... İşte o zaman (Bazarov, yalnız bunun düşüncesiyle bile sapsarı kesildi, bütün gururu ayaklanmıştı), bir kedi yavrusu gibi, onu boğmam gerekirdi.»

Bazarov tekrar mikroskopuna döndü. Ama yüreği bir defa depreşmiş, çalışması için gerekli olan sükûnet kaybolmuştu. «Bu sabah bizi görmüş olacak, diye düşündü, kardeşini böylesine korumuş olması mümkün mü?.. Sonra öpmek, sanki böylesine önemli bir olay mı?.. Burada her halde başka bir şey var. Dur, hele!.. Sakın kendisi âşık olmasın?.. Şüphesiz âşık. Bu gün, gibi aşikâr bir şey!.. Amma da karışık bir durum, ha!.. Kötü!.. Hangi yanından bakarsan bak, kötü!.. Birincisi alnımıza kurşun yemek var. Sonra,her halde buradan gitmek gerek; ortada Arkadi ve şu Allahın öküzü Nikolay Petroviç var. Kötü, kötü!..»

Gün, sanki özel olarak, sessiz ve sönük geçti. Feniçka âdeta dünyada yoktu; deliğine çekilmiş bir fare gibi odasına kapanmıştı. Nikolay Petroviç düşünceliydi.

Bütün ümidini bağladığı buğdaylarda yanık başgösterdiğini haber vermişlerdi. Pavel Petroviç, buz gibi nezaketiyle herkesi, hattâ Prokofyiç'i bile sıkıyordu. Bazarov babasına mektup yazacak oldu, ama yırtıp masanın altına attı: «Ölürsem, nasıl olsa haber alır, diye düşündü, ama ben ölmiyeceğim. Hayır, bu dünyaya daha uzun bir süre ışık saçacağım!»

Bazarov, Piyotr'a, önemli bir iş için, ertesi sabah gün doğarken yanına gelmesini emretti. Piyotr, Bazarov Petersburg'a giderken kendisini de yanına almak istediği kuruntusuna kapıldı.

Bazarov geç vakit yattı. Gecesini karmakarışık rüyalarla geçirdi. Odintsova gözleri önünde dönüp duruyordu. O, aynı zamanda annesiydi, arkasında kara bıyıklı bir kedi dolaşıyordu. Bu kedi de Feniçka idi. Pavel Petroviç ise, her şeye rağmen kendisiyle dövüşmek zorunda olduğu büyük bir orman halinde görünüyordu.

Piyotr onu sabahın dördünde uyandırdı, hemen giyindi ve uşakla beraber dışarı çıktı.

⁂

Sabah güzel ve serindi. Küçük, alaca renkli bulutçuklar, pamuk kümeleri halinde açık solgun gökyüzünde duruyordu. İnce bir çiy, yaprakların ve otların üstüne yağıyor, örümcek ağları üzerinde gümüş gibi parlıyordu. Nemli, siyah toprak, şafağın ilk kızıllıklarını henüz koruyor gibiydi. Bütün gökyüzünden çayır kuşlarının ötüşleri yağıyordu. Bazarov koruluğa kadar geldi ve koruluğun kenarında bir gölgeliğe oturdu. Ancak o zaman Piyotr'a, kendisinden nasıl bir hizmet beklediğini söyledi. Kültürlü uşak fena halde korktu. Ama Bazarov, ancak bir kenarda durup uzaktan seyretmekten başka yapacak bir işi olmadığını, kendisine hiçbir sorumluluk gelmiye-

ceğini temin ederek onu yatıştırdı. «Bu arada ne kadar önemli bir rol oynadığını da düşün!» diye ekledi. Piyotr kollarını açtı, başını önüne eğdi, âdeta yemyeşil olmuş bir halde, kayın ağaçlarından birine dayandı.

Maryino'dan gelen yol ormanı dolaşıyordu. Yolun üzerindeki ince toz tabakası, dünden beri, ne bir tekerlek, ne de bir ayak iziyle bozulmadan, olduğu gibi duruyordu. Bazarov, elinde olmıyarak ikide bir yol boyunca bakıyor,otları yoluyor, ısırıyor, bir yandan da, kendi kendine, «Ne budalalık!» deyip duruyordu. Sabahın ayazı onu iki sefer titretti. Piyotr, üzgün üzgün Bazarov'a baktı. Ama delikanlı sadece gülümsedi: Korkmuyordu.

Yoldan bir beygirin ayak sesleri duyuldu. Ağaçların arasından bir mujik göründü. Mujik, ayakları köstekli iki beygiri önüne katmış, gidiyordu. Bazarov'un yanından geçerken, selâm vermeden tuhaf bir bakışla delikanlıyı süzdü. Bu hali kötüye yoran Piyotr'un canı sıkıldı. Bazarov ise: Bu adam da erken kalkmış diye düşündü, ama hiç değilse bir iş için. Ya biz?»

Birdenbire Piyotr bir fısıltı halinde:

— Galiba geliyorlar, dedi.

Bazarov başını kaldırdı ve Pavel Petroviç'i gördü. Pavel Petroviç, sırtında hafif damalı bir ceket, ayağında kar gibi beyaz pantalonlar olduğu halde, hızlı hızlı yol boyunca yürüyordu. Koltuğunun altında yeşil çuhaya sarılı bir kutu vardı.

İlkin Bazarov'u, sonra da, şu anda bir tanık olarak saygı gösterdiği Piyotr'u selâmlıyarak:

— Özür dilerim, dedi galiba sizi beklettim. Uşağımı kaldırmak istemedim de...

Bazarov :

— Zarar yok, dedi biz de şimdi geldik.

— Çok iyi öyleyse.

Pavel Petroviç etrafına bakındı ve sözlerine devam etti:

— Kimsecikler yok... Kimse bize engel olmıyacak. Başlıyabiliriz, değil mi?

— Başlıyalım.

— Her halde yeni bir açıklama istemiyorsunuzdur?

— Hayır, istemiyorum.

Pavel Petroviç kutudan tabancaları çıkararak sordu:

— Tabancaları doldurmak ister misiniz?

— Hayır; siz doldurunuz, ben adımları ölçerim; sonra gülerek ilâve etti, adımlarım sizinkilerden uzundur. Bir, iki, üç...

Sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titreyen Piyotr, kekeliyerek sordu:

— Yevgeni Vasilyiç, yine siz bilirsiniz ama, ben bir kenara çekilsem nasıl olur?

— ... Dört beş... Çekil kardeş, çekil... Hattâ istersen ağacın arkasında durur, kulaklarını da tıkıyabilirsin!.. Yalnız gözlerini kapama!.. İçimizden birisi vurulup yere düşerse onu kaldırmaya koş.. Altı, yedi, sekiz...

Bazarov durdu. Pavel Petroviç'e dönerek:

— Yeter mi? diye sordu, yoksa iki adım daha ekliyeyim mi?..

Pavel Petroviç ikinci kurşunu sürerken:

— Nasıl isterseniz, dedi.

Bazarov, kundurasının burnuyla toprağa bir çizgi çizerek:

— Daha iki adım ekliyelim, dedi; işte sınır. Aklıma gelmişken sorayım: Sınırdan kaçar adım uzakta duracağız? Bu da önemli bir meseledir. Dün bu konuda hiçbir şey konuşmadık.

Pavel Petroviç, her iki tabancayı Bazarov'a uzatarak:

— On adım yeter sanırım. Tabancalardan birini seçmek lûtfunda bulunur musunuz?..

— O lûtfu sizden esirgemem. Ama Pavel Petroviç, siz de kabul ediniz ki, şu bizim düellomuz gülünç denilecek kadar tuhaf bir şey. Bir defa şu tanığımızın yüzüne bakınız!

Pavel Petroviç:

— Siz hep şaka etmek isteğindesiniz! diye cevap verdi, ben düellomuzun tuhaflığını inkâr etmiyorum. Ama, ciddî olarak dövüşmek niyetinde olduğumu da size hatırlatmayı bir borç sayıyorum. **A bon entendeur, salut! (*).**

— Oo!.. Birbirimizi yok etmeye karar verdiğimize şüphe etmiyorum. Ama, niçin biraz gülmiyelim, niçin **utile dulci**'yi (**) birleştirmiyelim?.. Böylece, siz bana Fransızca, ben de size Lâtince...

Pavel Petroviç:

— Ben ciddî dövüşeceğim, diye tekrarladı ve kendi yerine doğru yürümeye başladı.

Bazarov da kendi tarafındaki sınırdan on adım saydı ve durdu.

Pavel Petroviç:

— Hazır mısınız? diye sordu.

— Tamamiyle.

— O halde karşılaşabiliriz.

Bazarov yavaşça ilerlemeye başladı. Pavel Petroviç de sol elini cebine sokarak ve tabancasının namlusunu yavaş yavaş kaldırarak Bazarov'a doğru yürüdü. Deli-

---

(*) Aslında Fransızcadır. Burada, «Kulakları olan duyar!» anlamına gelmektedir.

(**) Aslında Lâtincedir. «Faydalıyı hoşla» anlamına gelir.
H. Â Ediz.

kanlı, «Tam da burnuma nişan alıyor, diye düşündü, gözünün birini nasıl da dikkatle kapıyor, haydut! Ama bu, pek de hoş bir duygulanma değil! Saatinin kordonuna bakmam daha doğru olacak.»

Bazarov'un kulağı dibinde keskin bir şey vınladı, aynı anda bir silâh sesi duyuldu. Bazarov'un kafasından, «Sesi duydum, demek ki hiçbir şeyim yok!» düşüncesi geçti. Bir adım daha attı, nişan almadan tetiği çekti.

Pavel Petroviç hafifçe sarsıldı, eliyle kalçasını tuttu. Beyaz pantalonu üzerinden ince bir kan şeridi sızmaya başladı.

Bazarov tabancasını bir yana fırlattı ve düşmanına yaklaştı:

— Yaralandınız mı? diye sordu.

Pavel Petroviç:

— Beni sınıra çağırmak hakkınızdı, dedi; bu önemsiz bir şey. Şartlarımıza göre birer sefer daha ateş edebiliriz.

Bazarov :

— Affedersiniz ama, bir başka sefere kalsın, dedi ve sararmaya başlıyan Pavel Petroviç'i kucakladı; şimdi ben artık bir düellocu değil, bir doktorum. Her şeyden önce yaranızı görmeliyim. Piyotr, buraya gel!.. Piyotr, nereye saklandın?

Pavel Petroviç kesik kesik konuşmaya başladı:

— Bunların hepsi de saçma şeyler... Benim, kimsenin yardımına ihtiyacım yok, ve... bir sefer... daha...

Pavel Petroviç bıyığını tutmak istedi ama, eli düştü, gözleri kaydı ve bayıldı. Bazarov, Pavel Petroviç'i otların üstüne yatırırken, elinde olmıyarak bağırdı:

— Bu da nereden çıktı! Bayıldı!.. Neden acaba?.. Bakalım nesi varmış!..

Bazarov mendilini çıkardı, akan kanı sildi. Yaranın etrafını eliyle yokladı. Dişleri arasından:

— Kemik sağlam, diye mırıldandı, mermi pek de derine gitmemiş, yalnız vastus externus kasını zedelemiş.. Üç hafta sonra dans bile edebilir. Peki, ya baygınlık!.. Ah, bıktım bu sinirli insanlardan! Derisi de ne inceymiş!..

Bazarov'un arkasından Piyotr'un titrek sesi duyuldu:

— Öldüler mi?..

Bazarov arkasına döndü:

— Çabuk su getir, kardeş, o senden benden çok yaşar!

Ama mükkemmel uşak, sanki Bazarov'un söylediklerini anlamıyor gibi, yerinden kımıldamıyordu.

Pavel Petroviç yavaşça gözlerini açtı. Piyotr:

— Ölüyor! diye mırıldandı ve istavroz çıkarmaya başladı.

Yaralı centilmen zoraki bir gülümseyişle:

— Hakkınız varmış, diye söylendi, ne salak adam!

Bazarov :

— Koş, su getir, aptal! diye bağırdı.

— Gereği yok... Bu, bir dakikalık bir **vertige**'di (*). Oturmama yardım ediniz.. Ha, şöyle.. Bu bereyi bir şeyle bağlamak yeter. Ben eve kadar yaya giderim. Olmazsa bana bir araba gönderirsiniz!.. İsterseniz düelloyu tekrarlamıyalım!.. Siz soylu davrandınız... Bugün... Ama dikkat ediniz, bugün...

Bazarov itiraz etti:

— Geçmişi anmakta mâna yok. Geleceğe gelince, bunun için de kendinizi üzmeyiniz!. Çünkü, ben hemen

---

(*) Aslında Fransızcadır. «Baş dönmesi» anlamına gelir.
H. Â. Ediz.

savuşmak niyetindeyim. Şimdi, müsaade ediniz de ayağınızı bağlıyayım. Yaranız tehlikeli değil. Ama, hepsinden iyisi, bir defa bu kanı durduralım! İlkin, her şeyden önce şu ölüyü diriltelim.

Bazarov, Piyotr'u yakasından tutup silkeledi ve araba getirmeye gönderdi. Pavel Petroviç ona:

— Dikkat et, kardeşimi korkutma, dedi, olanı biteni ona anlatmaya kalkışma!

Piyotr koşarak gitti. O araba peşinde koşarken iki düşman da, konuşmadan yerde oturuyorlardı. Pavel Petroviç, Bazarov'a bakmamaya çalışıyordu. Onunla barışmayı yine de istemiyordu. Kurumluluğundan, beceriksizliğinden, daha iyi bir biçimde bitmesine imkân olmadığını hissettiği halde, yine de sebebolduğu bütün bu işlerden utanıyordu. «Hiç değilse bundan sonra buralarda boy göstermiyecek... diye kendini avutuyordu, buna da şükür...»

Bu ağır, bu sıkıcı sessizlik uzayıp gidiyordu. İkisi de durumdan hoşnut değildi. İkisi de karşılıklı olarak birbirlerini anladıklarını duyuyorlardı. Dostlar için bu duyuş çok iyidir, ama, dost olmıyanlar için, hele ne anlaşmak, ne de ayrılmak mümkün olmadığı zamanlar, çok kötüdür.

Nihayet Bazarov :

— Ayağınızı çok sıkı sarmış olmıyayım? diye sordu.

Pavel Petroviç :

— Hayır, zararı yok, çok güzel sarmışsınız! diye cevap verdi ve biraz durduktan sonra da ekledi, kardeşimi aldatmak mümkün değil. Politika yüzünden kavga ettiğimizi ona söylemeliyiz!

Bazarov :

— Mükemmel. Siz benim bütün Anglomanlara küfrettiğimi söyliyebilirsiniz!.. dedi.

Pavel Petroviç :

— Pekâlâ, diye cevap verdi.

Bu sırada, düellodan biraz önce, köstekli beygirlerini sürerek Bazarov'un önünden geçmiş olan mujik geri dönüyordu. Beyleri» görünce «toparlandı.» Saygı ile şapkasını çıkardı. Pavel Petroviç, mujiği göstererek:

— Ne dersiniz, bu adam şimdi bizim için ne düşünür? diye sordu.

Bazarov :

— Kim bilir, diye cevap verdi, büyük bir ihtimalle hiçbir şey düşünmez. Rus mujiği, bir zamanlar Bayan Radcliff'in (*) kendisinden pek çok söz ettiği o esrarlı, o bilinmiyen adamdır. Onu kim anlar?.. O kendi kendini bile anlamaz!

Pavel Petroviç:

— Ya!.. Demek siz... diyecek oldu ama birdenbire bağırdı, gördünüz mü sizin aptal Piyotr'un yaptıklarını?. Araba ile kardeşim de buraya geliyor!

Bazarov başını çevirdi ve arabada oturmakta olan Nikolay Petroviç'in sararmış yüzünü gördü. Nikolay Petroviç, araba durmadan aşağı atladı ve ağabeyisine koştu. Heyecanlı bir sesle:

— Bu ne demek? diye sordu, Yevgeni Vasilyiç, rica ederim, nedir bu?

Pavel Petroviç:

— Bir şey yok, diye cevap verdi, seni boşuna meraklandırmışlar... Bay Bazarov'la biraz kavga ettik, ben de biraz bunun cezasını çektim.

— Peki, Allah aşkına, bu neden oldu?

— Sana nasıl anlatayım?.. Bay Bazarov, Sir Robert Pil'den saygısız bir dille söz etti. Şunu da hemen söyle-

(*) Anna Radcliffe (1764-1823) esrarlı ve hüzünlü romanlar yazmakla tanınmış bir İngiliz kadın yazarıdır. Romanlarının hemen hepsi Rusçaya çevrilmiş, ya da adapte edilmiştir.

H. Â. Ediz.

meliyim ki bütün bu olup bitenlerden yalnız ben suçluyum. Bay Bazarov çok dürüst davrandı. Onu düelloya çağıran ben oldum.

— Ama insaf et, bak senden kan akıyor!..

— Sen damarlarımda su dolaştığını mı sanıyordun?. Bu hacamat, biraz da benim için yararlı oldu. Doğru değil mi, doktor? Arabaya binmeme yardım et, kendini de melânkoliye kaptırma!.. Yarın iyileşirim.. Ha şöyle... Arabacı, çek!

Nikolay Petroviç, arabanın arkasından yürüdü. Bazarov geri kalmak istedi. Ama Nikolay Petroviç ona dönerek:

— Şehirden bir başka doktor gelinceye kadar ağabeyimle meşgul olmanızı rica edeceğim, dedi.

Bazarov, bir baş hareketiyle bunu kabul ettiğini anlattı.

Bir saat sonra Pavel Petroviç, ustaca sarılmış bacağiyle artık yatakta yatıyordu. Bütün ev ayağa kalkmıştı. Feniçka fenalık geçirdi. Nikolay Petroviç sessizce ellerini kırıyordu. Pavel Petroviç gülüyor, özellikle Bazarov'la şakalaşıyordu. İnce patis bir entari ve robdöşambr giymiş, başına da bir fes geçirmişti. Storların indirilmesine izin vermedi ve perhiz etmek zorunda oluşundan ötürü da alaycı bir dille şikâyet etti.

Bununla beraber geceleyin ateşi çıktı, başı ağrıdı. Şehirden doktor geldi. Nikolay Petroviç kardeşini dinlememişti. Zaten Bazarov da bir doktorun getirtilmesini istemişti. Delikanlı sapsarı ve sinirli bir halde bütün gün odasında oturmuş, birkaç sefer, o da çok az kalmak şartiyle yaralıya uğramış, yine odasına dönmüştü. İki sefer Feniçka'ya rastlamış, ama kadın her seferinde dehşet içinde ondan kaçmıştı.

Yeni gelen doktor ferahlatıcı ve serinletici içkiler içirilmesini tavsiye etti. Bu arada hiçbir tehlike olmadığı

yolundaki Bazarov'un görüşlerini de doğruladı. Nikolay Petroviç, doktora, ağabeyisinin, dikkatsizlik yüzünden kendi kendini yaralamış olduğunu söyledi. Doktor, buna karşılık olarak, «Hım!» demekle yetindi. Ama o sırada gümüş olarak eline sıkıştırılan 25 ruble üzerine, «Aman efendim, bunlar olağan şeylerdir» diye mırıldandı.

Evde kimse ne soyundu, ne de yattı. Nikolay Petroviç, ayaklarının ucuna basarak ikide bir ağabeyisinin yanına giriyor, yine ayaklarının ucuna basa basa dışarı çıkıyordu. Pavel Petroviç bazan dalıyor, hafifçe inliyor, kardeşine, Fransızca olarak **«Couchez-vous»** (*) diyor ve içecek bir şey istiyordu. Nikolay Petroviç, bir seferinde ağabeysine bir bardak limonata götürmeye Feniçka'yı zorladı. Pavel Petroviç, genç kadına uzun uzun baktı ve limonotayı sonuna kadar içti. Sabahleyin ateşi biraz daha arttı. Hafif hafif sayıklamaya başladı. İlkin ipe sapa gelmez bazı sözler söyledi. Sonra birdenbire gözlerini açtı. Başucunda korku ile kendisine doğru eğilmiş kardeşini görünce :

— Feniçka'nın Nelli'ye benzer bazı yanları var, değil mi Nikolay? dedi.

— Hangi Nelli'ye Pavel?

— Sen bunu nasıl soruyorsun?.. Prenses R... ye. Özellikle yüzünün üst yanı. **C'est de la même famille** (**)

Nikolay Petroviç hiç cevap vermedi. Bir insanda eski duyguların böylesine uzun bir süre kalabilmiş olmasına şaşmaktan kendini alamadı: «Duyguları bak ne zaman meydana çıktı» diye düşündü.

Pavel Petroviç dertli dertli elini başının üzerine atarak inledi :

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Yatınız» anlamına gelir.

(**) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Aynı aileden» anlamına gelmektedir. **H. Â. Ediz.**

— Ah, bu basit yaratığı ben ne kadar da seviyorum!

Birkaç saniye sonra yine mırıldandı:

— Ben hiçbir haddini bilmezin ona dokunmasına bile katlanamam!..

Nikolay Petroviç sadece içini çekti. O, bu sözlerin kiminle ilgili olabileceğinden şüphe bile etmiyordu.

Bazarov, ertesi gün saat sekizde Nikolay Petroviç'in yanına geldi. Delikanlı her şeyini hazırlamış, kurbağalarını, böceklerini, kuşlarını salıvermişti. Nikolay Petroviç, yerinden kalkarak onu karşılarken:

— Galiba benimle vedalaşmaya geldiniz? dedi.

— Evet efendim, öyle.

— Sizi tamamiyle anlıyor ve size hak veriyorum. Hiç şüphe yok ki, suçlu olan zavallı ağabeyimdir, bunun için de cezasını çekti. Sizi, başka türlü davranmamak durumuna düşürdüğünü bana kendisi anlattı. Bir dereceye kadar yalnız aranızdaki devamlı görüş ayrılığı ile açıklanabilen bu düellodan kaçınmanıza imkân olmadığına inanıyorum. (Nikolay Petroviç, söyliyeceği sözleri şaşırmıştı). Kardeşim eski eğitim görmüş, geleneklerine bağlı, çabuk parlıyan, inatçı bir adamdır. İşin böyle sonuçlandığına yine şükredelim. Olayın duyulmaması için gereken bütün tedbirleri aldım.

Bazarov ilgisizce :

— Bir mesele çıkması ihtimaline karşı size adresimi bırakıyorum.

— Bir mesele çıkacağını sanmıyorum Yevgeni Vasilyiç!. Evimdeki misafirliğinizin bu biçimde sona erişine üzgünüm. Beni asıl üzen şey, Arkadi'nin...

Her türlü «açıklamalar»dan, «belirtmeler»den bir çeşit tahammülsüzlük duyan Bazarov, Nikolay Petroviç'in sözünü keserek:

— Ben her halde Arkadi ile görüşürüm, dedi, şayet

kendisini göremezsem, ona saygılarımı iletmenizi ve üzüntülerimi bildirmenizi rica ederim.

Nikolay Petroviç:

— Benim de sizden ricam... diye başladıysa da Bazarov cümlenin sonunu beklemeden dışarı çıktı.

Bazarov'un gideceğini haber alan Pavel Petroviç onu görmek istedi ve delikanlının elini sıktı. Ama Bazarov burada da buz gibi soğuk davrandı. Delikanlı, Pavel Petroviç'in yüce gönüllülük taslamak istediğini anlamıştı. Feniçka ile vedalaşmak mümkün olmadı. Onunla ancak pencereden bakıştı. Genç kadının yüzü Bazarov'a üzgün gibi göründü: «Bu kız burada mahvolacak, diye düşündü, ama hayır, nasıl olsa bir yolunu bulur!» Piyotr'a gelince, öylesine duygulandı ki, Bazarov onu yatıştırıncaya kadar, başını delikanlının omuzuna dayıyarak ağladı. Dunyaşa ise, heyecanını gizlemek için koruluğa kaçtı. Bütün bu acılara sebeb olan kişi ise, arabaya atladı, purosunu tellendirdi. Dört verst uzakta, yolun bir dönemesinde, yeni derebeyi eviyle Kirsanov'ların malikânesi, bir çizgi halinde yayılmış olarak son defa göründüğü zaman, yere tükürdü, «Lânetlenmiş soylu bozuntuları» diye mırıldanarak pelerinine daha sıkı sarındı.

*
* *

Pavel Petroviç çabuk iyileşti. Ama, yatakta bir hafta kalması gerekti. **Esirlik** dediği bu haline oldukça sabırla katlandı. Yalnız tuvaletine çok önem verdi, boyuna kolonya yaktırdı. Nikolay Petroviç ona dergiler okuyordu. Feniçka da ona, yine eskisi gibi hizmet ediyor, et suyu, limonata, rafadan yumurta, çay getiriyordu. Ama odaya her girişinde bütün vücudunu gizli bir dehşet kaplıyordu. Pavel Petroviç'in bu beklenmedik davranışı bütün ev halkını, hepsinden çok da Feniçka'yı korkutmuş-

tu. Yalnız Prokofyiç bu işe şaşmamış, beylerin kendi zamanında da böyle dövüştüklerini, «ancak onların yalnız kendi aralarında dövüştüklerini, böyle bir baldırı çıplak kabalık ettiği zaman onu ahırda kırbaçlattıklarını» anlatmıştı.

Feniçka hemen hemen vicdan azabı çekmiyordu. Ama, bu kavganın gerçek sebepleri aklına geldikçe, zaman zaman üzülüyordu. Hem Pavel Petroviç de ona öylesine tuhaf gözlerle bakıyordu ki, genç kadın sırtı Pavel Petroviç'e dönük olduğu zamanlar bile onun bakışlarını üzerinde duyuyordu. Bu bitmez tükenmez üzüntülerden zayıflamış, ama bütün bu yaşlardaki kadınlar gibi, daha sevimli bir hal almıştı.

Bir gün —bu sabahleyin olmuştu— Pavel Petroviç kendini daha iyi duyduğu için yataktan kalkmış, bir kanapeye uzanmıştı. Ağabeyisinin sağlık durumunu öğrenen Nikolay Petroviç de, harman yerine kadar gitmişti. Bir bardak çay getiren Feniçka, çayı masaya bırakmış ve çıkmaya hazırlanmıştı. Pavel Petroviç onu durdurarak:

— Feodosya Nikolayevna, böyle neye acele ediyorsunuz, dedi, yoksa işiniz mi var?

— Hayır... Evet, öbür yanda çay dağıtmam gerek.

— Siz olmadan da Dunyaşa bu işi yapabilir. Bu hasta adamla biraz otursanıza!.. Hem sizinle biraz konuşmam gerek.

Feniçka konuşmadan bir koltuğun kenarına ilişti.

Pavel Petroviç bıyığıyle oynıyarak:

— Beni dinleyin, dedi, çoktandır size sormak istiyorum: Siz sanki benden korkar gibi davranıyorsunuz?..

— Ben mi efendim?

— Evet, siz. Âdeta vicdanınızda bir leke varmış gibi, hiçbir zaman yüzüme bakmıyorsunuz!

Feniçka kızardı, ama Pavel Petroviç'e baktı. Adamın

hali, genç kadına tuhaf göründü, yüreği hafifçe çarpmaya başladı. Pavel Petroviç sözüne devam ederek:

— Vicdanınız temiz değil mi? diye sordu.

Feniçka:

— Neden temiz olmasın, diye fısıldadı.

— Çeşitli sebepler olabilir ...Sonra, siz kime karşı suçlu olabilirsiniz?.. Bana karşı mı?.. Bu mümkün değil. Evdeki başka insanlara karşı mı?.. Bu da, gerçekleşmesine ihtimal olmıyan bir şey... Yoksa kardeşime karşı mı?. Ama siz onu seviyorsunuz, değil mi?

— Seviyorum.

— Bütün ruhunuzla, bütün yüreğinizle mi?

— Ben Nikolay Petroviç'i bütün yüreğimle seviyorum.

— Doğru mu söylüyorsunuz?.. Feniçka, yüzüme bakın bakayım. (Pavel Petroviç ilk defa olarak onu Feniçka diye çağırmıştı). Yalan söylemenin büyük bir günah olduğunu bilirsiniz!..

— Ben yalan söylemiyorum Pavel Petroviç. Nikolay Petroviç'i sevmiyorsam yaşamak bana haram olsun!

— Onu hiç kimseye değişmez misiniz?

— Kime değişebilirim?

— Çook... Ne bileyim işte, meselâ, buradan giden baya!..

Feniçka ayağa kalktı.

— Aman Allahım, Pavel Petroviç, bana niçin eziyet ediyorsunuz?.. Ben size ne yaptım?.. Böyle şeyleri nasıl söyliyebiliyorsunuz?

Pavel Petroviç üzgün bir sesle :

— Feniçka, ama ben gördüm, dedi.

— Ne gördünüz efendim?

— Orada... Kameriyede...

Feniçka saçlarının dibine kadar kıpkırmızı kesildi. Büyük bir zorlukla:

— Ama bunda benim ne suçum var diyebildi.

Pavel Petroviç hafifçe doğruldu:

— Sizin suçunuz yok mu?.. Hayır mı?.. Bir damlacık olsun yok mu?..

Feniçka âni bir güçle:

— Dünyada biricik sevdiğim insan Nikolay Petroviç'tir, dedi, bütün ömrümce de onu seveceğim. (Bir hıçkırık sağanağı genç kadının boğazına kadar geldi). O gördüğünüz şeye gelince, o işte benim hiçbir suçum olmadığını mahşer gününde de söyliyebilirim. Şayet velinimetim Nikolay Petroviç'e karşı... Böyle bir suç işlediğimden şüphe ediliyorsa, hemen şimdi ölmem daha hayırlıdır.

Ama burada sesi Feniçka'ya ihanet etmişti. Genç kadın aynı anda Pavel Petroviç'in kendi elini yakalayıp sıktığını hissetti, Pavel Petroviç'e baktı ve taş kesildi. Pavel Petroviç eskisinden daha sararmıştı. Gözleri parlıyor ve işin en tuhaf yanı, kocaman bir göz yaşı damlası yanağından aşağı yuvarlanıyordu. Çok tuhaf bir fısıltı ile:

— Feniçka, dedi, onu seviniz, kardeşimi seviniz!.. O, öylesine iyi, öylesine temiz yürekli bir adamdır ki... Onu dünyada hiç kimseye değişmeyiniz!.. Kimsenin sözünü dinlemeyiniz!. Sevip de sevilmemek kadar müthiş bir şey olmadığını düşününüz!.. Benim zavallı Nikolay'ımı asla bırakmayınız!...

Feniçka öylesine şaşırmıştı ki, göz yaşları kurumuş, korkusu geçmişti. Ama, Pavel Petroviç, evet, bizzat Pavel Petroviç, Feniçka'nın elini sıkıp yüzüne yaklaştırdığı ve bu eli öpmemekle beraber arasıra ispazmozlar içinde iç çekerek dudaklarına sımsıkı bastırdığı zaman genç kadın ne hale geldi?

Feniçka, «Allahım, yoksa nöbet mi tuttu?» diye ak-

lından geçirdi. Oysa ki bu sırada Pavel Petroviç'in içinde mahvolmuş bütün bir hayat titreşip duruyordu.

⁂

Merdiven, hızlı adımların altında gıcırdadı. Pavel Petroviç, Feniçka'yı iterek kendisinden uzaklaştırdı ve başını arkaya doğru attı. Kapı açıldı, neşeli, taze, kırmızı yüziyle Nikolay Petroviç göründü. Babası gibi taze ve kırmızı Mitya da, sırtında bir gömlekle Nikolay Petroviç'in kucağında hopluyor, küçük çıplak bacaklariyle babasının köylü paltosunun kocaman düğmelerine tutunuyordu.

Feniçka, hızla Nikolay Petroviç'e atıldı, hem onu, hem oğlunu kucaklıyarak başını Nikolay Petroviç'in omuzuna yaslandı. Nikolay Petroviç şaşırdı: Utangaç ve çekingen Feniçka, hiçbir zaman bir üçüncü kişinin yanında kendini okşatmazdı. Nikolay Petroviç:

— Nen var, ne oluyorsun? dedi ve ağabeyisine bakarak Mitya'yı Feniçka'ya verdi.

Sonra ağabeyisine yaklaşarak sordu:

— Kendini daha mı kötü hissediyorsun?

Pavel Petroviç yüzünü patis bir mendile gömerek:

— Hayır... Bir şeyim yok... Tam tersine, kendimi çok iyi hissediyorum.

— Kanapeye geçmekte boşuna acele ettin. (Sonra Feniçka'ya dönerek) Sen nereye? diye seslendi.

Ama artık Feniçka kapıdan çıkmış bulunuyordu. Yine ağabayisine dönerek:

— Pehlivanımı sana göstermeye getirmiştim; amcasını göreceği gelmiş... Feniçka çocuğu niçin götürdü?.. Ama kuzum, senin neyin var?.. Yoksa aranızda bir şey mi geçti?

Pavel Petroviç, resmî bir eda ile :

— Kardeşim, dedi.

Nikolay Petroviç titredi. Nedenini kendisi de anlamadan tüyleri ürperdi.

Pavel Petroviç tekrarladı:

— Kardeşim, senden bir ricam var, bunu yerine getireceğine söz ver..

— Ne gibi bir rica?.. Söyle.

— Çok önemli bir şey. Benim düşünceme göre bütün mutluluğun buna bağlıdır. Bütün bu zaman içinde hep, şimdi sana söylemek istediğim şeyi düşündüm. Kardeşim, vazifeni, dürüst ve soylu bir insanın yapmak zorunda olduğu vazifeni yap!.. İnsanların en iyisi olarak bildiğim senin gibi bir adamın göstermekte olduğu bu baştan çıkarıcı ,bu kötü örneğe bir son ver!..

— Ne demek istiyorsun Pavel?

— Feniçka ile evlen... O seni seviyor... O senin oğlunun annesidir.

Nikolay Petroviç bir adım geri çekildi ve ellerini çırptı.

— Bunu sen mi söylüyorsun Pavel?. Her zaman bu çeşit evlenmelerin en amansız düşmanı saydığım sen!.. Bunu söylüyorsun, ha!.. Ama, senin çok haklı olarak vazifem dediğin şeyi şimdiye kadar yapmadıysam, bunu ancak sana olan saydığımdan ötürü yapmadığımı acaba bilmiyor musun?

Pavel Petroviç üzgün bir gülümseyişle:

— Bu olayda bana boşuna saygı göstermişsin, diye itiraz etti, beni aristokratlıkla suçlarken, Bazarov'un haklı olduğunu düşünmeye başlıyorum. Hayır, sevgili kardeşim, artık kaprislere ,sosyeteye, veda etmemiz gerek. Biz artık yaşlı başlı, uslanmış kişileriz. Her türlü mânasızlıklardan elimizi eteğimizi çekmek zamanımız geldi. Özelikle, senin de söylediğin gibi, ödevimizi yapma-

ya çalışalım. Hem dikkat et, üstelik mutluluğa da ereceğiz!..

Nikolay Petroviç, ağabeyisinin boynuna sarılarak:

— Sen benim kesin olarak gözlerimi açtın! diye bağırdı, dünyanın en iyi, en akıllı bir kişisi olduğunu her zaman boşuna söylemezdim. Şimdi ise senin, iyi yürekli olduğun kadar anlayışlı bir insan olduğunu da görüyorum.

Pavel Petroviç, kardeşinin sözünü keserek:

— Yavaş, yavaş ol, diye söylendi, ellisine yaklaştığı halde bir asteğmen gibi düello eden anlayışlı ağabeyinin ayağını incitme!.. Demek ki bu iş kararlaştı: Feniçka benim **bellesoeur**'üm (*) olacak.

— Sevgili Pavel'im, Arkadi bu işe ne diyecek?

— Arkadi mi?.. O, zafer kazanmış olacak, insaf et! Gerçi evlenmek onun prensiplerine aykırıdır, ama, buna karşılık, ondaki eşitlik duygusu okşanmış olacak. Hem gerçekten de **au dix neuvième siècle** de (**) kast da ne oluyormuş?

— Ah Pavel, Pavel! İzin ver de seni bir sefer daha öpeyim. Korkma, bir yerini incitmem!

İki kardeş kucaklaştılar. Pavel Petroviç sordu:

— Ne dersin, niyetini hemen şimdi Feniçka'ya açmalı mı?

Nikolay Petroviç itiraz etti:

— Acelesi ne?.. Yoksa siz kendisiyle konuştunuz mu?

— Kendisiyle konuşmak mı?.. **Quelle idée**! (***).

(*) Aslında Fransızca yazılmıştır. Burada «yenge» anlamına gelmektedir.

(**) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Ondokuzuncu yüzyılda» anlamına gelmektedir.

(***) Aslında Fransızca yazılmıştır. «Ne düşünce» anlamına gelir. **H. Â. Ediz.**

— Şu halde pekâlâ. Her şeyden önce sen iyileş, bu iş bizden kaçacak değil ya!.. Enine boyuna iyice düşünmek gerek...

— Ama sen karar verdin?..

— Tabiî karar verdim, sana da candan teşekkür ederim. Şimdi ben seni yalnız bırakıyorum. Senin dinlenmen gerek... Her türlü heyecan senin için zararlıdır. Tabiî biz daha konuşuruz. Uyu benim hayatım, Allah sana şifa versin!..

Yalnız kalan Pavel Petroviç, «Bana ne diye böylesine teşekkür ediyor? diye düşündü, sanki bu onun elinde olan bir şey değil mi? Bana gelince, kardeşim evlenir evlenmez, buradan uzak bir yere, Dresden'e, ya da Floransa'ya, gider ,kırkırdayıncıya kadar orada yaşarım.»

Pavel Petroviç alnını kolonya ile ıslattı, gözlerini yumdu. Parlak güneş ışığıyla aydınlanan güzel ve zayıflamış başı, beyaz yastık üzerinde bir ölü başı gibi yatıyordu. O zaten bir ölü idi.

XXV

Nikolskoye'de, bahçede, yüksek bir dişbudak ağacının gölgesinde, tahta bir sıra üzerinde, Katya ile Arkadi oturmuşlardı. Yanıbaşlarında, uzun vücuduna, avcıların «tavşan yatışı» dedikleri o zarif biçimi vererek, Fifi yatıyordu. Arkadi de, Katya da susuyorlardı. Delikanlının elinde yarı açık bir kitap vardı. Katya ise, bir sepette artakalmış beyaz ekmek kırıntılarını, küçük bir serçe topluluğuna atıyor, serçeler, onlara özgü bir ürkeklik ve arsızlıkla zıplıyarak ve cıvıldaşarak genç kızın ta ayaklarını dibine kadar sokuluyorlardı. Dişbudak ağacının yaprakları arasında oynaşan hafif bir rüzgâr, gerek esmer yol üzerinde, gerek Fifi'nin sırtında, soluk altın rengin-

deki ışık lekelerini ileri geri kımıldatıyordu. Arkadi ile Katya koyu bir gölge altında idiler. Yalnız arasıra genç kızın saçlarında parlak bir ışık çizgisi tutuşuyordu. İkisi de susuyorlardı. Ama, özellikle, onların bu sususlarında, bu yan yana oturuşlarında sâf bir yakınlık kendini gösteriyordu. Bunlardan her biri, sanki yanındakini düşünmüyordu. Ama ikisi de bu yakınlığa içten içe seviniyorlardı. Onları son gördüğümüzden beri yüzleri de değişmişti: Arkadi daha sakin, Katya daha canlı, daha cesur görünüyordu.

Söze başlıyan Arkadi oldu:

— Rusçada **dişbudak** (*) ağacına verilen adı güzel bulmuyor musunuz?.. Hiçbir ağaç havada, dişbudak kadar, böylesine hafif, böylesine **açık ve belirli** görünmez!..

Katya gözlerini yukarı kaldırdı ve :

— Evet, dedi.

Arkadi, «İşte bu kız, **şairce** konuştuğum için bana darılmıyor» diye düşündü.

Katya, Arkadi'nin elindeki kitabı gözleriyle göstererek:

— Ben Heine'yi ne güldüğü, ne de ağladığı zaman seviyorum, ben onu düşünceli ve tasalı olduğu zaman seviyorum, dedi.

Arkadi:

— Benimse, Heine, güldüğü zaman hoşuma gidiyor, dedi.

— Sizde hâlâ satirik akımın eski kalıntıları yaşıyor demektir. Hele durun, biz sizi yola getirirz.

Arkadi, «Eski kalıntılar! Ah, Bazarov bunu duysaydı!» diye düşündü, sonra Katya'ya dönerek.

(*) Rusçada dişbudak anlamına gelen «yasen» sözcüğü ile, açık, duru, belirli anlamına gelen «yasno» sözcüğü bir kökten gelmektedir. — **H. Â. Ediz.**

— Beni yola getirecek olan kim?.. Siz mi?.

— Kim olacak?.. Ablam, sonra, artık kendisiyle kavga etmediğiniz Porfiri Platoniç; ve önceki gün kendisine, kiliseye kadar eşlik ettiğiniz teyzem.

— Onu kıramazdım ki!.. Anna Sergeyevna'ya gelince, onun birçok noktalarda Bazarov'la uyuştuğunu siz de hatırlarsınız!..

— O zamanlar ablam da, sizin gibi, Bazarov'un etkisi altında idi.

— Benim gibi!.. Yoksa, artık onun etkisinden kurtulmuş olduğumu mu seziyorsunuz?

Katya hiç sesini çıkarmadı. Arkadi sözlerine devam etti:

— Ondan hiçbir zaman hoşlanmadığınız biliyorum.

— Ben Bazarov üzerine bir yargıda bulunamam.

— Katerina Sergeyevna, biliyor musunuz ne?.. Bu cevabı ne zaman işitsem ben buna inanmıyorum. İçimizden her hangi birimizin, üzerine yargıda bulunamıyacağımız öyle bir kişi yoktur. Bu sadece bir bahanedir.

— O halde size şunu söyliyeyim ki, ondan hoşlanmıyorum değil de, hem ben onu kendime yabancı duyuyorum, hem o beni kendine yabancı duyuyor, nitekim siz de ona yabancısınız!..

— Bu neden böyle?

— Nasıl söyliyeyim... O yırtıcı, biz seninle evciliz!

— Ben de mi evcilim?

Katya başını salladı.

Arkadi, kulağının arkasını kaşıdı.

— Bana bakın Katerina Sergeyevna, aslında bu bir hakarettir.

— Yoksa siz yırtıcı olmak mı isterdiniz?..

— Yırtıcı... Hayır; ama güçlü ve enerjik olmayı isterim.

— Bu istemekle olmaz ki... Meselâ arkadaşınız bunu istemediği halde böyledir.

— Hım!.. Demek ki siz onun bir aralık Anna Sergeyevna üzerinde büyük bir etkisi olduğunu sanıyorsunuz?.

Katya:

— Evet, dedi ve sonra sesini alçaltarak ilâve etti, ama hiç kimse ablamın üzerinde sürekli bir üstünlük kuramaz!..

— Niçin böyle düşünüyorsunuz?

— Ablam çok gururludur.. Bunu demek istemedim, bağımsızlığına çok değer verir.

Arkadi :

— Bağımsızlığına değer vermiyen kim var? diye sordu.

Ama kafasında, «Bağımsızlık da neye yarar?» düşüncesi parladı. Katya da, «Bağımsızlık neye gerek?» diye düşündü. Sık sık ve dostça buluşan gençlerin kafasına devamlı olarak aynı düşünceler gelir.

Arkadi gülümsedi ve hafifçe Katya'ya yaklaşarak fısıltı ile sordu:

— Ondan biraz korktuğunuzu itiraf ediniz!

— Kimden?

Arkadi mânalı mânalı tekrarladı:

— Ablanızdan.

Kendi hesabına Katya da sordu :

— Ya siz?..

— Evet, ben de. Ama dikkat ediniz, ben de diyorum.

Katya, parmağiyle Arkadi'yi korkuttu.

— Bu benim tuhafıma gidiyor, ablam hiçbir zaman size, özellikle şimdi gösterdiği sempatiyi göstermemiştir... İlk gelişinizden çok daha fazla bir sempati gösteriyor şimdi.

— Böyle ha!..

— Siz bunun farkında değil misiniz?.. Buna sevinmiyor musunuz?

Arkadi düşünceye daldı:

— Anna Sergeyevna'nın bu sempatisini nasıl kazanabildim acaba?.. Yoksa, annenizin mektuplarını getirmekle mi?

— Hem bununla, hem de söylemek istemediğim başka sebeplerle...

— Neden söylemek istemiyorsunuz?

— Söylemem.

— Oo!.. Ben biliyorum; siz çok inatçınız.

— İnatçıyımdır.

— Hem gözleyici...

— Belki siz bu halime kızıyorsunuzdur!.. Ne düşünüyorsunuz öyle?..

— Sizde gerçekten bulunan bu gözleyiciliğin size nereden gelmiş olabileceğini düşünüyorum. Siz öylesine ürkek, öylesine güvensizsiniz ki... Herkesten, her şeyden çekiniyorsunuz!..

— Ben uzun zaman yalnız yaşadım. Elimde olmıyarak düşünmeyi öğrendim. Sahi, ben herkesten çekiniyor muyum?

Arkadi, doğrulayıcı bir bakışla Katya'ya baktı:

— Bunların hepsi güzel, diye konuşmaya başladı, ama, sizin durumunuzdaki insanlarda, yani vakti hali iyi olan kişilerde bu niteliğe çok seyrek raslanır. Gerçeğin onlara varabilmesi, halktan birinin çarın yanına varabilmesi kadar güçtür.

— Ama ben zengin değilim ki...

Arkadi şaşırdı ve Katya'yı birdenbire anlıyamadı. Sonra, «Evet, gerçekten de bütün bu çiftlik ablasınındır» diye düşündü. Bu düşünce fenasına gitmedi.

— Bunu ne kadar da güzel söylediniz? dedi.

— Nasıl?

— Güzel söylediniz; sade söylediniz; hiçbir sıkılganlık duymadan tabii söylediniz! Aklıma gelmişken söyliyeyim: Fakir olduğunu bilen ve söyliyen bir kişinin duygularında büyüklüğe, gurura benzer özel bir şey olması gerektiğini düşünüyorum.

— Ablanın gösterdiği ilgi ve yakınlık sonucu olarak ben böyle bir şey duymadım. Durumumdan söz gelişi bahsettim.

— Böyle; ama şimdi söz konusu ettiğim büyüklükten, gururdan bir parça da sizde bulunduğunu kabul ediniz!

— Meselâ?..

— Meselâ siz —sorumu affediniz— zengin bir adamla evlenmezsiniz, değil mi?

— Eğer onu çok seviyorsam... Ama hayır, bana öyle geliyor ki o zaman da evlenmezdim.

Arkadi :

— İşte gördünüz mü? diye bağırdı ve biraz durduktan sonra ilâve etti, böyle bir adama niçin varmazdınız?

— Çünkü şarkılarda bile birbirine denk olmıyan evlenmelerden söz ediliyor.

— Belki de siz hüküm sürmek, ya da...

— Oh, hayır! Neye yarar?.. Tam tersine, ben söz dinliyen bir kadın olmaya hazırım, yalnız eşitsizlik çok ağrıma gider. Hem kendini saymak, hem boyun eğmek, bak buna aklım erer. Mutluluk budur. Ama boyunduruk altında yaşamak... Hayır, bunsuz da yeter derecede...

Katya'nın ardından Arkadi de tekrarladı:

— Bunsuz da yeter... Evet, evet, Anna Sergeyevna ile bir kandan olmanız boşuna değil... Siz de onun gibi bağımsızsınız! Ama siz daha içinize dönüksünüz!.. Ben eminim ki siz her ne pahasına olursa olsun, duygularınız ne kadar güçlü, ne kadar kutsal olursa olsunlar, onları ilk önce siz söylemezsiniz!..

Katya:

— Başka türlü nasıl olabilir? diye sordu.

— Siz de onun kadar akıllısınız!.. Siz de onun kadar, belki de ondan çok karakter sahibisiniz!..

Katya, hızla Arkadi'nin sözünü keserek:

— Rica ederim, beni ablamla kıyaslamayınız. Böyle bir kıyaslamadan ben çok zararlı çıkarım. Ablamın çok akıllı, çok güzel bir kadın olduğunu unutmuş görünüyorsunuz! Özellikle hele sizin, Arkadi Nikolayeviç, böyle şeyleri, hem de böyle ciddî bir eda ile söylememeniz gerekirdi.

— «Özellikle hele sizin» ne demek? Sonra benim şaka ettiğimi nereden çıkarıyorsunuz?

— Tabiî şaka ediyorsunuz!

— Öyle mi sanıyorsunuz?.. Ya bu söylediklerimi inanarak söylüyorsam?.. Hattâ düşüncelerimi yeteri kadar bir güçle belirtemediğime inanıyorsam?.. Buna ne diyeceksiniz?

— Sizi anlamıyorum.

— Sahi mi?.. Şu halde sizin gözleyici kabiliyetinizi çok büyüttüğümü şimdi anlıyorum.

— Nasıl?..

Arkadi hiç cevap vermedi ve başını çevirdi. Katya ise, sepette artakalmış birkaç ekmek kırıntısını serçelere atmaya başladı. Ama elini öylesine güçlü salladı ki serçeler ekmek kırıntılarını kapmadan kaçıştılar. Arkadi birdenbire:

— Katerina Sergeyevna, diye konuşmaya başladı, belki bunun sizce önemi yoktur ama, şunu iyice biliniz ki, ben sizi, değil ablanıza, ama dünyada hiç kimseye değişmem.

Delikanlı ayağa kalktı ve ağzından kaçan bu sözlerden korkmuş gibi çabucak oradan uzaklaştı.

Katya ise iki elini yanlarına bıraktı, kucağındaki se-

pet yere düştü. Genç kız, Arkadi'nin arkasından uzun uzun baktı. Hafif bir pembelik yavaş yavaş yanaklarını kaplamaya başladı, ama dudakları gülümsemiyordu. Kara gözlerinde şaşkınlık ve şimdilik henüz adı belli olmıyan bir başka duygu vardı.

Yanıbaşında Odintsova'nın sesi duyuldu:

— Yalnız mısın?... Galiba bahçeye Arkadi ile beraber çıkmıştın?..

Katya, gözlerini ağır ağır ablasına kaldırdı, acele etmeden cevap verdi:

— Yalnızım.

Zarif, hattâ şık giyinmiş olan Odintsova, yolun üzerinde duruyor, açık şemsiyesinin ucuyla Fifi'nin kulaklarına dokunuyordu. Gülerek:

— Yalnız olduğunu görüyorum, dedi, şu halde Arkadi odasına gitmiş olacak.

— Evet.

— Birlikte mi okuyordunuz?

— Evet.

Anna Sergeyevna, Katya'nın çenesinden tutarak yüzünü kaldırdı:

— Umarım ki kavga etmediniz?

Katya:

— Hayır, diye cevap verdi ve yavaşça ablasının elini itti.

— Ne kadar da resmî cevap veriyorsun! Ben onu burada bulacağımı ummuş ve kendisine, benimle bir gezinti yapmak teklifinde bulunmaya hazırlanmıştım. Kendisi boyuna bunu benden rica ediyor. Sana şehirden iskarpin getirmişler, gitde onları bir dene. Ayağındakilerin hepten eskimiş olduklarını dün fark ettim. Hem sen yeteri kadar ayaklarınla ilgilenmiyorsun! Oysa ki harikulâde güzel bacakların var. Ellerin de güzel... Yalnız biraz bü-

yük. Ayaklarınla ilgilenmelisin!.. Ama, züppe olmadığını da unutma!...

Anna Sergeyevna, zarif robunu hışırdatarak yol boyunca uzaklaştı. Katya oturduğu sıradan kalktı, Heine'yi alarak eve döndü; ama iskarpinlerini prova etmeye gitmedi. Terasın güneşten kızmış taş merdivenlerini zarif bir eda ile ağır ağır tırmanırken kendi kendine, «Harikulâde güzel bacaklar, diye düşündü, harikulâde güzel bacaklar diyorsunuz... Eh, yakında o, bu bacaklara gelecek...»

Ama hemen bir utangaçlık duydu ve çevik adımlarla merdivenleri çıktı.

Arkadi, koridor boyunca odasına gidiyordu. Kâhya, arkasından yetişerek, Bay Bazarov'un, odasında oturmakta olduğunu haber verdi. Arkadi âdeta korku ile sordu :

— Yevgeni mi?.. Çok oldu mu geleli?

— Şimdi geldiler. Gelişlerini Anna Sergeyevna'ya bildirmememi, kendisini doğruca sizin odanıza götürmemi emrettiler.

Arkadi, «Sakın bizim evde bir felâket olmasın?» diye düşündü ve merdivenlerden çabuk çabuk çıkarak oda kapısını hızla açtı. Bazarov'un görünüşü onu hemen yatıştırdı. Bununla beraber, tecrübeli bir göz, bu beklenmiyen misafirin eskisi gibi enerjik ama biraz incelmiş yüzünde bir iç heyecanın belirtilerini her halde keşfedebilirdi. Bazarov, tozlu pelerini omuzlarında, kasketi başında olduğu halde pencerenin kenarına oturmuştu. Arkadi bağırarak onun boynuna atıldığı zaman bile kımıldamadı.

Sevindiğini sanan ve bunu göstermek istiyen bir kişi edasiyle odada dolaşmaya başlıyan Arkadi :

— İşte bu sürpriz, dedi, seni buraya hangi rüzgâr

attı?. Evde her şey yolunda, herkesin sağlığı yerinde, değil mi?

— Evinizde her şey yolunda, ama herkesin sağlığı yerinde değil. Neyse, sen gevezeliği bırak da bana bir bardak kvas (*) getirmelerini emret. Sonra şuraya otur da sana kısa ama umarımki oldukça güçlü kelimelerle söyliyeceğim şeyleri dinle!

Arkadi sustu. Bazarov, Pavel Petroviç'le yaptığı düellosunu anlattı. Arkadi buna çok şaştı, hattâ üzüldü. Ama bu üzüntüsünü belli etmeyi uygun bulmadı. Yalnız, amcasındaki yaranın tehlikeli olup olmadığını sordu. Yaranın, tabiî doktorluk bakımından değil, çok enteresan olduğu cevabını alınca, zorla gülümsedi. Oysa ki, yüreğinde bir korku ve bir utanma duydu. Bazarov onu anlamış gibi :

— Evet, kardeş, dedi, derebeylerle yaşamak işte böyledir. İnsanın kendisi de derebeyleşiyor ve şövalye eğitimlerine katılmak zorunda kalıyor. Faydasız bir yalanı budalalık saymasaydım şimdi sana, «Babama gidiyorum, bütün bu olup bitenleri sana anlatmak için buraya uğradım» diyebilirdim. Ama hayır... Buraya niçin geldiğimi şeytan bilir. Biliyor musun, insanın kendi kendini saçlarından yakalayıp, topraktan turp söker gibi, çekip atması bazan faydalı oluyor. Ben de son günlerde böyle yaptım. Kendimi çekip çıkardığım şeyi, içinden çıktığım toprağı bir defa daha görmek istedim.

Arkadi heyecanla itiraz etti:

— Umarım ki bu sözlerin benimle ilgili değildir. Umarım ki benden ayrılmayı düşünmüyorsun?..

Bazarov ısrarla, âdeta delici bir bakışla Arkadi'ye baktı:

(*) Ekmekten, ya da buna benzer bir başka şeyden yapılmış bir çeşit şıra. H. Â. Ediz

— Sanki bu senin için o kadar acı bir şey mi olacak? Bana öyle geliyor ki sen artık benden ayrıldın.. Sen öylesine taze ve temizsin ki... Her halde Anna Sergeyevna ile aran fena olmasa gerek...

— Anna Sergeyevna ile benim ne ilgim var?

— Sanki sen şehirden buraya onun için gelmedin mi benim yavru kuşum? Ha sahi, Pazar okulları ne âlemde?.. Sen Odintsova'ya âşık değil misin?.. Yoksa artık alçak gönüllü olmak zamanını mı geldi?

— Yevgeni, sana karşı daima açık davrandığımı bilirsin. Seni temin eder, yemin ederim ki aldanıyorsun!..

Bazarov yarım sesle :

— Hımm!.. dedi, yeni bir söz. Ama, öfkelenmem için bir sebep yok, benim için bunun hiçbir önemi yok. Bir romantik: yollarımızın ayrılmaya başladığını hissediyorum, derdi, bense düpedüz, birbirimizden bıktık, diyorum.

— Yevgeni...

— Ruhum, buna üzülmeye değmez. Dünyada birbirinden bıkan yalnız biz miyiz?.. Artık vedalaşalım, değil mi? Buraya geldiğimden beri, sanki Gogol'ün Kaluga Valisinin karısına yazdığı mektupları okumuşum gibi bir tiksinti duyuyorum. Zaten beygimlerim de arabada koşulu duruyor.

— Ama insaf et, bu nasıl olur?

— Niçin olmasın?

— Kendim için söylemiyorum, ama, bu davranışın, seni mutlaka görmek istiyecek olan Anna Sergeyevna'ya karşı büyük bir nezaketsizlik olacak!..

— Ama sen bunda yanılıyorsun!..

Arkadi itiraz etti:

— Tam tersine, bense haklı olduğuma inanıyorum. Hem bu yapmacıklara ne gerek var? Mademki iş bu ker-

teye geldi, söyliyeyim bari: Sanki sen buraya onun için gelmedin mi?

— Belki orası doğru, ama sen yine yanılıyorsun!..

Ama Arkadi haklıydı. Anna Sergeyevna, Bazarov'la görüşmek istedi ve onu kâhyası vasıtasiyle yanına çağırttı. Bazarov, genç kadının yanına gitmeden elbisesini değiştirdi: Yeni rubalarını, her dakika elinin altında bulunabilecek bir biçimde bavuluna yerleştirdiği anlaşılıyordu.

Odintsova, Bazarov'u, kendisine beklemedik bir şekilde aşkını ilân etiği odada değil, misafir salonunda kabul etti. Sevimli bir eda ile parmaklarının ucunu delikanlıya uzattı, ama yüzünde tutulamıyan bir gerginliğin izleri okunuyordu.

Bazarov, söze başlamakta acele etti:

— Her şeyden önce sizi yatıştırmak isterim: Karşınızda, çoktan aklını başına toplamış olan, başkalarının da onun budalalığını unuttuklarını uman bir ölümlü var. Ben uzun bir süre için gidiyorum. Her ne kadar yufka yürekli bir varlık değilsem de, beni tiksinerek hatırlıyacağınız düşüncesiyle buradan ayrılmanın benim için neşeli bir şey olmıyacağını kabul edersiniz!..

Anna Sergeyevna, yüksek bir dağa henüz tırmanmış bir insan gibi, derin bir nefes aldı, yüzü bir gülümseme ile canlandı. Elini ikinci sefer Bazarov'a uzattı ve onun el sıkışına cevap verdi.

— Eskiyi hatırlıyanın gözü çıksın, dedi, üstelik, hakça söylemek gerekirse, o zaman, koketçe davranışlarımla olmasa bile, başka şeylerle ben de suç işlemiştim. Bir sözle: Yine eskisi gibi dost kalalım, o bir rüya idi, değil mi?.. Rüyaları kim hatırlar?

— Evet, onları kim hatırlar? Sonra aşk... Bu zaten sahte bir duygu...

— Sahi mi?.. Bunu işitmek çok hoşuma gitti.

Anna Sergeyevna böyle söylüyordu. Bazarov da böyle söylüyordu; ikisi de doğruyu söylediklerini sanıyorlardı. Sözlerinde doğruluk, tam bir doğruluk var mıydı?.. Bunu kendileri de bilmiyorlardı, bu satırların yazarı ise haydi haydi bilmiyordu. Ama konuşmaları, âdeta birbirlerine tamamiyle inanıyormuş gibi bir havaya büründü.

Bu arada Anna Sergeyevna, Kirsanov'larda ne yaptığını sordu. Bazarov az daha, Pavel Petroviç'le yaptığı düelloyu anlatacaktı. Ama, kadının kafasında, kendisini enteresan bir kişi olarak göstermek düşüncesini uyandırmamak için bundan vazgeçti ve bütün zamanını, çalışmakla geçirdiğini söyledi.

Anna Sergeyevna:

— Bense, dedi ,ilk zamanlar sıkıldım, hattâ Allah bilir niçin, Avrupa'ya gitmeyi bile düşündüm. Sonra bu hal geçti. Dostunuz Arkadi Nikolayeviç geldi. Yine eski yaşayışıma, eski rolüme döndüm.

— Bunun nasıl bir rol olduğunu öğrenebilir miyim?

— Teyze, dadı, anne rolü... Nasıl bir ad verirseniz veriniz. Biliyor musunuz, ben önceleri, sizin Arkadi Nikolayeviç ile olan yakın dostluğunuzu pek de anlamıyordum. Ben o zamanlar onu oldukça önemsiz buluyordum. Ama şimdi onu daha iyi öğrendim ve akıllı olduğuna inandım. En önemlisi o genç... Genç... Sizinle bana benzemiyor Yevgeni Vasiliyiç!

Bazarov sordu:

— Yine eskisi gibi sizin yanınızda çekingenlik duyuyor mu?

Anna Sergeyevna:

— Sahi... diye başladıysa da biraz düşündükten sonra, şimdi bana daha güveniyor, benimle konuşuyor, dedi, önceleri benden kaçıyordu. Ne yalan söyliyeyim, ben de onun topluluğunu aramıyorum. Şimdi Katya ile pek dostturlar....

Bazarov'un canı sıkıldı. Kadınlar kurnazlık etmeden duramıyorlar» diye düşündü. Soğuk bir gülümseme ile:

— Arkadi'nin önceleri sizden kaçtığını söylüyorsunuz, ama, onun size âşık olduğunu her halde bilmiyor değilsiniz?..

Anna Sergeyevna'nın ağzından:

— Nasıl?.. O da mı?.. sözleri çıktı.

Bazarov, alçak gönüllü bir eğilişle:

— Evet, dedi, o da. Acaba bunu bilmiyor muydunuz? Ben de size yeni bir havadis mi vermiş oldum?..

Anna Sergeyevna gözlerini indirdi:

— Siz yanılıyorsunuz, Yevgeni Vasilyiç, dedi.

— Sanmıyorum. Galiba bunu söz konusu etmemem gerekirdi.

Bazarov bunu söyledikten sonra aklından şunları geçirdi: Bundan sonra da kurnazlık etmeye kalkma!»

— Niçin söz konusu etmiyecekmişsiniz? Ama bana öyle geliyor ki, siz burada da bir anlık izlenimlere çok büyük mânalar veriyorsunuz! Âdeta, sizde olayları büyütmek eğilimi olduğundan şüphe etmeye başlıyorum:

— Bundan hiç konuşmasak daha iyi Anna Sergeyevna.

Genç kadın :

— Neden? diye itiraz etti ama kendisi konuşmayı bir başka yola sürükledi.

Gerçi, her şeyi unuttuğunu gerek Bazarov'a söylemesine, gerek kendini inandırmasına rağmen, yine de delikanlı ile bir arada bulunduğu sürece bir sıkıntı duymaktan kendini alamıyordu. Onunla en basit konular üzerinde konuşur, hattâ onunla şakalaşırken bile, korkunun hafif bir sıkıntısını duyuyordu. Vapurla geziye çıkan insanlar da, denizde, tıpkısı tıpkısına, karada imiş gibi, kaygısızca konuşup gülüşürler. Ama, küçücük bir

duraklama olsa, alışılmamış bir olayın küçücük bir belirtisi görülse, hemen bütün yüzlerde, devamlı bir tehlikenin devamlı olarak düşünüldüğünü gösteren özel bir telâş belirtisi görülür.

Anna Sergeyevna'nın Bazarov'la olan konuşması uzun sürmedi. Genç kadın, düşüncelere dalmaya, dağınık cevaplar vermeye başladı. Nihayet delikanlıya, salona geçmeyi teklif etti. Prensesle Katya'yı da orada buldular. Anna Sergeyevna:

— Arkadi Nikolayeviç nerede? diye sordu.

Delikanlının bir saatten beri ortalıkta görünmediğini öğrenince, onu çağırtmak üzere bir adam gönderdi.

Arkadi'yi bulmak kolay olmadı. O, bahçenin en kuytu bir köşesine çekilmiş, çenesini eline dayamış, derin düşüncelere dalmış bir halde oturuyordu. Delikanlının bu düşünceleri önemli ve derindi ama, kederli değildi. O, Anna Sergeyevna ile Bazarov'un baş başa bulunduklarını biliyor, ama önceleri olduğu gibi, kıskançlık duymuyordu. Tam tersine, yüzü yavaşça ışıklanıyordu. Delikanlı hem bir şeylere şaşıyor, hem seviniyor, hem de bazı kararlar veriyor gibiydi.

XXVI

Anna Sergeyevna'nın rahmetli kocası Odintsov, yenilikleri sevmiyen bir adamdı. Ama, «soylu zevklerin ufak tefek kaprislerini» hoşgörürlükle karşılardı. Bundan ötürü de, bahçesinde, limonlukla göl arasında, Rus tuğlasiyle, Yunan portiği biçiminde bir bina yaptırmıştı. Bu portiğin veya galerinin arka, sağır duvarında, heykel koymak üzere altı tane özel yer yapılmıştı. Rahmetli Odintsov, buraya koyacağı heykelleri Avrupa'dan getirtmek niyetinde idi. Bu heykeller yalnızlığı, susmayı, dü-

şünceyi, melânkoliyi, utancı, duyarlığı temsil edeceklerdi. Bunlardan parmağı dudağında canlandırılan susma tanrıçası getirtilmiş ve yerine konmuştu. Ama, hemen daha o gün, çiftlik çocukları heykelin burnunu kırdılar. Gerçi komşu sıvacı bu kırılan burnu «eskisinden iki kat daha iyi» yapacağını söylediyse de, Odintsov heykeli kaldırmalarını emretti. Heykel, harman kulübesinin bir köşesine atıldı ve kör inançlı köy kadınlarına dehşet saçarak uzun yıllar orada kaldı. Galerinin ön bölümünü çoktandır çalılar kaplamıştı. Koyu yeşilliklerin üzerinden yalnız sütunların başlıkları görünüyordu. Galerinin içi, gün ortasında bile serindi. Anna Sergeyevna bir kara yılan gördüğünden beri buraya gelmesini sevmez olmuştu. Ama Katya, heykel koymak üzere yapılmış olan özel yerlerden birinin dibindeki büyük taş sıraya oturmaya sık sık gelirdi. Genç kız, yeşillik ve gölge ile çevrili olarak, okur, çalışır, ya da kendisini, her halde herkesçe bilinen o derin sesizlik duygusuna kaptırırdı. Bu duygunun güzelliği, gerek çevremizde gerek içimizde durmadan yuvarlanıp giden o geniş hayat dalgasının sessizce ve hemen hemen şuursuzca izlenmesindedir.

Bazarov'un geldiğinin ertesi günü Katya, sevdiği sırada oturmakta idi. Yanında yine Arkadi vardı. Katya'nın kendisiyle beraber «galeri»ye gelmesini o rica etmişti.

Kahvaltıya, aşağı yukarı bir saat vardı. Çiyli yaz sabahı, yerini sıcak bir güne bırakıyordu. Arkadi'nin yüzü dünkü anlamını koruyor, Katya düşünceli görünüyordu. Ablası hemen çaydan sonra genç kızı çalışma odasına çağırmış, ilkin ona okşayıcı birkaç söz söylemiş (bu davranış Katya'yı daima korkuturdu), sonra da, Arkadi ile arkadaşlığında daha ihtiyatlı olmasını, gûya gerek teyzesinin, gerek bütün ev halkının farkına vardığı baş başa kalmalardan özellikle sakınmasını tavsiye etmişti.

Bundan başka, dün akşam Anna Sergeyevna'nın keyfi de yerinde değildi. Katya da, sanki suç kendisinde imiş gibi bir üzüntü duyuyordu. Arkadi'nin ricasını kabul ederken, bunun son olduğunu kendi kendine söyledi.

Arkadi, çekingenlikle karışık bir serbestlikle:

— Katerina Sergeyevna, diye söze başladı, sizinle bir evde yaşamak mutluluğuna erdiğimden beri, birçok konular üzerinde konuştuk. Oysa ki, şimdiye kadar hiç dokunmadığım benim için çok önemli bir mesele var...

Delikanlı, Katya'nın kendisine çevirdiği sorgu dolu bakışlardan hem kaçınarak, hem bu bakışları avlamaya çalışarak sözüne devam etti:

— Dün, beni burada değiştirdiklerinden söz ettiniz. Gerçekten de ben birçok alanlarda değiştim. Bunu da siz herkesten daha iyi biliyorsunuz!.. Aslında bu değişikliği ben size borçluyum.

Katya :

— Ben mi?.. Bana mı?.. diye söylendi.

Arkadi sözüne devam ederek :

— Ben artık şimdi, buraya geldiğim zamanki kendini beğenmiş, kurumlu çocuk değilim. Boşuna yirmi üç yaşımı doldurmadım. Ben eskisi gibi yararlı bir kişi olmak, bütün gücümü gerçek uğruna harcamak istiyorum. Ama ben artık ideallerimi, eskiden aradığım yerde aramıyorum. Şimdi onlar bana... çok daha yakın görünüyor. Ben, şimdiye kadar kendimi anlamıyor, gücümün üstünde birtakım ödevler yükleniyordum. Ama, bir duygu sayesinde geçenlerde gözlerim açıldı.. Ben pek de açık konuşmuyorum ama, beni anlıyacağınızı umuyorum.

Katya hiç cevap vermiyordu, ama Arkadi'ye bakmaktan da vazgeçmişti. Bir ispinoz, başları ucundaki kayın ağacının yaprakları arasında kaygısızca ötüp duru-

yordu. Arkadi, bu sefer daha heyecanlı bir sesle sözüne devam etti:

— Ben öyle sanıyorum ki... Evet, ben öyle sanıyorum ki, her namuslu insanın vazifesi şeylere karşı... yakınlarına karşı açık davranmaktır. Bunun için de... niyetim...

Ama burada, Arkadi'nin güzel söz söyleme kabiliyeti kendisine ihanet etti. Söyliyeceğini şaşırdı, ezildi, büzüldü ve bir süre susmak zorunda kaldı. Katya hâlâ gözlerini kaldırmıyordu. Görünüşe göre genç kız, hem onun lâfını nereye vardırmak istediğini anlamıyor, hem de bir şeyler bekliyordu.

Gücünü toplıyan Arkadi, tekrar söze başladı:

— Sizi şaşırtacağımı önceden görüyorum. Üstelik bu duygu bir dereceye kadar... dikkat ediniz, bir dereceye kadar sizinle ilgili bulunyor...

Arkadi, bir bataklığa saplanan, her adım attıkça da daha çok gömüleceğini hissetiği halde, yine de, bir an önce karşıya geçebilmek için ilerlemekte acele eden bir insan haliyle sözüne devam etti:

— Hatırımda kaldığına göre dün siz beni yeteri kadar ciddî olmamakla suçlamıştınız! Bu sitemler gençlere sık sık edilir; hattâ onlar bu sitemleri hak etmedikleri halde bile, bunlar yine sürüp gider. Kendime daha çok güvenim olsaydı (Arkadi ümitsizlikle, «Bana yardım et, bana yardım etsene!» diye düşündü, ama Katya, eskiden olduğu gibi başını çevirmemekte devam ediyordu) ve ümidedebilseydim...

O anda:

— Söylediklerinize inanabilseydim, diyen Anna Sergeyevna'nın pürüzsüz sesi duyuldu.

Arkadi hemen sustu, Katya ise sarardı. Galeriyi gölgeliyen çalıların yanından bir patika geçiyordu. Anna Sergeyevna, Bazarov'un eşliğinde bu patikada yürüyor-

du. Katya ile Arkadi onları göremiyorlardı. Ama, her sözlerini, elbise hışırtısını, nefes alışlarını duyuyorlardı. Onlar birkaç adım attılar ve sanki mahsus gibi, tam galerinin önünden durdular:

Anna Sergeyevna sözlerine devam etti:

— İşte görüyorsunuz, ikimiz de yanılmışız! Artık ikimiz de çiçeği burnunda gençler değiliz, özellikle ben. Yaşlandık, yorulduk. İkimiz de —alçak gönüllülüğe ne gerek var? —akıllı kişileriz. İlk zamanlar birbirimizi ilgilendirdik... Merakımız gıdıklandı... Ama sonra...

Bazarov tamamlandı:

— Ama sonra, ben gücümü kaybettim, soluğum kesildi...

— Biliyorsunuz ki, bozuşmamızın sebebi bu değildi. Ama, ne olursa olsun, birbirimize ihtiyacımız yoktu, önemli olan budur. İkimizde de... bilmem ki nasıl söyliyeyim... aynı cins şeyler pek çoktu. Bunu birdenbire anlıyamamıştık... Tam tersine Arkadi...

Bazarov sordu :

— Ona ihtiyaç duyuyor musunuz?..

— Yeter Yevgeni Vasilyiç. Onun bana karşı ilgisiz olmadığını söylüyorsunuz! Bana da hep, onun hoşuna gidiyorum gibi gelmiştir. Bir teyze olarak onun işine yaradığımı biliyorum. Ama son zamanlarda onu sık sık düşünmeye başladığımı da sizden saklamıyacağım. Bu genç, bu taze duyguda çok güzel şeyler var.

Bazarov, Anna Sergeyevna'nın sözünü keserek:

— Bu gibi hallerde **çekicilik** sözünü kullanmak daha doğru olur. (Delikanlının sakin, ama boğuk sesinde bir öfkenin kaynadığı fark ediliyordu). Arkadi dün benimle konuşurken nedense pek sıkı ağızlı davrandı. Ne sizin, ne de kızkardeşinizin sözünü etti. Bu önemli bir belirtidir.

Anna Sergeyevna :

— Arkadi, Katya ile tamamiyle bir kardeş gibidir. Onun hoşuna giden yanlarından biri de budur. Ama ne olursa olsun, belki de aralarında böyle bir yakınlığa göz yummamam gerekirdi.

Bazarov, kelimeleri uzata uzata sordu:

— Bunu bir abla duygusiyle mi söylüyorsunuz?

— Şüphesiz... Ama ne diye duruyoruz?.. Yürüyelim. Ne tuhaf şeylerden söz ediyoruz, değil mi?.. Sizinle böyle konuşabileceğimi hiç bekliyebilir miydim? Sizden korktuğumu biliyorsunuz... Ama, aynı zamanda size güvenim de var, çünkü, aslında siz çok iyi bir insansınız!..

— Birincisi, ben hiç de iyi değilim... İkincisi, ben sizin için bütün önemimi kaybettim, siz kalkmış benim iyi bir insan olduğumu söylüyorsunuz... Bu yaptığınız şey, bir ölünün başına çiçekten bir çelenk koymaya benzer.

Anna Sergeyevna'nın :

— Yevgeni Vasilyiç, başka türlü davranamazdık... diye söze başladığı duyuldu ama esen rüzgâr yaprakları hışırdattı ve genç kadının sesini uzaklara götürdü.

Bir süre sonra Bazarov'un şu sözleri duyuldu:

— Ama siz serbestsiniz!..

Bundan ötesini anlamak mümkün olmadı. Ayak sesleri uzaklaştı... Her şey sustu.

Arkadi, Katya'ya döndü. Genç kız hâlâ aynı durumda oturuyordu. Yalnız, başını biraz daha eğmişti. Delikanlı, avuçlarını sıkarak titrek bir sesle:

— Katerina Sergeyevna, diye söze başladı, sizi ölümsüz bir aşkla, çılgınca seviyorum. Sizden başka da kimseyi sevmiyorum. Bunu size söylemek, ne düşündüğünüzü anlamak ve sizinle evlenmek istiyorum. Çünkü ben hem zengin değilim, hem de her fedakârlığa katlanabileceğimi hissediyorum. Cevap vermiyor musunuz?.. Bana inanmıyor musunuz?.. Yoksa sözlerimi ciddiye al-

mıyor musunuz?.. Ama şu son günleri bir hatırlayınız!.. Bundan başka şeylerin —beni anlayınız— her şeyin, her şeyin, hiçbir iz bırakmadan çoktan ortadan kaybolduğuna nasıl oluyor da hâlâ inanmamış bulunuyorsunuz?.. Başınızı bana çeviriniz, bana bir kelimecik söyleyiniz... Seviyorum... Sizi seviyorum... Bana inanınız!

Katya, ciddî ve aydınlık bir bakışla Arkadi'ye baktı. Uzun uzun düşündükten sonra, belli belirsiz bir gülümseyişle :

— Evet, diye mırıldandı.

Arkadi, oturduğu sıradan fırladı :

— Evet!.. Katerina Sergeyevna, siz: evet, dediniz!. Bu sözün mânası ne?.. Benim sizi sevdiğim, sizin de bana inandığınız anlamına mı geliyor, yoksa... Yoksa... Söylemekten korkuyorum.

Katya:

— Evet, diye tekrarladı.

Arkadi, genç kızın ne demek istediğini bu sefer anladı. Katya'nın kocaman ve çok güzel ellerini yakaladı, sevincinden tıkanarak bu elleri göğsüne bastırdı. Arkadi güçlükle ayakta duruyor ve yalnız: «Katya, Katya..» diye tekrarlıyordu. Katya ise kendi göz yaşlarına kendisi de sesizce gülerek, sâf bir eda ile ağlamaya başladı. Sevdiği varlığın gözlerinde böyle göz yaşları görmiyen bir kişi, utançtan ve minnet duygularından tıkanarak, bir insanın yer yüzünde böylesine mutlu olabileceğini, henüz anlamamış demektir.

*
* *

Anna Sergeyevna, ertesi gün, sabahleyin erkenden, Bazarov'u kendi çalışma odasına çağırttı ve ona, zoraki bir gülüşle, katlanmış bir mektup kâğıdı uzattı. Bu, Ar-

kadi'nin bir mektubu idi: Delikanlı bu mektubunda genç kadından kızkardeşini istiyordu.

Bazarov mektuba acele bir göz attı ve birdenbire göğsünde kabaran öfkeli duyguları belli etmemek için kendini zorladı:

— Bak sen, diye söylendi, oysa ki siz, çok eskiden değil, daha dün, Arkadi'nin Katerina Sergeyevna'yı bir kardeş sevgisiyle sevdiğini sanıyordunuz!.. Şimdi ne yapmak niyetindesiniz?..

Anna Sergeyevna, gülmesine devam ederek:

— Siz ne yapmamı tavsiye edersiniz? diye sordu.

Bazarov, hiç de neşeli olmadığı, Anna Sergeyevna gibi o da, hiç de gülmek istemediği halde, gülerek cevap verdi :

— Gençlere mutluluk dilemekten başka yapılacak bir şey kalmıyor. Her bakımdan iyi bir çift! Kirsanov'un maddî durumu çok iyidir. Arkadi, babasının biricik oğludur. Babası da çok iyi bir adamdır. İtiraz etmez!..

Odintsova, odanın içinde dolaştı. Yüzü, nöbetleşe, kâh kızarıyor, kâh sararıyordu.

— Öyle mi sanıyorsunuz?.. diye konuşmaya başladı, ne yapalım, ben bir engel görmüyorum. Ben Katya hesabına da... Arkadi Nikolayeviç hesabına da memnunum. Tabiî babasının cevabını bekliyeceğim. Bizzat Arkadi'yi babasına göndereceğim. Görüyor musunuz, dediğim çıkıyor; dün size artık ikimizin de yaşlandığımızı söylediğim zaman ne kadar haklıymışım... Nasıl oldu da hiçbir şeyin farkına varmadım. Doğrusu buna şaşıyorum.

Anna Sergeyevna yine güldü ve hemen arkasını döndü. Bazarov :

— Zamane gençleri çok kurnaz olmuş, dedi.

O da güldü. Kısa bir sususuştan sonra, tekrar konuşmaya başladı:

— Allaha ısmarladık. Bu işi en iyi bir biçimde bitirmenizi dilerim. Ben de uzaktan sevineceğim.

Odintsova hızla Bazarov'a döndü:

— Yoksa siz gidiyor musunuz?.. Şimdi artık niçin kalmıyorsunuz?.. Kalınız!.. Sizinle konuşmak hoş bir şey... İnsan tıpkı bir uçurumun kenarında dolaşıyor gibi oluyor. İlkin korkuyorsun, ama sonra cesaretleniyorsun!. Kalınız!..

— Teklifiniz ve konuşma kabiliyetim hakkındaki övücü sözleriniz için teşekkür ederim, Anna Sergeyevna. Ben zaten bana yabancı olan bir çevrede fazla kaldığımı sanıyordum. Uçan balıklar bir süre havada kalabilirler, ama çabucak yine suya dalmak zorundadırlar. İzin veriniz de ben kendi dünyama döneyim.

Odintsova, Bazarov'a baktı. Acı bir gülümseme solgun yüzünde dolaştı. «Bu adam beni sevmişti» diye düşündü ve ona acıdı. Merhametle elini uzattı.

Ama Bazarov da onu anlamıştı.

— Hayır, dedi ve bir adım geri çekildi, ben fakir bir adamım ama, şimdiye kadar hiç sadaka kabul etmedim. Allaha ısmarladık, hoşça kalın!..

Anna Sergeyevna, elinde olmıyan bir davranışla:

— Bu görüşmemizin son olmadığına eminim, dedi.

Bazarov :

— Dünyada olmıyan ne var ki! diye cevap verdi ve kadını selâmlıyarak odadan çıktı.

***

O gün Bazarov, yere çömelerek bavulunu yerleştirirken Arkadi'ye:

— Demek kendine yuva kurmaya karar verdin, diyordu, ne olacak, pekâlâ işte!.. Ama, kurnazlık etmene

gerek yoktu. Ben senden büsbütün başka türlü bir davranış bekliyordum. Yoksa bu iş seni de mi şaşırttı?.

Arkadi :

— Senden ayrılırken bunun böyle olacağını, gerçekten de, beklemiyordum, diye cevap verdi, ama niçin sen de samimi davranmıyorsun da, «pekâlâ» diyorsun?.. Sanki ben senin evlenme üzerine olan düşüncelerini bilmiyor muyum?..

— Eh, benim sevgili dostum! Nasıl da konuşuyorsun?.. Ne yaptığımı görüyorsun: Bavulumda boş bir yer kalmış, oraya ot dolduruyorum. İşte bizim hayat bavulumuz da böyledir: Onu ne ile doldurursan doldur, yeter ki boş kalmasın!.. Yalnız gücenme rica ederim: Katerina Sergeyevna hakkında her zaman söylediğim düşüncelerimin ne olduğunu her halde hatırlıyorsundur. Bazı kızlara, yalnız akıllıca nefes aldıkları için bile zekidir diyoruz. Seninkisi ise kendisini savunmasını bilir, hem öyle bilir ki, seni de avuçları içine alacaktır. Hem bunun böyle olması gerektir.

Bazarov bavulunun kapağını kapıyarak ayağa kalktı:

— Şimdi sana bir veda sözü olarak şunu söyliyeyim: Çünkü birbirimizi aldatmaya gerek yok, biz birbirimizden büsbütün ayrılıyoruz. Bunu sen de hissediyorsun! Sen akıllıca davrandın. Sen bizim acı, yavan ve bekâr yaşayışımız için yaratılmamışsın.. Sende pervasızlık ve öfke yok, belki gençliğe özgü bir cesaret ve ateşlilik var; oysa ki bizim dâvamız için bunlar yaramaz. Siz bir soylusunuz, soylu bir alçak gönüllülükten, ya da soylu bir öfkeden ileri gidemezsiniz!.. Halbuki bunlar önemsiz şeylerdir. Meselâ siz dövüşmezsiniz, ama kendinizi bir kahraman sayarsınız. Bizse dövüşmek istiyoruz. Nedir yani! Bizim tozumuz senin gözlerini yakar, çamurumuz üstünü başını kirletir. Evet, sen bize erişemedin! Ken-

dini beğenmek, kendine küfretmek hoşuna gidiyor, halbuki bu bizim canımızı sıkar, biz başkalariyle uğraşmak onların üstesinden gelmek isteriz. Sen iyi bir çocuksun, ama ne de olsa yumuşacıksın, liberal bir küçük beysin. Babamın dediği gibi **e volatu** (*).

Arkadi mahzun bir sesle sordu:

— Yevgeni, sen benimle büsbütün mü vedalaşıyorsun? Bana söyliyecek başka bir sözün yok mu?..

Bazarov ensesini kaşıdı :

— Var Arkadi, var, söyliyecek başka sözlerim de var. Ama, onları söylemiyeceğim. Çünkü bu romantizmdir, yufka yürekliliktir. Sen çabuk evlenmeye bak, kendine bir yuva kur, çokça çocuk yap!.. Onlar zamanında doğacakları için akıllı olurlar, senin benim gibi olmazlar. Eh, görüyorum ki araba da hazır. Vakit geldi. Herkesle vedalaştım. Ne dersin, kucaklaşalım mı?

Arkadi, eski üstadının ve arkadaşının boynuna atıldı, gözlerinden yaşlar boşandı.

Bazarov sakin bir eda ile :

— İşte gençlik bu demek, dedi, Katerina Sergeyevna'dan da ümidim var, bak seni nasıl candan avutacaktır.

*
**

Artık arabasına binmiş olan Bazarov, Arkadi'ye:

— Elveda kardeşim, dedi ve ahırın damında yan yana durmakta olan bir çift alakargayı göstererek ilâve etti, işte sana güzel bir örnek! Bunlardan ders al.

Arkadi sordu :

— Bu ne demek?

(*) «Ve hepsi bu kadar» anlamına gelen Fransızca **et voilà tout** sözünün Rusça söylenişidir. **H. Âli Ediz.**

— Nasıl?.. Sen tabiat dersini bu kadar kötü mü biliyorsun?.. Yoksa alakarganın, en saygıdeğer bir aile kuşu olduğunu unuttun mu?.. Bundan ibret al. Elveda sinyor!

Araba sarsıldı ve hareket etti.

⁂

Bazarov doğru söylemişti. Arkadi o akşam Katya ile konuşurken üstadını tamamiyle unutmuş görünüyordu. Delikanlı artık genç kıza boyun eğmeye başlamıştı; Katya da bunu hissediyor ve şaşmıyordu. Arkadi ertesi gün Maryino'ya, Nikolay Petroviç'e gidecekti. Anna Sergeyevna gençleri sıkmak istemiyor, salt nezaket gereğince onları uzun bir süre yalnız bırakmıyordu. Genç kadın, kararlaştırılan bu evlenmeyi duyunca öfkesinden ağlamaklı olan prensesi gençlerden büyük bir yüksek kalblilikle uzaklaştırmıştı. Anna Sergeyevna, ilkin gençlerin bu mutluluğunun kendisine de biraz acı vermesinden korkmuştu. Ama iş tam tersine olmuş, bu manzara acı vermek şöyle dursun, onu ilgilendirmeye başlamış, nihayet duygulandırmıştı. Anna Sergeyevna buna hem sevinmiş, hem üzülmüştü. Genç kadın, «Görülüyor ki Bazarov haklıymış, diye düşündü, merak, sadece merak, sükûnet sevgisi ve egoizm...»

Anna Sergeyevna yüksek sesle :

— Çocuklar, diye sordu, nasıl, aşk sahte bir duygu mu?

Ama, ne Arkadi, ne Katya onu anlamadılar bile... Onlar, Odintsova'dan çekiniyorlardı. İstemiyerek dinledikleri konuşma akıllarından bir türlü çıkmıyordu. Ama, Anna Sergeyevna onları pek çabuk yatıştırdı. Bu onun için güç olmadı; çünkü kendisi de yatışmıştı.

XXVII

İhtiyar Bazarov'lar, oğullarının bu âni gelişine, onu hiç beklemedikleri nispette, çok sevindiler. Arina Vlasyevna öylesine şaşırdı, evin içinde öylesine oradan buraya koşuştu ki, Vasili İvanoviç onu «kekliğe» benzetti: Kısacık blûzunun küçücük kuyruğu, ona gerçekten de bir kuş görünüşü veriyordu. Vasili İvanoviç ise boyuna bir şeyler mırıldanıyor ,ağzının bir kenarına sıkıştırdığı çubuğunun kehribar ucunu ısırıyor, lülesinin boynundan yakalıyarak iyice yerine oturup oturmadığını yoklar gibi onu evirip çeviriyor ve birdenbire kocaman ağzını açarak sessiz kahkahalar atıyordu. Bazarov, babasına:

— İhtiyar, sende tam altı hafta kalmak üzere geldim, dedi, çalışmak istiyorum, bunun için, rica ederim bana engel olma!..

Vasili İvanoviç:

— Sana öylesine engel olacağım ki, yüzümün biçimini bile unutacaksın, diye cevap verdi.

İhtiyar doktor, verdiği sözü tuttu. Oğlunu, yine eskiden olduğu gibi, çalışma odasına yerleştirdikten sonra, kendisi ondan kaçmakla kalmadı, karısının da gereksiz şefkat duygulariyle oğlunu rahatsız etmesine engel oldu. Ona:

— Karıcığım, dedi, Yenuşka'nın ilk gelişinde çocuğu biraz bıktırdık. Şimdi daha akılıca davranmamız gerek.

Arina Vlasyevna, kocasına hak verdi. Ama bu durumdan biraz zararlı çıktı. Çünkü oğlunu ancak sofra başında görüyor, onunla konuşmaktan kesin olarak korkuyordu. Bazan, «Yenuşka...» diye söz başlıyacak oluyordu, ama Bazarov daha başını çevirmeye fırsat bulmadan, beline bağlı torbasının kordoniyle oynıyarak, «Bir şey değil, bir şey değil, ben öyle söyledim» diye lâfı

değiştiriyordu. Sonra Vasili İvanoviç'in yanına gidiyor, çenesini eline dayıyarak:

— Nasıl etsek de, Yenuşka'nın öyle yemeğine, borşç mu, yoksa şçi (*) mi istediğini öğrensek? diye soruyordu.

— Bunu niye kendisinden sormadın?

— Bıktırmaktan korkuyorum.

Zaten Bazarov, odasına kapanmaktan kendisi pek çabuk vazgeçti. Çalışma heyecanının yerini kederli bir can sıkıntısı ve derin bir üzüntü aldı. Delikanlının bütün davranışlarında tuhaf bir yorgunluk göze çarpmaya başladı. Hattâ sert, aceleci, pervasız yürüyüşü bile değişti. Bir başına dolaşmaktan vazgeçerek topluluğu aramaya başladı. Misafir odasında çay yudumluyor, Vasili İvanoviç'le bostanda dolaşıyor, onunla, hiç konuşmadan çubuk içiyordu. Bir gün babasından, Aleksi babayı sordu.

Vasili İvanoviç, ilkin oğlundaki bu değişikliğe sevindi. Ama bu sevinci çok sürmedi. Gizlice karısına dert yandı:

— Yenuşa'nın hali beni mahvediyor. Hoşnutsuzluk gösteriyor, öfkeleniyor desem, değil... Böyle olsa yine tasa etmem. Üzgün ve kederli bir hali var. Beni korkutan bu. Hiç konuşmuyor, hiç değilse sana veya bana çıkışsa... Sıkılıyor, yüzünün rengi hiç de iyi değil!..

İhtiyar kadın:

— Allahım, Allahım! diye mırıldandı, boynuna bir muska takardım ama, bırakmaz ki...

Vasili İvanoviç, birkaç sefer, çok ihtiyatlı bir dille, Bazarov'a işlerini, sağlığını, Arkadi'yi... sormayı denedi. Ama Bazarov ona isteksizce ve gelişigüzel cevaplar verdi. Hattâ bir seferinde babasının, konuşma sırasında

(*) Pek ünlü iki Rus çorbasının adıdır. Birincisi lahana ile, ikincisi pancarla yapılır. **H. Âli Ediz.**

kendisine bir şeyler sormak istediğini fark eden Bazarov, canı sıkılarak:

— Bu kinayeli sorularından bıktım, usandım, dedi, bu davranışın eskisinden kötü...

Zavallı Vasili İvanoviç:

— Peki, peki, peki bir daha yapmam, diye cevap verdi.

İhtiyar doktorun politikayı söz konusu etmek istemesi de bir fayda vermedi. Bir seferinde toprak köleliğinin yakında kaldırılacağından, ilerlemeden söz açarak oğlunun ilgisini uyandırmayı ummuştu. Ama Bazarov ilgisizce :

— Dün çit boyunca gidiyordum, buradaki köylü çocukları eski şarkılardan birini söyliyecek yerde, **«Vefalı günler geliyor, yüreklerimiz aşkı duyuyor»** şarkısını söylüyorlardı. İşte sana ilerleme...

Bazan Bazarov'un köyüne gittiği, âdeti olduğu üzere alay ederek, rasgele bir köylü ile konuştuğu da olurdu:

— E, kardeş, anlat bakalım yaşayış üzerine olan görüşlerini! Diyorlar ki Rusya'nın bütün geleceği, bütün gücü sizmişsiniz!.. Siz tarihte yeni bir devir açacakmışsınız!.. Siz bize hem gerçek bir dil, hem de gerçek kanunlar getirecekmişsiniz!..

Köylü bu sözlere ya hiç cevap vermez, ya da şöyle konuşurdu :

— Ha, biz mi, yaparız elbet... Hattâ... Çünkü... Bundan böyle... Efendime söyliyeyim... Meselâ bizde... Yapı..

Bazarov, köylünün sözünü keserek:

— İyisi mi, sen bana, sizin **mir**'inizin (*) ne oldu-

(*) Rusça **mir** sözcüğü, dünya, barış, köy komünleri gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Turgenyev burada, Rus köylüsünün zekâsını ve kurnazlığını belirtmek istemiştir. **H. Â. Ediz.**

ğunu anlat bakalım. Bu, üç balığın sırtında duran o mir mi?

Sesinde sâf, yumuşak, yatıştırıcı bir ahenk çınlıyan köylü anlatmaya koyulurdu:

— Efendimiz, üç balığın sırtında duran, yer yuvarlığıdır. Bizim mir'imize gelince, malûm, efendilerimizin isteğine bağlıdır. Çünkü sizler, bizim babalarımızsınız!.. Bir bey ne kadar sert olursa, bu mujiğin o kadar hoşuna gider.

Bir gün, yine buna benzer bir cevap alan Bazarov, küçümser bir eda ile omuzlarını kaldırmış ve geri dönmüştü. Köylü de evine gitmişti.

Bu köylünün Bazarov'la konuşmasını uzaktan, kendi kulübesinin eşiğinden seyreden orta yaşlı, asık suratlı bir köylü:

— Nelerden söz etti, yoksa, bakaya (arta kalmış) borçlardan mı? diye, Bazarov'la konuşan köylüye sordu.

Artık sesinde o masum yumuşaklıktan eser bile kalmıyan, tam tersine, umursamaz bir sertlikle konuşan birinci köylü:

— Yok be birader, ne arta kalmış borcu... Hiç, öyle işte... Şundan bundan gevezelik etti... Anlaşılan dili kaşınmış olacak.. Bilinen şey, beyzade... Bir şeyden çaksa bari..

— Nereden çakacak!..

Köylülerin ikisi de, şapkalarını bastırarak ve kuşaklarını düzelterek, kendi işlerinden, ihtiyaçlarından söz etmeye koyuldular.

Yazık!.. Küçümsiyerek omuzlarını kaldıran, Pavel Petroviç'le tartışırken, köylülerle konuşmasını bildiğini iddia eden Bazarov, bu kendine çok güvenen Bazarov, köylülerin gözünde bir soytarıdan farksız olduğunu aklından bile geçirmiyordu.

Nihayet o da kendisine bir iş buldu. Bir gün, kendisi

de orada bulunduğu sırada, Vasili İvanoviç, bir köylünün ayağındaki yarasını sarıyordu. Ama, ihtiyar doktorun elleri titriyor, sargıyı bir türlü saramıyordu. Oğlu kendisine yardım etti ve o günden başlıyarak babasının doktorluk çalışmalarına katılmaya başladı. Bununla beraber, gerek kendisinin tavsiye ettiği ilâçlarla, gerek bu ilâçları hemen uygulamaya başlıyan babasiyle alay etmekten de geri kalmadı. Ama, Bazarov'un alayları babasının hiç de gücüne gitmiyor, hattâ onu avutuyordu. İhtiyar doktor, kirli robdöşambrının, tam midesi üstüne raslıyan kenarından iki parmağiyle tutarak ve çubuğunu çekiştirerek oğlunun konuşmasını büyük bir zevkle dinlerdi. Delikanlının sözleri ne kadar öfkeli ve acı olursa, ihtiyar doktor da bütün kara dişlerini göstererek öylesine kahkaha ile keyifli keyifli gülerdi. İhtiyar Bazarov, oğlunun bu, bazan saçma ve mânasız, çıkışlarını günlerce, köyde, kasabada, her yerde tekrarlar dururdu. Meselâ oğlu, kendisinin sabah duasına kiliseye gittiğini duyunca, «Ne aynasız iş» dediği için, günlerce bu deyimi tekrarlamış, durmuştu. Bir gün ihtiyar doktor, karısının kulağına:

— Allaha şükür, can sıkıntısından kurtuldu, diye fısıldadı, bir görseydim bugün bana ne okkalı küfürler savurdu. Şaşılacak bir şeydi doğrusu!..

Buna karşılık böyle bir yardımcısı olması düşüncesi, ihtiyar doktoru alabildiğine sevindiriyor, göğsünü kabartıyordu. Bir gün sırtında erkek köylü paltosu, başında boynuzlu kiçka olan bir köylü kadına küçük bir şişe kurşun suyu, ya da bir kutu juskiyam merhemi verirken, «Evet, evet, demişti, sen kadınım, oğlumun bende misafir oluşuna her dakika dua etmelisin!.. Şimdi seni en bilimsel, en yeni usullerle tedavi ediyorum, bunu anlıyor musun?.. Fransızların İmparatoru Napoléon'un bile bundan iyi bir doktoru yoktur». «Karnındaki telin koptu-

ğundan» şikâyet ederek (bu sözlerin anlamını kendisi de bilmiyordu) doktora başvuran kadın yerlere kadar eğildi ve bir havlunun ucuna bağlanmış olan dört yumurtayı çıkarmak için elini koynuna soktu.

Bazarov bir seferinde, basma ve dokuma satan bir çerçinin dişini bile çekti. Bu, basbayağı bir diş olmasına rağmen Vasili İvanoviç bunu, nadir bir şeymiş gibi sakladı. Dişi Aleksi Babaya gösterirken de, boyuna şunları tekrarladı :

— Şu köklere bakın!.. Yevgeni'de de ne kuvvet varmış!.. Çerçiyi öyle bir havaya kaldırdı ki... Bana öyle geliyor ki, bir meşe olsaydı onu bile söküp alacaktı!..

Kendinden geçmiş olan ihtiyardan nasıl kurtulacağını, ona ne cevap vereceğini bilemiyen Aleksi Baba, en sonunda :

— Gerçekten de övmeye değer bir şey, dedi.

⁂

Bir gün komşu köyden bir mujik, tifoya yakalanmış olan kardeşini Vasili İvanoviç'e getirmişti. Bir kucak ot üzerine, yüzükoyun yatırılmış olan zavallı hasta, ölüm halinde idi; bütün vücudu esmer lekelerle kaplıydı. Hasta kendini kaybedeli çok olmuştu. Vasili İvanoviç, daha önce bir doktora başvurulmamış olmasına esef etti ve kurtuluş ümidi olmadığını söyledi. Gerçekten de köylü, kardeşini evine ulaştıramadı; hasta yolda, arabanın içinde öldü.

Üç gün sonra Bazarov, babasının odasına girdi ve kendisinde cehennemtaşı bulunup bulunmadığını sordu.

— Var; ne yapacaksın?..

— Gerekli... Yara dağlıyacağım.

— Kimin yarasını?.

— Kendi yaramı.

— Nasıl, kendi yaranı mı?.. Bu nereden çıktı?.. Nasıl yaraymış bu?.. Göster şunu...

— İşte şurada, parmağımda... Bugün köye gitmiştim, biliyorsun, hani şu tifolu hastanın köyüne... Nedense akılarına otopsi yapmak gelmiş... Oysaki ben de çoktandır otopsi yapmamıştım.

— E, sonra?..

— Sonrası, ilçe doktorundan otopsiye katılmamı rica ettim ve işte parmağımı kestim.

Vasili İvanoviç birdenbire sapsarı kesildi, bir kelime söylemeden çalışma odasına atıldı, elinde bir cehennemtaşı parçası olduğu halde hemen geri döndü. Bazarov cehennemtaşını alıp gitmek istedi. Vasili İvanoviç:

— Allah rızası için bırak da bunu ben yapayım, dedi.

Bazarov gülümsedi :

— Pratik yapmaya ne kadar heveslisin!..

— Alayı bırak rica ederim, parmağını göster!.. Yara o kadar büyük değil.. Acımıyor, değil mi?

— Daha kuvvetli bas, korkma!..

— Ne dersin Yevgeni, demirle dağlasak daha iyi olmaz mı?

— Bunu önceden yapmak gerekti. Halbuki şimdi, doğrusunu isterseniz, cehennemtaşına da pek gerek yok. Şayet hastalık bana da bulaştıysa, iş işten geçti demektir.

Vasili İvanoviç güçlükle:

— Nasıl... İş işten geçti mi? diyebildi.

— Elbette... Parmağımı keseli dört saatten fazla oluyor.

Vasili İvanoviç yarayı biraz daha dağladı.

— İlçe doktorunda cehennemtaşı yok muydu ki?

— Yoktu.

— Nasıl olur, aman yarabbi!.. Doktor olsun da yanında böyle gerekli bir şey bulunmasın!.

Bazarov :

— Sen onun bisturilerini bir görseydin! dedi ve dışarı çıktı.

O gün akşama kadar ve ertesi gün bütün gün Vasili İvanoviç oğlunun odasına girebilmek için bin bir bahane icadetti. Gerçi yarasını ağzına almak şöyle dursun, tamamiyle başka şeylerden söz etmeye çalışmasına rağmen, oğlunun gözlerine öylesine dikkatle baktı ve davranışlarını öylesine telâşla izledi ki, Bazarov'un sabrı tükendi ve evden gitmekle babasını korkuttu. Vasili İvanoviç, bundan sonra telâş göstermiyeceğine söz verdi. Üstelik bu olup bittilerden hiç bilgisi olmıyan Arina Vlasyevna da, geceleri niçin uyumadığını, kendisine böyle ne olduğunu ihtiyar doktordan sormaya başladı. Kaçamak olarak göz ucuyla incelemekte olduğu oğlunun görünüşü hiç de hoşuna gitmediği halde, koskoca iki gün kendini tuttu, ama üçüncü günü, öğle yemeğinde artık kendini tutamaz oldu. Bazarov, başını önüne eğmiş bir halde oturuyor, hiçbir yemeğe el sürmüyordu. İhtiyar doktor, yüzüne tamamiyle ilgisiz bir görünüş vermeye çalışarak:

— Niçin yemek yemiyorsun, Yevgeni? diye sordu, bana kalırsa yemekler güzel olmuş.

— Canım istemiyor, onun için yemiyorum.

— İştahın mı yok?.. Başın nasıl? (Ürkek bir sesle ilâve etti). Ağrıyor mu?..

— Ağrıyor. Niçin ağrımasın?

Arina Vlasyevna doğruldu ve dikkat kesildi. Vasili İvanoviç devam etti:

— Rica ederim kızma Yevgeni. Nabzına bakmama izin vermez misiniz?

Bazarov kalktı:

— Nabzıma bakmadan da ateşim olduğunu sana söyliyebilirim.

— Titreme de geldi mi?

— Evet, titreme de geldi. Gidip yatacağım... Siz de bana ıhlamur gönderiniz, kendimi üşütmüş olacağım.

Arina Vlasyevna da lâfa karıştı:

— Boşuna değil, dün gece öksürdüğünü duydum.

Bazarov :

— Kendimi üşütmüş olacağım, diye tekrarladı ve odadan çıktı.

Arina Vlasyevna ıhlamur kaynatmaya gitti. Vasili İvanoviç ise bitişik odaya geçerek sessizce saçlarını yolmaya başladı.

O gün Bazarov artık hiç kalkmadı, bütün gecesini de ağır, yarı dalgın bir uyku ile geçirdi. Sabahın birine doğru güçlükle gözlerini açabildi. Lâmbanın ışığında, üzerine doğru eğilmiş olan babasının solgun yüzünü gördü ve ona, çekilip gitmesini söyledi. İhtiyar boyun eğdi ama, hemen ayaklarının ucuna basarak geri döndü; bir dolabın yarı açık kapısının arkasına gizlenerek, gözlerini ayırmadan oğluna bakmaya başladı. Arina Vlasyevna da yatmadı. İkide birde, odanın kapısını yavaşça aralıyarak «Yenuşa'nın nasıl nefes aldığını» dinlemeye ve Vasili İvanoviç'i görmeye geldi. İhtiyar kadın sadece kocasının hareketsiz ve kamburlaşmış sırtını görebiliyor, ama bu bile onu, bir dereceye kadar, avutuyordu.

Bazarov sabahleyin kalkmak istedi; başı döndü, burnundan kan geldi; tekrar yattı. Vasili İvanoviç sessizce ona hizmet ediyordu. Arina Vlasyevna oğlunun odasına girerek sağlığını sordu. Bazarov «daha iyi» olduğunu söyliyerek yüzünü duvardan yana çevirdi. Vasili İvanoviç, çekilip gitmesi için karısına her iki eliyle işaret etti. İhtiyar kadın ağlamamak için dudaklarını ısırdı

ve dışarı çıktı. Evin içinde her şey sanki birdenbire kararmış gibiydi. Herkesin yüzü uzamış gibiydi, ortalıkta tuhaf bir sessizlik vardı. Bahçedeki gürültücü bir horozu köye gönderdiler. Zavallı hayvan kendisine niçin böyle davrandıklarını uzun zaman anlıyamadı. Bazarov, yüzü duvara dönük olarak yatmakta devam etti. Vasili İvanoviç, çeşitli sorular sorarak onu konuşturmayı denedi, ama bu sorular hastayı yoruyordu. İhtiyar, arasıra parmaklarını çıtlatarak, sessizce koltuğuna gömüldü. Sonra, birkaç dakika için bahçeye çıktı. Orada, tarif olunmaz bir şaşkınlıkla şaşırtılmış gibi, aptal aptal durdu (zaten şaşkınlık ifadesi yüzünden hiç eksik olmazdı), karısının sorularından kaçınmaya çalışarak, tekrar oğlunun yanına döndü. İhtiyar kadın nihayet onu elinden tuttu. İspazmozlar geçirerek, âdeta tehdidedici bir şiddetle:

— Söylesene, nesi var? diye sordu.

Vasili İvanoviç hemen aklını başına topladı. Ona cevap olarak, kendini gülümsemeye zorladı. Ama, gülümseme yerine ağzından bir kahkaha çıktığını dehşetle fark etti. Doktor getirmesi için daha sabahtan şehre adam göndermişti. Ama oğlunun buna kızmaması için de delikanlıya önceden haber vermek gereğini duydu.

Bazarov birdenbire, yatmakta olduğu divanın üzerinde döndü. Donuk bakışlarla dik dik babasına baktı ve su istedi.

Vasili İvanoviç, oğluna su verdi ve fırsattan faydalanarak alnını yokladı: Delikanlı ateş gibi yanıyordu.

Bazarov, kısık bir sesle, ağır ağır:

— İhtiyar, diye söze başladı, benim işim bitik. Hastalığa aşılandım, birkaç gün sonra beni gömeceksin!

Vasili İvanoviç, sanki birisi bacaklarına vurmuş gibi sallandı:

— Yevgeni, dedi, sen neler söylüyorsun kuzum! Allah seninledir! Seninki bir soğuk algınlığı...

Bazarov, acele etmeden babasının sözünü kesti:

— Yeter!.. Bir doktorun böyle konuşması yakışık almaz!.. Aşılanmanın bütün belirtileri ortada, bunu sen de biliyorsun!..

— Nerede belirtiler... Aşılanma... Yevgeni? İnsaf et!...

Bazarov gömleğinin kollarını sıvadı, derisini kaplıyan uğursuz kırmızı lekeleri babasına göstererek:

— Ya bunlar ne?.. dedi.

Vasili İvanoviç titredi ve korkudan buz gibi oldu, nihayet:

— Tutalım ki... tutalım ki... Aşılanmaya benzer bir şey olsun... Bir...

Oğlu, babasının sözünü tamamladı:

— **Piyemi.**

— Evet... Dediğin gibi bir epidemi...

Bazarov, hecelerin üzerinde birer birer durarak sert bir sesle :

— **P i y e m i,** diye tekrarladı, yoksa okuduklarını unuttun mu?..

— Evet, evet, evet, nasıl istersen!.. Ama ne olursa olsun, biz seni yine iyi edeceğiz!..

— Bırak şu beylik lâfları!.. Ama mesele bu değil. Bu kadar çabuk öleceğimi beklemiyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu çok kötü bir raslantı ...Şimdi, annemle ikiniz, çok sofu oluşunuzdan faydalanmalısınız!.. İşte size, sofuluğunuzu denemek için bir fırsat... (Bazarov, biraz daha su içti). Bana gelince, henüz kafam yerinde iken, senden bir ricada bulunmak istiyorum. Sen de bilirsin ki, beynim, yarın ya da öbür gün istifasını verecek... Şimdi bile, açık konuşup konuşmadığıma emin değilim ...Yattığım sürece, etrafımda hep kırmızı köpek-

lerin koşuştuğunu görür gibi oldum. Sen de, bir yaban horozunu pusuda bekler gibi başucumda bekliyordun... Adeta sarhoş gibiyim. Bilmem, beni iyice anlıyor musun?..

— Rica ederim Yevgeni, sen tam gerektiği gibi konuşuyorsun!

— Çok iyi şu halde. Sen bana, doktor getirmek üzere bir adam gönderdiğini söylemiştin... Bu davranışınla kendini avutmuş oldun!.. Şimdi de beni avut: Özel bir adam da benim için gönder...

— Arkadi Nikolayeviç'e mi?..

Bazarov, dalgın bir halde :

— Arkadi Nikolayeviç de kim oluyor?.. Ha, evet!.. Şu yavru kuş! Hayır, ona ilişme; o şimdi ala karga oldu. Hiç şaşma, daha sayıklamaya başlamadım. Sen, Odintsova'ya, Anna Sergeyevna'ya bir adam gönder! Bu yanlarda böyle bir çiftlik sahibi kadın var. Tanır mısın? (Vasili İvanoviç başını salladı). Ona Yevgeni Bazarov saygılarını sunduğunu ve ölmekte olduğunu söylememizi emretti, desin!.. Bunu yapacaksın değil mi?.

— Olur, yaparım. Ama bu olur mu Yevgeni, sen ölesin?.. Düşün bir defa!.. Artık bundan sonra adaletin lâfı mı olur?.

— Ben orasını bilmem; sen yalnız bir adam gönder.

— Hemen şimdi gönderirim, kendim de bir mektup yazarım.

— Hayır, ne gereği var?.. Sadece, saygılarını sunduğunu söylememizi emretti, desin, başka bir şey gerek değil. Bana gelince, tekrar köpeklerime dönüyorum. Ne tuhaf!.. Düşüncemi ölüm üzerinde durdurmak istiyorum, ama hiçbir sonuç alamıyorum. Bir leke görüyorum... Başka hiçbir şey yok...

Yine ağır bir davranışla duvardan yana döndü. Va-

sili İvanoviç odadan çıktı. Karısının yatak odasına gelince, kutsal resimler önünde diz çökerek inledi:

— Dua et Arina, dua et!.. Oğlumuz ölüyor, dedi.

⁂

Gelen doktor, yanında cehennemtaşı bulunmıyan şu mahut ilçe doktoruydu. Hastayı muayene ettikten sonra, bekleme metodunun uygulanmasını tavsiye etti. Bu arada, iyileşme imkânına dair birkaç söz söyledi.

Bazarov:

— Benim durumumda olan insanların öbür dünyayı boylamadıklarını hiç gördünüz mü? diye sordu ve divanın yanında duran ağır masayı bacağından yakalıyarak sarstı ve yerinden oynattı; güçlü olmasına, güçlüyüm, bütün gücüm henüz yerinde ama, gel gelelim ölmek gerek! diye söylendi, yaşlı bir insan, yaşamaktan usanacak kadar vakit bulabilir... Ama bana gelince... Gel de ölümü inkâr et bakalım. O seni inkâr eder ve tamam!.. Orada ağlıyan kim?.. Annem mi?.. Zavallı kadın!.. O harikulâde borşç'lariyle şimdi kimi besliyecek?... Ya sen Vasili İvanoviç, galiba sen de ağlıyorsun?.. Elden ne gelir, Hıristiyanlık yardım etmiyorsa, fizolof ol, stoik (*) ol! Hem sen filozofluğunla övünmüyor muydun?..

Vasili İvanoviç:

— Ben nerenin filozofuyum?.. diye inledi ve göz yaşları yanaklarından aşağı akmaya başladı.

⁂

Bazarov'un durumu saatten saate kötüleşiyordu. Genel olarak cerrahî zehirlenmelerde görüldüğü üzere,

(*) Sabır ve tahammül tavsiye eden stoicisme felsefesinin taraflısı. **H. Â. Ediz.**

hastalık hızla ilerliyordu. Delikanlı henüz hâfızasını kaybetmemişti. Kendisine söylenenleri anlıyordu. Henüz daha hastalıkla savaşıyordu. Yumruklarını sıkarak: «Sayıklamak istemiyorum, bu ne saçma şey!» diye mırıldanıyor, arkasından da hemen, «Sekizden on çıkarsa ne kalır?» diyordu. Vasili İvanoviç divane gibi dolaşıyor, kâh şu, kâh bu tedbiri tavsiye ediyor, biricik yaptığı iş de oğlunun ayaklarını örtmek oluyordu. Sinirleri gergin bir halde, «Islak bir çarşafa sarmalı... Kusturucu bir şey vermeli... Midesine hardal yakısı koymalı... Kan almalı...» deyip duruyordu. Oğlunun yanında kalmasını rica ettiği doktor da, ona hınk deyicilik ediyor, hastaya limonata içiriyor, kendisine de, bazan bir çubuk, bazan «kuvvetlendirici-ısıtıcı» bir şey, yani votka istiyordu. Arina Vlasyevna, kapının dibinde, alçak bir iskemlede oturuyor, sadece dua etmek için arasıra dışarı çıkıyordu. Birkaç gün önce tuvalet aynası elinden düşmüş ve kırılmıştı: İhtiyar kadın bunu daima fenaya yorardı. Anfisuşka, hanımına bir şey söylemesini beceremiyordu. Timofeyiç, Odintsova'ya gitmişti.

Bazarov geceyi çok fena geçirdi. Yüksek ateş onu bitiriyordu. Sabahleyin biraz rahatlar gibi oldu. Annesinden, saçlarını taramasını rica etti, ihtiyar kadının elini öptü. İki yudum çay içti. Vasili İvanoviç biraz canlandı:

— Allaha şükür, diye söylendi, kriz geldi... Kriz... geçti...

Bazarov :

— Öyle mi sanıyorsun?.. dedi, bu kelimenin anlamı ne?.. «Kriz» kelimesini bulup söyledin ve aklınca avundun!.. İnsanların hâlâ kelimelere inanması şaşılacak bir şeydir... Meselâ, bir insana aptalsın deseler ve onu dövmeseler buna canı sıkılır. Ona akıllısın deseler ve ona para vermeseler buna sevinir.

Bazarov'un eski «çıkışlarını» hatırlatan bu kısa ko-

nuşma, Vasili İvanoviç'i çok sevindirdi. Ellerini çırpıyormuş gibi yaparak:

— Bravo!.. diye bağırdı, çok güzel söyledin, çok güzel!

Bazarov, kederli kederli gülümsedi:

— Ne dersin, sence kriz geçti mi, yoksa geldi mi?

Vasili İvanoviç:

— Şunu bunu bilmem, dedi, sen daha iyisin. Ben buna seviniyorum.

— Eh, çok iyi öyleyse... Sevinmek her zaman iyi şeydir. Ona, hatırlıyorsun, değil mi?... Adam gönderdin mi?

— Gönderdim, nasıl göndermem.

⁂

İyiliğe doğru dönüş çok sürmedi. Hastalık nöbetleri yeniden gelmeye başladı. Vasili İvanoviç, oğlunun yanında oturuyordu. Sanki özel bir acı, ihtiyarı üzüyordu. Birkaç sefer konuşma denemesinde bulundu, konuşamadı. En sonunda :

— Yevgeni, dedi,oğlum benim, değerli yavrum, sevgili yavrum!

Bu alışık olmadığı seslenişler Bazarov'a dokundu. Biraz başını çevirdi. Onu ezmekte olan dalgınlık ağırlığından kurtulmaya çalışarak:

— Ne var babacığım? dedi.

Oğlu gözünü açmadığı ve babasını görmediği halde, Vasili İvanoviç, Bazarov'un önünde diz çöktü:

— Yevgeni, diye devam etti, sen şimdi daha iyisin... İnşallah büsbütün iyileşirsin! Ama, bu zamandan faydalanarak annenle beni avut, Hıristiyanlık görevini yap!.. Bunu sana söylemek benim için çok korkunçtur.

Ama, bundan da korkuncu, ömrünün sonuna kadar... Düşün bir sefer Yevgeni...

İhtiyarın sesi kesildi. Gözleri kapalı yatmakta devam etmesine rağmen, oğlunun yüzünde tuhaf bir şeyler uçuştu. Nihayet:

— Bu davranışım sizi avutabilirse, bunu reddetmem, dedi, ama bana öyle geliyor ki, henüz daha acele etmeye gerek yok! Daha iyi olduğumu sen kendin söylüyorsun!..

— Daha iyisin Yevgeni, daha iyisin! Ama, kim bilebilir ki... Bunlar hep Allahın iradesidir. Ama, borcunu ödemiş olarak...

Bazarov babasının sözünü kesti:

— Hayır, ben bekliyeceğim. Krizin geldiğini ben de kabul ediyorum. İkimiz de yanıldıysak, ne yapalım!.. Hem canım, kendini kaybetmiş olanların da günahı çıkarılır.

— İnsaf et, Yevgeni!

— Ben bekleyiceğim. Şimdiyse uyumak istiyorum. Bana engel olma!..

Başını eski yerine koydu.

İhtiyar ayağa kalktı, bir koltuğa oturdu. Ellerini çenesine dayıyarak parmaklarını ısırmaya başladı.

⁂

Bir yaylı araba gürültüsü, özellikle köy ıssızlığında ayırdedilen bu gürültü, birdenbire ihtiyarın kulağında şaşırtıcı yankılar yaptı. Hafif tekerlekler gittikçe yaklaştı. İşte, beygirlerin soluması da duyuldu. Vasili İvanoviç fırladı, pencereye koştu. Dört beygir koşulu iki kişilik bir araba, evinin avlusuna giriyordu. Bunun ne demek olabileceğini düşünmeye bile gerek görmeden, şuursuzca bir sevinçle kapı önüne koştu. Üniformalı bir uşak ara-

banın kapısını açıyordu. Siyah mantolu siyah tüllü bir kadın arabadan indi:

— Ben Odintsova'yım, dedi, Yevgeni Vasilyiç sağ mı?.. Siz onun babası mısınız?.. Yanımda bir de doktor getirdim.

Vasili İvanoviç:

— Velinimet!.. diye bağırdı ve kadının elini yakalıyarak, ispazmoz içinde dudaklarına götürdü.

Anna Sergeyevna'nın getirdiği, yüzce Almana benziyen, gözlüklü, ufak tefek doktor da bu sırada ağır ağır arabadan indi. Vasili İvanoviç. Odintsova'nın sorularına cevap vererek:

— Yevgeni'm sağ, henüz sağ, dedi, şimdi artık kurtulacak! Kadınım! Kadınım! Bize gökten bir melek indi.

Misafir odasından dışarı fırlıyan ihtiyar kadın:

— Ne oldu?.. Allahım! diye bağırdı ve hiçbir şey anlamadan hemen Anna Sergeyevna'nın ayaklarına kapandı.

Bir deli gibi genç kadının eteklerini öpmeye başladı. Anna Sergeyevna:

— Ne yapıyorsunuz!.. Rica ederim, ne yapıyorsunuz! dedi.

Ama Arina Vlasyevna onu dinlemiyordu. Vasili İvanoviç ise boyuna tekrarlıyordu:

— Melek!.. Melek!..

Nihayet doktor, biraz canı sıkılmış bir halde:

— Wo ist der Kranke? (*) diye sordu.

Vasili İvanoviç kendine geldi:

— Burada, burada. Lûtfen arkamdan geliniz! dedi.

Sonra hâfızasını toplıyarak ilâve etti:

(*) Aslında Almanca yazılmıştır. **Hasta nerede** anlamına gelir.

— Werthester Herr Collega (*).

Alman:

— Ya! dedi ve ekşi ekşi sırıttı.

Vasili İvanoviç, doktoru hastanın yanına götürdü. Oğlunun kulağına eğilerek:

— İşte, işte Anna Sergeyevna Odintsova'nın doktoru, dedi, Odintsova da burada.

Bazarov birdinbire gözlerini açtı:

— Ne dedin?. dedi..

— Anna Sergeyevna Odintsova'nın burada olduğunu söylüyorum. Sana bu doktoru getirdi.

Bazarov etrafına bakındı:

— O burada... Kendisini görmek istiyorum.

— Onu göreceksin Yevgeni; ama daha önce bay doktorla konuşmak gerek. Sidor Sidoriç (ilçe doktorunun adı böyle idi) gittiği için hastalığın bütün yürüyüşünü anlatmam gerekecek... Küçük bir konsültasyon yapacağız!..

Bazarov, Alman'a baktı:

— Çabuk konuşunuz. Ama Lâtince değil. Çünkü ben jam moritur'un (**) ne demek olduğunu anlarım.

Eskülap'ın bu yeni torunu, Vasili İvanoviç'e dönerek:

— Der Herr scheint des Deutschen möchtig zu sein? (***) diye söze başladı.

Vasili İvanoviç:

— Ich.. habe.. Ama, Rusça söyleyiniz, daha iyi.

(*) Aslında Almanca söylenmiştir. **Çok saygılı bay meslektaş** demektir.

(**) Aslında Lâtince yazılmıştır. «**Artık ölüyor**» anlamına gelmektedir.

(***) Aslında Almanca yazılmıştır. «**Bay galiba Almanca konuşuyor**» anlamına gelmektedir. **H. Â. Ediz**

— Demek böyle!.. Pekâlâ öyleyse...
Ve konsültasyon başladı.

⁂

Yarım saat sonra Anna Sergeyevna, yanında Vasili İvanoviç olduğu halde, Bazarov'un yanına girdi. Doktor, hastanın iyileşeceğini akla bile getirmemek gerektiğini genç kadının kulağına fısıldamaya vakit bulmuştu.

Anna Sergeyevna, Bazarov'a baktı... ve kapıda durakaldı. Kendisine dikilen bulanık gözleriyle bu hem ateş gibi yanan, aynı zamanda hem ölü yüz, onu öylesine şaşırtmıştı. Düpedüz bir çeşit soğuk, dayanılmaz korku duydu. Onu gerçekten sevseydi böyle bir şey duymazdı ,düşüncesi bir an için kafasında parladı.

Bazarov, zorlukla:

— Teşekkür ederim, dedi, bunu beklemiyordum. Bu çok güzel bir davranış. Va'dettiğiniz gibi, işte bir sefer daha görüştük.

Vasili İvanoviç:

— Anna Sergeyevna öylesine iyi ki... diye söze başladı.

Bazarov :

— Baba, bizi yalnız bırak, dedi: Anna Sergeyevna, müsaade ediyorsunuz, değil mi?.. Öyle sanıyorum ki, şimdi artık...

Bazarov, başıyla, artık yıpranmış ve güçten düşmüş vücudunu işaret etti. Vasili İvanoviç çıktı. Bazarov :

— Teşekkür ederim, diye tekrarladı, bu, kıralca bir davranış oldu. Derler ki, kırallar da ölmekte olanları ziyaret ederlermiş.

— Yevgeni Vasilyiç, umarım ki...

— Eh, Anna Sergeyevna, doğruyu söyliyelim, benim işim bitik. Ben çarkların arasına sıkışmış bir adamım. Gö-

rülüyor ki, geleceği düşünmek yersizmiş. Ölüm eski bir şey ama, herkes için yenidir. Şimdiye kadar korkmadım... Daha sonra kendimi kaybedeceğim ve her şey tamam... (Zayıf bir hareketle elini salladı). Bilmem ki size ne söyliyeyim... Sizi sevdiğimi mi?.. Bunun önce de bir mânası yoktu, şimdi ise hepten yok... Aşk bir kalıptır. Benim kendi kalıbımsa dağılıp gidiyor. İyisi mi size şunu söyliyeyim: Öylesine canlı, ve şimdi karşımda öylesine güzelsiniz ki...

Anna Sergeyevna, elinde olmıyarak titredi.

— Bir şey değil, heyecanlanmayınız!.. Orada oturunuz... Bana yaklaşmayınız.. Biliyorsunuz ki hastalığım bulaşıcıdır.

Anna Sergeyevna hızla odayı geçti ve Bazarov'un yatmakta olduğu divanın yanındaki koltuğa oturdu. Bazarov hafif bir sesle devam etti:

— İyi yürekli kadın!.. Oh, ne kadar da yakın... Bu iğrenç odada, öylesine genç, öylesine taze, öylesine temiz ki... Elveda artık!.. Çok yaşayınız, bu hepsinden iyi.. Fırsat varken hayattan faydalanınız!.. Bakınız, ne çirkin bir görünüş: Yarı ezilmiş bir solucan, yine de yerlerde sürünmeye çabalıyor! Ben de, birçok işler yapacağım, ölmiyeceğim, diye düşünmüştüm. Ne gezer!.. Bu dünyada bir amacım vardı. Ben bir devdim! Oysa ki şimdi bu devin bütün ödevi, hiç kimseyi ilgilendirmemekte beraber, ne yapıp yapıp acı çekmeden ölmektir. Ama ne olursa olsun dayanıklı olacağım!..

Bazarov sustu ve eliyle bardağını aramaya koyuldu. Anna Sergeyevna, eldivenlerini çıkarmadan ve korka korka soluyarak ona su içirdi. Bazarov yine söze başladı:

— Beni unutacaksınız... Ölü, canlının yoldaşı olamaz!.. Babam size, Rusya değerli bir adamını kaybediyor, filân, diyecek... Bu saçma bir şey ama, siz onun inancını çürütmeye kalkışmayınız!.. Bilirsiniz ki, çocuğu

ne ile avutursanız (*)... Annemi de teselli ediniz!.. Güpegündüz elinizde fenerle arasanız, sizin bu koca dünyanızda onlar gibi insan bulamazsınız!.. Ben Rusya'ya gerekliymişim... Hayır, görülüyor ki değilmişim... Hem canım, gerekli olan kim?.. Kundarıcı gerek, terzi gerek, kasap... Et satıyor... Kasap... Durunuz, karıştırıyorum. Burada bir orman var...

Bazarov elini alnına koydu.

Anna Sergeyevna ona doğru eğildi:

— Yevgeni Vasilyiç, ben buradayım...

Bazarov hemen elini alnından çekti ve doğruldu. Gözleri son bir ışıkla tutuştu. Âni bir güçle:

— Elveda... dedi, elveda!.. Beni dinleyin... Ben o gün sizi öpmemiştim. Ölmekte olan şu kandili üfleyiniz de sönsün!..

Anna Sergeyevna ,dudaklarını delikanlının alnına dokundurdu. Bazarov :

— Yeter, dedi ve başı yastığa düştü, şimdi... Karanlık...

Anna Sergeyevna yavaşça odadan çıktı. Vasili İvanoviç fısıltı ile sordu:

— Ne haber?..

Genç kadın, zor duyulan bir sesle cevap verdi :

— Uyudu.

Bazarov'un artık uyanmaması alnında yazılıydı. Akşama doğru tamamiyle kendini kaybetti, ertesi gün de öldü. Aleksi Baba, Bazarov'a son dinî töreni yaptı. Ölümünden önce ona bu son dinî tören yapılırken ve göğsüne kutsal yağ sürülürken, Bazarov'un bir gözü açıldı. Resmî cübbesiyle papazı, tüten kandili ve aziz resimleri önündeki mumları görünce, ölüm halindeki yüzünde, bir an için, bir dehşet kasılması belirir gibi oldu. Nihayet.

(*) Bir Rus atasözüdür. Tamamı şöyledir: «Çocuğu ne ile avutursanız avutunuz, yeter ki ağlamasın!» — **H. Â. Ediz.**

delikanlı son nefesini verdiği ve evin içinde genel bir feryat koptuğu anda, Vasili İvanoviç, âni bir öfkeye kapıldı. Kasılmış yüzü ateşler içinde olduğu halde, kısık bir sesle, «Dâva edeceğimi söylemiştim» diye bağırıyor, gûya birini korkutuyormuş gibi yumruğunu havada sallıyarak tekrarlıyordu, «Dâvacıyım!.. Dâvacıyım!..» Arina Vlasyevna'ya gelince ,göz yaşları içinde kocasının boynuna asıldı. İkisi birden yüzükoyun yere yuvarlandılar. Sonraları, Anfisuşka bu olayı hizmetçi odasında şöyle anlattı: «İşte böyle, ikisinin birden, öğle sıcağında başbaşa veren koyunlar gibi, başçağızları yere düşmüştü.»

⁂

Ama, kavurucu öğle sıcağı geçer, akşam olur, gece gelir, acı çekenlerin, yorgunların tatlı tatlı uyuyacakları sakin barınaklara dönüş zamanı gelir...

XXVIII

Aradan altı ay geçti. Bulutsuz soğukların müthiş sessizliğiyle, her yanı kaplıyan gıcırtılı karlariyle, ağaç dallarındaki pembe, kırağısiyle, soluk zümrüdü andıran gökyüziyle beyaz bir kış hüküm sürüyordu. Bacaların üzerinde dumandan şapkalar koyulaşıyor, bir anda açılıp kapanan kapılardan buğu helezonları yayılıyor, taze, âdeta ısırılmış yüzlü insanlar acele acele yürüyor, iliklerine kadar üşümüş atlar koşa koşa geçiyordu. Ocak ayının günlerinden biri sonuna yaklaşıyordu (*) Akşam ayazı hareketsiz havayı daha da sıkıştırıyor, akşamın kan rengindeki son ışıkları hızla kayboluyordu. Maryino'daki evin pencerelerinde ışıklar, birbiri peşinden yandı. Siyah frak ve beyaz eldivenler giymiş Prokofyiç, özel

(*) O bölgelere kışın güneş saat 15-16 sularında batmaktadır. **H. Â. Ediz**

bir resimîlikle yedi kişilik bir sofra hazırlıyordu. Bir hafta önce, küçük bir kisilede, hemen hemen tanıksız, sessizce iki nikâh kıyılmıştı: Arkadi Katya ile, Nikolay Petroviç de Feniçka ile evlenmişti. İşte bugün de Nikolay Petroviç, işleri için Moskova'ya gitmekte olan ağabeyisi Pavel Petroviç'e bir veda ziyafeti veriyordu. Anna Sergeyevna da, gençlere değerli hediyeler vererek, hemen düğünden sonra Moskova'ya gitmişti.

Tam saat üçte herkes sofraya oturdu. Aralarında Mitya da bulunuyordu. Küçüğün artık, altın işlemeli ipekli başlık giyen bir dadısı vardı. Pavel Petroviç, Katya ile Feniçka arasında yer almıştı. «Kocalar» eşlerinin yanına oturmuşlardı. Tanıdığımız bu insanlar son zamanlarda değişmiş, hepsi de sanki güzelleşmiş, gelişmişlerdi. Yalnız Pavel Petroviç zayıflamıştı. Ama bu da onun yüzündeki mânalı çizgilere daha büyük bir incelik ve **gransenyörlük** vermişti. Evet, Feniçka da başkalaşmıştı; yeni ipekli robiyle, saçlarına bağlanmış geniş kordelesiyle; boynundaki altın zinciriyle saygılı, hareketsiz —gerek kendisine, gerek onu çevreliyen her şeye karşı saygılı— oturuyor, âdeta, «Beni affediniz, benim hiçbir suçum yok» demek istiyen bir eda ile gülümsüyordu. Gülümsiyen yalnız o değildi; ötekilerin hepsi de gülümsüyor, onlar da sanki af diliyorlardı. Hepsi de kendilerini biraz tutuk, biraz üzgün, ama aslında, çok iyi duyuyorlardı. Sanki hepsi sâf bir komedi oynamak için anlaşmış gibi, herkes, gülünç bir can atma ile başkasına hizmet ediyordu. Katya hepsinden sakindi; güvenle etrafına bakınıyordu.

Nikolay Petroviç'in gelinini çok sevmeye vakit bulduğunu fark etmek mümkündü. Yemeğin sonlarına doğru ayağa kalktı. Kadehini eline alarak ağabeyisi Pavel Petroviç'e döndü:

— Bizi bırakıp gidiyorsun... sevgili ağabeyciğim, diye başladı, bizi bırakıp gidiyorsun... Tabiî uzun bir süre

için değil. Ama, ne olsa benim... Bizim... Benim ne kadar... Bizim ne kadar... İşin felâketine bakın ki biz konuşmasını... **Speech** (*) bilmiyoruz. Arkadi, sen konuş!

— Hayır babacığım, ben hazırlanmadım.

— Sanki ben hazırlandım! Kısacası, ağabey, izin ver de seni kucaklıyayım, sana iyi dileklerde bulunayım... Çabuk dön!

Pavel Petroviç, pek tabiî olarak Mitya'yı ayırmadan, herkesle öpüştü. Feniçka'nın ayrıca, henüz daha iyice uzatmasını beceremediği elini de öptü. İkinci sefer doldurulmuş kadehini içerken de, «Mutlu olunuz dostlarım! **Farewal!**» (**) diye bağırdı. İngilizce söylenen bu tekerlemeyi kimse fark etmedi, ama herkes duygulandı.

Katya, kocasının kulağına eğilerek, «Bazarov'un anısına» diye fısıldadı ve kadehini onunla tokuşturdu. Arkadi, cevap olarak Katya'nın elini kuvvetle sıktı, ama Bazarov'un anısına içilmesini açıkça teklif etmek cesaretini gösteremedi.

*
**

Hikâyemiz bitti denilebilir. Ama, okurlarımızdan bazıları, ortaya çıkardığımız kişilerin, şimdi, özellikle şimdi, ne yapmakta olduklarını öğrenmek istiyebilirler. Biz, bu gibi okurlarımızın isteklerini yerine getirmeye hazırız.

Anna Sergeyevna geçenlerde evlendi. Ama bu evlenme aşka değil, çıkara dayanıyordu. Kocası, geleceğin Rus adamlarından, pratik kabiliyetleri fazla gelişmiş, çok akıllı, iradesi kuvvetli, çok iyi konuşmasını bilen, iyi yürekli, henüz genç, ama buz gibi soğuk bir hukukçudur. Karı koca birbiriyle çok iyi geçinmektedirler. Belki mutlu olacak, belki de birbirlerini sevmeyeceklerdir. Prenses

(*) Aslında İngilizcedir, «konuşmak» anlamına gelir.

(**) Aslında İngilizcedir. «Allaha ısmarladık, elveda» anlamına gelir. **H. Â. Ediz.**

X... öldü ve daha öldüğü gün unutuldu. Baba oğul Kirsanov'lar, Maryino'ya yerleştiler. İşleri düzelmeye başladı. Arkadi, çok çalışkan bir çiftlik idarecisi oldu, «çiftlik» de, oldukça önemli bir gelir sağlıyor. Nikolay Petroviç Uzlaştırma Komisyonuna üye oldu. Orada bütün gücüyle çalışmakta, kendi bölgesinde devamlı geziler yapmakta, uzun nutuklar çekmektedir. (Çünkü, Nikolay Petroviç'in düşüncesine göre mujikleri «yola getirmek», yani aynı sözleri sık sık tekrarlamak suretiyle onları «gevşetmek» gerekmektedir). Ama, gerçeği söylemek gerekirse o, ne **mancipation** (*) sözünü, bazan ıslık çalar gibi, bazan da melânkolik bir eda ile «an» ları burnundan söyliyen aydın soyluları; ne de, **«şu kör olasıca munsipasion»a** (**) boyuna küfreden cahil soyluları tamamiyle tatmin edemiyordu. O, gerek birinciler, gerek ikinciler için çok yumuşaktı.

Katerina Sergeyevna'nın Kolya adlı bir oğlu oldu. Mitya artık bayağı dolaşıyor, oldukça anlaşılır sözler söylüyordu. Şimdi Feodosya Nikolayevna olan Feniçka'nın, kocasından ve Mitya'dan sonra en çok sevdiği insan gelinidir. Katya piyano başına geçtiği zaman, bütün gün seve seve, onun yanında kalmaya hazırdır.

Sırası gelmişken Piyotr'dan da biraz söz edelim: Aptallığı ve kendine önem verişi her zamandan çok artmış, bütün «i» leri «ü» olarak söylemeye başlamış, «şimdi» sözcüğü onun söyleyişine göre «şümdü» olmuştu. O da evlendi. Hem de kendisine oldukça önemli bir ağırlık veren şehirli bir bahçıvanın kızıyla evlendi. Bu kız, saatleri olmadığı için oldukça iyi iki isteklisini geri çevirmişti. Halbuki Piyotr'un hem saati, hem de rugan iskarpinleri vardı.

(*) Aslında Fransızcadır, Rusya'daki toprak reformu ile beraber ortaya çıkmak bir rejimdir.

(**) Cahil soylular, bu sözcüğü yanlış söylemektedir.

Dresden'de, Brühl terasında, saat iki ile dört arası, en faschionable (*) gezi zamanıdır. Bu saatlerde orada, elli yaşlarında, saçları artık tamamiyle ağarmış, goutte hastalığı çekiyormuş izlemini veren, ama hâlâ güzeliğini kaybetmemiş, zarif giyinen ve ancak sosyetenin kaymak tabakasında uzun bir süre bulunmuş insanlara özel davranışı olan birisine raslıyabilirsiniz! Bu, Pavel Petroviç'tir. Moskova'dan Avrupa'ya tedavi için gitmiş, Dresden'de yerleşmişti. Burada daha çok İngilizlerle ve gelip geçen Ruslarla düşüp kalkmaktadır. İngilizlere karşı davranışında sade, hemen hemen alçak gönüllü, ama onursuz da değildir. İngilizler kendisini biraz sıkıcı bulmakla beraber, ondaki «a perfect gentleman»e (**) saygı göstermekten de geri kalmazlardı. Ruslarla daha senli benlidir, onlarla görüşürken bütün hırçınlığına serbest bir akış veriyor, hem kendisiyle, hem onlarla alay ediyordu. Ama, bütün bunlar ona pek yaraşıyordu: Hem umursamaz görünüyor, hem terbiyelidir. Slavofil görüş taraflısıdır. Bu görüşlerin Rus yüksek sosyetesinde **très distinguè** (***) sayıldığı da bilinen bir gerçektir. Rusça hiçbir şey okumaz, ama, yazı masasının üzerinde, mujik çarığı biçiminde gümüşten bir sigara tablası vardır. Bizim turistler onun peşinden çok koşarlar. **Geçici muhalefette bulunan** Matvey İlyiç Kolyazin, Bohemya içmelerine giderken Pavel Petroviç'e çalımlı bir ziyarette bulundu.

Dresden'liler ise, kendileriyle çok az görüştüğü halde, ona aşırı bir saygı gösterirlerdi. Saray orkestrasının konserlerine, tiyatroya, **der Herr Baron von Kirsa-**

(*) Aslında İngilizce yazılmıştır. «**moda olan**» anlamına gelmektedir.

(**) Aslında İngilizce yazılmıştır, burada «**tam bir centilmen**» anlamına gelmektedir.

(***) Aslında Fransızca yazılmıştır, burada, «**çok soylu, çok beğenilen**» anlamına gelmektedir. **H.Â.Ediz**

noff (*) kadar kimse, kolay ve çabuk bilet sağlıyamazdı. Elinden geldiğince, hep iyilik yapardı. Hâlâ biraz ilgi uyandırmakta idi: Bir zamanlar boşuna Don Juan sayılmıyordu. Ama, yaşamak ona ağır geliyordu, hattâ kendisinin sandığından da ağır geliyordu. Bunu anlamak için onu Rus kilisesinde görmek yeterdi. Kilisenin bir köşesinde duvara dayanarak, derin düşüncelere dalar, dudaklarını üzgün üzgün sıkarak, uzun bir süre kımıldamadan dururdu. Sonra birdenbire kendine gelir, belli belirsiz istavroz çıkarmaya başlardı.

Kukşina da, eninde sonunda Avrupa'ya gitti. Şimdi Heidelberg'de olup tabiî bilimler değil de mimarlık öğrenimi yapmakta, bu alanda yeni kanunlar bulduğunu iddia etmektedir. O yine eskisi gibi öğrencilerle ,özellikle Heidelberg'de sayıları pek çok olan genç Rus fizikçi ve kimyacılariyle düşüp kalkmaktadır. Bu öğrenciler, ilkin, akıllıca görüşleriyle, sonraları ise tam bir avarelik ve tembellikleriyle saf Alman profesörlerini şaşırtıyorlardı.

Büyük bir adam olmaya hazırlanan Sitnikov da, oksijenle azotu birbirinden ayırdedemiyen, ama, her şeyi ret ve inkâr eden, yalnız kendilerini beğenen bu çeşit iki üç kimyacı ile ve büyük Yeliseviç'le Petersburg'da sürtüp durmakta, kendi söylentisine göre de Bazarov'un «dâvasını» yürütmektedir. Anlattıklarına göre geçenlerde biri ona bir dayak atmış; ama Sitnikov da bunu karşılıksız bırakmamış: Niteliği şüpheli bir dergiye sıkıştırılmış, yine niteliği şüpheli bir makalecikle, kendisine dayak atanın bir korkak olduğunu ilân etmiş... O buna ironi adını veriyor. O, yine eskisi gibi babasının emri altında yaşamakta, karısı ise onu bir budala ve... bir edebiyatçı saymaktadır.

(*) Aslında Almanca yazılmıştır. «Bay Baron Kirsanov» demektir. **H. Â. Ediz.**

Rusya'nın ücra köşelerinden birinde küçük bir köy mezarlığı vardır. Hemen hemen bütün mezarlıklarımız gibi, bu küçük köy mezarlığının da görünüşü acıklıdır. Etrafını çeviren hendekleri çoktan otlar kaplamıştır. Yana yatmış kül rengindeki tahta haçlar, bir zamanlar boyalı olan küçük çatıları altında çürümektedir. Mezar taşlarının hepsi de, gûya onları aşağıdan biri itmiş gibi, hep yerinden oynamıştır. Yaprakları yolunmuş bir iki ağaç, zorlukla zayıf bir gölge verebilmektedir. Koyunlar, engelsizce mezarlar arasında dolaşmaktadır. Ama, bunların içinde bir mezar vardır ki, insan eli ona erişmez, hayvan ayağı onu çiğnemez: Bu mezarın üzerine yalnız kuşlar konar ve her sabah günün ilk ışığında öterler. Bu mezarın etrafında demir bir parmaklık vardır. İki ucuna, iki körpe çam dikilmiştir. Bu mezarda Yevgeni Bazarov gömülüdür. Yakınlardaki bir köyden, dermansız iki ihtiyar, bir karı ve bir koca sık sık bu mezarı ziyarete gelirler... Bu iki ihtiyar, birbirlerine dayanarak, ağırlaşmış adımlarla yürürler. Demir parmaklığa yaklaşarak, yere kapanır, sonra diz çökerler... Uzun uzun, acı acı ağlarlar. Altında oğullarının yatmakta olduğu dilsiz taşa, uzun uzun, dikkatle bakarlar. Birbirlerine kısa birkaç söz söylerler, taşın üstündeki tozları silerler. Çamların dallarını düzeltir, yeniden dua ederler... Kendilerini oğullarına, onun anılarına daha yakın duydukları bu yerden bir türlü ayrılamazlar... Dualarının, göz yaşlarının boşa gitmesi mümkün mü?.. Kutsal bir sevginin, fedakâr bir sevginin sonsuz bir gücü olmaması mümkün mü?.. Oh, hayır!.. Bir mezarda gömülü olan yürek ne kadar ihtiraslı, ne kadar günah işlemiş, ne kadar isyancı olursa olsun, üstünde biten çiçekler bize, masum gözleriyle sakin sakin bakarlar... Bu çiçekler bize, yalnız sonsuz durgunluğu, «umursamaz» tabiatın o büyük durgunluğunu anlatmazlar; onlar bize, aynı zamanda, sonsuz bir uzlaşmayı, ölümsüz bir hayatı da anlatırlar...

Ağustos 1861

Gerçekçilik akımının en iyi temsilcilerinden olan Rus yazarı İvan Sergeyeviç Turgenyev (1818-1883) romanlarının konularını güncel ve sosyal olaylardan alır. Onun en ünlü ve dikkate değer romanı olan "Babalar ve Çocuklar" da 1850 yıllarında iki nesil arasındaki çekişmeyi, daha doğrusu, gericiliği temsil eden liberal soylularla ilericiliği temsil eden demokrat aydınlar arasındaki görüş ayrılığını ve mücadeleyi göstermek için yazılmıştır. Daha yayınlanır yayınlanmaz ülke çapında bir fırtınanın kopmasına, özellikle hikâyenin kahramanı "nihilist" diye nitelenen- Bazarov tipi çeşitli tartışmalara ve hatta birbiriyle çelişmeli yorumların yapılmasına yol açtı. Çıkışının (1862) üzerinden geçen bunca yıl içinde hakkında pek çok yazı ve birçok özel kitap yazılan bu eserin değerini, Turgenyev'e karşı olan o günlerin bir eleştirmeni sanırız en iyi biçimde dile getiriyor: " 'Babalar ve Çocuklar' romanını okul sıralarından beri eline kitap almamış kişilerin bile okuduğunu hiç korkmadan iddia edebilirim."

ISBN 975-406-053-3